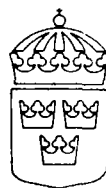

Riksdagens protokoll

1986/87:109

Protokoll
1986/87:109

23 april 1987

Debatter m. m.

Torsdagen den 23 april

Grundskolan m. m.	8
Svar på frågor	
1986/87:517 av Sigge Godin (fp) om åtgärder för att förhindra diskriminering av kvinnor inom travsporten	35
1986/87:495 av Margit Gennser (m) om spardelegationens annonser	37
1986/87:510 av Erik Holmkvist (m) om prisutvecklingen inom handeln	39
1986/87:530 av Anne Wibble (fp) om prisstoppet	40
1986/87:467 av Pär Granstedt (c) om vapenexporten till Singapore	41
1986/87:534 av Sten Andersson i Malmö (m) om bojkott mot handel med Sovjetunionen och Iran	43
1986/87:482 av Larz Johansson (c) om statens bilavgaslaboratorium	45
1986/87:512 av Lennart Brunander (c) om återvinningen av dryckesförpackningar	46
1986/87:520 av Per-Richard Molén (m) om viss framställning till energirådet	48
1986/87:506 av Ingemar Eliasson (fp) om regeringsåtgärder för att underlätta nästa avtalsrörelse	50
1986/87:508 av Hugo Hegeland (m) om åtgärder för att dämpa lönekraven i 1987 års avtalsrörelse	51
1986/87:518 av Ylva Annerstedt (fp) om regeringens överväganden rörande problemen med brutet räkenskapsår	53
1986/87:547 av Anders Andersson (m) om de statliga transferringarna till skolan	53
1986/87:538 av Lars-Ove Hagberg (vpk) om ökat arbetsrättsligt inflytande för arbetstagarare	55
1986/87:545 av Göte Jonsson (m) om vårdnadsersättning till barnfamiljerna	57
1986/87:541 av Maria Leissner (fp) om regeringens stöd för skrivelse från invandrarverket till kommunerna	60

Prot.	1986/87:526 av Margitta Edgren (fp) om viss uppdragsverksamhet hos SCB	64
1986/87:109	Meddelande om svar på interpellation 1986/87:208	66
	Svar på frågor	
	1986/87:460 av Alf Svensson (c) om tvångstestning vid befarad aidssmitta	66
	1986/87:505 av Gullan Lindblad (m) om tvångstestning i vissa fall för konstaterande av HIV-smitta	66
	1986/87:507 av Wiggo Komstedt (m) om tvångstestning i vissa fall för konstaterande av HIV-smitta	66
	1986/87:478 av Knut Wachtmeister (m) om åtgärder för att förhindra missbruk av sjukförsäkringssystemet	70
	1986/87:491 av Göte Jonsson (m) om en blodbank för eget bruk	71
	1986/87:533 av Lars Ahlström (m) om transfusioner med eget blod	71
	1986/87:509 av Hugo Hegeland (m) om intyg om HIV-test vid passkontroll	73
	1986/87:502 av Lennart Alsén (fp) om en högskola i Blekinge ..	76
	1986/87:525 av Ingrid Hasselström Nyvall (fp) om lärarutbildningen i Kalmar	77
	1986/87:540 av Björn Samuelson (vpk) om skolelevernas arbetsmiljö	78
	1986/87:535 av Arne Andersson i Ljung (m) om kompensation till lagerhållare av stråförkortningsmedel	79
	1986/87:536 av Arne Andersson i Ljung (m) om lönsamheten vid lägre intensitet i jordbruket	82
	1986/87:543 av Ingvar Eriksson (m) om brödspannmålets baktingsduglighet	85
	Grundskolan m. m. (forts. från s. 34)	88
	Gymnasieskolan m. m.	106
	Åtgärder mot aids	138
	Meddelande om interpellationer	
	1986/87:235 av Lennart Brunander (c) om tekoutbildningen vid högskolan i Borås	146
	1986/87:236 av andre vice talman Karl Erik Eriksson (fp) om användningen av returpapper	147
	1986/87:237 av Erkki Tammenoksa (s) om svenskundervisningen för invandrare	148
	Meddelande om fråga	
	1986/87:549 av Siw Persson (fp) om kalkning av Allerumsskogen	149

Avgjorda ärenden

Torsdagen den 23 april

Bostadsutskottets betänkande

1986/87:9 Vissa frågor avseende naturresurslagen m. m.	6
---	---

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1986/87:12 Förbättrad kompensation vid korttidssjukdom och vid
tillfällig vård av barn

6

Prot.
1986/87:109

Finansutskottets betänkanden

1986/87:18 Förnyelsefonder

6

1986/87:23 Minnesmynt

6

Kulturutskottets betänkande

1986/87:19 Tilläggsbudget II

8

Torsdagen den 23 april

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Upplästes följande inkomna skrivelser:

Till riksdagen

Undertecknad får härmed hemställa om tjänstledighet för perioden den 27 april 1987 t. o. m. riksmötets utgång till följd av sjukdom.

Stockholm den 21 april 1987

Lennart Blom

Till riksdagen

Härmed får jag begära tjänstledighet under tiden den 29 april–den 2 juni 1987.

Stockholm den 17 mars 1987

Ulf Adelson

Till riksdagen

För fullgörande av enskilda uppgifter får jag härmed anhålla om ledighet från mitt uppdrag som ledamot av riksdagen under tiden den 27 april–den 1 juni 1987.

Stockholm den 7 april 1987

Gösta Bohman

Kammaren biföll dessa framställningar.

Tredje vice talmannen anmälde att följande ersättare skulle tjänstgöra för resp. ledamöter, nämligen

Barbro Nilsson i Visby (m) för *Lennart Blom*,

Charlotte Cederschiöld (m) för *Ulf Adelson* och

Mikael Odenberg (m) för *Gösta Bohman*.

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1986/87:152 till skatteutskottet

1986/87:155 till bostadsutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1986/87:N159–N162 till näringsutskottet
1986/87:K117 och K118 till konstitutionsutskottet
1986/87:N163 till näringsutskottet
1986/87:Jo150–Jo158 till jordbruksutskottet
1986/87:Fi106–Fi109 till finansutskottet
1986/87:L137 till lagutskottet
1986/87:So151 yrkandena 1 och 2 till lagutskottet
yrkandena 3 och 4 till socialutskottet
1986/87:So152 och So153 till socialutskottet
1986/87:So154 yrkande 1 till socialutskottet
yrkande 2 till lagutskottet
1986/87:So155 yrkande 3 till lagutskottet
i övrigt till socialutskottet
1986/87:So156 yrkande 1 till socialutskottet
yrkande 2 till lagutskottet
1986/87:L138 till lagutskottet
1986/87:N164–N168 till näringsutskottet
1986/87:Ub87–Ub96 till utbildningsutskottet
1986/87:Jo159–Jo164 till jordbruksutskottet
1986/87:Sk150–Sk153 till skatteutskottet
1986/87:N169–N173 till näringsutskottet
1986/87:Fi110 och Fi111 till finansutskottet
1986/87:K119 till konstitutionsutskottet
1986/87:N174 och N175 till näringsutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkanden 1986/87:15, 20 och 21

5 § Företogs till avgörande bostadsutskottets betänkande 1986/87:9, socialförsäkringsutskottets betänkande 1986/87:12 samt finansutskottets betänkanden 1986/87:18 och 23 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 108).

Bostadsutskottets betänkande 9

Mom. 1 (vattenkraftens roll i energibalansen).

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Erling Bager och Ingrid Hasselström Nyvall – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (förklaring av de fyra huvudälvarna m. fl. som nationalälvar)

Utskottets hemställan bifölls med 221 röster mot 86 för reservation 2 av Agne Hansson m. fl.

Mom. 5 (Voxnan)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 63 för reservation 3 av Erling Bager m. fl.

Mom. 6 (Hårkan, Ammerån och Edänge)

Utskottets hemställan bifölls med 206 röster mot 100 för reservation 4 av Agne Hansson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (Emån, Jaurekaska, Gide älv, Meåforsen och Klippen)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 62 för reservation 5 av Erling Bager m. fl.

Mom. 8 (Västerdalälven m. fl. projekt)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 16 för reservation 6 av Tore Claeson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (Råneälven)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 141 för reservation 7 av Oskar Lindkvist m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (Strängsforsen)

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 65 för reservation 8 av Rolf Dahlberg m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (exploatering inom de obrutna fjällområdena)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 44 för reservation 9 av Erling Bager och Ingrid Hasselström Nyvall.

Mom. 13 (miljö- och bebyggelseplan för Skåne)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 15 för reservation 10 av Tore Claeson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 12

Mom. 1 (förbättrad kompensation från sjukförsäkringen m. m.)

Först biträdades reservation 2 av Margareta Andrén och Kenth Skårvik i motsvarande del med 45 röster mot 40 för reservation 3 av Rune Backlund och Kersti Johansson. 221 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Gullan Lindblad m. fl. med 65 röster mot 45 för reservation 2 av Margareta Andrén och Kenth Skårvik i motsvarande del. 197 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 159 röster mot 65 för reservation 1 av Gullan Lindblad m. fl. 84 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (sjukpenning för insjuknandedagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Margareta Andrén och Kenth Skårvik i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 3 och 4

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande 18

Först biträddes reservation 2 av Lars Tobisson m. fl. med 73 röster mot 15 för reservation 1 av Hans Petersson i Hallstahammar. 220 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 240 röster mot 65 för reservation 2 av Lars Tobisson m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Finansutskottets betänkande 23

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1986/87:19 om anslag på tilläggsbudget II (prop. 1986/87:109 delvis).

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1986/87:12 om anslag till grundskolor, m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att debatten skulle vara gemensam för punkterna 1 och 2.

Grundskolan m. m.

Anf. 1 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Efter många och långa sammanträden i utskottet om olika grundskolefrågor är det nu dags för debatt och beslut beträffande det betänkande, UbU 1986/87:12, som har blivit resultatet av utskottsarbetet.

Till betänkandet är 33 reservationer fogade. Jag kommer i mitt anförande att uppehålla mig vid några av dem.

Jag vill redan nu, herr talman, yrka bifall till de reservationer där moderata samlingspartiets företrädare finns med.

Jag börjar med reservation 12. I den återfinns sju av de krav som vi moderater har fört fram i vår partimotion om utbildningspolitiken, krav som vi inte har fått gehör för i utskottet.

Vi anser att det är viktigt att slå fast att skolans huvuduppgift är att förmedla kunskaper och att uppöva färdigheter och yrkar att riksdagen skall uttala att det målet skall ges prioritet framför andra mål.

Till det grundläggande i skolundervisningen hör att eleverna efter genomgången grundskola skall kunna tala, läsa och skriva svenska samt räkna. Detta borde vara ett ovillkorligt krav. Ändå förekommer det alltför ofta att ett antal elever lämnar skolan med bristande kunskaper i dessa hänseenden. Och vad värre är: av ett omfattande projekt vid pedagogiska institutionen på lärarhögskolan i Stockholm framgår att 20 % av 17-

åringarna kände sig osäkra eller mycket osäkra när de ställdes inför en räkneuppgift. 5 % kände sig osäkra också i läsning och skrivning, detta alltså ett år efter det att dessa elever lämnat grundskolan.

Så får det naturligtvis inte vara. Det behövs kraftfulla åtgärder för att våra grundskoleelever skall få tillräckliga baskunskaper för sin egen självkänsla och sin personliga vidareutveckling.

Svenska och matematik är basämnen. De kräver förståelse och goda färdigheter. Skolöverstyrelsen har fått regeringens uppdrag att precisera vilka grundläggande baskunskaper och basfärdigheter varje elev måste tillägna sig i bl. a. svenska och matematik. Vi utgår från att arbetet mycket snart kommer att resultera i nya riktlinjer och kursplaner för dessa ämnen.

I en ny kursplan för svenska måste enligt moderata samlingspartiets mening kraven på korrekt behandling av svenska språket betonas. Vidare måste litteraturstudierna lyftas fram. De är det bästa sättet att ge basfärdigheter i läsning, och läsning är nyckeln till alla andra ämnen.

Litteraturläsning kan med rätt introduktion också komma att bli inspiration för eleverna att upptäcka språkets möjligheter och öppna porten till fantasins och känslornas värld.

Herr talman! Varje skolämne skall ha sin egen kursplan. Upplösningen av ämnesstrukturerna inom NO- och SO-blocken måste förhindras. Det kan göras genom att kursplanen för varje ämne kombineras med att antalet timmar anges för vart och ett av de ämnen som ingår i SO- resp. NO-blocken, liksom det nu finns angivet hur många timmar t. ex. ämnet svenska skall ha.

Samtidigt med en sådan ändring yrkar vi att en genomgång av ämnena och deras innehåll görs för att ge ämnesstoffet en rimlig omfattning i förhållande till timplanerna. Översynen bör leda till att undervisningen kan koncentreras till det verkligt centrala.

Herr talman! När eleverna kommer till högstadiet märks deras skiftande personligheter och intresseinriktningar allt tydligare. Det är viktigt att eleverna på högstadiet får möjlighet att välja inriktning av studierna efter eget intresse. I dag kan 11 av högstadietidens ca 100 veckotimmar användas av eleverna för fria val. Den som exempelvis vill lära sig fler språk än engelska och därför väljer ett B-språk har förbrukat hela sitt valutrymme. För att möta elevernas behov yrkar vi att ett större utrymme skapas för egna tillval. Upp till cirka en fjärdedel av högstadietiden bör kunna anslås för sådana.

I årets budgetproposition avsätts medel för utvecklingsarbete och lärarfortbildning på mellanstadiet för att förbättra elevernas resultat i matematik. Med anledning av matematikgruppens alarmerande rapport är det nödvändigt att medlen disponeras så att de snabbt ger resultat. Vi reserverar oss därför i reservation 27 till förmån för att tyngdpunkten i satsningen skall läggas på fortbildning av lärarna genom en fördubbling av anslaget till denna i förhållande till regeringens förslag.

Herr talman! Det är angeläget med en sänkning av antalet elever i klasserna. En sådan kan på sikt på ett verksamt sätt bidra till en kvalitetshöjning av undervisningen.

Jag konstaterar att vårt förslag i reservation 24 till sänkning av basresursmedeltalet på mellanstadiet som vi förde fram med anledning av budgetpro-

positionen även går längre än vad den senare träffade uppgörelsen mellan socialdemokraterna och vpk gör.

Herr talman! Vi moderater anser att det är viktigt att ta till vara den tid i barnens utveckling då de är särskilt receptiva och motiverade för att tillägna sig den första undervisningen i att lära sig läsa, skriva och räkna. Vi har därför vid upprepade tillfällen yrkat att skolstarten skall sänkas till sex år. Sa gör vi också nu i reservation 13. Det avgörande motivet för vårt krav är kvalitativt. En tidigare skolstart ger fler elever mer kunskaper. Men eftersom barn i åldern fem till åtta år uppvisar stora olikheter i mognad bör en tidigarelagd skolstart förenas med möjlighet till flexibilitet. Föräldrarna bör ha rätt att uppskjuta skolstarten för sitt barn till sju år om man gör bedömningen att det passar barnet bättre.

Lågstadiet bör göras årskurslöst och flexibelt till sin omfattning. Med en sådan uppläggning kan skolan uppmärksamma att alla elever har de grunder de behöver för att klara den fortsatta undervisningen på mellanstadiet.

Det är beklagligt att reaktionerna ute i arbetarkommunerna på Lennart Bodströms propå om sänkt skolpliktsålder – av tidningsreferat att döma – tycks vara övervägande negativa. Det verkar som om socialdemokraterna är det mest utpräglade konservativa partiet i landet. Ingenting får förändras. Har barnen börjat skolan vid sju års ålder i mer än hundra år skall de minsann göra det i fortsättningen också. Man ser bara svårigheter och inte möjligheter till positiva förändringar av hela vårt skolsystem för elevernas utveckling. Man vill inte vidga utrymmet för att tidigt stödja de barn som behöver mest stöd.

Naturligtvis ställer en sänkning av skolpliktsåldern krav på en översyn och förändring av lågstadiets pedagogiska metoder. Som en förberedelse för reformen bör därför statsbidrag utgå till kommuner som vill starta försöksverksamhet med sänkt skolstartsålder.

Herr talman! I en gemensam borgerlig reservation – nr 8 – hävdar vi att fler fristående skolor skulle ha en positiv inverkan på den pedagogiska utvecklingen i vårt land. De fristående skolorna skall inte bedömas utifrån vad de tillför det allmänna skolväsendet – som man hävdar från socialdemokratiskt håll – utan utifrån vad de ger elever och föräldrar.

Den avgörande svagheten i den socialdemokratiska synen på fristående skolor är, enligt min mening, att elever och föräldrar tvingas lita till överhetens generösitet.

Vi menar att det är just de enskilda elevernas och deras föräldrars önskemål om att eleverna skall gå i en viss fristående skola som skall vara avgörande för om statsbidrag skall utgå eller inte. Statens prövning skall inskränkas till att gälla de grundläggande kvalitativa kraven. Är dessa krav uppfyllda bör statligt och kommunalt bidrag kunna utgå till verksamheten motsvarande ungefär kostnaden för elev i det offentliga skolväsendet.

Därutöver, herr talman, yrkar vi i en annan reservation tillsammans med folkpartiet, reservation 11, att elever och föräldrar skall ges ökade möjligheter att välja skola inom det kommunala skolväsendet. Bevekelsegrunderna för att välja en annan skola än den av skoladministrationen tilldelade kan vara många. Det kan handla om bättre skolväg ur trafiksynpunkt, att man föredrar en skola med årskurslöst lågstadium eller att skolan ligger i närheten

av föräldrarnas arbetsplatser. Vi yrkar i reservationen att förslag till lagbestämmelser om sådan rätt skall framläggas under nästa riksmöte.

Ett sätt att underlätta möjligheterna för elever och föräldrar att välja skola är införande av ett elevbaserat statsbidragssystem. Sett tillsammans med ett nytt skatteutjämningsystem skulle ett sådant också skapa större möjligheter till ett lokalt inflytande över hur resurserna disponeras. Vi förordar i reservation 15 tillsammans med folkpartiet ett fortsatt utredningsarbete beträffande ett elevbaserat statsbidragssystem.

Slutligen, herr talman, några ord om de olika anslagsposterna.

Våra ställningstaganden härvidlag har sin utgångspunkt i budgetpropositionens förslag. När det gäller grundskoleanslagen har vi inte funnit anledning att föreslå någon ändring med anledning av den i utskottet träffade kompromissen mellan socialdemokrater och kommunister. Vårt budgetförslag är totalfinansierat, vilket inte kostnaderna för kompromissen är. Med anledning av de bestämmelser om finansiering som råder inom regeringen vill jag fråga utskottets företrädare eller skolministern: Hur har ni tänkt att finansiera de 350 milj. kr. i merutgifter som kompromissen innebär? Vad tänker regeringen spara på i stället inom skolområdet? Det vore mycket intressant att få svar på dessa frågor.

Jag har tidigare i mitt anförande berört vårt krav på ett nytt statsbidragssystem för grundskolan. I avvaktan på att ett sådant kan införas föreslår vi att den undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen tillförs 141 milj. kr: utöver regeringens förslag. Detta förslag berörs inte av den träffade kompromissen. För att ytterligare öka kommunernas möjligheter att använda medlen på det sätt som passar resp. skola bäst bör förstärkningsresursen kunna användas friare än nu, t. ex. för en generell minskning av klasstorlekarna, om detta bedöms stå i överensstämmelse med elevernas behov.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till de moderata reservationerna.

Anf. 2 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Om man ser tillbaka på efterkrigstidens socialdemokratiska skolpolitik, finner man att den framför allt präglas av statiskhet och en övertro på en enda metod i taget.

När skolreformerna utformades under 1940- och 1950-talen hade vi ett helt annat samhälle än vi har i dag. Men fortfarande framhärdar man med att använda de lösningar som är anpassade till efterkrigssamhället, fortfarande finns det bara rum för en metod i taget.

Från början hade Sverige 15 % av tonåringarna i utbildning motsvarande gymnasieskolan, i dag är det uppmot 90. Landet har förvandlats från ett agrarsamhälle till ett industrisamhälle och vidare till ett samhälle som domineras av servicenäringar i offentlig regi. Familjestrukturen är radikalt förändrad, och den vanligaste familjen i dag består av en ensamstående kvinna med barn.

Under 1960-talet fanns övertron på mastodontskolorna med mellan 1 000 och 2 000 elever, vilka legitimerades med att eleverna annars inte skulle få tillräckliga tillvalsmöjligheter. När problemen kom rensade man bort i linjerna och tillvalen, men de stora skolorna fanns kvar.

Nästa nyhet var att alla barn i jämlikhetens namn skulle gå i ständigt

sammanhållna klasser där alla skulle göra samma saker vid samma tidpunkt oavsett grund och oavsett förutsättningar att tillägna sig kunskaperna. Resultatet lät inte vänta på sig – skoltrötthet, skolk, oro och våldstendenser.

Vad göra? Svaret blev nya personalkategorier i skolan, psykologer och kuratorer. Ansvaret hos en enda lärare, klassläraren och klassföreståndaren, för den enskilda eleven tunnades ut och elevens vuxenkontakter blev vad som brukar kallas fragmentariska.

Sedan början av 1970-talet har vi också en hög och ökande ungdomsarbetslöshet, som dessutom verkar vara opåverkbar av förändrade konjunkturer. De ungdomar som klarar sig sämst i arbetslivet är de som tidigt halkat efter. För dem finns det utomordentligt små möjligheter att få individuell hjälp inom det skolsystem vi har i dag. En elev kan t. ex. inte gå om en klass bara för att hon inte har lärt sig det hon skulle lära sig. Att ge eleven förutsättningar att klara nästa klass är inte tillräckligt skäl. Så blir klyftorna allt större, och både skolan och eleven ger upp. De här eleverna klarar varken gymnasieskola eller annan utbildning för de kan inte läsa och skriva på tillräckligt hög nivå. De är vad professor Torsten Husén kallar för "den nya pedagogiska underklassen", den som sviks av skolan.

Men varför obstruerar eleverna? Varför är de inte tacksamma för att samhället ger dem en utbildning som större delen av världen avundas dem? Vad är det för fel? Ja, i ett avseende reagerar eleverna på det sätt som alla moderna läroplaner säger är ett viktigt mål – nämligen att skolan skall fostra eleverna till självständiga, kritiskt tänkande människor. De protesterar när skolan inte är anpassad efter de förhållanden som råder i samhället och i elevgruppen i dag.

Bo Ljungberg, chef för Statoil i Stenungsund, jämför i SAF-tidningen skolan med ett företag i kris och säger att skolan saknar affärsidé, mål och strategi. Han menar också att utvecklingen inom skolan är oroande, eftersom skolan är ensam leverantör av svensk industris viktigaste resurs, framtida medarbetare, chefer och företagsledare.

Internationellt kan man se ett allt större intresse för skola och utbildning ur just detta perspektiv. Det egna landets plats på världsmarknaden hotas om man inte kan få välutbildade medarbetare. Men att bara trampa vidare i gamla uppkörda spår tror inte jag ger något märkbart resultat. Vi måste tänka i andra banor, se utanför de redan uppdragna gränserna.

I alla andra sammanhang brukar man börja med att definiera målgruppen. I en norsk undersökning redovisas hur en 18-åring ser ut om tio år. Det är alltså de elever vi har i skolan i dag. Det är oftast ett ensam barn med komplexa familjeförhållanden, uppvuxen i en enföräldersfamilj. Den här tonåringen har också fler ägodelar än tidigare generationer någonsin haft. Hon är dessutom mångkulturell i en helt annan utsträckning än tidigare generationer.

Om man sedan jämför denna tonårings "livsfär" med hur en tonåring levde på 1940- och 1950-talen inser man att man måste dra ned sina förväntningar på vad skolan faktiskt har inflytande över och kan åstadkomma. Tidigare styrdes tonåringens liv av tre dominerande sektorer – hemmet, kyrkan och skolan. Dessa hade samstämmiga värderingar och överensstämmande normer. Långt borta i periferin fanns fritiden och massmedierna. I

dag är bilden en helt annan. Det som dominerar tonåringens livssfär är i stället fritiden och massmedierna. Långt ute i ytterkanten finns skolan, hemmet och kyrkan, men nu utan gemensamma normer och värderingar.

Det är klart att undervisning för elever som formats i en sådan uppväxtmiljö måste utformas på ett annat sätt än tidigare. Den allmänna skolan som institution lider av samma brister och problem som alla andra stora offentliga system i dag – sjukvården och barnomsorgen är tydliga exempel. De är för stora och för tungrodda och förändringar är mycket svåra att genomföra. Att skapa lyhörddhet för "kundens" önskemål innebär att förändra generationers attityder, en process som all offentlig verksamhet genomlider i dag.

Från föräldrarna märks ett ökat intresse för de fristående skolorna, där man lyssnar på dem och där avståndet mellan skolledning, elever och föräldrar är minsta möjliga. På grund av socialdemokraternas ovilja att ge ordentliga statsbidrag till dessa skolor är ett sådant val möjligt endast för föräldrar som har råd att betala, något som jag verkligen beklagar.

Inriktningen från folkpartiet är att i alla sammanhang satsa på kvalitet. På de flesta håll i landet är det under överskådlig tid endast det allmänna skolsystemet som kommer att erbjuda obligatorisk utbildning till alla barn. Självfallet borde man då satsa på att göra detta skolsystem bättre, mer flexibelt och bättre anpassat till de barn vi har i skolan i dag.

Regeringen gör precis tvärtom. Den föreslår den ena besparingen efter den andra på just grundskolan, samhällets viktigaste och största satsning på barn och ungdom. Märkligt är också att notera att socialdemokraterna uppenbarligen helt har ändrat utbildningsfilosofi. Varför, Bengt Göransson, föreslår ni att de allra svagaste eleverna skall få stå för nedskärningarna? Förra året sade regeringen att dessa pengar var nödvändiga för att garantera en likvärdig utbildningsstandard för alla elever. I år gick det bra att utan vidare föreslå att de skulle tas bort. Detta är i sanning ett svek mot grundskolans idé!

Lyckligtvis lyckades oppositionen åtminstone till viss del begränsa besparingarna på grundskolan. Vi beklagar bara att inte ytterligare medel kunde hållas kvar genom den uppgörelse som sedan kom till stånd. Med folkpartiets förslag hade ytterligare ett antal miljoner kunnat stanna kvar i grundskolan. Uttalanden som skolministern gjort om att besparingarna endast skulle drabba ett antal rastvakter visar dock att skolan tydligen inte går säker i framtiden heller. Det är mycket enklare att föreslå besparingar om man inte vet hur de kommer att drabba.

Herr talman! Folkpartiet har i ett antal reservationer angivit de satsningar vi vill göra på skolan, och jag vill först yrka bifall till de reservationer där folkpartiets företrädare står upptagna.

Jag har tidigare talat om vikten av att all undervisning håller hög kvalitet. Det finns ingen skola som är så bra att den inte kan förbättras, och därför har vi föreslagit ett kvalitetsprogram för skolan. Viktiga inslag i detta kvalitetsprogram är

- skolstart vid sex års ålder,
- förstärkt språkundervisning,
- fasta vikarier,

- flexibla undervisningsgrupper.
- särskilda undervisningsgrupper för störande elever.
- ökade valmöjligheter i den allmänna skolan,
- generösa statsbidrag till de fristående skolorna,
- ökad samverkan mellan hem och skola,
- åtgärder mot våldet i skolan,
- bättre skoldemokrati,
- medel att bevara små skolor och
- regler för skolans skyddsarbete.

Det är nu mer än 100 år sedan vi i Sverige bestämde att skolpliktsåldern skulle inträda det kalenderår under vilket barnen fyller sju år. Sedan dess har samhällsutvecklingen förändrats i nästan alla avseenden, och skolan har också väsentligt ändrat arbetssätt och innehåll.

Skolstart från sex år innebär naturligtvis inte att den pedagogik och det kunskapsstoff som skall inhämtas för sjuåringarna omedelbart skall gälla också för sexåringarna. I stället förutsätts självfallet att man under hela lågstadiet utgår från det enskilda barnets mognadsnivå, motivation, behov och förutsättningar när kunskaper lärs in och olika färdigheter tränas.

Vårt förslag förespråkar inte att sexåringarna skall hinna lära sig lika mycket som sjuåringarna i dag och innebär därför i praktiken en utvidgning av skolplikten från nio till tio år.

Genom en tidigarelagd skolstart ger man alla barn, när de är i en receptiv ålder, möjlighet att få ett års extra träning i basfärdigheterna läsa, skriva och räkna. Uppenbarligen anser utbildningsministern att detta är bra, och man kan bara hoppas att också resten av det socialdemokratiska partiet kommer till samma slutsats.

I takt med att avstånden i världen krymper ökar också kraven på bättre språkkunskaper hos oss svenskar, som kommer från ett mycket litet språkområde. I många sammanhang talar vi varmt för internationalisering.

Basen till bättre språkkunskaper läggs i grundskolan. I dag finns inte möjligheten att som tillval läsa två främmande språk på högstadiet. Dessutom finns det en "rivalitet" mellan språktillval och lokala tillval. På ett par orter har försöksverksamhet visat att möjlighet att öka tillvalen också ökar unga människors intresse för främmande språk. Vi anser därför att alla elever skall ges den möjligheten.

Varje år ställer skolorna in 100 000 lektioner. Även om detta drabbar arbetslösa lärare, så är det ändå inte det allvarligaste. Det värsta är att eleverna går miste om sin lagstadgade rätt till undervisning. Det har dessutom visat sig att mycket av oron i skolan kan dämpas om eleverna möts av en vikarie som känner både eleverna och förhållandena på skolan. Vi föreslår därför att fler fasta vikarier skall anställas.

Idén om en sammanhållen skola för alla får inte drivas så långt att det goda syftet motverkas och man i stället skapar en skola där alla är förlorare. Varningstecknen är tydliga och måste leda till åtgärder.

Det är uppenbart att den ökade spännvidden i elevernas prestationsförmåga kräver större insatser i form av bättre möjligheter att temporärt, t. ex. för olika undervisningsmoment, bilda mindre grupper dels för svaga elever eller

för elever som helt missat något avsnitt, dels för elever som behöver gå snabbare fram.

Många lärare vittnar om att ett stort antal lektioner går till spillo på grund av att en eller ett par elever ständigt saboterar undervisningen. Bakgrunden till dessa elevers uppförande kan vara av olika slag – kunskapsluckor som gör det omöjligt att följa undervisningen, okoncentration orsakad av svåra hemförhållanden, bristande förmåga att läsa och skriva, etc. Konsekvensen blir att alla elever berövas sin rätt till undervisning med kvalitet.

Vi anser inte att föräldrar, elever och personal skall behöva finna sig i detta. Att ge de störande eleverna separat undervisning skulle innebära att både skötsamma och icke skötsamma elever får större förutsättningar att utnyttja sin rätt till undervisning.

Erfarenheter från andra länder tyder på att skolorna blir bättre om de på något sätt är beroende av att locka till sig elever. Vi tror att detta är värt att ta fasta på också i Sverige. Vi vill öka elevernas möjligheter att välja skola också inom det allmänna skolsystemet. På sikt kommer det att leda till att skolor som lockar många sökande får resurser att ta emot fler elever, medan skolor med dålig undervisningskvalitet kommer att få dra ned sin verksamhet eller förbättra den så att den åter blir attraktiv.

I den här processen bör också de fristående skolorna ha en viktig roll att spela. Intressanta exempel är Waldorfskolorna och de kristna skolorna, som numera accepteras av regeringen men som på grund av snåla bidrag har stora ekonomiska problem. Här finns det personliga engagemang från elever, föräldrar och personal som skolministern i andra sammanhang efterlyser för skolans del. Här finns det förtroendefulla samarbete mellan hem och skola som professor Sixten Marklund i sin utvärdering framhäver som en av de fristående skolornas speciella tillgångar. Trots detta är behandlingen av de fristående skolorna den rakt motsatta den man skulle önska sig i en utbildningspolitik för ökad mångfald.

Med dagens inställning till friskolor riskerar de att bli en skola bara för privilegierade föräldrar, som kan betala hela kostnaden själva. Vill vi sprida valfriheten till alla, måste statsbidragen bli mer generösa, ja de måste likställas med de bidrag som utgår till elever i det allmänna skolväsendet.

I flera debatter här i kammaren har jag tagit upp de fristående skolornas situation. Varje gång säger Bengt Göransson att regeringen är så generös. Men av grundskolans cirka en miljon elever går knappt 7 000 i fristående skolor. Bidragen till skolorna per elev är en bråkdel av de anslag som går till elever i den allmänna skolan. Elevantalet vid de fristående skolorna kringgärdas med restriktiva bestämmelser och statsbidrag dras in. Vad är det för generöst med det? Hillelskolan här i Stockholm har begärt att få statsbidrag för det faktiska antalet elever som undervisas i skolan och inte endast för en del av dem. En ganska rimlig begäran, kan det tyckas. När tänker skolministern ge besked?

Samma sak gäller Högländsskolan, som i flera år kämpat för att få återupprätta sin vertikala organisation. Inte heller för denna skola vill regeringen göra något.

Våld kan aldrig accepteras, varken i skolan eller utanför. Under senare tid har våldet i skolan fått särskild uppmärksamhet. Dessa våldsyftningar i olika

skolor visar i blyxtbelysning de förändrade förhållanden som skolan i dag arbetar under.

Samtidigt som alla elever undervisas i samma klass ställs krav på att läraren skall åstadkomma en ökad individualisering av undervisningen. Det är uppenbart att undervisningssituationen på många håll är orimlig.

Elever kan inte undvika våld genom att stanna hemma från skolan. Skolplikten påbjuder att eleverna är närvarande vid undervisningen. Det ställer ett stort ansvar på skolledare, lärare och övrig skolpersonal att hålla skolan fri från våld och mobbning.

För lärarna är våldet i skolan ytterst ett arbetsmiljöproblem. På ingen annan arbetsplats skulle vuxna acceptera att dag efter dag gå till ett arbete där de blir utsatta för hotet om upprepad misshandel. Utvecklingen mot ökat och grövre våld i skolan måste brytas.

Utskottet gör i betänkandet en omfattande redovisning av olika insatser som görs mot våld och mobbning. Vi instämmer i dessa synpunkter, men vill på en punkt skärpa skolans sätt att reagera. Det finns i dag en strävan inom skolan att försöka lösa problem med mobbning och våld utan att blanda in "utomstående". Vi anser att detta är en missriktad ambition. Även om skolan självfallet har ett stort ansvar för att medverka till att våldet bekämpas, kan skolan inte överta polisens uppgifter i de fall misshandel har förekommit.

Vi är övertygade om att det i de enskilda fallen är en fördel att kriminella elever får klart för sig att skolan inte är en frizon, där det finns större överseende mot våld än vad det finns i det omgivande samhället.

I alla stora organisationer som man vill förändra och förbättra satsar man på att utveckla och stimulera sin personal. Skolans viktigaste resurs är lärarna. De känner sig ofta missförstådda och tycker att de har dåliga utvecklingsmöjligheter.

För vad är det en svensk skola behöver mest i dag för att kunna tjäna inte bara dagens utan också morgondagens samhälle? Det skolan behöver bäst av allt är visionärer och inte byråkrater. Skolan behöver begåvade, ämnesteoretiskt och pedagogiskt kompetenta och engagerade lärare.

I det sammanhanget vill jag erinra om folkpartiets ställningstagande när det gäller lärarutbildningen. Genom den beslutade reformen kommer en grupp lärare, högstadielärarna, inte att ha tillräckligt djupa kunskaper för att klara sitt jobb bra. Det skapar orimliga arbetssituationer för lärarna, men framför allt drabbar det eleverna.

Den franske författaren Michel Tournier har uttryckt det så här: Att undervisa ett barn är inte att fylla en vas, det är att tända en eld.

Vi vill att svenska lärare skall ha gott om bränsle när de tänder den elden.

Herr talman! Det återstår alltså mycket att göra för att förbättra skolan. Folkpartiets förslag medverkar i den processen.

Anf. 3 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Årets budgetproposition blev när det gäller skolan en chock för många. Den innebar de största besparingar som någonsin har redovisats för skolans område. Det uppstod nästan omedelbart en enig opinion emot: lärare, föräldrar, elever, lokala skolpolitiker av alla partifärger och, som det

ville synas till en början, också en enad opposition här i riksdagen.

Nåväl, sade regeringen, det har gjorts besparingar förut, och de har också mötts med kritik. Det är förvisso sant, men besparingarna har aldrig någonsin tidigare varit så stora och så omfattande.

Det är inte bara besparingarnas omfattning det handlar om, utan också deras inriktning.

Vi har varit – och jag får hoppas att vi fortfarande är – överens om att det finns övergripande politiska mål som gäller för skolan. Oavsett var i landet man bor, oavsett vilken ekonomisk eller social bakgrund man har, oavsett kön, oavsett om man är född här i Sverige eller är invandrare skall man ha lika tillgång till utbildning. Det handlar inte bara om lika tillgång, utan också om likvärdig utbildning. Av det skälet har skolan ett alldeles särskilt ansvar för elever som har svårigheter eller är handikappade på ett eller annat sätt. Därav följer också att skolan inte kan ge alla elever lika stora resurser och lika mycket hjälp, utan man måste ge extra stora resurser till dem som har de största behoven. Det verkar nu som om den socialdemokratiska regeringen och det socialdemokratiska partiet är på väg att överge denna grundläggande utbildningspolitiska målsättning. Det är allvarligt. Jag tror att det är därför som kritiken ute i landet har varit så stark och så våldsam.

Nåja, säger regeringen nästa gång, nu blir det ju inte så farligt. Vi lägger ju tillbaka 350 milj. kr. Detta kan verka förledande. Först signalerar man en stor besparing, och så gör man besparingen litet mindre. Då tycker de som drabbas att det blev ju inte så farligt som vi först trodde, så vi kanske klarar detta ändå. Men det är ett bedrägligt tänkesätt.

Jag skall nu genast säga att jag i och för sig tycker att det man har åstadkommit, att besparingen blir 350 milj. kr. mindre, är bra. Jag ger gärna en eloge till de socialdemokratiska utskottsledamöterna och till Björn Samuelson i vpk, som har åstadkommit denna överenskommelse. På alla punkter har den en sådan profil att den går centern till mötes. Inte fullt ut naturligtvis, det återstår fortfarande stora besparingar. Men man har, enligt vårt sätt att se, lagt tillbaka pengar på rätt ställe. När man bedömer överenskommelsen om de 350 miljonerna skall man dock komma ihåg att en del av de pengarna hamnar i högskolan.

Som jag sade förut har många låtit sig förledas av att detta ser betydligt bättre ut än det är. Folk som är väl insatta har t. o. m. gått ut och talat om att det skulle vara fråga om ett trendbrott när det gäller besparingarna i skolan. Tyvärr är det inte så.

Jag skall kort redovisa de återstående besparingarna. Jag tar i detta sammanhang upp både grundskolan och gymnasieskolan – även om vi skall diskutera gymnasieskolan senare –, eftersom överenskommelsen om de 350 miljonerna omfattar dem båda.

Kvarstående besparingar på de särskilda åtgärderna i skolan uppgår till 69 milj. kr., och för förstärkningsresursens icke undervisningsbundna del uppgår de till 18 milj. kr. Den s. k. lag-mellanstadiesatsningen – övergången från lägstadiet till mellanstadiet – innebär en resterande besparing på 16 milj. kr. När det gäller samlad skoldag kvarstår också en besparing på 16 milj. kr. De 1 000 platser man sparar på gymnasieskolans lilla ram motsvarar 22,5 milj. kr., och på utrustningsanslaget till gymnasieskolan sparas 80 milj. kr.

Det blir sammantaget 221,5 milj. kr. Lägger man därtill de något mindre besparingar som vi fattade beslut om för några veckor sedan, som gällde läns skolnämnderna, skolöverstyrelsen, handikapporganisationer osv., blir det i runda tal 225 milj. kr. i kvarstående besparingar. Den besparingen kan väl mäta sig med tidigare års besparingar i grundskolan och gymnasieskolan. Så mycket kvarstår alltså efter "trendbrottet".

Man frågar sig då varför besparingarna inte stoppas helt om opinionen emot dem har varit så stark. Många har gett intryck av att vilja stoppa besparingarna. Men när det sedan har gått allvar har man stått tämligen tomhänt.

På regeringssidan är det tyvärr inte utbildningspolitikerna i utbildningsutskottet eller statsråden i utbildningsdepartementet som har fått råda, utan det är kamrerarna i gruppleddningen och i finansdepartementet. Och de ställer inte frågorna: Blir det här bättre för eleverna? Får vi nu en bättre skola? Nej de frågar: Hur många miljoner kostar det att köpa en majoritet i riksdagen? Men jag frågar, Bengt Göransson: Får vi nu en bättre skola? Blir det här bättre för eleverna? Det är faktiskt dem det gäller.

Jag sade förut att jag tycker att vpk har uppnått ett hyggligt resultat. Utan vpk:s insatser hade det kunnat bli mycket värre, och man skall ju ändå komma ihåg att vpk är riksdagens minsta parti. Men hur förhåller det sig med de andra partierna? Var fanns egentligen folkpartiet och moderaterna när det gällde att stoppa besparingarna?

Jag läste för en tid sedan en artikel i Kommun Aktuell som var författad av Ylva Annerstedt. Det var alltså inte fråga om en intervju, utan det var en artikel skriven av henne själv, med rubriken "Stoppa besparingar i skolan!" som hon har skrivit. Och längre ner i texten står det: "Säg nej till besparingar i grundskolan." Det finns mycket i den här artikeln som är bra. Jag skulle ha kunnat säga det själv. Och frågan är om jag inte har sagt en del av dessa saker, jag tycker nämligen att jag känner igen somliga formuleringar.

Jag skall citera något av det som Ylva Annerstedt skriver i artikeln och som hon delvis också här har sagt.

"Den största nedskärningen i grundskolan görs på de pengar som är reserverade för elever med särskilda behov. Förra året sade regeringen att dessa pengar var nödvändiga för att garantera en likvärdig utbildningsstandard för alla elever. I år går det bra att utan vidare ta bort dem."

Längre ner i artikeln fortsätter hon:

"Socialdemokraternas besparingar innebar en ändrad ideologi. Man sparar på de allra svagaste eleverna - de som verkligen behöver de extra insatser som de uteblivna pengarna skulle möjliggöra. Det är faktiskt fråga om en social nedrustning på skolans område."

På detta sätt fortsätter artikeln.

Men snälla Ylva Annerstedt, det här stämmer ju inte med det ni gör i verkligheten. Det är helt enkelt inte sant. Om Ylva Annerstedt skulle marknadsföra någon annan vara än politik på detta sätt skulle hon nog snart bli åtalad för falsk varudeklaration. Ni accepterar ju regeringens sociala nedrustning, t. o. m. den del som regeringen nu själv har övergivit.

När det gäller de särskilda åtgärderna på skolans område - de som är till för de svaga och mest utsatta eleverna, som Ylva Annerstedt talar så vackert om

– accepterar ni en besparing på 149 milj. kr. På förstärkningsresursens icke undervisningsbundna del accepterar ni hela besparingen på 71 milj. kr., på den samlade skoldagen accepterar ni en besparing på 25 milj. kr., på mellanstadiesatsningen en besparing på 16 milj. kr., och på utrustningsanslaget i gymnasieskolan en besparing på 58 milj. kr. Tillsammans blir detta 319 eller i runt tal 320 milj. kr. i besparingar.

Mot det här skall man naturligtvis väga att folkpartiet också tillför pengar – 270 milj. kr. på förstärkningsresursens undervisningsbundna del och ett särskilt anslag för små skolor på 25 milj. kr., vilket tillsammans blir 295 milj. kr. I förhållande till regeringens förslag spar ni de facto 25 milj. kr. mer.

Detta kallar ni för att satsa på kvalitet i grundskolan!

Om man dessutom vet att ni vill spara 154 milj. kr. på kommunal vuxenutbildning, 84 milj. kr. på studieförbunden och 37 milj. kr. på den centrala kursverksamheten, förstår man att man från folkpartiet inte kan räkna med någon hjälp när det gäller att stoppa regeringens besparingar.

Med moderata samlingspartiet är det dess värre ännu sämre ställt. Moderaterna nöjer sig inte med regeringens förslag om att spara de 169 miljonerna på SÄS-resursen. Man ökar i stället besparingen på SIS, som det numera heter, till 345 miljoner. Beträffande förstärkningsresursen accepterar man hela besparingen på 71 miljoner, för den samlade skoldagen en besparing på 25 miljoner och för mellanstadiesatsningen 16 miljoner. När det gäller gymnasieskolans utrustningsanslag överträffar man regeringens besparingsnit och kommer upp i 108 miljoner. Tillsammans är det alltså en besparing på 565 miljoner. Sedan tillför man den särskilda undervisningen inom grundskolan 97 miljoner och förstärkningsresursens undervisningsbundna del 141 milj. kr. Det är alltså 238 miljoner på plussidan.

I förhållande till regeringens förslag ökar man besparingarna med 328 milj. kr. Då låter – Birgitta Rydle får förlåta mig – talet nyss om behov av mindre klasser och av att stödja de barn som behöver mest stöd med förlov sagt litet ihåligt.

Det är inte nog med detta. Moderaterna har förslag om besparingar på 14 miljoner på den regionala skolutvecklingen, 57 miljoner på hemspråksundervisningen, 8 miljoner på svenska för invandrare, 46 miljoner på kommunal vuxenutbildning, 113 miljoner på studieförbunden, 18 miljoner på folkhögskolan, 37 miljoner på central kursverksamhet, för att nämna de största posterna.

Mot denna bakgrund kan man närmast vara glad över att regeringen inte får igenom hela sitt besparingspaket.

Det är ytterligare en faktor som jag tycker man bör ha med i sammanhanget. Det gäller *profilen på de moderat- och folkpartiförslag där man i någon mån vill tillföra pengar*. Man satsar de resurser som man säger sig vilja anslå helt och hållet på den undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen. De andra resurser som vi talat om, i all synnerhet SÄS-resursen, fördelas behovsriktat dit där behoven är störst. Läger man pengarna på den undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen utgår det exakt lika många kronor per elev oavsett behov och oavsett i vilken kommun man bor, dvs. lika mycket pengar till Danderyd och Lidingö som till Botkyrka och Haninge.

Om Birgitta Rydle skulle begära replik i det här avsnittet skulle jag vilja skicka med en liten utdelning. Jag vet att Birgitta Rydle är en kunnig utbildningspolitiker. Hon känner säkert till när det gäller statsbidragen till högstadiet att det utgår fler lärarveckotimmar för att möjliggöra undervisning i mindre grupper. Detta gäller t. ex. hemkunskap, musik och slöjd. Men det viktigaste är att det gäller de alternativa kurserna i matematik och engelska samt tillvalsämnena. Eftersom antalet alternativkursgrupper och tillvalsgrupper måste vara större än antalet basresurser för att eleverna skall få en valmöjlighet, behövs ett påslag som är större ju färre basresurser som utgår men som också kan variera beroende på vilken årskurs det gäller. Som en tumregel kan man säga att det utgår ett påslag på mellan 6 och 26 veckotimmar per basresurs.

Eftersom moderaterna föreslår att tillvalen skulle utökas upp till 25 % av undervisningstiden, har de naturligtvis mycket noga räknat på vad det kostar i form av tillskott av lärarveckotimmar för att valmöjligheten skall bli verklighet. Såvitt jag förstår handlar det om åtskilliga hundratal miljoner. Jag kan aldrig tänka mig att moderaterna, som brukar vara noga med pengarna, skulle lägga fram ett sådant förslag utan att exakt veta vad det kostar och hur det skulle kunna finansieras.

Låt mig, herr talman, återvända till regeringens besparingar och redovisa hur vi i centern ser på skolans behov av resurser. Vi menar för det första att alla besparingar skall avvisas. De 169 miljonerna på SÅS-resursen bör återföras helt och hållet – därav avser 20 miljoner gymnasieskolan. Förstärkningsresursens icke undervisningsbundna del bör få tillbaka sina 71 milj. kr. Mellanstadiesatsningen bör omfatta 32 i stället för 16 milj. kr., och utrustningsanslaget till gymnasieskolan bör ha de 80 milj. kr. som det har innevarande år.

Däremot har vi accepterat besparingen på den samlade skoldagen på 25 milj. kr. Det är ju ett gammalt krav från vår sida. Rättare sagt handlar det om 16 plus de 25 miljoner som regeringen nu tänker återföra som ett slags stimulansbidrag. Vi säger att i samband härmed bör hela regelsystemet för den samlade skoldagen avvecklas.

De 25 milj. kr. som vi där kan spara in vill vi använda till ett särskilt stimulansbidrag för att göra det möjligt för kommunerna att öka sina läromedelsinköp. Vi menar att läromedelssituationen i skolan i dag är så allvarlig att det måste till särskilda åtgärder. Även om vi principiellt är motståndare till den här typen av specialdestinerade bidrag ser vi just nu ingen annan möjlighet för att få fart på detta än att skjuta till pengar, och då menar vi att dessa 25 milj. kr. används på ett bättre sätt.

Utöver att vi har avvisat samtliga besparingar i grundskolan vill vi tillföra 350 milj. kr. som en kompensation för den dolda besparing som uppstått på grund av elevminskningen. Konsekvenserna är väl kända för alla som sysslar med skolan. Små skolenheter måste läggas ned, de kvarvarande eleverna från de små skolorna körs till närmaste tätort och stoppas in i de befintliga klasserna, som då blir ännu större än vad de är i dag och ofta får ett antal elever som är större än delningstalet.

Av de 350 miljonerna vill vi använda 100 miljoner för att avskaffa det särskilda basresursmedeltalet på mellanstadiet. Här har uppenbarligen

socialdemokraterna och vpk samma intentioner. Det har kommit till uttryck i överenskommelsen, visserligen inte i fråga om så mycket pengar i första omgången, men skrivningen är att man på sikt bör avskaffa basresursmedeltalet. Vi vill emellertid gå raskare fram och använda pengar till detta.

De 250 milj. kr. som sedan återstår vill vi använda för att rädda små nedläggningshotade skolor och för att få till stånd mindre klasser i de övriga skolorna.

Allt detta har vi finansierat i vårt budgetalternativ, som sammantaget är något gynnsammare än regeringens eget. Vårt budgetalternativ innehåller liksom alla andras utgiftsökningar, besparingar och inkomstförstärkningar, som också prövas i annat sammanhang. Det viktigaste här och nu är att vi klart och entydigt från centerpartiets sida prioriterar utbildningspolitiken.

Våra finansieringsförslag har avvisats av regeringspartiet. Men vi har också kommit med andra förslag. Vi tyckte nämligen att det var så angeläget att försöka åstadkomma en bred uppgörelse där man kunde avvisa samtliga besparingar att vi föreslog regeringen att man t. ex. skulle göra en mindre höjning av tobaksskatten samt vin- och spritskatterna. Om man skulle lägga på en femöring i höjd tobaksskatt på varje cigarett och lägga på några få procent av priset på vin och sprit, skulle detta ha räckt för att hålla skolan helt skadeslös och fredad från besparingar. Också det förslaget har avvisats av socialdemokraterna.

Som har påpekats här tidigare har regeringen inte redovisat någon finansiering av de 350 milj. kr. som man nu tvingas lägga tillbaka. Ifrån centrens sida vill vi redan nu mycket bestämt göra klart att vi motsätter oss alla former av finansiering som direkt eller indirekt går ut över utbildningssektorn.

Skolministern har varit sur och uppenbart irriterad över bakslagen när det har gällt besparingarna på skolans område. Han har kommit med många olika och ofta motsägelsefulla budskap. Ett har varit att besparingarna är så små och att det per elev räknat inte är fråga om så många hundra kronor. Då borde det enligt skolministern vara rimligt att kommunerna kompenserar det som faller bort. Bengt Göransson brukar säga att han litar på kommunalmännen. Han är säker på att de inte lämnar de sämst ställda eleverna i sticket. När man nu gör det från statens sida, litar Bengt Göransson på att kommunerna tar över ansvaret.

Bengt Göransson har dessutom sagt: När jag får exempel från skolans värld på hur besparingarna har slagit, visar man mig dåliga skolbyggnader och pekar på att man har dålig skolmat eller på att eleverna får sämre skolskjutsar än tidigare. Men allt detta är ju kommunala kostnader. Att det blivit så kan rimligen inte vi, staten, rå för.

Bengt Göransson brukar tillägga: Om ni inte passar er väldigt nog, kan vi kommunalisera alltsammans – åtminstone skolledarna.

Jag har läst om och hört att Bengt Göransson har sagt detta i många tal under den senaste tiden. Det han uttalat visar enligt min mening att han inte förstår sambanden mellan statliga besparingar och den kommunala ekonomin. Kommunernas möjligheter att kompensera är ju väldigt olika. De beror naturligtvis till en del på politisk vilja, på om det finns starka skolpolitiker som kan driva sina uppfattningar i kommunen. Men de beror självfallet också

på vilka resurser kommunerna har. Där finns skillnader i skatteunderlag, men också stora skillnader i kommunala kostnader, beroende på om det är stora avstånd i en kommun, om man har en omfattande skolskjutsning, många skolenheter som är vitt spridda, etc.

Om man, Bengt Göransson, drar in på statsbidragen för sådan verksamhet som staten tidigare har svarat för och förutsätter att kommunerna skall kompensera för det, då drabbar detta byggnadsunderhållet, skolmältiderna, standarden på skolskjutsarna, osv. Att sänka kostnaderna för sådant är den enda möjlighet kommunerna har i det läget. Det tycker jag att Bengt Göransson borde begripa.

Det låter litet konstigt om man i ett sammanhang pekar ut kommunerna och säger att de missköter sina angelägenheter – att de inte kan underhålla sina skolbyggnader och att de inte satsar tillräckligt med pengar på skolmältider, läroböcker och annat – och i nästa andetag säger att regeringen är beredd att kommunalisera hela verksamheten. Det är ett resonemang som inte går ihop, Bengt Göransson.

Om man för ett sådant resonemang, hur går det då med statens ansvar för en likvärdig skola? Och återigen samma fråga, Bengt Göransson: Blir det då bättre för eleverna? Får vi en bättre skola i hela Sverige?

Centern säger ett klart och entydigt nej till allt tal om kommunalisering. Det kommer vi att göra i varje fall till dess att alla Sveriges kommuner har samma ekonomiska förutsättningar. Då kan man möjligen – med betoning på "möjligen" – diskutera den här frågan.

Herr talman! Med denna genomgång har jag i huvudsak uppehållit mig vid skolans ekonomi. Det har varit väsentligt, eftersom det är den frågan som dominerar dagens skoldebatt. Det finns många andra frågor att diskutera, och vi har berört dem i våra motioner, bl. a. i vår partimotion om utbildningspolitiken och vår kommittémotion. Det gäller sådana viktiga saker som en stor övergripande utbildningspolitisk utredning, som vi har valt att kalla U 90. Vi har tagit upp frågor som berör elevdemokratien och möjligheterna att möta våld och skadegörelse i skolan genom att dels göra eleverna mer delaktiga i besluten och i det som händer i skolan, dels också ge dem ett större ansvar. Det gäller sådant som vi brukar kalla för demokrati-fostran.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till samtliga centerreservationer.

Anf. 4 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Larz Johansson ägnade sig åt en lång rad siffror i en sifferexercis som jag inte känner igen och därför inte kan kommentera. Helt klart är dock att folkpartiet säger nej till regeringens besparingar på grundskolan. Att vi placerar medlen på ett något annorlunda sätt än tidigare har sin speciella bakgrund. Vi vill placera 295 milj. kr. på ett kvalitetsprogram för skolan. Vi lägger dessa pengar på ett konto för att kommunerna därmed skall ges möjligheter att använda dem på bästa sätt, anpassat till de lokala förhållandena. Genom den här metoden ges bättre möjlighet att anställa fasta vikarier. Man kan inrätta flexibla undervisningsgrupper. Man kan inrätta särskilda undervisningsgrupper för störande elever. Och man kan

ge ökade valmöjligheter också i den allmänna skolan.

Larz Johansson gör vidare ett nummer av att vi tar bort de 25 miljonerna från den samlade skoldagen. Det är ett gammalt krav från folkpartiet. Vi har klart sagt ifrån att den samlade skoldagen på de flesta ställen inte har fungerat särskilt bra. De pengarna för vi över till ett konto för att ge större möjligheter att bevara små skolor.

Vi har inte heller gjort någon hemlighet av att vi har finansierat våra förslag genom besparingar på vuxenutbildning. I ett val mellan att satsa på utbildning åt vuxna och att satsa på barn i den obligatoriska skolan har det för oss varit helt klart: Vi prioriterar grundskolan.

Anf. 5 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! I de utbildningspolitiska debatterna brukar Larz Johansson alltid uppträda som magister, men i dag förenar han sin magisterroll med kamrersrollen. Jag tycker därför att han borde ha talat tyst om det han sade om kamrerarna i finansdepartementet i inledningen av sitt anförande.

Larz Johansson anklagar oss moderater för att vi hävdar att det finns ett behov av mindre klasser och att vi vill stödja de barn som behöver mest stöd. Vi anser att det stödet ges bäst till barnen om det satsas på undervisningen. Kringaktiviteter har ju måst tillskapas därför att så många elever inte har fått de baskunskaper och den tillfredsställelse som de har behov av och har rätt att kräva i skolan. Med ett bättre stöd till undervisningen kan man minska kringaktiviteterna – det är jag helt övertygad om.

Sedan frågade Larz Johansson oss om de ökade valmöjligheterna på högstadiet. Han glömmer bort att det ju är fråga om samma timtid även med ökade tillvalsmöjligheter. De timmar som vi vill använda för tillvalsämnen tar vi från fria aktiviteter och från temastudier, och dessa aktiviteter kostar ju också pengar.

Sedan vill jag tala om för Larz Johansson, om han inte kommer ihåg det, att det på s. 27 i utskottsbetänkandet står bl. a. följande: "SÖ har fått i uppdrag av regeringen att undersöka frågan om tillvalet på grundskolans högstadium och kommer att redovisa sitt uppdrag senast den 1 november 1987. I uppdraget ligger att SÖ skall utreda möjligheterna att ha ett språktillval jämte ett annat tillval."

Utskottet är alltså på väg i den riktning som vi vill att skolan skall gå. Välkommen efter, Larz Johansson!

Anf. 6 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag förstår att det stör litet grand när folkpartiets och moderaternas faktiska siffror kommer fram i ljuset. Särskilt oroad blir jag när Ylva Annerstedt inte känner igen siffrorna. De står i folkpartiets motioner och reservationer, och jag hoppas verkligen att ni vet vad det är ni talar om.

Det är klart att det är bra att kunna säga till skolorna: Nu skall ni få 295 milj. kr. för att satsa på ökad kvalitet i undervisningen. Men jag tror inte de blir så förtvivlat glada om de samtidigt får veta att man först tar av dem 320 milj. kr. Det är det faktiska förhållandet. Sedan kan vi glömma allt tal om kommunal vuxenutbildning osv., för det gav jag mera som en illustration till hur oerhört svårt det har varit att tillsammans med folkpartiet och modera-

terna mobilisera en opposition mot regeringens besparingsförslag.

Jag gjorde inget nummer av den samlade skoldagen. Jag konstaterade att ni accepterar de 25 miljonerna, men jag konstaterade också att ni använder dem på ett annat ställe, precis som Ylva Annerstedt sade.

Med Birgitta Rydle är förhållandet egentligen precis detsamma. Ni säger: Vi skall satsa 238 milj. kr. på undervisning. Det är väldigt viktigt, då kan man få mindre grupper, stöd till de svaga eleverna och allt sådant. Men först tar ni bort 565 milj. kr., och ni tar huvuddelen från det anslag för särskilda insatser och särskilda åtgärder på skolans område som just riktar sig mot de svaga eleverna i skolan. På det anslaget tar ni inte mindre än 345 milj. kr., och det kan inte gå obemärkt förbi.

Visserligen har skolöverstyrelsen fått ett uppdrag att se om det går att införa ytterligare ett språktillval, men det är faktiskt så att varje ytterligare tillvalstimme man för in kostar pengar – om man menar allvar med att eleverna skall ha möjlighet att välja mellan flera olika verksamheter. Om klassen är samlad går den resurs man är given åt, men skall man dela klassen i flera grupper kostar det faktiskt timmar. Det var detta förhållande jag redovisade inledningsvis. Kostnaden kommer självfallet att öka om man skall ha fler tillvalsmöjligheter. Kan Birgitta Rydle bevisa någonting annat, tror jag man skulle vara tacksam både på skolöverstyrelsen och på utbildningsdepartementet, för då har hon verkligen gjort en bra insats.

Anf. 7 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! När folkpartiet utformade sina förslag i partimotionen om skolan, hade vi naturligtvis överlagt med våra företrädare ute i kommunerna som arbetar med skolan. Det man utan tvekan har fastnat för som det mest angelägna att satsa pengar på är just att kunna ha flera fasta vikarier, att kunna ha flexibla undervisningsgrupper, att kunna ha särskilda undervisningsgrupper för störande elever och att kunna ha en ökad samverkan mellan hem och skola. Det är vad man har prioriterat, och det sätt på vilket man kan uppnå allt detta är att lägga pengarna på det sätt som vi har föreslagit.

De här åtgärderna är, säger man också, ett verksamt sätt att bidra till åtgärder mot våldet i skolan. De skapar mindre oro och gör det mera möjligt för lärare och övrig skolpersonal att tillfredsställa de individuella behov som är mycket olika ute i de olika kommunerna. Det är därför vi har prioriterat det här sättet att fördela resurserna.

Anf. 8 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Bara helt kort några ord om tillvalen. Det är faktiskt så, att en klass inte är samlad under fria aktiviteter heller, Larz Johansson. Klassen är även då indelad i många små grupper.

Sedan några ord om finansieringen. Vi redovisar ärligt hur vi vill använda pengarna till skolan och varifrån de tas. Kan vi få en redovisning, Larz Johansson, för varifrån centerpartiet tar de pengar som man satsar på skolan? Och hur har man tänkt sig att lösa frågan om de 350 milj. kr. som lämnas ofinansierade enligt kompromissen? Ni säger ju att utbildningssektorn i det sammanhanget inte får bli lidande. Hur skall ni klara den saken?

Enligt gällande arbetsordning är det ju så, att regeringen skall täcka en utgift genom att göra besparingar inom samma område.

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

Grundskolan m. m.

Anf. 9 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag är aldeles övertygad om att Ylva Annerstedt har fått det svar som hon har redovisat, om hon har talat med aktiva kommunalpolitiker. Men jag är lika övertygad om att hon inte har redovisat hela sanningen. Hon har säkert beskrivit verkligheten på samma sätt nu som hon gjorde i Kommun Aktuellt. Jag påstår, Ylva Annerstedt, att det inte är ett sannfärdigt sätt att beskriva folkpartiets agerande. Folkpartiet har ju inte gjort någonting för att stoppa besparingarna inom grundskolan. Tvärtom föreslår man ju större besparingar än dem som regeringen redovisar.

Birgitta Rydle påminner mig också om att klassen är delad under fria aktiviteter. Jo, Birgitta Rydle, det är sant. Men jag antar att ni inte samtidigt vill påstå att de fria aktiviteterna skulle uppta 14 veckotimmar. Skillnaden mellan de nuvarande 11 %, i förhållande till de 100 som ni själva har redovisat, och de 25 % som ni nu talar om är faktiskt 14. Det är åtskilligt mer än vad de fria aktiviteterna tar i anspråk.

När det gäller finansieringen har jag från talarstolen sagt att vi, precis som övriga partier, har redovisat finansieringen i vårt budgetalternativ. Då det inte har accepterats, har vi kommit med ett annat förslag. Det förslaget kan vi fortsätta att upprepa. Det gäller då de utestående 350 miljonerna.

Regeringen återkommer kanske med ett förslag om höjda tobaks-, vin- och spritskatter, och jag tycker att det är ett bra sätt att finansiera de 350 miljoner kronorna. Det drabbar i varje fall inte skolan, och det hoppas jag att, också Birgitta Rydle kan vara glad över.

Anf. 10 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Ibland önskar man vad gäller utbildningspolitiken att centern och vpk hade gemensam majoritet här i kammaren. Det har varit ytterst intressant att se och höra hur farbror Grön styr och ställer med tanterna Blå.

Birgitta Rydle och Ylva Annerstedt ställde en del frågor till mig som jag skulle vilja kommentera litet grand.

Birgitta Rydle frågade om socialdemokraternas och vpk:s kompromiss när det gäller att återföra medel till skolan skall betalas genom besparingar inom skolans område. Svaret från vpk är nej. Vi har i stället föreslagit en tobaksskattehöjning. I det sammanhanget har för resten även moderaterna tidigare tillfrågats av vpk, men de har tackat nej till medverkan.

Ylva Annerstedt säger att skolan kan jämföras med ett företag i kris. Då frågar jag: Menar Ylva Annerstedt att man skall förfara på samma sätt med skolan som man gör med ett företag i kris? Är folkpartiets medicin rationalisering och personalminskningar? Det är ju medicinen i andra fall när det gäller debatter här i kammaren om näringspolitiken.

Ylva Annerstedt sade också att man vill skapa konkurrens mellan olika skolor. På det sättet skulle skolan bli bättre. Det var folkpartiets kvalitetsmedicin beträffande skolan. Men då vill jag fråga: Var finns den enhetlighet och likvärdighet som det talas om i Läroplan för grundskolan, vilken folkpartiet ställt sig bakom? Finns det inget värde i samarbete och ömsesidig solidaritet

mellan skolorna också inom en kommun? Vart leder konkurrens på kniven mellan skolor när det gäller mobbning och jämställdhet? Kan man inte tänka sig att skolorna inom en kommun faktiskt kan utvecklas pedagogiskt genom ett ömsesidigt samarbete?

Herr talman! När vi i dag debatterar den svenska grundskolan gör vi det i en mycket bättre atmosfär än tidigare. Jag menar inte att allt skulle vara frid och fröjd, utan att bristen på frid och fröjd debatteras också utanför detta hus. Jag är glad att skolan kanske nu får den plats på den politiska dagordningen som den förtjänar. Skolan är trots allt den största arbetsplatsen i Sverige.

När regeringen presenterade budgetpropositionen i januari och det därvid framkom att man från regeringens sida var beredd på och dessutom förfäktade ståndpunkten att anslagen till skolan skulle skäras ner med ytterligare 500 milj. kr., då hoppade i alla fall jag högt. Efter alla vackra ord om skolans roll i samhället och en skola för alla väntade man sig inte ett nedskärningsförslag på skolans område.

Förslaget har fått den kritik det förtjänar, och jag skall inte upprepa den nu. Intressant i sammanhanget är dock att detta sanslösa förslag verkar ha varit något av en väckarklocka till gagn för den utbildningspolitiska debatten – jag säger detta utan att vara cynisk. Det är till stor del så att den massiva opinion – av elev- och lärarorganisationer, Hem och Skola m. fl. – som nedskärningsförslaget skapade aktivt har medverkat till att vpk kunnat återföra lejonparten till utbildningsväsendet. Genom den uppgörelse vi förhandlat fram med socialdemokraterna har vi kunnat återföra nästan tre fjärdedelar av regeringens förslag till nedskärningar.

Tyvärr räcker inte detta för att kunna skapa en skola som är anpassad till att vara en skola. När nu en av de stora kvällstidningarna, Aftonbladet, på ett initierat sätt har dragit i gång en stor artikelserie kan man hoppas på att debatten fortsätter om vilka krav och önskemål som skall ställas på en skola som är en skola.

Från vpk:s sida menar vi att det parallellt med den allmänna debatten om skolan bör göras en samlad översyn av utbildningsområdet. Vi tror att det förhållande som råder i dag med viss försöksverksamhet och ständigt nya delreformer som annonseras parat med ständig osäkerhet om nya nedskärningskrav inte skapar en god skolmiljö.

Skolan måste få lugn och ro. Låt oss i stället ha en öppen och frimodig debatt, som kan ge substans åt skolan i framtiden. Att skolan skall ha lugn och ro innebär naturligtvis inte att vi nu har nått fram till en punkt där skolan skall förklaras som nationalpark – tvärtom. Men fram till dess att ytterligare kraftiga förändringar görs måste dessa vara väl förankrade ute i skolans verklighet, och skolan måste få tid att söka ta till sig den verklighet som den också har att verka i. Detta innebär förhoppningsvis att det skapas villkor och en atmosfär där fler än i dag kan känna sig beredda att delta i formandet av skolan för framtiden.

Det finns dock beslut som har fattats och som redan nu borde mana till snara förändringar. Jag tänker bl. a. på den nya lärarutbildningen för grundskolan som snart skall påbörjas.

Den nya lärarutbildningen innebär bl. a. att eleverna kan få möjlighet att

ha samma lärare under längre tid än vad som nu är fallet. De nya lärarna får en bredare kompetens än dagens lärare har.

Från vpk:s sida menar vi att det gäller att möta de nya lärarna men också den läroplan för grundskolan som finns sedan snart tio år tillbaka med lokaler som passar för de arbetsformer som är tänkta och möjliga. Vidare måste det ske en upprustning vad avser resurser i skolan såsom skolbibliotek och olika läromedel.

Man hade ju kunnat hoppas på att lokalanpassningsskäl vore de enda skälen för en upprustning av de svenska skolbyggnaderna, men efter att ha besökt bl. a. Eriksdalsskolan här i Stockholm är jag av en annan uppfattning.

Jag kan garantera att jag i den skolan med lätthet kan kasta ut utbildningsutskottets betänkande om grundskolan mellan fönsterramarna utan att öppna fönstren. Så gistna är fönstren i skolan. Vidare kan jag nog garantera att jag inte kan få en enda riksdagsledamot att utträtta sina behov på någon av de toaletter som jag såg och som är till för eleverna. Miljön är helt enkelt äcklig och borde inte anstå en svensk skola av i dag.

Mot bakgrund av vetskapen att denna skola inte är den enda i Sverige som har stora brister i miljön, och då inte minst ur hälsoaspekt, har vi föreslagit ett ROT-program för skolan. Vi föreslår ett femårigt reparations-, om- och tillbyggnadsprogram. Kostnaden för staten blir högst 400 milj. kr. per år.

Det hävdas från de övriga partierna att dessa angelägenheter är av kommunal art. Det kan så vara, men detta kan inte hindra riksdagen från att ta ansvaret för sina beslut och verka för att de skall fungera ute på fältet. Jag vill hävda att det är lika naturligt att riksdagen fattar beslut om särskilda renoveringsprogram för skolan som att riksdagen beslutar om sådana program för hyreshus och andra byggnader. Låt mig påminna om att det också tidigare har förekommit särskilda statliga investeringsprogram för skolan och skolbyggnaderna.

I tider då elevtalen tillfälligt sjunker och vi inväntar en nyutbildad lärarkategori frigörs en del medel som enligt vår mening bör användas för långsiktiga investeringar i skolan. Samma typ av argumentation som i fråga om skollokaler kan man använda när det gäller läromedel och vårt förslag om ett lagstiftande rörande kostnadsfri skolmat. Att lagstifta i denna fråga vore att försäkra sig om att brister i undervisningens inhämtande åtminstone inte beror på att barnen har hungriga magar.

Det vore dessutom anständigt om utskottets majoritet ville se verkligheten i denna fråga. Vi vet att många föräldrar är ensamstående i dag och att barn har relativt lång resväg till skolan. Bara dessa två kända fakta borde mana utskottsmajoriteten till eftertanke, om det ändå inte vore av viss vikt att garantera en näringsriktig kostnadsfri skolmat.

Vad som förvånar i denna fråga är centerpartiets ställningstagande – detta parti som så ofta är överens med vpk om vissa basfunktioner för skolan och som inom sig har folk som står matproduktion och kostfrågor mycket nära. Ändå är man inte beredd att föreslå lagstiftning i fråga om skolmaten.

Herr talman! I den vidare debatten om skolan får inte plikt- och rättighetsproblematiken glömmas bort. Här är det nu viktigt enligt vår mening att rättighetsbiten lyfts fram. Vi anser nog att pliktdelen är väl så känd och exploaterad i skolan. När det gäller rättighetsdelen kan dock denna

enligt vår mening utvecklas ytterligare. Alla möjliga sätt måste utnyttjas för att underlätta för eleverna att bedriva elevfackligt arbete.

I detta sammanhang är det samarbete och den medverkan som kan upprättas med fackliga organisationer och politiska ungdomsförbund av stort värde. Från riksdagens sida måste framdeles beslut tas för att främja dessa samverkansformer. Det handlar om den sociala fostran. Elever som ägnar sig åt elevfackligt arbete skall ha rätt till kompensationsundervisning i den grad de anser sig behöva det för att reellt kunna utföra sitt fackliga engagemang. Det är något märkligt att man inom det svenska skolväsendet i en del fall, när man vill ägna sig åt idrott på hög nivå, kan få jämkning i sin utbildning men att det inte gäller för elevfackligt arbete. Exemplet gäller i första hand gymnasieskolan, men jag kunde inte låta bli att nämna det i sammanhanget.

Herr talman! I det betänkande vi nu behandlar finns en del reservationer från borgerliga partier som kan verka lockande vid första anblicken. En sådan reservation gäller att det i stort sett skulle vara fritt fram att välja vilken skola tillhörande det kommunala skolväsendet som man vill gå i. En sådan bubbla verkar snarast som ett hån, särskilt för oss som bor i glesbygd. Där begränsas nämligen denna s. k. frihet av faktiska förhållanden som skolskjuts, väghållning, barnomsorg, fritidsverksamhet etc. Men det kanske är detta moderater och folkpartister avser när de säger att endast skoladministrativa skäl skall kunna tala emot önskemålet. Snöplogning är för oss i glesbygd numera ett skoladministrativt skäl. Jo, jag tackar för erbjudandet. Får jag då fråga: Skall man kunna byta skola efter behag, efter kanske ett, två eller tre år, också? Och vart leder det?

I ett par reservationer tas frågan om tidig skolstart upp. Det föreslås att barnen skall börja skolan vid sex års ålder. Till det kan sägas att det redan nu finns möjlighet att börja skolan vid den åldern för den som så önskar och har behov därav. Denna möjlighet kommer säkert att öka framöver, då elevtalen minskar. Jag anser inte att en skolstart vid sex års ålder är ett alternativ till pedagogisk utbyggnad av förskolan. Tvärtom. Vill man ge en reell möjlighet till skolstart vid sex års ålder måste förskolans pedagogiska program förstärkas och utvecklas, och dithän är det långt. Det måste gälla för dem som väljer att gå kvar i förskolan och börja skolan vid sju års ålder.

Det kanske är bekant att man på en del orter bedriver deltidförskola redan från fem års ålder. Man kan fråga sig hur skolstarten skall så att säga synkroniseras för dessa barn. Det återstår tydligen många problem att lösa när det gäller en eventuell tidigare skolstart.

Jag tycker också att man bör ställa sig frågan: Är det så bråttom att få sluta leka och allt tidigare börja skolan? Frågan får mig att tänka på en liten historia. En mamma frågade Albert Einstein: Min son, som är så framstående i matematik och fysik, vad rekommenderar ni honom att läsa? – Sagor, sade Einstein. – Jaså, sade mamman konfunderad, och mer då? – Ännu mera sagor, sade Einstein.

Jag tycker att denna lilla historia bör mana till eftertanke. Vad är skolan till för? Är den till för barnen och som ett möjligt verktyg för deras framtid, för deras möjlighet att förändra sin framtid? Eller är skolan och debatten kring skolan främst till för oss vuxna och våra behov av att strukturera verkligheten? Ställ er den frågan och läs folkpartiets reservation om att skolan inte bör

ha ambitionen att lösa våldproblem utan polis.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer till detta betänkande där mitt namn återfinns.

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

Grundskolan m. m.

Anf. 11 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Björn Samuelson borde lyssna bättre på vad som sägs från talarstolen. Han pådyvlade mig åsikter som jag mycket noggrant angav källan för, nämligen en företagsledare i Stenungsund: denne ansåg att skolan var som ett företag i kris. Jag tycker inte att det är ointressant för ett land som exporterar ungefär 80 % av sin produktion om skolan kan få fram de medarbetare med kvalitet som vårt näringsliv behöver. Detta är faktiskt ett internationellt problem för industriländerna, som man diskuterar.

En sak som jag tycker är viktig i det sammanhanget och som jag också mycket klart redovisade är att man skall definiera målgruppen: Man skall ta reda på vilka människor det är man vänder sig till. De barn som i dag finns i skolan är mycket olika de barn som gick i skolan på den tiden när de grundläggande linjerna i läroplanerna kom till.

Konkurrens mellan skolor – kan det vara någonting?, sade Björn Samuelson vidare. Ja, tänk, jag tycker verkligen att det är någonting! Det tvingar skolorna att lyssna på föräldrarna och deras önskemål, och det tvingar skolorna att titta närmare på sin kvalitet och förbättra den. Om föräldrarna dessutom har möjligheten att välja den ena skolan eller den andra flyttar de självfallet sitt barn till den skola som ger den bästa undervisningen. Skulle inte Björn Samuelson göra det med sitt barn? Jag tycker det är självklart att man som förälder resonerar på det sättet. I de skolor som inte kan hålla kvaliteten skall inte några barn gå kvar.

Björn Samuelson gjorde vidare ett nummer av att det i hans hemtrakter inte finns någonting att välja emellan. Därför skall inte heller andra kunna välja. Det är en typisk Jante-inställning: Bara för att inte alla kan få allt skall inte någon få något.

Vi i folkpartiet har en annan inställning. Vi tycker att där det är möjligt skall man självfallet ha valmöjligheter. Det faktum att inte alla kan få allt skall inte behöva utesluta att den möjligheten ges där det går.

Ett ömsesidigt samarbete mellan skolorna är väl ändå bra, sade Björn Samuelson. Ja, jag tycker att det är utmärkt. Det är klart att skolorna skall samarbeta. Jag kan ge ett exempel från min egen kommun, där vi har försökt upprätta ett samarbete mellan den allmänna skolan och Waldorfskolorna som vi har i kommunen. Det hindrades i årtal effektivt av den socialdemokratiska majoriteten.

Anf. 12 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag observerade att Ylva Annerstedt citerade, men jag tyckte inte att det framgick särskilt tydligt om hon delade åsikten att skolan kunde liknas vid ett företag i kris eller inte.

På ett sätt fungerar väl skolan ypperligt at företagen – den är ju ett extremt bra sorteringsinstrument. Se bara på den sociala snedrekryteringen till högre studier – till gymnasieskolan och högskolan. Där sällas ju agnarna från vetet åt företagen!

När det gäller konkurrensen i skolan vill jag säga att jag inte tror att man har särskilt goda möjligheter att utveckla ett samarbete mellan skolor om man vet att man skall konkurrera om eleverna och kanske även om medel till skolan. Jag tror att det då blir svårt att utveckla ett samarbete så långt det är möjligt. Vi har ju i skolan prövat det mest effektiva konkurrensmedel vi har i samhället, nämligen betygen, och skolan blir ju bara sämre enligt Ylva Annerstedt.

Så till friheten att välja skola. Frihet springer inte ur annat än faktiska förhållanden, och faktiska förhållanden är våghållning, dagis, annan barnomsorg, fritidsverksamhet, kommunikationsmöjligheter, kommunal ekonomi och möjligheten att erbjuda skolskjutsar.

Sådan är verkligheten. Om jag sedan kan välja mellan en eller två skolor är en annan sak, som vi inte behöver diskutera här i kammaren. Men jag tycker att man bör se på de praktiska, reella förhållandena innan man börjar tala om frihet att välja hit eller dit. Man bör se till de resurser vi har i samhället.

Jag frågar: Skall man kunna byta skola efter ett, två eller tre år, om man tycker att den skola man går i är för dålig, att den konkurrerar för dåligt med en annan skola i folkpartiets Skolsverige? Skall det också vara möjligt, eller lägger skoladministrativa skäl hinder i vägen? Det är tomt prat, om man talar om frihet och inte ser till praktiska, reella förhållanden. Ylva Annerstedt.

Anf. 13 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Det finns många saker som är bra i den svenska skolan – och som har blivit bättre. Men nog kan man ändå tala om kris i vissa avseenden. Ett exempel är att Sveriges tioåringar har matematikkunskaper likvärdiga med Somalias. Tycker inte Björn Samuelson att det är likvärdigt med en kris? Det är de tioåringarna som sedan skall föra vårt näringsliv framåt, som skall betala våra pensioner. Björn Samuelson!

Det finns ett annat område där jag tycker att man också kan tala om kris. Det gäller de allt större våldsytringarna i den svenska skolan. Jag tycker inte att vi skall slå oss till ro och nöja oss med det. Vi måste alltså göra någonting, vi måste betrakta detta som en kris som skall åtgärdas. Ett antal åtgärder i den riktningen har vi föreslagit, och jag har redovisat vårt kvalitetsprogram tidigare.

När det gäller valmöjligheterna tycker vi att föräldrar och elever skall få välja den skola som de anser ha den bästa kvaliteten. Det faktum att man inte i varenda by i hela Sverige kan göra detta val skall inte hindra föräldrar från att göra ett val på de ställen där det finns möjligheter. Så enkelt är det. Att detta skulle innebära några oöverstigliga problem på de orter där det finns olika skolor att välja mellan är fullständigt tomt och löst prat. I Danmark går det alldeles utmärkt att ha det på det sättet. Varför skulle vi inte också i Sverige kunna tillfredsställa önskemål som föräldrar och elever har när det gäller att välja skola?

Vi tycker att denna möjlighet för föräldrar att välja också skulle ge mycket goda resultat när det gäller skolornas vilja att vidmakthålla och förbättra kvaliteten på undervisningen, miljön och lärarnas arbetsförhållanden.

Anf. 14 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Skolan är i kris – ja visst, det finns problem i skolan. Vi har en mängd förslag från vpk om hur vi skall åtgärda dessa problem.

Ylva Annerstedt säger att det är dåliga matematikkunskaper hos tioåringarna i Sverige, och så vill hon möta detta med konkurrens mellan skolor. Då ställer jag frågan: Hur gestaltar sig valmöjligheten, friheten, för mig som är dålig i matematik och skulle vilja gå till en viss skola som har en så ypperlig matematikundervisning, men inte får plats? Eller skall jag vara prioriterad, eftersom jag är så dålig i matte, och få gå till den skola som har denna ypperliga matematikundervisning? Skall vi ha alla som är så dåliga i matematik på en skola, de som är dåliga att läsa på en annan skola och de som är dåliga i geografi på en annan skola, osv.? Vart bär det hän, Ylva Annerstedt?

Så till våldet i skolan. Det finns inte en enda ledamot i denna kammare som inte är allvarligt oroad över våldstendenser i skolan.

Men en konkurrens, där den ena skolan skall vara bättre än den andra i stället för att samverka och lyfta skolan totalt sett i en kommun, kommer naturligtvis att leda till – med den bostadssegregation som vi trots allt har i detta land – att vi får en ännu större segregation i skolorna. Vi kommer att få små Danderyd och Ålidhem, kanske inom en liten del av en stad. Vart bär det hän?

Man måste tänka sig för, vilka effekter sådana förslag kan få, innan man ställer dem och röra sig i den sociala, politiska och ekonomiska miljö som vi har i dag.

Tredje vice talmanen anmälde att Ylva Annerstedt anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 15 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Den socialdemokratiska regeringens politik är den tredje vägens, dvs. inte bara satsa nya resurser men heller inte bara spara. Det blir både spara och satsa, och det är detta som kallas den tredje vägen.

I år prioriteras forskningen, regionalpolitiken, sociala insatser till barnfamiljer och pensionärer samt rättvisa insatser vid sjukdom. I övrigt måste effektivitet och sparande gälla som riktmärke. På det sättet har skolans anslag minskat inom de sektorer som kommunerna har ansvaret för. De inte direkt undervisningsbundna uppgifterna, som åtgärder att förstärka och stimulera engagemang i skoldagen totalt, har i grundskolan fått minskade anslag. Tanken var att huvudmännen – kommunerna – skulle påta sig denna kostnad.

Regeringsförslaget har stött på motstånd från flera håll. Moderaterna och folkpartiet har genom att strypa volymen inom vuxenutbildning och folkbildning delvis anslagit medel till grundskolan. Centerpartiet har också sparprogram, t. ex. när det gäller de specialdestinerade statsbidragen. Detta är underligt, för i utbildningsutskottet lägger man på statsbidrag. När centern finansierar olika anslag, då sparar man på anslag till förskola, skola och landsting. På annat sätt kan man inte få centerförslaget att gå ihop.

Detta regeringens sparande på skolområdet hade sina motsvarigheter i

minskade statliga subventioner på mjölken, det fria året för pensionärer på sjukhus och bidraget till flyttning från stödområdena. Omläggningen av den kommunala skatteutjämningen mot mera progressiva statsbidrag innehöll därtill ett sparavsnitt. Exemplet kunde också tillfogas alternativen som de andra partierna haft. Det skulle spegla såväl sparande som överbudspolitik.

Nu är det dock grundskolans område vi skall tala om, men andra program hör ihop med detta. Ökningar och minskningar av anslagen speglar åsikter men innefattar också att andra huvudmän skall ta kostnadsansvar utan att angelägna inslag i skolan försvinner. Det gäller bl. a. särskilda åtgärder – eller, som det nu heter, särskilda insatser – på skolområdet och förstärkningsresursen.

Den opinion som kommit av att anslaget minskar har vi försökt att tillmötesgå genom uppgörelsen mellan vpk och socialdemokraterna. Hela sparprogrammet genomförs således inte genom s-vpk-uppgörelsen. Inom vårt eget parti fanns denna opinion, och det bidrog till att vi nu justerat upp beloppen. De stämningar vi registrerat har också varit positiva därtill.

Särskilda insatser och förstärkningsresursen får tillskott på 100 resp. 53 milj. kr. Det antyder att det fanns motiv för ett sparande för staten, men att kommunerna skall träda i statens ställe om skolmyndigheten lokalt så bedömer. Vi har inte heller helt klarlagt att statsbidraget används till det avsedda syftet.

Basresursmedeltalet i mellanstadiet har också utskottet uttalat sig om. Här har vi ett förflutet från föregående år där vi påtalade svårigheten att gå från 25 elever på lågstadiet till de 30 som är talet på mellanstadiet. Genom de åtgärder som regeringen vidtagit med en minskning av basmedeltalet på 0,14 och utskottets uttalande hoppas vi att denna fråga skall vara löst. I grundskolan gällde s-vpk-uppgörelsen dessa tre punkter. Särskilda insatser, förstärkningsresursen och uttalande om basresursmedeltalet på mellanstadiet.

Regeringsförslagen i budgeten på grundskolans område har under den femårsperiod som den socialdemokratiska regeringen suttit varit klart positiva. Utslagningen i skolan, satsningen på svenskämnet och nu på matematik och även tidigare kultur i skolan är belägg för detta omdöme. I årets budgetförslag kommer den redan förra året antydda ambitionen att läroplanen Lgr 80 skall tillämpas i verksamheten. Den s. k. styrgrupp som nu tillsatts skall genomlysna en rad av de uppgifter där ansvaret ligger såväl på staten som på skolhuvudmännen kommunerna och i gymnasiet också på landstingen. Detta arbete kan även ge svar till de skolkritiker som i förekommande fall uppträder. Därmed inte sagt om debatt i skolfrågor i sig är nödvändig och bra.

Skoldebattens inriktning på den direkta undervisningen kan gälla alternativet i skolan, som frihet att välja skola eller att exempelvis fristående skolor finns. I de avseendena är svenskt skolväsende mycket homogent. Den svenska skolan har, kan man säga, stort förtroende hos elever, föräldrar och allmänhet. Det är bra och det skall vi slå vakt om. Men vi kan ytterligare variera och skapa profil i skolan. Föräldrar och elever skall kunna ges större möjlighet att välja skolenhet. Detta begränsas emellertid genom att skol-skjutsar och utrymme inte kan ges de elever som önskar åka från områdets

skola. Lösningarna är dock möjliga om de praktiska förutsättningarna finns.

För fristående skolor gäller särskilda regler. Dessa har vi i enighet beslutat om här i riksdagen under 1982/83 års riksmöte. Nu har verksamheten förekommit ett antal år, och SÖ har utvärderat densamma.

Regeringen har tillmötesgått önskemål om statsbidrag, t. o. m. i större omfattning än SÖ rekommenderat. Nu vill de borgerliga partierna att samma statsbidrag skall utgå som till det övriga skolväsendet. Då frånträder man principen om kostnadsneutralitet eller att det inte skall bli dyrare för staten. De fristående skolornas statsbidrag räknas upp beroende på kostnadsökningen, men inte så att det når samma nivå som för de reguljära skolorna. Om det skall ske har vi nu ingen uppfattning om. Det får bli en bedömning som vi gör när SÖ-utvärderingen sker.

Lgr 80 har nu varit i tillämpning under en femårsperiod. Denna läroplan, som vi väl litet var anser oss som fadder till, är en bra läroplan. Som jag sade tidigare har det nu tagits regeringsinitiativ till en uppföljning av bl. a. denna läroplan. Det är då helt överflödigt att nu göra några läroplansändringar. Lgr 80 är bra – låt det bli signalen till hela grundskolan. Nu skall vi med kraft tillämpa dess intentioner. Det skall vi göra med hela den kraft som ligger i ett system som är motiverat. Dessutom tror vi att såväl skolans personal, elever och föräldrar som skolpolitiker är besjälade av att få skolan mer meningsfull och att ge eleverna den grund som är så viktig för deras möjligheter att lyckas i livet.

I vissa avsnitt skall läroplanen skrivas tydligare. Föredragande statsrådet antyder exempelvis att läroboken inte förekommer som ett instrument i undervisningen i den utsträckning som borde vara fallet. Det kan ha bidragit till att läromedel blivit mindre betydelsefulla, dvs. anslagen från kommunerna har minskats samtidigt som läromedelskostnaden ökat. Detta skall uppmärksammas vid de justeringar som naturligtvis kommer att göras i samband med en läroplansöversyn. En särskild utredare skall nu på regeringens initiativ se över frågan om läroboksanslaget och undersöka i vilken omfattning läroböcker förekommer i skolan.

Vid vilken ålder skolplikten skall inträda har det varit diskussion om. Majoritetens uppfattning för närvarande är att vi bör avvakta diskussioner och överväganden i exempelvis partierna och överläggningar mellan olika intressen i skola och förskola. En del vill behålla den nuvarande sjuårsgränsen men ha ett skolförberedande år då kamratskap och laganda utvecklas – en social träning för att göra eleverna beredda att möta inläringens pedagogik. Andra åter tror att detta uppnås bäst med en skolstart vid sex års ålder. Men låt oss alltså avvakta de överväganden som pågår.

Frågan om mobbning, våld och även skolk tas upp i debatten. Låt oss slå fast att det är en central fråga för att skolan skall kunna hävda skollagens mål och riktlinjer. Det får inte förekomma destruktiva inslag i skolan som skolan inte bryr sig om. Regeringen har uppmärksammat frågan. Skolmyndigheter och intressen i övrigt på skolans område överväger i arbetsgrupper vad som ytterligare bör göras.

Vikariatssystemet på lärarområdet skall ha samma utformning och tillämpas som när det gäller andra offentliga tjänster, har skolförfattningsutred-

ningen föreslagit. Resultatet av regeringens överläggning med Kommunförbundet skall föreläggas riksdagen för beslut.

En del frågor som direkt ankommer på kommunerna kommer ständigt upp i motioner. Jag har redan nämnt frågan om läromedlen, men även frågan om skolmaten är viktig. Vi måste ta ställning till kostfrågorna och till forskningens signaler om att kosten har sin betydelse för hälso- och friskvården. Är det så att eleverna alltid äter den mat som serveras i skollunchen? Eller är det alltför många som inte äter skolmaten? Om det senare är fallet kanske det danar människor som inte heller senare i livet sköter sin kosthållning och som därigenom får sjukdomar som blir dyra för samhället och förorsakar personligt lidande.

Vi ställer frågor nu men har inga svar. Här får vi vara uppmärksamma och följa frågan och kanske ta initiativ i ämnet.

Det finns säkert flera områden att beröra. Dem får jag ta upp i senare inlägg.

Låt mig nu till sist ta upp ett projekt som förekommit i skolan. Det är projektet "Tänk". Tänk positivt var förutsättningen för projektet. Det utlöste en rad positiva effekter i skolan, och man hade ämnet som inslag i lektionerna. Tidigare passiva eller likgiltiga elever blommade upp och bidrog konstruktivt, berättas det i en utvärdering. Det var inte enbart de talföra och de som ständigt har åsikter. Hela klassen var med, har handledarna noterat.

En ung människa har var eller varannan tanke positiv. När det gäller äldre är den positiva tanken en på kanske dussinet tankar. Det var bra att vi fick detta fastställt. Kanske skall "tänk"-ämnet föras upp på schemat i vår skola? Ja, nog ville de forskare som fört över ämnet och genomfört detta projekt i vår skola att så skulle bli fallet.

Frånsett det har vi många inslag i vår skola som avser att göra den bättre och mer anpassad till de elever skolan är avsedd för. Vår skola lever, och med alla de defekter som skolan slåss emot såväl i som utanför skolan är helhetsbedömningen klar – vi har en skola som bearbetar och många gånger löser problem. Det är vår skolpolitiska uppgift att ge vår skola förtroende och möjligheter att spela denna sin kunskapsinhämtande och fostrande roll.

När tänkte vi t. ex. något positivt om skolan senast? Gränser för hur stor roll skolan, tillsammans med hemmen och fritidens alla ostrukturerade företeelser, skall spela i elevernas liv finns. Allt är inte möjligt, men skolans målsättningsparagraf nr. 1, att bibringa kunskap men också fostran, skall vi aldrig släppa. Mycket åstadkommer vi, och mycket mera går säkert att göra. Ibland har vi politiska hinder för att se problemen på samma sätt. Nog skall vi slå fast att endräkten i sina huvuddrag är stor och uppriktig. Genom konstruktiva diskussioner kommer också nya faktorer upp som vi kan använda i skolans verksamhet.

Jag ber att få yrka bifall till hemställan i detta betänkande och avslag på reservationerna.

8 § Ärendehandlingen avbröts kl. 14.33 för dagens frågestund (forts. s. 87).

Anf. 16 Statsrådet ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Sigge Godin har frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att kvinnorna inte skall diskrimineras inom travsporten.

Frågeställaren syftar på ett aktuellt TV-reportage som redovisade antagningen till ett begränsat antal platser i den s. k. proffstränarutbildningen inom travsporten.

Svenska travsportens centralförbund – STC – är en frivillig sammanslutning av landets 45 travsällskap och således en organisation utan statlig anknytning. STC:s huvuduppgift är att utveckla och värna om travsporten. I dessa uppgifter ingår utbildningsverksamhet. Enligt uppgift från STC antas i år 16 elever till en proffstränarkurs bland ett mycket stort antal sökande. Utbildningen syftar till tränarlicens som ges av STC. STC är en organisation som beslutar om såväl antagning till utbildning som utfärdande av licens. Regeringen har således inte att besluta om detta.

För närvarande är antalet kvinnliga tränare mycket lågt både i Sverige och internationellt. Jag vill understryka vikten av att fler kvinnor ges möjlighet att genomgå tränarutbildning och därmed erhålla licens.

Jag utgår från att STC på olika sätt medverkar till detta.

Anf. 17 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag får tacka idrottsministern för svaret.

Det är allmänt känt att många kvinnor, främst unga flickor, lägger ner stort och intresserat arbete på landets olika travbanor. Från unga år ställer de upp, många gånger mer eller mindre gratis, och arbetar på travstallarna enbart på grund av sitt stora hästintresse. Bland dessa finns självfallet ett stort antal som blir mycket skickliga att sköta hästar. Man kan också påstå att kvinnorna har särskilt gott handlag med hästar och djur över huvud taget. Det är därför oacceptabelt att kvinnor som fyller alla krav på utbildning, erfarenhet och skicklighet skall bedömas på andra grunder än män när det gäller att utöva travtränaryrket. Man bör i detta avseende kunna instämma i vad arbetsmarknadsministern sade för en tid sedan, nämligen att det är dags att bryta gubbväldet.

Kvinnor och män skall ha samma möjligheter att utöva det yrke de önskar. Det är märkligt att en sådan här situation har uppkommit i det svenska samhället. Det är med stor besvikelse jag tar emot svaret från idrottsministern. Idrottsministern borde kunna ta kontakt med alla organisationer för sport och fritid i landet och då även STC.

Min fråga blir: Ämnar verkligen idrottsministern inte ta denna kontakt och diskutera med STC på vilket sätt man där tänker lösa dessa frågor? Är Ulf Lönnqvist så totalt ointresserad av kvinnornas möjligheter att utöva ett yrke inom travsporten som svaret ger intryck av?

Anf. 18 Statsrådet ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Jag vet inte om Sigge Godin har tagit del av svaret. Där framgår mycket klart att jag har exakt den uppfattning som Sigge Godin själv

Om åtgärder för att förhindra diskriminering av kvinnor inom travsporten

ger uttryck för, nämligen att det är orimligt att inte fler kvinnor har fått denna möjlighet. Som jag säger i svaret utgår jag från att STC medverkar till att fler kvinnor skall ges denna möjlighet. Vi har, såvitt jag kan förstå, exakt samma inställning. Jag förstår inte hur Sigge Godin kan ta det som ett tecken på ointresse. Regeringen har inga möjligheter att gå in och föreskriva om vad som skall ske. Däremot har jag redan haft den kontakt med STC som Sigge Godin efterlyser. Där är det ingenting ytterligare att tillföra.

Vi kan alltså ge uttryck för den mycket bestämda uppfattningen att det självfallet är både rimligt och nödvändigt att man ser till att också fler kvinnor får möjlighet att genomgå denna utbildning.

Anf. 19 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Det är bra att idrottsministern haft denna kontakt. Låt mig då fråga: Hur många kvinnor har antagits till den utbildning som det talas om i svaret? Det är viktigt för dem som lyssnar på debatten att få veta vad man har gjort i denna fråga. Vad blev resultatet av kontakterna som idrottsministern haft med STC? Hade man där ingenting att säga i denna fråga? Vad har ni diskuterat för någonting? Det är ytterst viktigt att man får veta vad ni har talat om, om det kommer att bli någon ändring och om det i så fall blir till fördel för kvinnor. Skall vi behöva läsa i Aftonbladet att den flicka jag nämnde i frågan förmodligen får sin licens nästa år?

Anf. 20 Statsrådet ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Varken regeringen eller riksdagen kan föreskriva för en fri organisation hur den skall hantera utbildningsfrågor. Vi kan bara ge uttryck för synpunkter, och de synpunkterna är framförda.

Organisationens svar är naturligtvis att man går igenom de sökande och gör sina prioriteringar och värderingar. Det är organisationens uppgift att göra det. Sedan kan vi ge uttryck för uppfattningar om att det är rimligt att fler kvinnor får denna möjlighet, och det har jag gjort.

Anf. 21 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Skälet till att jag tog upp den här frågan var inte enbart den här flickans ärende utan det faktum att det bara finns en kvinna inom landet som har denna travtränarlicens. Då är det snudd på diskriminering, och därför tyckte jag att det fanns alla skäl att ta upp denna fråga.

Det hade varit glädjande om idrottsministern redan i sitt svar hade kunnat beskriva vilka kontakter som han haft i frågan. Jag förutsätter att när vi har fått en idrottsminister, då skall han ha en nära och god kontakt med hela organisationslivet. Det är en förutsättning om man skall nå resultat, och jag hoppas att det blir ett positivt resultat även i den här frågan så snart som möjligt. Jag hoppas att också idrottsministern tycker det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 22 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Margit Gennser har frågat mig om vilka effekter jag förväntar mig av spardelegationens annonskampanjer.

Spardelegationens huvuduppgift är att långsiktigt främja hushållssparandet samt att ansvara för statens informationsinsatser avseende allemanssparandet. Margit Gennser torde också känna till att spardelegationen genomfört en rad andra projekt än den annonskampanj hon refererar till.

Den nu aktuella annonskampanjen – som är en förlängning av den kampanj som startade medan Margit Gennser själv satt i delegationens styrelse – är en ringa del av spardelegationens verksamhet. Den är dock ingen oviktig del. Att väcka uppmärksamhet kring sparfrågor är ju en av delegationens uppgifter. Att annonskampanjerna verkligen väckt uppmärksamhet framgår bl. a. av att kampanjen erhöll pris vid reklambranschens motsvarighet till filmens Oscarsutdelning.

Svaret på Margit Gennsers fråga är således att jag förväntar mig att spardelegationens annonskampanj skall bidra till en debatt om hushållens sparande och sparbetende och sålunda ytterst medverka till ett ökat hushållssparande.

Anf. 23 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret från statsrådet Johansson.

Det är riktigt att dessa annonser väcker uppmärksamhet, men man kan ju väcka såväl god som mindre god uppmärksamhet. Den enda effekt som den här typen av oförståeliga annonser ger är förvåning och avståndstagande från allmänheten i förhållande till staten och statliga myndigheter. Om regeringen understödjer den här typen av verksamhet och aktiviteter tappar regeringen en del av sin legitimitet. Skattepengar får inte slösas bort på annonser med nonsensbudskap.

Herr Johansson konstaterar helt riktigt att Margit Gennser satt i spardelegationen. Ja, det är helt riktigt, men när jag såg effekten av besluten på gator och torg lågade jag tack och lov ut ur spardelegationen, för jag ville faktiskt inte stå bakom sådan verksamhet.

Jag tycker att statsrådet bara har en enda sak att göra, och det är att avskaffa spardelegationen och låta bankerna främja sparandet. Det kan de göra bra, eftersom de har en lång tradition på det området.

Låt mig också redovisa ett par siffror: Aidsforskningen får nu ytterligare 5 milj. kr.; spardelegationen får 36 milj. kr.

Det fanns en gång en romersk senator, i vars efterföljd jag gärna skulle ha velat verka – om nu riksdagsordningen hade tillåtit det – genom att avsluta mina anföranden med följande: Och så anser jag att spardelegationen skall läggas ner snarast möjligt.

Anf. 24 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Också när jag häromsistens svarade på en liknande fråga om sparandet från en annan ledamot av moderata samlingspartiet hamnade vi i en debatt om de romerska senatorerna. Jag tycker att vi något så när borde hålla oss till ämnet.

Det är inte särskilt hjältemodigt av Margit Gennser att ta avstånd från kampanjen då hon ser den på gator och torg, när hon själv sitter med i den delegation som har utformat den. Jag är litet modigare än så och skall gärna säga vad jag tycker om kampanjen. Jag tycker att den var ganska effektiv. Den var inte så dum. Den har faktiskt spelat en roll när det gäller att påverka debatten om sparandet, och det var enligt min mening dess viktigaste syfte.

Anf. 25 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag skall vara ärlig och säga att jag kanske sov litet grand i spardelegationen. Jag är ärlig – det är inte så vanligt bland politiker i dag – och jag tillstår att jag gjorde fel. Jag slogs inte tillräckligt för att stoppa denna kampanj.

Det jag har påpekat är att man inte kan använda skattebetalarnas pengar till att gå ut med den här typen av annonser, som väcker löje och förundran. När folk får höra att spardelegationen får 36 milj. kr., då undrar de verkligen.

Detta är en fråga om regeringens legitimitet. Var försiktig och utmana inte löjet! Det är vad de här annonserna har gjort.

Anf. 26 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Det var intressant att få detta exempel på en skön självisk bekännelse. Det är alltså inte jag som behöver stå där med skammen. Jag har inte haft någon möjlighet att påverka den här kampanjen, men Margit Gennser satt och sov i spardelegationen när kampanjen lades upp. Jag tycker det är intressant att få detta konstaterat.

Anf. 27 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Det var så att vissa sammanträden inte kom till stånd. Men det är klart att jag hade kunnat vara litet mer vaken. Då hade jag kunnat opponera mig, men som ledamot av minoriteten hade jag antagligen inte kunnat stoppa kampanjen. Men jag gör någonting som är väldigt ovanligt bland politiker: jag talar om när jag har fel. Det tycker jag att vi borde göra litet oftare.

Tänk efter: Är det verkligen vettigt att gå ut med en kampanj med den här typen av annonser? En av dem löd: I morgon öppnar affärerna igen. I en annan sades det: Ärtsoppa som vanligt i dag. Annonserna var införda en onsdag. Ja, jag vet att det var den första april, men några dagar tidigare hade man helsidor i Svenska Dagbladet med fullkomligt oförståeliga bilder och nästan ingen text. Folk har frågat mig: Hur kan statliga myndigheter få göra av med pengar på det här viset?

Jag tycker att vi borde tänka på politikernas legitimitet. Det är viktigt.

Anf. 28 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Bland annonserna fanns också sådana som hade exempelvis följande budskap: Spara nu – i morgon är det för sent! Det är lätt att låna igen – och dyrt!

Det fanns några annonser med mera burleska skämt. Jag medger det. Men jag kan konstatera att vi här i kammaren har olika mått av tålighet inför den här typen av lättsinnighet.

Anf. 29 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Bureska skämt är nog bra, ifall de är gratis. Att använda skattebetalarnas pengar till sådant tycker jag är fel. Men det är bra att även statsrådet Johansson kunde erkänna något av tveksamhet inför detta. Det tackar jag för.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1986/87:510 om prisutvecklingen inom handeln

Anf. 30 Statsrådet BENGT-K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Erik Holmkvist har frågat jordbruksministern vilka åtgärder regeringen avser vidta för att styra prisutvecklingen inom handeln. Frågan har överlämnats till mig.

I ett svar den 2 april här i kammarén på en liknande fråga som gällde extrapriser hänvisade jag till att olika typer av priserbudanden i marknadsföringen inte alltid uppfyller marknadsföringslagens krav på vederhäftighet. Konsumentverket har utfärdat särskilda riktlinjer för tillfälliga prisaktiviteter på dagligvaror. Enligt dessa riktlinjer får extraprisbegreppet endast användas om det är fråga om tillfälliga prisnedsättningar av viss storlek. Det ordinarie priset skall samtidigt anges.

Jordbruksministern har i den allmänna debatten uppmanat handeln att undersöka om systemet med extrapriser fungerar som det var tänkt. Den uppmaningen är enligt min mening befogad. Om det förekommer missförhållanden på detta område och dessa inte rättas till genom självsanering är det en uppgift för i första hand konsumentverket och statens pris- och kartellnämnd att ingripa.

Jag sade i mitt svar den 2 april att regeringen har inga planer på att ingripa mot tillfälliga prisnedsättningar, så länge dessa är ett uttryck för en aktiv och sund priskonkurrens.

Anf. 31 ERIK HOLMKVIST (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Händer det inget med extrapriserna så kan statsmakterna ingripa. – Så sade jordbruksministern i en debatt för tre veckor sedan. Det uttalandet stämmer alltså inte med statsrådet Johanssons version här i dag.

Svensk detaljhandel lever i ett mycket hårt konkurrens klimat, där kampen om varje tiondel av marknaden kräver stora insatser. Sverige är ett av de länder där den fria konkurrensen drivits allra längst – till konsumenternas nytta, med lägre priser på varorna, bästa möjliga kvalitet och en servicenivå helt i klass med vad andra länders konsumenter får.

Jordbruksministerns uttalande är illavarslande och kan tolkas så, att alternativet till en fri marknadsekonomi är statsdirigerade priser inom detaljhandeln, således ett hot med andra ord.

Vem av regeringens talesmän skall riksdagen lita till – statsrådet Hellström eller statsrådet Johansson med två diametralt motsatta versioner av vad som har sagts?

Jordbruksministerns uttalande ligger helt i linje med socialdemokratisk

politik med regleringar, med prisstopp – inom parentes sagt utan effekt – och med samhällsinsriktningen i form av styrningar, där PBL kan tas som ett annat exempel. Jag vill gärna tro på statsrådets Johanssons deklARATION här i dag. Jag gör det gärna om det är möjligt, men faktum är att regeringen tar tillbaka sina egna uttalanden så ofta att det är svårt att riktigt lita på beskedet. Nu var det statsrådet Bengt K. Å. Johansson, och för tre veckor sedan var det statsrådet Thage Peterson när det gäller förnyelsefondernas användning. Det är illavarslande. Vi måste kunna lita på besked som vi får från våra statsråd.

Anf. 32 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Jordbruksministern uppmanade handeln att den borde gå igenom systemet med extrapriser och undersöka om det verkligen fungerar som det var tänkt. Om inte, borde handeln själv sanera systemet. Det ligger både i handelns eget intresse och i konsumenternas intresse. Den uppfattningen delar jag.

Visst finns det situationer där det kan vara aktuellt med ändringar i lagstiftningen. Extrapriser kan utnyttjas på ett sätt som strider mot marknadsföringslagens principer, men enligt min mening föreligger inte den situationen nu. Det sade jag också såsom min uppfattning den 2 april. Så tro på mig, Erik Holmkvist!

Anf. 33 ERIK HOLMKVIST (m):

Herr talman! Som jag redan sagt vill jag gärna tro på statsrådets deklARATION här i dag. Jag hoppas att också handeln kan lita på det här beskedet. Men faktum kvarstår: När det kommer två diametralt motsatta besked från våra statsråd är det inte så enkelt att tro på det sista beskedet. Det ligger lika nära till hands att tro på det första. Men, som sagt, jag hoppas att handeln kan lita på att några statsinsriktningen inte står för dörren.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1986/87:530 om prisstoppet

Anf. 34 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Anne Wibble har frågat när regeringen avser upphäva prisstoppet.

Mitt svar blir detsamma som jag lämnat tidigare här i kammaren. Prisstoppet gäller tills vidare. Jag är inte i dag beredd att ange någon tidpunkt när det skall upphävas.

Anf. 35 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag frågade statsrådet Johansson när regeringen avser upphäva prisstoppet, och han svarade att han inte vet det. Jag får tacka honom formellt för svaret, men jag anser att det i sak är mycket otillfredsställande. Jag vet att han har svarat samma sak tidigare, men det var ju tidigare. Det har alltså gått en tid sedan dess.

Regeringen har faktiskt själv sagt att långvariga prisstopp är särskilt

skadliga, och jag tycker att man borde ha dragit någon lärdom av den period vi har haft med prisregleringar. Vi har nämligen haft många månader med prisstopp, under den förra mandatperioden närmare bestämt 13 månader eller någonting sådant, och priserna steg ändå alldeles för mycket. Regeringen borde ta någon hänsyn till de effekter man ser i verkligheten av de åtgärder man inför.

Prisstoppet borde alltså upphävas omedelbart. Den enda effekt jag kan se är att man skjuter prishöjningarna på framtiden. Genom att på konstlad väg hålla priserna nere nu spår man på den privata konsumtionen alldeles i onödan, när den ändå är ganska hög, och rullar en prishöjningsvåg framför sig. Jag tror detta kommer att bli ett ganska stort problem i nästa avtalsrörelse – ett större problem ju senare man upphäver prisstoppet.

Prisstoppet drabbar mycket orättvist. Många mindre och medelstora underleverantörsföretag ligger nu på en prishöjning som de avtalade med sina kunder för mer än ett år sedan och har att kämpa mot alla de lönehöjningar och prishöjningar på insatsvaror och annat som har skett sedan dess. Det betyder att de företagen i princip inte vågar genomföra några investeringar – de har för dålig lönsamhet för det. Det är beklagligt, när man vet att den svenska industrin skulle behöva kapacitetsökande investeringar, att regeringen trots det ligger kvar med ett investeringshämmande prisstopp.

Jag undrar om inte statsrådet borde ta och överväga sitt tidigare svar.

Med detta anförande – under vilket andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – var överläggningen avslutad.

13 § Svar på fråga 1986/87:467 om vapenexporten till Singapore

Anf. 36 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat utrikesministern om hur många fartygskanoner, armékanoner, fälthaubitsar, granatgevär och andra vapen den socialdemokratiska regeringen gett exporttillstånd till under tiden 1982–1986 för leverans till Singapore.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Som jag framhöll för Ingela Mårtensson i ett frågesvar torsdagen den 2 april i år finns det ett antal sekretessbestämmelser som reglerar vilken information som kan offentliggöras. I samma svar redogjorde jag även för den större öppenhet som är en följd av propositionen 1984/85:82 om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport m. m.

Om regeringen bedömer det vara sakligt motiverat kan undantagsvis viss ytterligare information lämnas. Den omfattande och detaljerade dokumentation om Singapores inköp av svenska vapen som Pär Granstedt efterlyser kan dock inte lämnas ut.

Anf. 37 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Gradin för svaret på min fråga, även om svaret var att inget svar kan lämnas.

Anledningen till att jag framställt den här frågan är att utrikesministern här i kammaren har redogjort för vapenexporten till Singapore under den tid då vi hade en icke-socialistisk regering. Då gällde det Robot 70. Nu säger Anita Gradin att man av sekretessskäl inte kan lämna ut de uppgifter som jag vill ha om vapenexporten till Singapore under den nuvarande socialdemokratiska regeringens tid. Detta är intressant. En fråga inställer sig omedelbart: Vad är den principiella skillnaden mellan de uppgifter som utrikesministern redovisade för kammaren och de uppgifter som jag nu vill ha redovisade? Sakskäl gör att man undantagsvis kan lämna ut ytterligare uppgifter, säger utrikeshandelsministern. Frågan är då: Vad är det som skiljer när det gäller dessa bägge typer av uppgifter?

En skillnad är ju iögonenfallande, och det är att de uppgifter som utrikesministern lämnade ut gällde exporten under den tid då vi hade borgerlig regering. Utrikesministern hade alltså ett partitaktiskt intresse av att vara öppen hjärtig i det fallet.

Nu begär jag i princip motsvarande uppgifter om exporten under den nuvarande socialdemokratiska regeringens tid. Det finns naturligtvis uppenbara partitaktiska skäl för att statsrådet inte vill lämna ut några uppgifter. Jag utgår dock, herr talman, från att sekretesslagen inte tillämpas på ett partitaktiskt sätt. Det måste ju finnas andra principiella skäl för det ställningstagande som utrikeshandelsministern har gjort. Jag ser fram emot att få ett besked.

Anf. 38 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! När det gäller vapenexport till andra länder har riksdagen givit regeringen i uppdrag att redovisa den summa pengar som man exporterar för varje år. Att lämna ut alla de uppgifter som Pär Granstedt efterfrågar skulle innebära att man också lämnade ut uppgifter som är sekretessbelagda i det andra landet, och det kan jag inte tänka mig att medverka till.

Men låt mig, herr talman, samtidigt erinra om att regeringen den 2 april i år tillsatte en särskild medborgarkommission för att granska vissa uppgifter om olaglig svensk vapenexport och om handläggningen. Kommissionens huvuduppdrag är att i ett sammanhang skapa största möjliga klarhet kring de händelser som sedan år 1970 har gett upphov till uppgifterna om olaglig svensk vapenexport.

Vidare skall kommissionen redovisa i vilket skede och under vilkas medverkan som avsteg från gällande regler har skett. Kommissionen har också möjlighet att ta upp varje fråga eller aspekt som den anser bör belysas för att kommissionen skall kunna fullgöra sitt uppdrag. Det gäller bl. a. beslutsordning och kontrollprinciper. Kommissionen skall arbeta med största skyndsamhet.

Anf. 39 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Även jag känner naturligtvis till att nämnda kommission har tillsatts. Men vad jag tycker vore intressant att höra är vad som är den principiella skillnaden mellan att lämna ut uppgifter om vapenexporten till

Singapore under en borgerlig regering och att lämna ut likartade uppgifter om exporten under en socialdemokratisk regering.

Vad utrikesministern redovisade för kammaren var ju inte några totalsummor utan det var vapenslag och antal enheter. Vad jag har efterfrågat är visserligen också uppgifter om vapenslag och antal enheter beträffande några exemplifierade vapen. Men jag undrar fortfarande: Vad är den principiella skillnaden i detta sammanhang? Om vi nu skall göra oss fria från misstanken att det var av partitaktiska skäl som utrikesministern ville lätta på förlåten när det gällde exporten under en borgerlig regering och att utrikeshandelsministern slår vakt om förlåten när det gäller export under en socialdemokratisk regering, måste ju utrikeshandelsministern kunna redovisa andra skäl för att de uppgifter som utrikesministern lämnade och de uppgifter som jag nu begär hanteras på olika sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1986/87:534 om bojkott mot handel med Sovjetunionen och Iran

Anf. 40 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig om regeringen planerar att föreslå riksdagen sådana åtgärder att svensk bojkott mot handel med Sovjetunionen och Iran kan igångsättas.

Frågan har ställts mot bakgrund av regeringens förslag om förbud mot handel med Sydafrika och Namibia som just nu behandlas av riksdagen.

Regeringen har inga planer på att vidta några åtgärder mot handeln med Sovjetunionen och Iran.

Förslaget om förbud mot handel med Sydafrika och Namibia innebär ett avsteg från Sveriges principiella hållning i sanktionsfrågor, dvs. att endast delta i sanktioner eller åtgärder av sanktionskaraktär som beslutas av FN:s säkerhetsråd. Förslaget innebär också ett avsteg från våra åtaganden enligt GATT-avtalet.

I propositionen med förslag till handelsbojkott mot Sydafrika och Namibia understryks att detta är en engångsföreteelse som enbart avser Sydafrika och Namibia och som motiveras av det unika i själva apartheidssituationen.

Kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer i många andra länder, men ingen annanstans än i Sydafrika är den systematiska kränkningen av en folkmajoritetens grundläggande rättigheter konstitutionellt förankrad. Inget annat land har heller under så lång tid fördömts för sin politik av så gott som alla FN:s medlemsstater.

Det är just dessa speciella omständigheter som gör situationen i Sydafrika unik. Den är därför inte jämförbar med situationen i andra länder.

Dessa skäl finns utförligt redovisade i regeringens proposition, och jag antar att vi kanske får anledning att återkomma härtill när bojkottförslaget inom kort skall behandlas här i riksdagen.

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

*Om bojkott mot handel
med Sovjetunionen och
Iran*

Anf. 41 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Det har i Sverige sedan länge rått en total enighet om att Sverige inte skall delta i enskilda bojkotter. Med stor lätthet kan genom många dokument och uttalanden bevisas att även statsrådets parti har sagt att denna linje alltid skall hållas. Nu kommer det inom kort att läggas fram ett förslag om en bojkott i vad gäller handel med Sydafrika och Namibia. Det innebär, fru statsråd, att det finns risk för att vi i Sverige börjar gradera förtryck och åsikter.

Med utgångspunkt i vad som gäller i Sverige kan ett land som Sovjetunionen sägas vara i stort sett ett fängelse. Det kanske mest flagranta exemplet på ett land där man bekämpar och förtrycker människor är Iran, där hitintills mer än 70 000 människor har avrättats. I dag finns där 140 000 politiska fångar.

Sveriges handel med Iran är omfattande. 1984 exporterade vi varor för nästan 4 miljarder kronor till Iran. Handeln med Sydafrika är litet mindre, och därför kan vi kosta på oss att bojkotta det landet. Det land som verkligen borde bojkottas är Iran, men där har Sverige så stora affärer. Det är beklagligt att denna debatt har uppstått.

Jag vill fråga statsrådet: Om sydafrikanska vetenskapsmän t. ex. fick fram en medicin som kunde bota aids och de ställde som krav att de inte skulle sälja den till Sverige om vi inte upphäver bojkotten, skulle vi då bojkotta Sydafrika även framöver?

Anf. 42 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Jag har vid flera tillfällen redovisat regeringens ståndpunkt när det gäller skälen till bojkott mot Sydafrika och Namibia. Jag vill också säga till Sten Andersson i Malmö att regeringen vid åtskilliga tillfällen har givit uttryck för sin oro över situationen rörande mänskliga rättigheter i Sovjetunionen. Jag vill erinra om att statsminister Ingvar Carlsson vid sitt officiella besök där förra året utnyttjade tillfället att dryfta frågan om mänskliga rättigheter med den sovjetiska ledningen. Också i vad gäller Iran har vi i direkta samtal med regeringsföreträdare gett uttryck för våra uppfattningar.

Anf. 43 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Här säger statsrådet att man har haft kontakt med Sovjetunionen och Iran med anledning av det sätt på vilket de behandlar sina medborgare. Det är mycket möjligt, och det är i så fall positivt. Men samtidigt har man ingenting emot att handeln med dessa länder blomstrar.

Samtliga partier här i riksdagen står bakom åsikten att Sydafrikas regim är förkastlig och inte borde finnas till. Men det har ändå alltid funnits en total enighet om att inte delta i enskilda aktioner. Det gäller speciellt i detta fall. Det är litet billigt för Sverige – vi köper kanske en nattsömn, men det får ingen som helst effekt.

Den enda effekt bojkotten får – om vi skall se till historiska fakta – är att svenska löntagare mister sina jobb. Någon annan effekt får den inte.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 44 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Larz Johansson har frågat mig om regeringen är beredd att vidta några åtgärder för att låta statens bilavgaslaboratorium finnas kvar i Studsvik.

Statens naturvårdsverk har för närvarande ett bilavgaslaboratorium i Studsvik. Myndighetsprovning av bilars avgasutsläpp görs för närvarande av AB Svensk Bilprovning, som är riksprövplats för bilar enligt riksprövplagslagstiftningen, vid två laboratorier i Stockholmsområdet. Bilprovningen planerar inför genomförandet av den nya bilavgaslagstiftningen ett nytt bilavgascentrum i Jordbro söder om Stockholm och avser härvid att lägga ned sina andra bilavgaslaboratorier.

Statens naturvårdsverk utnyttjar för närvarande i viss utsträckning Svensk Bilprovningens avgaslaboratorier på uppdragsbasis. Verket har tecknat ett preliminärt avtal med Bilprovningen som innebär att all statlig avgasprovning skall överföras till det nya bilavgascentret i Jordbro. Avtalet har underställts regeringen för godkännande.

Frågan om godkännande av naturvårdsverkets förslag till avtal med AB Svensk Bilprovning bereds i regeringskansliet.

Anf. 45 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Jag konstaterar emellertid att frågan kvarstår obesvarad. Är regeringen beredd att göra något för att detta laboratorium skall finnas kvar i Studsvik? Det är min fråga.

Det konstateras i svaret att naturvårdsverket redan har ett bilavgaslaboratorium i Studsvik. Det känner jag väl till. Det är det som har föranlett frågan. Man kan, när man läser svaret, fundera över varför naturvårdsverket mot bakgrund av denna kännedom har tecknat ett avtal om att flytta all denna verksamhet till det nya laboratorium som Svensk Bilprovning skall bygga. Det är en fråga som också kunde förtjäna ett svar.

Jag har i min fråga redovisat varför jag tycker att verksamheten borde vara kvar. Det är bl. a. av sysselsättningskäl, men det finns också andra aspekter på detta. Motoralkoholkommittén har föreslagit att man skall genomföra ett försök med etanoldrivna bussar i en medelstor svensk stad. Birgitta Dahls egen statssekreterare har föreslagit Nyköpings kommun att ta hand om denna försöksverksamhet. Kommunen har förklarat sig villig att göra detta. Det aktuella bussbolaget har förklarat sig villigt. Motortillverkarna har åtagit sig att vidta de åtgärder som skulle behövas. Då passar på något konstigt sätt bilavgaslaboratoriet i Studsvik mycket väl in i denna verksamhet.

Jag måste upprepa frågan: Är verkligen inte regeringen beredd att göra något för att låta detta väl fungerande laboratorium vara kvar där det är?

Anf. 46 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Larz Johansson är säkert medveten om att jag är förhindrad att på det sätt som Larz Johansson önskar uttala mig om frågor som bereds i regeringskansliet, innan regeringen är färdig att fatta beslut. Två av de frågor

som Larz Johansson berör när han uttrycker oro för Studsviks framtid bearbetas nu intensivt i regeringskansliet. Den ena är naturvårdsverkets ansökan om godkännande av det preliminära avtalet. Den andra är frågan om Studsviks framtid, och det är naturligtvis den som är det centrala. Dessa frågor bereds jämsides.

Vi är väl medvetna om allvaret i sysselsättningssituationen och också om behovet av att tillvarata de resurser som finns i Studsvik. Vi vill pröva dessa frågor på ett sätt som ger Studsvik en framtid. Vi har haft upprepade diskussioner om dessa frågor och fortlöpande kontakter, inte bara med företaget utan även med företrädare för länet, kommunen och de anställdas fackliga organisationer liksom också med riksdagsledamöter. Jag kan försäkra att det är med största allvar som vi nu söker en bra lösning, och jag tror att Larz Johansson respekterar att jag väntar med att ge ett svar till dess att vi är färdiga.

Anf. 47 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag har naturligtvis respekt för den ståndpunkten och känner väl till ordningen i regeringskansliet.

Jag tolkar statsrådets senaste inlägg så, att man kan känna ett visst hopp inför framtiden. När man talar om förutsättningarna för Studsviks överlevnad och framtid är bilavgaslaboratoriet en liten pusselbit i sammanhanget. Mot bakgrund av vad vi nu hört skulle det förvåna mig mycket om man skulle rycka bort en sådan pusselbit när man samtidigt försöker att garantera Studsvik en bra framtid. Jag tackar för det svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1986/87:512 om återvinningen av dryckesförpackningar

Anf. 48 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Lennart Brunander har frågat mig vad jag avser att göra för att de nya enlitersölburkarna av stål skall återvinnas och hur det går med det nya returglas som skulle utvecklas enligt ett avtal år 1981 mellan staten och bryggerinäringen.

Riksdagen beslutade 1982 om ett pantsystem för återvinning av aluminiumburkar. Beslutet utgick ifrån att återvinningen skall uppgå till minst 75 %. Panten har nyligen dubblats för att denna målsättning skall nås. Några bestämmelser eller beslut som förhindrar introduktion av ölburkar av annat material finns inte.

Enligt min uppfattning bör kraftfulla åtgärder vidtas för att minska avfallsmängderna. Avfallet bör betraktas som en resurs som bör återvinnas i största möjliga utsträckning. Dessutom måste vi minska avfallets farlighet för miljön och ställa upp strikta miljökrav för all hantering, behandling och deponering av avfall.

Regeringen kommer under våren att lämna en redovisning till riksdagen beträffande vissa avfallsfrågor. I skrivelsen kommer att redovisas, förutom

regeringens inställning i frågan om miljökrav m. m. vid avfallsförbränning, även frågor om åtgärder för att minska såväl avfallets mängd som farlighet.

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

Anf. 49 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag tackar miljöministern för svaret.

Jag måste dock konstatera att något svar på de frågor om vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att ölburkarna skall återvinnas och hur det går med det returglas som skulle utvecklas, har jag inte fått, utan det är mera allmänna formuleringar om avfallshanteringen.

Som miljöministern sade fattade riksdagen beslut 1982 om att tillåta aluminiumburkar, men förutsättningen var att återvinningen skulle uppgå till minst 75 %. Det har inte uppnåtts. Från centerpartiets sida motionerade vi i år om att man skulle höja panten kraftigt, och så har också skett; man har tillgodosett det kravet från oss. Men samtidigt introduceras på marknaden en ny burk på en liter. Enligt den information jag har är både botten och locket på burken av aluminium – det är naturligtvis bekymmersamt. Det aluminiumet måste naturligtvis vara lika skadligt som det som finns i aluminiumburken.

Miljö- och energiministern säger nu att avfallet bör betraktas som en resurs som bör återvinnas i största möjliga utsträckning. Jag vill säga att det är ett krav från vår och riksdagens sida att så sker. Men skall det komma till stånd måste regeringen vidta åtgärder – då krävs det ett pantsystem också på den. Jag vill ha ett svar på frågan vad regeringen tänker göra på den punkten.

Samtidigt vill jag också veta på vilket sätt frågan om returglas hanteras och hur regeringen följer upp det krav som ställdes i avtalet att bryggeriindustrin också skall utveckla ett nytt system med returglas, vilket är det effektivaste från både resurs- och avfallshanteringssynpunkt.

Anf. 50 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Regeringen ser på den nuvarande situationen med stort allvar – den är inte alls bra. Grundläggande är att drycker i första hand skall förpackas i glas som kan återvinnas eller användas i ett retursystem. Det är ett stort bekymmer att så stor andel av förpackningarna utgörs av aluminiumburkar, den nya plåtburken och de plastflaskor som nu introduceras. Det är emot riksdagens och regeringens intentioner. Det är dessutom ett särskilt bekymmer att vi i själva verket har ett monopol på det här området.

Vi arbetar med stor intensitet för att hitta en bra lösning, och jag erkänner oförbehållsamt att situationen inte är bra. Jag hoppas att vi inom inte alltför lång tid skall kunna återvända till riksdagen med ett förslag som innebär att satsningen i första hand sker på glas som kan återvinnas eller återgå som returglas.

Sedan vill jag säga att konsumenterna faktiskt genom sina val kan påverka vilka produkter som får en god marknad.

Anf. 51 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag tackar för de kompletterande synpunkterna. Det är ändå skönt att veta att miljöministern liksom jag och centerpartiet ser med bekymmer på situationen och oförbehållsamt erkänner att den inte är bra.

*Om återvinningen av
dryckesförpackningar*

Men det är ändå anmärkningsvärt att regeringen i det läget inte gör någonting. Har man väl introducerat en sådan produkt som burken på marknaden är det mycket svårt att få bort den igen eller vidta åtgärder för att klara problemen.

Samma sak gäller för returglas. Eftersom det nu gått så många år sedan avtalet skrevs och riksdagen fattade beslutet borde man i dag befinna sig ganska nära målet. Rimligtvis borde jag i dag kunna få ett svar på min fråga på den punkten av miljöministern.

Jag håller med om att konsumenterna naturligtvis kan hjälpa till och styra det här – det tycker jag är ett krav som man kan ställa på oss som konsumenter. Men det fritar inte regeringen från ansvaret.

Anf. 52 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Låt mig i all stillsamhet påminna Lennart Brunander om att det var en borgerlig regering som släppte fram aluminiumburken.

Anf. 53 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag är medveten om det. Det är därför inte mindre viktigt att den nuvarande regeringen ser till att det avtal som då träffades verkligen hålls – det har inte skett när det gäller vare sig insamlingen av aluminiumburkar eller utvecklandet av ett returglas. Det är regeringens uppgift att se till att så sker.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1986/87:520 om viss framställning till energirådet

Anf. 54 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Per-Richard Molén har frågat mig vilka skälen är att inte energirådets ledamöter informerats om att kärnkraftskommunerna gjort en framställning till energirådet om att få samtal kring de effekter som uppstår vid en kärnkraftsavveckling.

Jag vill då påminna Per-Richard Molén om att en skrivelse från kärnkraftskommunernas samarbetsorgan, med begäran om ett informationsmöte med energirådet, föredrogs vid rådets möte den 2 september 1986. Rådet ansåg då att tiden ännu ej var mogen för en diskussion med kommunerna. Sedan dess har det tyvärr inte varit tillfälle för rådet att åter ta upp frågan.

Samtidigt anser jag att kärnkraftskommunerna har haft möjligheter att föra fram sina synpunkter. Jag har vid ett flertal tillfällen träffat representanter för dessa kommuner. Dessutom har kommunerna yttrat sig i samband med remissen på energirådets material.

Anf. 55 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret. Jag kan konstatera att även om brevet, eller skrivelsen, från dessa kommuner föredrogs vid rådets möte den 2 september, har kommunerna uppenbarligen inte fått något svar. Vi hade ett sammanträde i energirådet i november. Det presenterades då inget svar på dessa brev.

Herr talman! Jag utgår ifrån att det inte bara är korrespondens med dessa kommuner som har förekommit efter det att energirådet presenterade sin utredning i november. Sedan dess har vi haft en omfattande remissbehandling av samtliga konsekvenser av olyckan i Tjernobyl och de konsekvenser det i sin tur får för svensk energipolitik. Vi har fått ett regeringsförslag som gäller energiforskning. Det har framlagts en proposition om Vattenfall. Vi har genomfört förändringar när det gäller lagringen av olja och kol i beredskapssyfte. Inget av detta har tagits fram och ansetts angeläget att diskutera i energirådet.

Som ledamot av energirådet är det klart att man reagerar när man i en tidning noterar att kommunerna inte får svar på brev. Jag vill därför ställa följande frågor: Har det kommit andra brev? På vilket sätt har breven behandlats? Hur har rapportering till energirådet skett i dessa frågor? I ärlighetens namn måste jag säga att jag, som ledamot i energirådet, inte har fått något material, något besked eller någon information efter det att vi skildes vid slutjusteringen av energirådets utredning.

Anf. 56 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill först påminna rådets ledamot om att vi den 2 september fattade ett beslut om att vi inte skulle kunna ta upp sådana här saker förrän vi hade slutfört uppdraget. Vi kunde således inte heller ta upp detta vid mötet i november. Sedan dess har vi inte haft några sammanträden med energirådet, men de kommer att återupptas.

Däremot har en serie överläggningar ägt rum bl. a. med de berörda kärnkraftskommunerna. Eftersom Per-Richard Molén både i sin fråga och nu refererar till en tidningsartikel där ett av de berörda kommunalråden uttalar sig, vill jag till kammarens protokoll säga att detta uttalande i OKG-Aktuellt är fullt av felaktigheter, för att inte säga lögn – och dessa vill jag inte skall få stå oemotsagda.

Jag har vid ett flertal tillfällen besökt kärnkraftskommunerna, och de har gemensamt uppvaktat mig den 20 januari. Dessutom har de varit remissinstanser. Också en rad andra påståenden i denna artikel är felaktiga, t. ex. att jag skulle ha sagt att man skulle bygga kolkraftverk på kärnkraftsorterna.

Dessutom har jag haft regelbundna överläggningar med de fackliga organisationerna. Jag kan konstatera att det förtroende jag har visat genom att föra mycket öppna diskussioner av några av deltagarna har missbrukats genom att de fört ut felaktiga uppgifter om vad som har förekommit. Detta leder mig tyvärr till slutsatsen att det inte är särskilt meningsfullt med sådana överläggningar så länge man inte kan lita på att de, som deltar i dem, på ett riktigt sätt talar om vad som då sägs.

Anf. 57 PER-RICHARD MOLEN (m):

Herr talman! Jag har lärt känna statsrådet som mycket ambitiös och mycket angelägen om att informera alla dem som eventuellt kan beröras och vara intresserade. Därför förvånar mig just den här artikeln. Den är skriven av en partikamrat till statsrådet, kommunalrådet Bengt Christersson i Oskarshamn.

Det är då bara att notera att det finns förtroendemän inom den

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

*Om regeringsåtgärder
för att underlätta nästa
avtalsrörelse*

socialdemokratiska rörelsen som i tidningar medvetet far ut med lögner mot sina regeringsledamöter. Det är givet att man som ledamot i energirådet känner sig besviken över att indirekt bli prickad för att vi inte svarar på brev.

Därför tycker jag att den här frågestunden, i vad gäller den fråga jag har ställt, har varit väldigt välgörande. Men det är tråkigt att konstatera att det förekommer lögner inom den socialdemokratiska rörelsen, vilket inte är speciellt välgörande för den energipolitiska debatten.

Anf. 58 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Låt mig bara säga till Per-Richard Molén att bland dem som på ett felaktigt sätt har återgivit de här diskussionerna finns företrädare även för borgerliga partier.

Anf. 59 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Jag skulle gärna se att vi kunde få litet mera preciserat vilka de borgerliga ledamöterna är.

I och för sig har jag enbart tagit upp den artikel som Bengt Christersson själv har signerat. Det är den debatten gäller, och här har jag alltså fått klarlagt att han, socialdemokrat som han är, har farit med lögnaktiga påståenden mot sitt socialdemokratiska statsråd på energiområdet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Andre vice talmannen meddelade att anslag nu hade satts upp om att detta sammanträde skulle fortsätta efter kl. 19.00.

18 § Svar på fråga 1986/87:506 om regeringsåtgärder för att underlätta nästa avtalsrörelse

Anf. 60 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Ingemar Eliasson har, mot bakgrund av tidningsreferat enligt vilka jag skulle sagt att regeringen tänker "blanda sig i avtalsrörelsen", frågat mig vilka åtgärder regeringen tänker vidta för att underlätta nästa avtalsrörelse.

Låt mig då först även i denna kammare upprepa vad jag redan i andra sammanhang förklarat, nämligen att jag *inte* har sagt att regeringen kommer att försöka styra avtalsrörelsen.

Vad jag sade var att regeringen ser det som sin plikt att *tala om* för parterna när den anser att avtalsrörelsen håller på att urarta och få resultat som kan leda till en ny period av inflation och arbetslöshet. Detta anser jag vara regeringens plikt – även om det av parterna uppfattas som en inblandning i avtalsrörelsen. Att regeringen helt skulle ställa sig utanför avtalsrörelsen ter sig helt orimligt, när det ändå är så att regeringen får vara med och ta ansvaret för konsekvenserna av den.

Vad regeringen i övrigt anser om förutsättningarna för avtalsrörelsen kommer att redovisas i kompletteringspropositionen.

Anf. 61 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Jag tycker att det är viktigt att just i denna kammare klara ut vad som skall avses och förstås med ett så viktigt uttalande i en så central ekonomisk-politisk fråga som det som gäller avtalsrörelsen.

Det är utmärkt att finansministern sätter fingret på denna punkt, nämligen hur central nästa avtalsrörelse är för den fortsatta ekonomiska utvecklingen, och det kan bara välkomnas. Det är däremot inte bra om uttalandena skapar förvirring, och det var ju vad det uttalande gjorde som har föranlett min fråga.

Vi kan hoppas att den förklaring som vi nu har fått har stillat denna förvirring. Då återstår frågan vad regeringen i stället tänker göra.

Jag tror att det är oerhört viktigt att dra erfarenheter och vissa slutsatser av de senaste årens avtalsrörelser. Den slutsats som kan dras är att regeringen i god tid skall ge besked till parterna om vilken bedömning man gör av det tillgängliga ekonomiska utrymmet, vilka spelregler man anser skall råda, dvs. vilken rollfördelningen är mellan statsmakten och parterna, och vilka åtgärder man avser vidta för att underlätta för parterna att hålla sig inom det tillgängliga utrymmet.

Jag kan se att det åtminstone finns två saker som regeringen därvidlag skulle kunna göra. Det ena är att sänka marginalskatterna redan i år och ge besked om de långsiktiga spelreglerna när det gäller skattepolitiken. Det andra är att låta bli att lägga på nya arbetsgivaravgifter. Finansministern vet mycket väl att båda dessa åtgärder skulle underlätta för parterna.

På den första punkten, marginalskatterna, gör man ingenting. På den andra får vi besked, nämligen att man tar i anspråk en viktig del av löneutrymmet genom att lägga på nya avgifter.

Har inte regeringen något positivt besked att ge till parterna om hur regeringen avser att underlätta avtalsrörelsen?

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på fråga 1986/87:508 om åtgärder för att dämpa lönekraven i 1987 års avtalsrörelse

Anf. 62 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Hugo Hegeland har frågat mig om regeringen förbereder någon skatterabatt eller någon annan åtgärd av liknande slag inför 1987 års avtalsrörelse.

Svaret är nej. Och för övrigt är det väl meningen att nästa avtalsrörelse skall gälla 1988.

Anf. 63 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret och vill omedelbart tillägga att avtalsrörelser numera pågår året om. Jag avsåg faktiskt år 1987. Det finns en rad förhandlingar på det lokala planet som ännu inte avslutats, och avtal sluts som verkar inflationsdrivande.

Jag tycker det är tråkigt att inte finansministern förbereder åtgärder av något slag. Så här skrev finansministern i finansplanen (mycket klokt, vilket är svårt att undvika om man är "klok som en hund", enligt auktoriserat uttalande) på s. 14: "Inflationstakten under loppet av 1987 beräknas bli ca 4 %, vilket är något mer än under 1986. — — — Prognoserna utgår från de löncavtal, som har slutits på den privata och den offentliga arbetsmarknaden och en avtagande löneglidning i näringslivet. Timlöneökningen i hela ekonomin beräknas bli ca 8 % 1986" — alltså betydligt mer än vad regeringen tidigare trodde — "och ca 5,5 % 1987. Därmed sker en dämpning av löneutvecklingen 1987, dock inte ned till nivån i våra viktigare konkurrentländer."

Det är verkligen det viktiga i sammanhanget.

Ett ytterligare påpekande gör finansministern på s. 29, där han tar upp frågorna om vilket löneutrymme det finns och vilken pris- och löneutveckling man kan vänta sig: "De skärpta fördelningspolitiska spänningarna mellan olika organisationer och grupper och ett urholkat partsansvar har bidragit till att försämra arbetsmarknadens funktionssätt."

Mot bakgrund av dessa två uttalanden frågar jag: Förbereder inte finansministern någonting? Kommer han att sitta med armarna i kors och se hur lönekraven driver upp prisnivån? Då står vi snart inför en ny devalvering.

Om en sådan skulle vidtas "går det åt helvete", har finansministern sagt i en skrift — inte i riksdagen.

Anf. 64 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Ingemar Eliasson var för en stund sedan mycket angelägen om att vi här i debatten skulle ha exakta och väl genomtänkta uttryck. I debatten med Hugo Hegeland är detta dubbelt viktigt, måste jag tillägga.

Nu tolkade nämligen Hugo Hegeland mitt svar som att regeringen inte förberedde någon åtgärd av något slag.

Men det svar jag gav gällde frågan om vi förberedde en åtgärd liknande en skatterabatt. Där är svaret nej.

Skulle den dessutom gälla 1987 års, nu pågående avtalsrörelse är svaret dubbelt nej.

Anf. 65 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Med liknande slag menar jag en typ av åtgärd som verkar dämpande på lönekraven. En sådan åtgärd är en skatterabatt, men den visade sig ineffektiv.

Det finns dock rader av andra åtgärder som finansministern mycket väl kan vidta. De behöver inte gå in på skatteområdet.

Det kan mycket väl tänkas att jag nu på tisdag, den 28 april, när kompletteringspropositionen kommer, får läsa ett fullständigare svar på min fråga, eller hur finansministern?

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på fråga 1986/87:518 om regeringens överväganden rörande problemen med brutet räkenskapsår

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

Anf. 66 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! För företag som har brutet räkenskapsår gäller att de ändå skall skatta för sina realisationsvinster per kalenderår. Om fastigheter eller aktier säljs efter bokslutsdagen men före kalenderårets slut kan det uppkomma vissa tekniska problem i redovisningen och vid beskattningen. Vidare kan den omständigheten att beräkningen av inkomst av kapital sker för kalenderår enligt kontantprincipen utnyttjas för skatteplanerande åtgärder från företagets sida. Det finns alltså skäl att se över reglerna på detta område. En översyn har också inletts inom finansdepartementet. Jag kan däremot för dagen inte säga när översynen blir klar.

Om regeringens överväganden rörande problemen med brutet räkenskapsår

Om de statliga transfereringarna till skolan

Anf. 67 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Först vill jag tacka finansministern för svaret, som är positivt i samma utsträckning som skatteutskottets uttalanden varit det. Bakgrunden till frågan är att jag två år i rad motionerat i denna fråga. Båda gångerna har skatteutskottet avstyrkt motionerna med hänvisning till att ärendet bereds i finansdepartementet. Samtidigt säger man att man har förståelse för synpunkterna.

Två skrivelser i ärendet har inkommit till finansdepartementet – i mars och april 1985, alltså för två år sedan. I dessa skrivelser påtalas de problem som uppkommit på grund av att taxeringsmyndigheterna plötsligt börjat tillämpa lagen. Tidigare har myndigheterna accepterat att räkenskapsår och beskattningsår betraktas som ett och samma. Vidare sägs att myndigheterna dock senare beslutat acceptera tidigare ordning i avvaktan på en lagändring.

Detta var alltså för två år sedan, men ännu har det inte hänt någonting på området.

Finansministern säger att det uppkommer problem av teknisk art. Jag tycker att ordningen inte bara är opraktisk, utan dessutom hindrar den att vinster av tillfälligt slag kan tillgodogöras rörelsen för att utveckla och utvidga denna.

Det tyngsta skälet för en lagändring anser jag vara att regeringen på ett mycket enkelt sätt kan medverka till att fler arbetstillfällen kommer till stånd. Med ett penndrag kan finansministern mycket enkelt möjliggöra fler nyanställningar eller ökade investeringar, och detta utan att det kostar staten ett öre. Varför gör inte Kjell-Olof Feldt detta genast?

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Svar på fråga 1986/87:547 om de statliga transfereringarna till skolan

Anf. 68 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Anders Andersson har, mot bakgrund av ett uttalande jag gjort om hur kommunerna behandlar skolan, frågat mig att om kommunerna nu använder sina pengar felaktigt, varför medverkar jag då till att kommu-

nerna kan fortsätta med en sådan hantering av ekonomin. Varför inte i stället minska de statliga transfereringarna till skolan?

Regeringen har i årets budgetproposition föreslagit betydande neddragningar av transfereringarna till kommunerna på bl. a. skolans område utifrån en övergripande samhällsekonomisk och budgetpolitisk bedömning. Moderaterna har i riksdagen valt att inte stödja regeringens förslag.

Anf. 69 ANDERS ANDERSSON (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret, som ju var mycket kortfattat. Med tanke på det uttalande han gjort måste det finnas ganska mycket att fundera över kring skolans ekonomi. Nu säger finansministern i svaret att regeringen i årets budgetproposition föreslagit betydande neddragningar av transfereringarna till kommunerna. Om man tittar på de tabeller som visar vad som hänt sedan 1980 finner man att finansministern själv under åtskilliga år medverkat till att med statliga medel ge kommunerna ganska stora resurser att hantera efter eget skön.

När man finner att antalet elever minskat betydligt men att kommunernas kostnader för skolan hela tiden ökat, finns det anledning att undersöka vilka bidrag som gått till kommunerna. Tabellerna visar att bidragen inte precis har minskat. År 1980 utgick specialdestinerade bidrag med 28,6 miljarder, varav till kommunerna 24,2 miljarder. År 1985 utgick specialdestinerade bidrag med 39,4 miljarder, varav till kommunerna 36,9 miljarder. År 1987 var dessa bidrag uppe i 44 miljarder.

Det här visar ju inte precis någon minskning. Jag tycker att det hade varit bra om finansministern, nu när han har upptäckt dessa underligheter i fråga om skolan, med samma emfas som när det gäller skattehöjningar och inkomstförstärkningar till staten, hade hållit fast vid att man skulle genomföra dessa besparingar.

Anf. 70 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Den emfas med vilken regeringen kan driva sina förslag har i någon mån att göra med vilket gensvar förslagen möter i riksdagen. Om de borgerliga partierna, tillsammans med vpk, var beredda att avsla regeringens förslag till nedskärningar på skolans område, förstår jag inte riktigt det inlägg som nu gjordes. I och för sig är det tacknämligt att de betydande insatser som staten gör för den svenska skolan redovisas. Jag har nämligen noterat att åtskilliga partier botaniseras i skoldebatten genom att försöka beskriva det hela som att det är statens snålhet som har skapat problem på skolans område. Såvitt jag förstår håller den beskrivningen inte för verkligheten. Men jag tycker att moderata samlingspartiet har sig självt att skylla om man inte har fått igenom de neddragningar beträffande kommunerna som man tydligen önskar.

Anf. 71 ANDERS ANDERSSON (m):

Herr talman! Man kan titta hur det förslag som ligger på riksdagens bord har hanterats i utskottet. Utskottet förutsätter nämligen att regeringen i kompletteringspropositionen redovisar en samlad bedömning av den ekonomiska utvecklingen i kommunsektorn, där man föreslår åtgärder som kan bli nödvändiga att vidta.

Mot bakgrund av vad finansministern har konstaterat när det gäller skolans sätt att hantera ekonomin frågar man sig vilka förhållanden som rådde när budgetpropositionen lades fram. Det kommer väl att råda samma förhållanden när kompletteringspropositionen skall läggas fram. Med anledning av vad utskottsmajoriteten, finansministerns partikamrater, har sagt vill jag fråga finansministern vilka åtgärder han ämnar vidta just mot det här systemet som tillämpas i skolan.

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Svar på fråga 1986/87:538 om ökat arbetsrättsligt inflytande för arbetstagare

Anf. 72 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg har frågat mig om regeringen tänker föreslå ändringar i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, MBL, och annan arbetsrättslig lagstiftning till de arbetandes förmån. Frågan är ställd mot bakgrund av bl. a. de ännu pågående förhandlingarna om en strukturplan för SSAB. Lars-Ove Hagberg anser att lagarna är tandlösa vapen för de fackliga organisationerna när de försöker försvara människors arbete.

Jag delar inte Lars-Ove Hagbergs syn på arbetsrättslagstiftningen. Lagarna är viktiga stöd för arbetstagarna i deras strävan att tillvarata sina intressen och öka sitt inflytande över företagens verksamhet. MBL lägger, tillsammans med t. ex. styrelsrepresentationslagarna, den rättsliga grunden för en demokratisering av arbetslivet. En huvudtanke bakom MBL är att arbetstagarinflytandet skall byggas ut och fördjupas genom avtal med utgångspunkt i lagens regler. Efter en trög start kom avtalsutvecklingen på medbestämmandeområdet i gång. Det finns nu fungerande – och utvecklingsbara – avtal på i princip hela arbetsmarknaden.

Åtskilligt kan i och för sig göras för att ytterligare utveckla medbestämmandet och stärka arbetstagarnas ställning. Självfallet vill jag inte utesluta ändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen. Enligt min uppfattning är det dock i första hand en uppgift för arbetsmarknadens parter att genom avtal leda utvecklingen vidare.

Anf. 73 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på frågan och konstaterar att det som nu händer inom det till två tredjedelar statligt ägda SSAB illustrerar vad som händer i arbetslivet ute i de regioner där man förlorar arbetstillfällen. Koncernledningarna eller de som är ägare och har makt bestämmer sig för att lägga ner verksamheter, och man uppstår förhandlingar. De fackliga organisationerna har ingenting att sätta emot när en ägare har bestämt sig för att genomdriva en nedläggning. I den meningen är lagarna enligt mitt förmenande tandlösa. Jag kan inte förstå annat än att arbetsmarknadsministern måste tillstå detta. I annat fall har man brutit mot lagarnas innebörd.

Det är inte jag som säger att förhandlingarna har varit av noll och intet

värde och att förhandlingarna inte haft någon reell mening. Det är förhandlingarna inom de fackliga organisationerna i SSAB som säger att företagsledningarna bara står för sitt eget förslag, vägrar att kompromissa och omprövar ingenting.

Då funderar man: Hur skall en facklig organisation kunna företräda sina uppdragsgivare? Men arbetsmarknadsministern kallar detta en demokratisering. Att förändra dessa förhållanden menar arbetsmarknadsministern är en uppgift för arbetsmarknadens parter. Arbetsmarknadsministern menar att den part som vill att detta genomdrivs skall vara med om att ge de arbetande ökat inflytande. Detta svar utmanar ju löjet åtminstone när det kommer från en representant för en arbetarregering. Någon insikt måste man ha om att det finns motsatta intressen på arbetsmarknaden. I ett läge där en statlig huvudägare betar sig på detta sätt måste man, arbetsmarknadsministern, gå in och ändra på lagstiftningen till de arbetandes förmån.

Anf. 74 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Visst finns det motsatta intressen på arbetsmarknaden. Det var för att ge arbetstagarna, den svagare parten, en starkare rättslig grund för sitt agerande som arbetsrättslagarna, däribland MBL, genomfördes. Innan den lagstiftningen fanns hade arbetsgivarna en exklusiv rättighet att fritt leda och fördela arbetet. De företagsledande och personalpolitiska frågorna låg helt och hållet i den ena partens hand. Den lagstiftning som vi har lägger, som jag sade i svaret, grunden för en demokratisering. Men lagstiftningen ensam kan inte åstadkomma det. Det måste till mycket annat. Beklagligtvis dröjde det väldigt länge, innan vi fick de följdavtal som måste till för att MBL kan få ett verkligt innehåll ute på arbetsplatserna. Det har faktiskt lett till att vi i dag egentligen inte kan riktigt bedöma MBL. Man har inte haft tid nog att föra ut arbetet på fältet.

En arbetsrättslig lagstiftning kan naturligtvis inte åstadkomma lösningar på alla de problem som vi har på arbetsmarknaden, inte klara t.ex. strukturomvandlingsfrågorna. Jag skulle vilja säga att det är synd om man, som Lars-Ove Hagberg, vill framställa de arbetsrättsliga lagarna som varande av noll och intet värde. Jag är helt övertygad om att om vi inte hade haft dem, hade vi haft en helt annan situation på den svenska arbetsmarknaden i dag. Många fackliga förtroendemän och många anställda har genom denna lagstiftning fått en helt annan möjlighet till inflytande på sitt arbete. Det skall vi hälsa med glädje.

Det här arbetet måste fortsätta. Demokratiseringen i arbetslivet är långt ifrån färdig. Det finns mycket som vi tillsammans med arbetsmarknadens parter måste kunna förändra och förbättra i framtiden. Vi har, Lars-Ove Hagberg, valt den vägen i Sverige att vi arbetar med parterna på arbetsmarknaden.

Anf. 75 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag vet, arbetsmarknadsministern, att socialdemokratin har valt klassarbetets väg. Det betyder att parterna skall komma överens, och därmed har den starke vetorätt.

Noll och intet värde har resultatet av förhandlingarna, anger de fackliga

företrädarna. Det betyder att lagarna inte har kunnat hjälpa dem och att de därmed måste vara tandlösa. Den exklusiva rättighet som man hade före 1976 är en exklusiv rättighet för den som äger och styr i företag och myndigheter i dag – med viss fördröjning. Det kan man kanske kalla klassamarbete.

Om man företräder de arbetandes intressen, varför då inte – även utifrån arbetsmarknadsministerns horisont, med klassarbetet – införa en förstärkt förhandlingsrätt, så att de fackliga organisationerna verkligen kunde skjuta upp beslut? Man kunde tänka sig t. o. m. lokal strejkrätt i vissa fall, som också föreslås från ledande fackliga kretsar, och någon form av vetorätt.

Nog borde detta ändå vara en förstärkning för de arbetande jämfört med dagens läge, där man skall komma överens om sådant som inkräktar på äganderätt och makt. Det går ju ägarna aldrig med på.

Överläggningen var härmed avslutad.

23 § Svar på fråga 1986/87:545 om vårdnadsersättning till barnfamiljerna

Anf. 76 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Göte Jonsson har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att tillgodose önskemålet hos majoriteten av svenska folket vad gäller införandet av vårdnadsersättning till barnfamiljerna.

Frågan föranleds av en opinionsundersökning utförd på uppdrag av tidningen Dagens Nyheter. Enligt uppgifter i DN har ett antal personer fått svara på frågan om de föredrar en kraftig utbyggnad av den kommunala barnomsorgen så att det finns plats för alla barn i förskoleåldern eller en mindre utbyggnad eller ingen utbyggnad alls av den kommunala barnomsorgen och i stället en satsning på vårdnadsbidrag till föräldrar som själva ordnar barntillsynen i någon form.

Enligt min mening ger den refererade undersökningen inte alls de besked Göte Jonsson uppger. Undersökningen kunde möjligen ha varit meningsfull om de tillfrågade fått upplysning om vilken vårdnadsersättning man kunde få. Avsåg frågan t. ex. moderata samlingspartiets förslag till vårdnadsersättning på 33 kr. per dag eller möjligen folkpartiets vårdnadsersättning på 11 kr. per dag eller kanske centerns förslag till vårdnadsersättning på 68 kr. per dag före skatt?

Jag vill tillägga att det enligt min mening är fel att ställa en utbyggnad av barnomsorgen mot ett ersättningsystem som ger föräldrarna mer tid för sina barn. Riksdagen har med stor majoritet beslutat att barnomsorgen i form av daghem, familjedaghem, föräldrakooperativ, deltidsgroup och öppen förskola skall byggas ut så att den senast år 1991 kan erbjudas åt alla barn från ett och ett halvt års ålder till skolstarten. Detta beslut är vi nu i full färd att förverkliga. Att det därutöver kan vara nödvändigt att genom ett samhällsstöd ge föräldrar och barn mer tid för varandra är en annan fråga.

Jag hävdar att föräldraförsäkringen är den enda realistiska formen för att ge föräldrar och barn mera tid för varandra. Genom föräldraförsäkringen får familjerna ersättning i förhållande till inkomstbortfallet vid vård av barn. Den lägsta ersättning som utgår är för närvarande 60 kr. om dagen.

Anf. 77 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Det var ett klart besked. Socialdemokraterna, socialdemokratiska regeringen och Bengt Lindqvist är inte beredda att tillgodose den klara majoritetens önskemål när det gäller familjepolitikens inriktning.

Enligt den gjorda undersökningen föredrar 59 % en vårdnadsersättning och 34 % en ensidig satsning på kommunal barnomsorg. Det här är, herr talman, inga marginella skillnader, utan mycket klara markeringar och ett mycket klart underkännande av den socialdemokratiska familjepolitiken. Det är intressant, herr talman, att notera de motiveringar som statsrådet har för att *inte* tillmötesgå majoritetens önskemål när det gäller familjepolitiken. Statsrådet säger att enligt hans uppfattning är den refererade undersökningen felaktig, enligt hans mening är den felaktig och enligt hans mening är det föräldraförsäkringen som skall byggas ut. Men det som är intressant är vad majoriteten av svenska folket vill. Jag konstaterar att Bengt Lindqvist inte är intresserad av att tillgodose majoritetens önskemål – en bred majoritets önskemål. Statsrådet säger att undersökningen är felaktig.

När regeringen och socialstyrelsen tog initiativ till en ganska bred undersökning beträffande barnomsorgens inriktning, ställde vi från moderat sida kravet att man även skulle ta med vårdnadsersättningen i undersökningen. Nej, det skulle man inte göra! Det var man inte beredd att ställa upp på. Men den nu gjorda undersökningen och även tidigare gjorda undersökningar kritiserar. Min fråga är då, Bengt Lindqvist: Är regeringen beredd att se till att man får en riktig undersökning gjord, där också vårdnadsersättningen finns med i frågeformuleringen?

Anf. 78 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Det här är både enkelt och uppenbarligen också komplicerat, i varje fall för de borgerliga partierna. Det är nu ca 17 år sedan tanken på en vårdnadsersättning som alternativ till annan barnomsorg togs upp av de borgerliga partierna. På alla dessa år har de fortfarande – trots att de betraktar frågan som utomordentligt viktig – inte kunnat prestera ett gemensamt förslag till en vårdnadsersättning.

Den undersökning som DN har gjort innehåller samma stora brist som de gemensamma borgerliga motionerna, nämligen att man uttrycker sig allmänt: någon form av vårdnadsersättning. Man måste ta ställning till vilken form av vårdnadsersättning man vill ha för att veta om det skulle bli fråga om en realistisk ersättningsnivå.

Enligt min mening, Göte Jonsson, – jag tror jag kan tala för det socialdemokratiska partiet och för de flesta människor – är det fel att ställa ett förslag om stöd till föräldrarna för att kunna vara hemma hos barnen mot en utbyggnad av barnomsorgen. Först och främst kräver valfriheten inom familjepolitiken att vi har en barnomsorg som fungerar. Därutöver krävs stöd till föräldrarna, så att de vid valfria tidpunkter kan vara hemma hos sina barn. De flesta väljer att vara hemma hos dem när de är mycket små. Den möjligheten måste byggas ut.

Jag vänder mig alltså dels mot den förenkling som finns i opinionsundersökningen – ingen konkret vårdnadsersättning som alternativ –, dels mot att

man utformar frågan som en motsatsställning mellan dessa två omsorgsformer som båda behövs.

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

Om vårdnadsersättning till barnfamiljerna

Anf. 79 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag konstaterar på nytt att svenska folket inte har samma uppfattning som statsrådet. Statsrådet säger att det är fel att ställa den här frågan. Men det är just den frågan som är ställd, och det är den frågan som är besvarad. En klar majoritet vill ha en vårdnadsersättning framför en ensidig satsning på barnomsorgen. Då säger statsrådet Lindqvist: Först skall vi göra en ensidig satsning på den kommunala barnomsorgen. Sedan skall vi möjligen ha en vårdnadsersättning. Då kan de barn som statsrådet vill skall finnas i kommunal barnomsorg i stället ha råd att stanna hemma. Detta är en rad logiska kullerbyttor, Bengt Lindqvist. Så kan man inte gå till väga.

Jag menar att det är en finess att man i utfrågningen inte har bundit sig för den ena eller andra formen av vårdnadsersättning utan att det här gäller själva principfrågan. En klar majoritet har tagit ställning för vårdnadsersättning. Man vill ha en vårdnadsersättning framför en ensidig satsning på kommunal barnomsorg. Det är det som är finessen, och det är det jag konstaterar att socialdemokraterna inte vill uppfylla.

Anf. 80 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Det faktiska läget är det att vi satsar dels på att bygga ut barnomsorgen, dels på att ge föräldrarna mer tid för sina barn. Det är den socialdemokratiska lösningen. Felet är att ställa dessa båda satsningar mot varandra. Den vårdnadsersättning som vi ställer mot de olika ersättningar som borgarna har föreslagit är ju föräldraförsäkringen, som i botten innehåller ett garantibelopp som är väl så stort som i varje fall den vårdnadsersättning som moderaterna föreslår. Ersättningen enligt föräldraförsäkringen bygger dessutom på att man tar hänsyn till människors inkomstbortfall. Om det över huvud taget skall vara ett realistiskt val för det stora flertalet människor måste nämligen ersättningen för att stanna hemma stå i någon proportion till den inkomst som man förlorar.

Får jag passa på att erinra om att kvinnorna i dag har lika hög grad av yrkesutbildning som männen. Att det är så måste också få sin omsättning i en möjlighet till yrkesutövning.

Anf. 81 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Finessen med vårdnadsersättningen enligt vår modell är att man stärker familjernas valfrihet ekonomiskt. Man skall kunna välja att stanna hemma och ta hand om barnen själv, om man vill det, eller välja ett alternativ när det gäller barnomsorgen, ett alternativ till den kommunala barnomsorgen. Det är viktigt att i det sammanhanget betona att om många föräldrar och familjer får den valmöjligheten, har också de föräldrar och familjer som föredrar kommunal barnomsorg ökade chanser att få det. Man får således en dubbel effekt när det gäller valfriheten och en bättre omsorg om barnen utifrån föräldrarnas önskemål. En kort förlängning av föräldrapenningen löser ju inte de problemen. Jag konstaterar fortfarande att socialdemokraterna inte är beredda att tillmötesgå majoriteten av svenska

*Om regeringens stöd
för skrivelse från in-
vandrarverket till kom-
munerna*

Anf. 82 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Det är inte mycket till finess som är värd 33 kr. om dagen. Jag skulle vilja se de familjer som i vanliga inkomstlägen betraktar det som ett realistiskt val att den ena av dem skall stanna hemma mot en ersättning på 33 kr. om dagen i stället för att ta ett avlönat arbete på halvtid eller mer. Jag menar alltså att en typ av kritik mot de vårdnadsersättningsförslag som har kommit fram är att de är småmulor i förhållande till vad som skulle behövas. Det som gör föräldraförsäkringen realistisk är att den innehåller en inkomstbortfallskompensation. Jag vidhåller att det är alldeles fel att ställa ett sådant val mot barnomsorgen. Om kvinnorna skall ha möjlighet att förverkliga sina yrkesambitioner, för det är ju dess värre kvinnorna vi diskuterar i dessa sammanhang, måste också barnomsorgen finnas där, så att det blir ett realistiskt val för båda föräldrarna att yrkesarbeta.

Anf. 83 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Visst skall barnomsorgen finnas, men en barnomsorg på föräldrarnas villkor och inte på biträdande socialministerns villkor. Det är ju det som är skillnaden. Om statsrådet anser att en obeskattad ersättning på 33 kr. om dagen är försumbar, då har ju statsrådet möjlighet att lägga fram förslag om ett högre belopp. Det står statsrådet fritt.

Jag konstaterar att statsrådet inte står bakom principen om vårdnadsersättning, som ökar valfriheten för föräldrarna och för familjerna. Vi har fått ett klart besked om detta i samband med den här diskussionen.

Föräldraförsäkringen är någonting som statsrådet och socialdemokraterna talar om som något som kan komma någon gång i framtiden, kanske när man har byggt ut barnomsorgen på ett sådant sätt att ekonomiska skäl inte möjliggör en alternativ valfrihet. Det är heller ingen lösning. Den socialdemokratiska regeringen vill helt enkelt inte ha valfrihet och vill inte tillgodose majoritetens önskemål när det gäller vårdnadsersättning.

Överläggningen var härmed avslutad.

**24 § Svar på fråga 1986/87:541 om regeringens stöd för skrivelse från
invandrarverket till kommunerna**

Anf. 84 Statsrådet GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Maria Leissner har frågat mig av vilket skäl jag har avböjt att stödja invandrarverkets skrivelse till kommunerna för att få fram ytterligare platser i det kommunala flyktingmottagandet.

Jag vill inledningsvis framhålla att invandrarverkets styrelse inte har gjort någon sådan framställning. Däremot har invandrarverkets generaldirektör under hand överlämnat ett utkast till en skrivelse till landets samtliga kommunstyrelser som förutsattes bli undertecknad av statsministern, partiledarna och mig.

Med anledning av frågan vill jag framhålla att det är angeläget att kommunerna ökar sin mottagning av flyktingar. Det är en förutsättning för att kunna lösa den nuvarande situationen med långa vistelsetider på förläggning. Jag tar ständigt upp denna fråga i tal och intervjuer, och jag har också i interpellations- och frågesvar i riksdagen betonat vikten av breda och aktiva kommunala insatser för att få fram fler mottagningsplatser. Jag framhåller också ständigt i olika sammanhang att det behöver byggas fler bostäder i kommunerna för att vi på ett bra sätt skall kunna ta emot fler flyktingar och för att inte konkurrens mellan flyktingar och andra bostadsbehövande skall öka risken för främlingsfientlighet.

Invandrарverkets arbete med att få fram ytterligare platser i kommunernas flyktigmottagande under år 1987 har således mitt fulla stöd.

Riksdagen har beslutat att flyktigmottagandet skall bygga på frivilliga överenskommelser mellan invandrарverket och kommunerna. Invandrарverket har som ansvarig statlig myndighet bl. a. till uppgift att träffa överenskommelser om mottagningsplatser i kommunerna. De beslut som kommunerna fattar om flyktigmottagande är åtgärder som kommunerna vidtar inom ramen för den kommunala självstyrelsen. Kommunerna beslutar således självständigt om detta. Om kommunerna skall tvingas att ta emot ett visst antal flyktingar, måste det ske genom lagstiftning. Idén om att företrädare för regeringen och ledarna för de övriga politiska partierna i riksdagen gemensamt borde sända en skrivelse till kommunerna skulle kunna uppfattas som ett försök att styra kommunernas verksamhet utanför de ramar som regeringsformen drar upp. Detta är enligt min mening en olämplig form för att ge uttryck för hur kommunerna bör agera. Denna bedömning gör jag bl. a. mot bakgrund av min långa kommunala erfarenhet.

Enligt min uppfattning finns det andra och bättre sätt att påverka de lokala beslutsfattarna än genom en sådan skrivelse som föreslagits.

Jag har som bekant nyligen tagit upp frågan om kommunernas flyktigmottagande vid en partiledaröverläggning med en vädjan att partiledarna måtte påverka sina partiers företrädare i kommunerna. Jag har också haft överläggningar med företrädare för Svenska kommunförbundet om den aktuella situationen.

Kommunerna har hittills gjort betydande insatser för att klara mottagandet av ett starkt ökat antal flyktingar. Kommunerna står nu inför mycket stora svårigheter, främst beroende på den tilltagande bristen på bostäder. Det är ändå min förhoppning att kommunerna skall kunna ytterligare förstärka sina insatser på detta område. Om det inte är möjligt, blir situationen beträffande förläggningsverksamheten ohållbar.

Anf. 85 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag vill tacka invandrарministern för ett utförligt svar.

Antalet platser i kommunerna för flyktigmottagningen räcker inte. Kommunerna kan inte ta emot flyktingar i takt med att behovet ökar. Enligt invandrарverkets prognoser blir det ett underskott varje månad under det kommande året på mellan 300 och 400 platser, vilket ständigt ökar trycket på förläggningarna. Man beräknar att antalet flyktingar på förläggning kommer att öka från 6 000 till 10 000, och detta kommer också att öka väntetiden på förläggningarna från åtta till tolv månader.

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

*Om regeringens stöd
för skrivelse från in-
vandrarverket till kom-
munerna*

En sådan situation vore i det närmaste katastrofal, säger man på invandrarverket. Man har pressat kommunerna så långt som möjligt. Man anser sig i det närmaste ha uttömt sina möjligheter.

Mot den bakgrunden har man i invandrarverkets styrelse alltså diskuterat initiativet att partiledarna skulle underteckna en skrivelse till kommunerna med en vädjan om att dessa ytterligare skulle öka sin generositet.

De kommuner som hittills har varit minst villiga att upplåta platser för flyktingmottagande har olika politisk majoritet. Det är såväl socialdemokratiska kommuner som icke-socialistiskt styrda kommuner. Av det skälet skulle en skrivelse undertecknad av samtliga partiledare och även av invandrarministern ha särskilt stor tyngd.

På invandrarverket och framför allt på kommunkontoren kände man sålunda stor besvikelse. Man har skrivit ett brev som har publicerats i invandrarverkets personaltidning. Där säger man: Vi är mycket förvånade och besvikna över invandrarministerns ställningstagande att inte underteckna skrivelsen.

Alternativet till den aktion som invandrarministern här har fördömt har mycket mindre tyngd. Jag tycker att det hela är beklagligt, särskilt som andra partiledare har velat ställa upp på nämnda skrivelse.

Anf. 86 Statsrådet GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Partiledarna har uttalat sig villiga att genom sina resp. partier verka för ett ökat kommunalt flyktingmottagande. Jag tillmäter det stor betydelse och hoppas att partiernas engagemang ute i kommunerna skall ge resultat.

I första hand är det naturligtvis angeläget att de kommuner som hittills sagt nej till flyktingmottagande kan förmås att ändra sin inställning. De är inte särskilt många. Men det rör sig ändå om ett antal kommuner. Om dessa sade ja, skulle det innebära ökade resurser. Dessutom är det angeläget att de kommuner som redan tar emot flyktingar förklarar sig villiga att öka sitt engagemang. Det är alldeles nödvändigt, om vi skall klara den situation som nu är på väg att bli ett kristillstånd när det gäller flyktingmottagandet.

Däremot tycker jag, och jag upprepar det, att det vore fel att utöva sådana påtryckningar på kommunerna som den föreslagna skrivelsen skulle ha inneburit. Jag har inte något intryck av att någon av partiledarna skulle göra en annan bedömning. Jag vill fråga Maria Leissner om hon anser att man på det sättet verkligen skall gå ifrån de reglerade formerna för kommunikation mellan riksdag, regering och kommuner. Mitt bestämda intryck är – som jag sade i svaret – mot bakgrund av den kommunala erfarenhet som jag själv har att ett sådant agerande skulle innebära stora risker för att situationen ytterligare förvärrades. Det skulle nämligen innebära en avvikelse från lagstiftningens krav på de myndighetskontakter som förekommer, en mellanform.

Min slutfråga till Maria Leissner: Anser Maria Leissner att kommunerna skall *tvingas* till ett flyktingmottagande? Jag menar att man inte skall gå den vägen – det skulle vara en dålig flyktingpolitik.

Anf. 87 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Just ordet kristillstånd är ett korrekt ord i detta sammanhang. Det är ju av den anledningen som invandrarverket har tagit initiativ till denna extraordinära åtgärd. Man ber alltså partiledarna underteckna en skrivelse till landets samtliga kommuner. Just det faktum att det råder kristillstånd och att världens flyktingsituation över huvud taget påkallar extraordinära åtgärder från alla de länder som kan hjälpa till är skäl nog för att vi skall pröva okonventionella metoder när det gäller att öka generositeten i flyktingmottagandet.

Jag tycker att det är väl motiverat – utöver det att alla partier försöker att så långt som möjligt påverka sina egna företrädare att föra en bra politik ute i kommunerna – med en skrivelse från partiledarna. Det är naturligtvis en utomordentligt stark åtgärd, men det är inte på något sätt detsamma som att skapa en mellanform.

Jag vill minnas att även socialdemokraternas partiledare skrivit under en vädjan till de svenska företag som har verksamhet i Sydafrika. Den i denna fråga aktualiserade åtgärden vore i så fall en intressant parallell.

Anf. 88 Statsrådet GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Jag har, som jag sade i svaret, haft överläggningar med partiledarna om denna fråga, och jag har inte fått det intrycket att någon av dem skulle göra en annan bedömning när det gäller sättet att kommunicera med kommunerna. Jag har också haft överläggningar med företrädare för Kommunförbundet. Det är tveklöst så, att den form för kontakter som jag här valt är att föredra. Det skulle ha uppfattats med mycket stor förundran och häpnad ute i kommunerna om de hade utsatts för någonting som liknar en mellanform mellan ett riksdagsuttalande och de myndighetskontakter som hittills har tillämpats.

Anf. 89 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Vid de underhandsförfrågningar som skedde när denna fråga diskuterades i invandrarverkets styrelse förklarade folkpartiet att man var villig att underteckna denna skrivelse, men själva initiativet föll på att motsvarande intresse inte fanns hos socialdemokraterna. Det var detta som skapade den stora besvikelsen hos invandrarverkets kommunsektion – besvikelsen var så stor att man skrev ett öppet brev till invandrarministern.

Jag beklagar att invandrarministern i detta fall inte har velat agera med den kraft som invandrarverket hade hoppats på.

Anf. 90 Statsrådet GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Det är i och för sig ganska meningslöst att fortsätta diskussionen om formerna. Maria Leissner och jag har tydligen olika uppfattningar om formerna för kommunkontakter.

När det gäller att agera med kraft vill jag med bestämdhet betona att jag har agerat med all den kraft som har varit möjlig. I alla upptänkliga sammanhang har jag tagit upp denna fråga: här i riksdagen i interpellations- och frågesvar, i kontakter med Kommunförbundet, i överläggningar med partiledarna, i direkta kontakter med företrädare för ett stort antal kommu-

ner, framför allt de stora kommunerna. När det gäller viljan och engagemanget har jag alltså verkligen visat all den initiativkraft som varit möjlig i denna fråga.

Om formerna kan vi tydligen tvista. Jag har fortfarande det bestämda intrycket att partiledarna inte gjorde en annan bedömning i fråga om former för kommunikation med kommunerna än vad jag har gjort.

Överläggningen var härmed avslutad.

25 § Svar på fråga 1986/87:526 om viss uppdragsverksamhet hos SCB

Anf. 91 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Margitta Edgren har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta med anledning av att SCB ägnar sig åt uppdragsverksamhet i form av försäljning av uppgifter ur basregister.

Mitt svar är följande.

SCB skall enligt sin instruktion (1985:608), i mån av resurser, på uppdrag av statliga eller kommunala myndigheter eller andra offentliga organ utföra bl. a. statistiska undersökningar. SCB får åta sig uppdrag även från enskilda uppdragsgivare.

Uppdragsverksamheten bedrivs inte i vinstsyfte, men den skall bära alla sina kostnader.

Enligt 9 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) gäller sekretess för verksamhet som avser framställning av statistik. Det innebär att uppgifter hos SCB om enskilda individer inte får lämnas ut.

Det finns dock vissa undantag enligt sekretesslagen. Det gäller bl. a. uppgifter ur företagsregister. Sådana uppgifter får lämnas ut, om det står klart att de kan röjas utan att den som berörs av uppgiften – eller någon som står honom nära – lider någon skada eller något men.

När det gäller basregistret över företag och organisationer (det allmänna företagsregistret) har riksdagen ställt sig bakom de riktlinjer som regeringen har lagt fram i fråga om registret (prop. 1981/82:118 bil. 1, FiU 42, rskr. 418). Riktlinjerna innebär bl. a. att SCB skall ansvara för registerhållning och spridning av uppgifter. Enligt riksdagens beslut har också SCB rätt att ta ut avgift på varje förmedlad företagsuppgift. Registrets utformning och användning är reglerad i en särskild författning, förordningen (1984:692) om det allmänna företagsregistret (omtryckt 1986:549, ändrad senast 1986:1377).

Särskilda förhållanden gäller för äktenskapsregistret, som enligt kungörelsen (1952:87) angående äktenskapsregistret skall föras hos SCB. Detta används inte för statistikproduktion. Registret omfattar uppgifter som inte är sekretessbelagda, t. ex. inregistrering av äktenskapsförord eller dom eller beslut om boskillnad eller äktenskapsskillnad. Inom ramen för sin uppdragsverksamhet får SCB ta betalt för utlämnande av sådana uppgifter.

Jag anser mot bakgrund av vad jag nu har sagt att det saknas anledning för mig att ta initiativ till några ändringar av de grunder som gäller för SCB:s uppdragsverksamhet.

Anf. 92 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Tack för svaret, Bo Holmberg. Jag lägger märke till att Bo Holmberg inte tar ordet förtroende i sin mun. Min oro gäller just effekterna av att SCB genom sitt agerande riskerar att förlora allmänhetens förtroende, vilket innebär att kvaliteten på den administrativa statistik som samlas in, helt enligt portalparagrafen i instruktionen, blir sämre. Människor vägrar lämna uppgifter eller ger ifrån sig uppgifter som inte är korrekta. Det snedvrider hela den statistik som många av våra samhällsinsatser bygger på. Denna risk för minskat förtroende kommer att påverka även andra register med uppgifter som samlas in helt lagenligt för t. ex. forskningsändamål.

Min fråga gäller alltså SCB:s mandat att sammanställa och sedan sälja dessa uppgifter ur sina statistikbaser. SCB har ju tillgång till ca 200 register. De flesta består av uppgifter som samlas in av andra myndigheter. SCB är ju det organ som har till huvuduppgift att samla in statistik för ändamål som regering och riksdag har bestämt.

Jag menar att SCB har vidgat sitt mandat genom att tänja 4 § i instruktionen. Där står att SCB har rätt att utföra statistiska undersökningar, intervju- och enkätundersökningar, maskinell och statistisk databehandling samt bedriva statistisk konsultationsverksamhet. Detta får man också åta sig i uppdrag åt enskilda arbetsgivare.

Att sälja statistik, är det detsamma som att göra en statistisk undersökning, en intervjuundersökning eller en enkätundersökning? Bo Holmberg måste väl ändå instämma i att man här riskerar att hamna i en förtroendekris.

Anf. 93 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! SCB:s uppgift är att ta fram statistik som ett viktigt led i den demokratiska processen. Kommuner, riksdag och regering behöver ett korrekt underlag för sina bedömningar. Den sekretesslagstiftning och de riktlinjer som gäller för SCB:s verksamhet ger enligt min mening en så bra grund som man kan begära för SCB:s verksamhet och också för förtroendet hos svenska folket och hos oss som är aktiva politiker.

Margitta Edgrens frågor måste delvis bygga på några missuppfattningar. Det står i frågan till mig att SCB säljer uppgifter. Det gör man inte. Man säljer inte uppgifter och får inte heller göra detta i vinstsyfte. Man måste skilja mellan försäljning och att ta ut en avgift för den kostnad man har.

Margitta Edgren säger också att man skulle sälja hemligstämplat material. Det gör man inte och har inte heller möjlighet att göra. Jag har också i mitt svar redovisat i vilka fall man kan göra undantag från statistikbestämmelserna vad gäller enskilda.

Anf. 94 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Att sälja eller försälja, dvs. förmedla mot att man täcker sina kostnader – effekten blir ju ändå att uppgifter som har samlats in för ett ändamål lämnas ut för helt andra syften. Det är den effekten som gör att förtroendet för SCB riskerar att försvinna och därmed också förtroendet för andra som helt lagligt samlar in statistik.

Försvinner förtroendet blir det ursprungliga syftet med SCB:s statistikarbete dåligt. Vi får långtidsprognoser som bygger på insamlat material som är

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

Meddelande om interpellationssvar

Om tvångstestning i vissa fall för konstaterande av HIV-smitta

felaktigt eller bristfälligt, och människor vägrar helt enkelt att lämna ifrån sig uppgifter. Jag menar att Bo Holmberg borde se risken för en sådan långsiktig förtroendekris. Därför borde han också ta på sitt ansvar att inleda samtal om vad man sysslar med och sedan redovisa detta här.

Anf. 95 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Låt mig bara helt kort erinra om att SCB helt följer sina instruktioner. Man har rätt att bedriva uppdragsverksamhet. Dessutom har riksdagen beslutat att avgift får tas ut för sådan uppdragsverksamhet. Det är för övrigt ett beslut som tillkom 1981/82 under den borgerliga regeringsperioden, men den nu sittande regeringen har inte gjort någon annan bedömning. Vi tycker att det är lämpligt att ta ut avgifter. Det handlar inte om att sälja uppgifter eller om att ta ut uppgifter från register som är hemligstämplade.

Anf. 96 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag tycker att det på något vis blir goddag-yxskaft av detta. Nog kan väl ändå Bo-Holmberg erkänna att det förhållandet att man tänjer sitt mandat enligt 4 § på det sätt som jag har försökt beskriva, på lång sikt innebär en risk för att förtroendet för allmän statistikinsamling i landet rubbas. Därmed är det också civilministerns ansvar att gå in och ta dessa diskussioner.

Överläggningen var härmed avslutad.

26 § Meddelande om svar på interpellation 1986/87:208

Anf. 97 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Elver Jonsson har den 19 mars framställt en interpellation till statsrådet Mats Hellström om drogproblemen i trafiken. Arbetet i regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen. På grund av min arbetsbelastning har jag inte haft möjlighet att besvara interpellationen inom föreskriven tid. Jag kommer att lämna svaret i morgon, fredagen den 24 april.

27 § Svar på frågorna 1986/87:460, 505 och 507 om tvångstestning i vissa fall för konstaterande av HIV-smitta

Anf. 98 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Alf Svensson, Gullan Lindblad och Wiggo Komstedt har frågat mig om jag avser att ta initiativ till sådana lagändringar, att det blir möjligt att tvångsvis HIV-testa gärningsmän eller misstänkta gärningsmän vid fall av sexuella övergrepp. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Bakgrunden till frågorna är två händelser som nyligen utspelat sig. Vid den ena har två män förgripit sig sexuellt på ett antal minderåriga pojkar. Vid det andra har en misstänkt HIV-smittad man våldfört sig sexuellt på en kvinna.

Jag vill först säga att jag har stor förståelse för den smärta och oro som

barnen, kvinnan och deras anhöriga måste känna efter det som har inträffat. Frågeställarna tycks mena att en undersökning av gärningsmännen skulle kunna i viss utsträckning stilla denna oro.

Det föreligger emellertid svårigheter att i efterhand, med full klarhet fastställa om gärningsmannen har varit HIV-smittad när han begick gärningen. Det är inte heller säkert att HIV-smittan i så fall har överförts.

Den som har utsatts för ett sexuellt övergrepp och fruktar att han eller hon kan ha blivit smittad med HIV kan, med hänsyn till vad jag nu sagt, inte stilla denna oro med mindre än att han eller hon själv låter testa sig. Endast på detta sätt kan man få besked om man är smittad eller ej.

Jag har inte för avsikt att ta initiativ till att ytterligare lagbestämmelser införs om tvångstestning eller annan kroppsbesiktning av gärningsmän eller misstänkta gärningsmän utöver dem som redan finns i 28 kap. 12 § rättegångsbalken.

Anf. 99 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret.

Om en mopedist vinglar fram på en enslig skogsväg och haffas av polis äger polisen rätt att testa om mopedisten är onykter. Ingen kan på något sätt motsätta sig det.

När två män som utnyttjat minst tio småpojkar sexuellt vägrar aidstesta sig – något som förtvylade och ångestdrabbade föräldrar önskar – står polisen maktlös. Man får inte aidstesta dessa förförare. Detta är självfallet absurt.

Herr talman! Jag är djupt besviken på socialministerns ovilja att ändra gällande lagstiftning. Det måste bli slut på myndigheters och politikernas valhänthet, för att inte säga tafatthet, visavi HIV och aids.

Annars finns tyvärr alla risker för att vi stegar in i ett samhälle där rena segregationsfasonerna kommer att göra sig gällande. Om inte medborgarna vet och upplever att myndigheter ger stöd åt människor – barn och föräldrar – som på ett så flagrant sätt utnyttjats kommer, är jag rädd, människors reaktioner att kunna bli ganska brutala.

HIV-smittan sprids snabbt. Aids kommer att drabba allt fler. Redan i dag vet vi att ett antal drabbats absolut oförskyllt. Alla som drabbas skall självfallet mötas av samhällets omsorg och omtanke, men det är helt otillständigt att människor som drabbas oförskyllt – och det menar jag i allra högsta grad gäller de här pojkarna – skall behöva leva med dödsfruktan och dödsängslan, något som också drabbar deras omgivning.

Man kan självfallet göra gällande att pojkarna kan och skall testas. Visst, men detta synsätt anstår inte en demokrati och rättsstat. Det är ju myndigheternas hållning gentemot förförare av det slag som jag åsyftar i min fråga som det är angeläget att ta itu med.

Jag är besviken över att socialministern lägger över ansvaret på de redan drabbade. Visst kan det vara svårt att få fram testresultat, men man måste ändå hålla i minnet vem som är förföraren.

Anf. 100 ANDRE VICE TALMANNEN:

Gullan Lindblad har till kammarkansliet anmält att hon är förhindrad att närvara. Därför får nu Wiggo Komstedt ordet. Vi medger att han tar emot båda svaren.

*Om tvångstestning i
vissa fall för konstaterande av HIV-smitta*

Anf. 101 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret, även för Gullan Lindblads räkning; hon är inte här i dag.

Statsrådets svar är helt enkelt att hon inte är beredd att vidta några åtgärder. Hon säger i svaret: "Jag har inte för avsikt att ta initiativ till att ytterligare lagbestämmelser införs om tvångstestning --- av gärningsmän --- utöver de som redan finns ---." Alf Svensson sade att han var besviken över detta. Jag hittar inte tillräckligt kraftiga ord.

Jag konstaterar att den socialdemokratiska regeringens företrädare har givit upp kampen när det gäller aidsjukdomen. På annat sätt kan man inte tolka svaret. Det är en stor besvikelse för många människor.

Skall en våldtagen kvinna med minderåriga barn undandras rätten att få besked, och vem är det som skall ställas till ansvar om den våldtagna är smittad? Här skyddar man alltså den som begått brottet till förfång för den som har blivit utsatt för det. Det är egentligen ganska vanligt i vårt samhälle, men jag trodde att vi någon gång skulle kunna få en ändring till stånd.

Statsrådet skriver i svaret: "Frågeställarna tycks mena att en undersökning av gärningsmännen skulle kunna i viss utsträckning stilla denna oro." Självfallet! Ovissheten är ju det värsta man kan leva med.

Det föreligger naturligtvis svårigheter att i efterhand med full klarhet fastställa om gärningsmannen var smittad vid brottstillfället, säger statsrådet. Ja, det är därför vi vill ha en lag som gör det möjligt att omgående testa gärningsmännen precis som man har rätt att - på platsen eller hos en läkare - testa en misstänkt rattfyllerist. Varför skulle det vara så orimligt att aidstesta den som är misstänkt för ett sexuellt brott? Då hinner han inte undan! Det här svaret är bara en undanflykt för att vi inte har en sådan lag. Då hade möjligheten stått till buds.

Vidare säger statsrådet - det är fantastiskt - att den som har blivit smittad har möjlighet att själv låta testa sig. Jag trodde att den ansvariga ministern visste att det kan ta upp till tolv månader innan denna kvinna kan få ett slutgiltigt besked, om hon själv är den som skall testa sig.

Jag konstaterar än en gång att socialdemokraterna inte tänker föra någon kamp mot denna folksjukdom.

Anf. 102 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Det blir en ganska egendomlig debatt när man på grundval av svaret på en enda fråga som gäller kampen mot aids säger att regeringen har givit upp kampen mot aids. De som är med i aidsdelegationen - t. ex. Ann-Cathrine Haglund - kan intyga att vi på olika sätt för en intensiv kamp mot aids.

Jag har sagt att jag har förståelse för de här människornas ångest och oro efter det att denna brottsliga gärning begåtts mot dem. Men det som snabbast kan ge dem kunskap om huruvida de är smittade eller inte är att de själva testar sig. Utfallet av den testen är avgörande för svaret på frågan om de har blivit smittade eller inte. Jag pekar på de svårigheter som finns när det gäller att kunna avgöra om gärningsmännen har varit smittade eller inte. Jag tycker att det är ganska naturligt att det är den första åtgärd som man skall vidta. Däremot utgår jag ifrån att det inte råder några delade meningar om den brottsliga gärningen.

Anf. 103 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att det är mycket förvånande att socialministern som argument för sitt ställningstagande, eller kanske rättsare sagt brist på ställningstagande, använder att det kan vara svårt att få full klarhet i om gärningsmannen har varit HIV-smittad när han begick gärningen. Det kan inte vara obekant för någon att det även i samband med rattonykterhet eller rattfylleri är mycket vanligt att det kan vara svårt att i efterhand konstatera om gärningsmannen exempelvis hade si eller så många promille i kroppen vid olyckstillfället. För den sakens skull hör man emellertid inte att det argumenteras om att man skall ta bort denna rättighet som polisen har att testa.

Här handlar det om att ifrån myndigheternas sida resolut, kraftfullt och deciderat ställa sig på de drabbades sida och inte på något sätt skydda dessa förförare. Jag måste säga att man i dessa tider då aids debatteras så mycket blir besviken på att socialministern intar denna hållning.

Anf. 104 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Statsrådet säger att hon är förvånad över att en enskild fråga har väckt så stort intresse. Någonstans måste vi faktiskt börja, statsrådet. Det här är, som jag sagt tidigare, en test på vad man egentligen vill göra.

Nu kommer statsrådet tillbaka med beskedet att de som är oroliga och har blivit utsatta för detta själva skall testa sig. Är det då fel på mina uppgifter om att det tar tolv månader, innan man med säkerhet kan få detta besked, om man låter den som blivit utsatt testa sig?

Som jag sagt tidigare, vore det enklare att direkt testa våldtäktsmännen. Det är onekligen på det viset att man inte tar ställning för den som blivit utsatt för brottet, utan för brottslingen, eftersom denne inte skall kunna tvingas till detta.

Statsrådet hänvisar sedan till aidsdelegationen och min partikollega Ann-Cathrine Haglund. Jag kan då kvittera med att hänvisa till statsrådets partikollega, ordföranden i Socialdemokratiska kvinnoförbundet, Maj-Lis Löow som säger att man i första hand borde ta hänsyn till brottsoffrets situation. Det är inte helt klart att man är så överens.

Anf. 105 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Det är klart att man skall skydda våldsoffret, och det är därför jag säger att det är angeläget att våldsoffret låter testa sig. Även om man låter testa gärningsmannen, vet man ju inte om smittan blivit överförd. Oron hos den som har blivit utsatt blir ju inte mindre för att man vet om gärningsmannen är HIV-smittad eller inte. Den som har utsatts för gärningen behöver inte vara smittad.

Det måste ligga i allas intresse att låta testa sig för att få besked om man är smittad. Det behöver inte ta tolv månader att få det beskedet.

Anf. 106 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Det fungerar säkert så att våldsoffret låter testa sig. Våldsoffret begriper självfallet att man för att vara på den säkra sidan måste låta testa barnet i detta sammanhang.

Man tycker dock att socialministern skulle instämma i och förstå att föräldrarna och pojarna förväntar sig att samhället är så kraftfullt och resolut i en fråga av detta slag, som har med liv och död att göra, att man inte väjer för att använda tvång när det gäller denna typ av brottsutövare och förförare. Det är den inställning och hållning man förväntar sig från samhällets sida. Visst går det annars att få reda på ett testresultat.

Anf. 107 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Bara ett slutligt konstaterande. Det besked som det ansvariga statsrådet ger i en diskussion om en så allvarlig sak som spridningen av aids är att den som har aids – och kanske själv vet om det – kan fortsätta med sina våldtäktsräder. Statsrådet tänker inte göra någonting till försvar för dem som blir utsatta.

Anf. 108 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Den som är smittad lyder under smittskyddslagen med alla bestämmelser som finns där och som jag utgår ifrån att Wiggo Komstedt och Alf Svensson känner till.

Anf. 109 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Ja, det känner vi till. Men vi vet i dag inte vilka som är smittade, och det är det fatala, det ödesdigra. Därför ställs från många håll krav på att hela befolkningen eller stora grupper i befolkningen skall aidstestas.

Men tänk, att socialministern vill inte ens en gång aidstesta våldsvverkare. Då låter det ju väldigt märkligt att det finns de som kommer sig före att höja rösten och kräva aidstest av hela befolkningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

28 § Svar på fråga 1986/87:478 om åtgärder för att förhindra missbruk av sjukförsäkringssystemet

Anf. 110 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Knut Wachtmeister har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att kontrollera och förhindra att sjukförsäkringssystemet missbrukas.

Knut Wachtmeisters fråga har föranletts av uppgifter i massmedia om att massjukskrivningar har använts i situationer där anställda velat protestera mot vad de anser vara missförhållanden på arbetsplatsen.

För rätt till sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring krävs att man fått sin arbetsförmåga nedsatt med minst hälften till följd av sjukdom. Lagen är helt entydig på den punkten. Jag tar klart avstånd från alla försök att använda sjukskrivning som en stridsåtgärd vid konflikter på arbetsmarknaden.

Det är riks försäkringsverket och försäkringskassorna som i första hand har ansvaret för tillämpningen av den allmänna försäkringen. Med anledning av

vad som förekommit planerar riks försäkringsverket en ändring i sin kun- görelse om kontroll i sjukförsäkrings- och föräldraförsäkringsärenden. Ändringen syftar till att göra det möjligt för försäkringskassan att begära att arbetsförmågans nedsättning styrks med läkarintyg så snart detta kan anses behövt ur bl. a. kontrollsynpunkt.

Anf. 111 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka socialministern för svaret. Jag beklagar att omständigheterna har gjort att svaret dröjt i fyra veckor. Händelserna som orsakade frågan är inte längre lika rykande aktuella.

För en månad sedan inträffade som bekant ett par fall av massjukskrivningar, bl. a. bland flygtekniker och sjukvårdsbiträden. Enligt tidningsuppgifter var missnöje med lönen främsta skälet till SAS-teknikernas aktion, medan vårdbiträden protesterade mot förslaget att deras tjänster skulle ersättas med undersköterskor och sjuksköterskor.

Jag har full förståelse för att enskilda individer i en stressad arbetssituation, under villkor som kan upplevas som orättvisa, kan må så dåligt att sjukskrivning kan vara motiverad. Att däremot 19 av 22 flygtekniker och 65 av 90 vårdbiträden blir sjuka på en gång och dessutom friska i stort sett samtidigt, bär självfallet inte sannolikhetens prägel. Än mer markant var det när 600 poliser hösten 1985 plötsligt blev sjuka.

Det är glädjande att socialministern klart tar avstånd från detta missbruk av sjukförsäkringssystemet. Efter polisernas sjukskrivning hösten 1985 talade riksåklagaren om bedrägeri, men åklagaren som fick hand om fallet lade ned förundersökningen med hänvisning till bevissvårigheterna. Det förefaller sålunda svårt att få saken rättsligt prövad.

Det är bra att riks försäkringsverket nu får order att skärpa attityden. Jag förutsätter att socialministern följer upp frågan, så att försäkringskassorna vid behov aktivt tar itu med kontrollproblemen. Det behövs alltså ingen lagändring, men det behövs att socialministern aktivt följer upp detta, och jag tolkar svaret så att det kommer socialministern också att göra.

Överläggningen var härmed avslutad.

29 § Svar på frågorna 1986/87:491 och 533 om blodtransfusion med eget blod

Anf. 112 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Göte Jonsson och Lars Ahlström har frågat mig om jag avser vidta sådana åtgärder att egenblodgivning blir möjlig och att patienter kan få transfusioner med eget blod.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

En ordning där det blod man lämnar kan förvaras för att senare användas för det egna behovet av blod skulle enligt Göte Jonsson innebära ökad säkerhet för patienterna därför att det inte kan fastställas med hundraprocentig säkerhet att blod för blodgivning är fritt från HIV-smitta.

Lars Ahlström relaterar ett fall där en patient har nekats transfusion med eget blod vid sin kommande operation.

Det föreligger inte något hinder för läkarna när de förbereder en patient för operation att låta patienten lämna blod, som kan användas under den kommande operationen. Läkarna får avgöra när detta förfarande kan vara lämpligt, t. ex. när det är fråga om en ovanlig blodgrupp. Vidare måste hänsyn tas till tillgängliga resurser vid sjukhuset. Att patienten lämnar blod innebär emellertid en blodförlust, som tar tid att kompensera och som därför kan vara olämplig strax före en operation. En bedömning måste göras från fall till fall.

Att däremot vid allmän blodgivning reservera det lämnade blodet för i första hand blodgivarens behov föranleder en rad praktiska svårigheter som måste vägas mot nyttan av vad man vill uppnå. Risken att bli smittad av HIV vid en blodtransfusion i Sverige är i dag så gott som obefintlig. Mot bakgrunden av det förhållandet anser jag att det för närvarande inte föreligger tillräckligt behov av att vidta särskilda åtgärder från statens sida för att åstadkomma egenblodgivning.

Anf. 113 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Detta gäller kanske en av de svåraste frågorna i hela aidsdebatten. Frågan om blodtransfusion berör praktiskt taget varenda svensk någon gång i livet.

Det må vara riktigt som statsrådet säger och som sägs från experthåll: att risken att bli smittad genom blodtransfusion är liten. Det viktiga är att risken finns och att risken ökar ju fler HIV-smittade vi får i befolkningen. Därför är det angeläget att vara ute i så god tid som möjligt för att förebygga och motverka den risken.

Jag vill också fråga statsrådet beträffande den informationskampanj om aids som nu pågår för fullt.

I Steget före virus, en av broschyrerna, står att smitta kan överföras vid blodtransfusion: "I dag är det dock ingen risk att få smitta vid blodtransfusion i Sverige. Allt blod kontrolleras."

Jag konstaterar, herr talman, att det är en direkt felaktig upplysning, och jag beklagar att aidsdelegationen ställer sig bakom sådana direkt felaktiga upplysningar, som går ut till hela svenska folket. Jag vill fråga statsrådet: Är statsrådet beredd att rätta till den felaktiga upplysningen?

Jag är medveten om att det här gäller en balansgång mellan å ena sidan att ge en riktig, saklig information och å andra sidan att inte skrämna upp människor i onödan. Men det allra farligaste, som jag ser det, är att ge en felaktig information, så att man invaggas svenska folket i ett ogrundat lugn.

Man måste vara medveten om risken, även om risken är mycket liten. Och hur liten den är vet vi faktiskt inte. Experter har olika uppfattningar på den punkten.

Anf. 114 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Det är brist på blodgivare, och för stora pengar annonserar sjukvården efter blodgivare.

Det är också så att alla ingrepp, inte minst blodtransfusioner, är förenade med risker. Då tänker jag inte enbart på aidsrisken. Vi har ju också inte minst allergiska risker.

Kan man egentligen få bättre blod än sitt eget friska? Det måste ju vara bra för dem som utför operationen att veta, att det åtminstone inte tillstöter några komplikationer, eftersom det är patientens eget blod som används. Oron för aids ökar, och vi har exempel på att människor blivit smittade just genom blodtransfusioner. Det vore därför naturligt att de människor som skulle kunna få transfusioner med eget blod också får tillfälle att få det. Jag tackar för den positiva delen i svaret, där statsrådet säger att det inte föreligger något hinder för läkarna att förfara på det sätt som jag önskar.

Men jag har en alldeles bestämd känsla av att statsrådet måste göra detta uttalande för sjukvårdens olika huvudmän.

Överläggningen var härmed avslutad.

30 § Svar på fråga 1986/87:509 om intyg om HIV-test vid passkontroll

Anf. 115 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Hugo Hegeland har frågat justitieministern om han är beredd att föreslå riksdagen sådan ändring i bestämmelserna att, i samband med kravet på uppvisande av pass vid ankomsten till Sverige, intyg även begärs om genomgången HIV-test, visande att personen i fråga inte är bärare av HIV.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Jag delar självfallet uppfattningen att allt som kan göras också måste göras för att hindra spridningen av aids. Jag anser emellertid att det i detta avseende är mindre ändamålsenligt att vid inresa till Sverige kräva att den besökande med intyg visar att han inte är bärare av HIV. Ett expertmöte inom Världshälsoorganisationen har nyligen behandlat riskerna för att HIV-smitta sprids genom internationellt resande. Mötets slutsats var bl. a. att HIV-kontroll av internationella resenärer inte är någon framkomlig väg att hejda smittans spridning. Eftersom HIV/aids sprids på samma sätt i hela världen bör i stället resurser satsas på upplysning om hur man undviker smitta såväl när man reser utomlands som när man vistas i det egna landet.

Finns det anledning att anta att en person som vistas i riket bär på HIV-infektion, skall vederbörande i enlighet med vår smittskyddslagstiftning underkasta sig den undersökning och behandling som behövs. Vederbörande skall följa givna föreskrifter, som har till syfte att förhindra att smittan förs vidare.

Att informera om beteenden som innebär risk för smitta, att använda smittskyddslagstiftningens möjligheter på ett förnuftigt vis och att underlätta frivilliga HIV-tester är enligt min mening de mest ändamålsenliga åtgärderna för att skydda landet mot smittspridningen.

Jag är således inte beredd att föreslå sådana ändringar i bestämmelserna som Hugo Hegeland har efterlyst.

Anf. 116 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för det utförliga svaret. Trots att det är negativt tackar jag ändå för statsrådets försök att förklara sin negativa inställning. Jag tycker att detta är en upprepning av de diskussioner vi haft tidigare i dag, eftersom svaret visar regeringens passivitet. Regeringen tycks göra mycket litet i stället för att vara aktiv och vidta alla tänkbara åtgärder i syfte att hindra spridningen av HIV-viruset. Man har tusen ursäkter för att man inte gör någonting och för att man måste skjuta på saker och ting.

Det vore väl mycket enkelt att begära att främlingar som kommer till Sverige och vid inresan måste visa upp sitt pass också visar upp ett intyg om att de genomgått aidstest och inte bär på HIV-smitta. Om man reser till Afrika måste man visa upp intyg på att man är vaccinerad mot tyfus, mot malaria och mot gula febern. Det är ingen som ifrågasätter det, och då är det i dessa fall inte fråga om smittsamma sjukdomar på samma sätt som aids är det. I Frankrike, för att ta ett annat exempel, införde man över en natt bestämmelsen att svenskar för att få komma in i Frankrike måste ha visum. Denna bestämmelse infördes därför att man i Frankrike ville hejda terrorismen. Terrorismen kommer ändå att skörda betydligt färre offer än vad en spridning av aids kommer att göra.

Jag förstår inte varför statsrådet är så negativ. Statsrådet hänvisar till att man på ett expertmöte nyligen inom Världshälsoorganisationen behandlat frågan om riskerna för att HIV-smitta sprids genom internationellt resande och därvid uttalat att resurser främst bör satsas på upplysning. Detta tyder på att man inom Världshälsoorganisationen är lika likgiltig som statsrådet Sigurdsen förefaller att vara när det gäller att göra någonting aktivt. Att HIV-smittan inte sprids på samma sätt i hela världen är ju inget argument för att resurser i stället bör satsas på upplysning om hur man undviker smittan. Det är någonting som man *dessutom* bör göra. Det är ju inte något alternativ. Eller anser statsrådet verkligen att ett alternativ till att man försöker hejda strömmen av aidssmittade är att man sprider upplysning? Är statsrådet lika negativt inställd till alla andra intyg som måste visas upp av svenskar när de reser utomlands eller av främlingar när de kommer till Sverige? Jag förstår inte statsrådets mycket negativa inställning, som avspeglade sig även i de svar som hon tidigare i dag har lämnat, till att verkligen göra någonting aktivt när det gäller att hejda spridningen av aids:

Anf. 117 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag tycker mig i dagens debatter om aidsfrågan ha kunnat förmärka en mycket stor okunnighet hos den moderata riksdagsgruppen om vad som egentligen görs när det gäller att hindra smittspridningen.

Jag tror att jag får be Ann-Cathrine Haglund att för sina partikolleger redogöra för aidsdelegationens arbete, som sannerligen inte präglas av passivitet eller likgiltighet.

Inget land har enligt WHO infört sådan gränskontroll som Hugo Hegeland efterlyser. En del länder gör kontroller efter det att de resande kommit in i landet. Vi gör också HIV-tester på invandrare och andra som kommer till olika förläggningar. Detta är den ståndpunkt som man intagit inom WHO, som sannerligen inte heller präglas av någon likgiltighet för dessa frågor.

Det är väl ändå så, Hugo Hegeland, att man bör använda sina resurser på ett sådant sätt att de ger det bästa möjliga resultatet. Man har alltså kommit fram till att den väg Hugo Hegeland förordar inte är den mest fördelaktiga.

Anf. 118 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Det är självklart att man skall använda sina resurser på ett sådant sätt att de ger det bästa resultatet. Men för det första anser jag inte att regeringen gör det. Vi har visserligen aidsdelegationen, och den arbetar, pratar och sprider information, men man har ingen aning om hur effektiv den informationen är. Därtill kommer att de resurser vi satt in är för små. Det går inte att säga att vi har bara så och så stora resurser och att vi skall använda dem så effektivt som möjligt, utan det är alldeles uppenbart att vi satsar för små resurser på att bekämpa spridningen av aids.

För det andra vill jag säga att det förhållandet att inget annat land kommit på tanken att införa kontroll vid gränserna av om personer som kommer till landet är aidssmittade inte är något argument för att vi inte skall göra det. Om kraftlösheten är utbredd över hela världen, kan vi väl ändå lita till vår egen omdömesförmåga och inte vänta på att andra länder skall gå i spetsen. Varför kan vi inte själva gå i spetsen och göra någonting förnuftigt, när det nu visar sig att det inte görs någonting på andra håll i världen?

Anf. 119 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Aidsdelegationens arbete består inte bara av en informationskampanj. Det görs genom Landstingsförbundet och Kommunförbundet insatser över hela landet. Vi arbetar genom skolorna, och vi bedriver över huvud taget en mycket aktiv verksamhet. Narkomanvården, som är vårt stora problem, satsar vi mycket stora resurser på.

Jag vill alltså hävda att aktiviteten här i landet är mycket stor. Representer för andra länder kommer till Sverige och vill studera hur vi byggt upp vår organisation för kampen mot aids. Vi har alltså varit ett föredöme för många andra länder.

Jag tycker att Hugo Hegeland skall lära sig litet mer om vad som egentligen händer i Sverige.

Anf. 120 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag behöver visst lära mig mer om denna fråga. Här finns otroligt mycket att lära, och det är inte uteslutet att det kan gälla även andra personer.

Vi har inte förnekat att aidsdelegationen arbetar och gör insatser. Men poängen är att insatserna är otillräckliga på alla de områden som statsrådet här räknade upp.

Man satsar uppenbarligen för små resurser på kampen mot aids. Det är inte på grund av okunnighet jag framför denna kritik. Jag kan inte förstå annat än att statsrådet själv måste vara medveten om att vi ännu gör för litet. Vi gör något – ingen har bestritt det – men det går att göra mer.

Statsrådet säger att vi är ett föredöme för andra länder genom aidsdelegationens verksamhet. Vi kan även bli ett föredöme i det avseendet att vi säger

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

Om en högskola
i Blekinge

att vi kräver för besök i Sverige att man i samband med uppvisande av pass också visar upp intyg om genomgånet aidstest.

Överläggningen var härmed avslutad.

31 § Svar på fråga 1986/87:502 om en högskola i Blekinge

Anf. 121 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Lennart Alsén har frågat mig om Blekinge får en egen högskola.

Jag har, bl. a. vid besök i Blekinge, gett uttryck för uppfattningen, att högskoleutbildningen i Blekinge, som nu administreras från fyra olika högskolor, tre kommuner, en högskolekommitté och en regionstyrelse, bör sammanföras till en högskoleenhet. Jag har samtidigt klargjort att detta är en anslagsfråga och att förslag under gynnsamma omständigheter bör kunna läggas fram i nästa budgetproposition.

I proposition 1986/87:127 om fortsatt decentralisering av högskolan framhåller jag, att det bör utredas hur enhetlig ledning av högskoleutbildningen i Blekinge skall åstadkommas fr. o. m. 1988/89. Jag redovisar också i propositionen att högskoleutbildningen i Blekinge kan komma att omfatta ca 350 studerande fr. o. m. 1988. Regeringen har bedömt att det torde vara rationellt att samla ledningsansvaret för denna utbildning.

Jag avvaktar nu närmast riksdagsbehandlingen av propositionen för att därefter låta tillkalla en särskild sakkunnig med uppdrag att utreda hur enhetlig ledning av högskoleutbildningen i Blekinge skall åstadkommas. Samme sakkunnige kommer att få i uppdrag att utreda hur universitetet i Stockholm skall kunna upprätta en permanent högskoleverksamhet i Visby i anslutning till Utvecklingscentrum Gotland. Vad beträffar högskoleutbildningen i Blekinge kommer den som ett resultat av redan fattade beslut inom en nära framtid få en sådan omfattning, att det förefaller övervägande sannolikt att det kommande utredningsarbetet skall utvisa att en självständig högskoleenhet är den mest rationella organisationsformen.

Anf. 122 LENNART ALSÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för det utförliga svaret. Anledningen till min fråga var att en viss tveksamhet uppstod i Blekinge efter det att propositionen lagts fram. Jag tolkar utbildningsministerns svar här i dag så att man kan betrakta det som klart att Blekinge får en högskola och att högskoleverksamheten kommer i gång fr. o. m. budgetåret 1988/89.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 123 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Ingrid Hasselström Nyvall har frågat mig om utbildningsorganisationen för lärare vid högskolan i Kalmar kan få fortsätta arbeta, om behovet av utbildade lärare skulle visa sig öka betydligt mer än vad som beräknades när riksdagen i juni 1986 beslöt att utbildningen av grundskollärare inte skulle etableras i Kalmar.

I den proposition om lokalisering av grundskollärlinjen som låg till grund för riksdagsbeslutet (prop. 1985/86:113) poängterades att det hittills varit svårt att med större säkerhet och på längre sikt förutse utvecklingen inom lärararbetsmarknaden. Dimensioneringen och därmed basen för utbildningsorganisationen bör vara så stabil som möjligt, och alltför drastiska förändringar måste undvikas.

Det föds nu fler barn i landet än vad man har räknat med i tidigare prognoser. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) arbetar med att ta fram ett underlag för dimensioneringen av lärarutbildningen som skall presenteras i anslagsframställningen för budgetåret 1988/89. I den utbildningsorganisation som riksdagen beslutade om förra året förutsattes finnas utrymme för expansion. Om det blir aktuellt att öka grundskollärlinjens dimensionering, räknar jag med att fler studerande kommer att kunna antas vid de universitet och högskolor där den nya utbildningen enligt riksdagsbeslutet skall anordnas. Jag anser det mycket angeläget att ansträngningarna i Kalmar inriktas på uppbyggnaden av den tekniska utbildningen.

Anf. 124 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Herr talman! Tack för svaret, statsrådet Bodström!

Låt mig först säga att vi är glada i Kalmar län för den tekniska utbildningen, som omfattar bl. a. verkstadsingenjörslinje, driftsingenjörslinje fr. o. m. nästa år samt en ekonomilinje, också om något år. Dessa utbildningar blir ett värdefullt tillskott för näringslivet i regionen. Jag vet att alla krafter inriktas på att utfallet skall bli gott.

Men jag hörde till dem som inte ville acceptera att högskolan i Kalmar skulle "betala" denna utbyggnad med nedläggning av lärarutbildningen. Några kalkyler på besparingen genom nedläggning av 54 platser i Kalmar i stället för på någon av de stora universitetsorterna visades inte. I stället grundades beslutet helt på en prognos för lärarbehovet baserad på siffror från 1984 om befolkningsutvecklingen. Då räknade man med ett utbildningsbehov på 900 lärare för åren 1987–1988. Nu räknar man med det dubbla.

Jag vet att vi har överskott på lärare på vissa håll i landet i dag. Men en ökad utbildning måste starta snarast, om nu prognoserna stämmer – och det ser de ut att göra. Och hur stort blir lärarbehovet om skolåldern sänks till sex år – ett förslag som folkpartiet fört fram sedan länge och som nu också statsrådet talar för?

Den sista intagningen på låg- och mellanstadielärlinjerna i Kalmar sker nästa år. 31 lärarutbildare har varsrats om avsked. Fullt så många kommer nog inte att behöva lämna sitt arbete, men många blir arbetslösa.

Statsrådet sade vid ett besök i Kalmar för en månad sedan att lärarutbild-

ningen nog inte kommer tillbaka. Han bekräftar det tyvärr också i dag.

Jag kan ändå inte låta bli att hoppas att den organisation som finns färdig i Kalmar verkligen tas i beaktande vid planeringen av lärarutbildningen. Det är aldrig för sent att tänka om, herr statsråd!

Överläggningen var härmed avslutad.

33 § Svar på fråga 1986/87:540 om skolelevernas arbetsmiljö

Anf. 125 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Björn Samuelson har frågat utbildningsministern när eleverna i skolan kan få rätt att använda sig av arbetsmiljölagen.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Frågan ger mig anledning att erinra om det svar jag lämnade i januari på en interpellation av Ingrid Ronne-Björkqvist om elevernas medverkan i arbetet med skolans arbetsmiljö.

Jag sade då att arbetsmiljölagen redan i dag tillämpas på elever från årskurs 7 i grundskolan. Enligt lagen likställs nämligen elever från årskurs 7 med arbetstagare vid tillämpningen av vissa föreskrifter i arbetsmiljölagen. Bl. a. gäller den allmänna bestämmelsen om skyldighet för arbetsgivare och arbetstagare att samverka för att åstadkomma en god arbetsmiljö även i fråga om elever.

Däremot är reglerna om utseende av skyddsombud och skyddskommittéledamöter inte tillämpliga på elevområdet. Skälet härför är att dessa utses av arbetsmarknadens parter.

Som jag också framhöll i januari är det viktigt att eleverna får medverka i skyddsarbetet. Arbetet med skyddsfrågor bör därför ingå som ett naturligt led i skolarbetet. Jag förutsatte att det skulle kunna klaras ut mellan arbetsmarknadens parter så att detta skulle bli möjligt.

Jag har emellertid nu erfarit att kommun- och landstingsförbunden inte är beredda att utfärda centrala riktlinjer om elevernas medverkan i arbetsmiljöarbetet, eftersom de lokala parterna i kollektivavtal om medbestämmande får överenskomma om andra samverkansformer. Det är således enligt förbunden en fråga som de lokala parterna skall besluta om. Dessa har redan nu möjlighet att adjungera eleverna i skyddskommittéerna.

Kommunförbundet och personalorganisationerna planerar att var för sig gå ut med information till samtliga skolstyrelser och lokala fackliga organisationer om vikten av arbetsmiljöarbetet i skolan. Jag avser att följa utvecklingen med uppmärksamhet och av skolöverstyrelsen begära en redovisning av hur man lokalt väljer att lösa denna för eleverna mycket viktiga fråga. Därefter kan det finnas anledning att överväga behovet av ytterligare åtgärder från regeringens sida.

Anf. 126 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Detta är ändå ett steg på vägen. Arbetsmiljölagen har funnits i tio år men

gäller ännu inte fullt ut för eleverna i skolan. Om så varit fallet kan det hända att vi inte haft den mycket dåliga arbetsmiljö som många ungdomar i vår skola har.

Tillämpningen av arbetsmiljölagen har också ett vidare perspektiv. I skollagen står det att eleverna i skolorna skall få en demokratisk fostran. Från vpk:s sida menar vi att om man förvägras att använda de demokratiska instrument som andra människor får använda, är det inte särskilt troligt att man lyckas med denna demokratiska fostran.

År 1980 föreslog SÖ att man skulle få utbilda 5 000 elevskyddsombud. Nu när det förväntas att man skall komma fram till överenskommelser på det lokala planet vill jag fråga statsrådet Göransson om han är beredd att verka för att det kommer till stånd en sådan utbildning av eleverna i skolan så att det blir större möjlighet att tillämpa den lag som ändå gäller för de flesta som jobbar där.

Jag håller det inte för otroligt att om en riktig tillämpning av arbetsmiljölagen hade inletts på ett tidigare stadium – och inte tio år efter att lagen tillkom –, hade det inneburit att vi i dag hade haft bra skolor i en del kommuner. Skolorna hade då kunnat ägna sig åt ett uppbyggnadsarbete enligt arbetsmiljölagen, i stället för den bank-bingo som man i Stockholm ägnat sig åt.

Anf. 127 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag delar Björn Samuelsons uppfattning om värdet av elevers medverkan i skyddskommittéers arbete och i arbetsmiljöarbetet i skolan. Det är viktigt både med tanke på arbetsmiljön i sig och med tanke på den demokratiska fostran som skolan skall ge.

Däremot är jag inte alldeles övertygad om att närvaron av skyddsombud i skolorna automatiskt skulle innebära att skolorna blev bra. Menar Björn Samuelson – översatt till arbetslivet i övrigt – att man vid alla arbetsplatser där det finns skyddsombud i alla avseenden har goda arbetsmiljöer? Så underbar är dess värre inte verkligheten.

Anf. 128 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Nej, jag är också medveten om att arbetsmiljölagen har många brister och borde rättas till på en rad punkter.

Överläggningen var härmed avslutad.

34 § Svar på fråga 1986/87:535 om kompensation till lagerhållare av stråförkortningsmedel

Anf. 129 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Arne Andersson i Ljung har med anledning av förbudet mot stråförkortningsmedel frågat mig om vad jag tänker göra för att kompensera de jordbrukare och distributörer som nu har lager av stråförkortningsmedel.

Den kraftigt ökade användningen av stråförkortningsmedel under 1980-talet är ett led i utvecklingen mot en allt intensivare växtodling med ökade insatser av kemiska bekämpningsmedel och handelsgödselkväve. Använd-

ningen av kemiska medel bör begränsas. Regeringen har tidigare slagit fast att användningen av kemiska bekämpningsmedel skall halveras under fem år. Spannmålsproduktionen bör utvecklas genom förbättring av odlingsmaterialiet via växtförädling och utveckling av alternativa miljövänliga produktionsmetoder.

Mot denna bakgrund och i avvaktan på förslag från den expertgrupp om lägre intensitet i jordbruket som jag tillsatt och resultat från livsmedelsverkets analyser av restsubstanser från stråförkortningsmedel i livsmedelsproduktionen, har regeringen beslutat att förbjuda användningen under perioden den 1 maj 1987 till den 31 december 1987.

Statens jordbruksnämnd kommer att ta upp överläggningar med handeln om möjligheterna att köpa tillbaka de preparatmängder som försålts till jordbruket innan beslutet om användningsförbudet blir allmänt känt.

Anf. 130 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Vid en presskonferens den 10 april redogjorde jordbruksministern tillsammans med miljöministern för några åtgärder som gällde jordbruket och miljön. Något överraskande innebar ett av beskederna att man fr. o. m. den 1 maj skulle förbjuda användning av stråförkortningsmedel. Den extremt korta tiden mellan beslutet och ikraftträdandet tyder tyvärr inte på någon mer ingående planering i regeringskansliet. Jag frågar mig varför det inte hade varit lämpligt att överlämna också denna fråga till den expertgrupp som skall göra överväganden om intensitetsfrågorna i jordbruket. Utöver detta att beslutet är överraskande kommer det att ställa till en rad praktiska problem. Nu har jordbruksministern i dag genom sitt svar lättat litet på förlåten och i någon mån gjort min fråga obehövlig. Varför kunde man inte, när man ändå tydligen avsåg att ta hand om de preparat som redan fanns hos leverantörer eller rent av hos jordbrukare, ha redovisat det vid presskonferensen? Det kan nämligen vara så, åtminstone i södra Sverige, att vårbruket kommit in i ett så framskridet skede att en del kvävegivor har getts med hänsyn till att avsikten var att sedermera använda stråförkortningsmedel och att man alltså helt enkelt är för sent ute med detta förbud.

Jag tar mig friheten, herr talman, att antyda att denna åtgärd har opportunistiska drag, att man helt enkelt taget ville vidta en åtgärd – strunt samma om den var väl övervägd eller inte. Följaktligen vädjar jag till jordbruksministern: Drag tillbaka förslaget och låt expertgruppen överväga om en sådan här åtgärd tillsammans med andra åtgärder är rimlig att vidta. Jag är inte övertygad om att vi kommer att bli överens om att intensiteten i jordbruket bör dämpas på det sätt som anvisas i pressmeddelandet. Till detta får vi återkomma om en liten stund.

Anf. 131 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Arne Andersson i Ljung och jag har olika uppfattning om angelägenheten av att verkligen genomföra åtgärder som både förbättrar miljön och får bort överskotten. Det är en ganska dramatisk situation vi har med ett överskott i spannmålsproduktionen vilket nu kostar oss 1,5 miljarder om året. Det här är ju ingen ny debatt. Jag har i varje intervju sagt att jag är helt öppen i den här frågan. Jag har inte tidigare stängt dörren för att

förbjuda det här medlet. Skulle vi nu vänta ytterligare med ett förbud, skulle vi få dra på oss ytterligare stora kostnader för spannmålsöverskottet. Stråförkortningsmedel är ju ett av de mest riktade instrumenten för att kunna öka kvävegivorna än mer och därmed öka överskotten än mer. Men vårt prisregleringssystem står inte rycken länge till för den väldiga påfrestning som överskotten innebär. Det är den ena motiveringen till förbudet. Den andra har att göra med miljön.

När vi nu har tillsatt en expertgrupp som skall arbeta under den här odlingssäsongen, och medan livsmedelsverkets analyser pågår av effekterna av stråförkortningsmedlet, av rests substanser i spannmålen, menar vi att det är rimligt att under den tiden förbjuda medlet.

Anf. 132 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr tälman! Debattiden medger inte att vi träter om huruvida vi ser mer eller mindre allvarligt på situationen med ett stort spannmålsöverskott. Vad frågan gäller är den korta tid som stod till buds mellan regeringens besked om förbudet och ikraftträdandet. Var den kunskap om problemets omfattning som Mats Hellström gav besked om alldeles nyss helt nypåkommen i början av april månad? Varför kunde man inte med all den insikt som rimligen fanns i departementet medge en rimlig handläggningstid? Då hade beslutet inte fått det opportunistiska drag som jag här från talarstolen gav besked om att det fick.

Anf. 133 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Det är i regel så att man kritiserar regeringen för att den gör för litet, att den väntar med miljöåtgärder, att den vill skjuta upp lösningar. Det är klart att det aldrig är behagligt att rycka plåster, när man gör det. Men i det här fallet har regeringen agerat och agerat tämligen kraftfullt. Någon gång måste plåstret ryckas, och det måste ryckas före den här odlingssäsongen för att åtgärden skall få en effekt nu och för att den skall få en seriös och allvarlig inriktning också med tanke på sorter som inte behöver stråförkortningsmedel.

Anf. 134 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Försök, herr jordbruksminister, övertyga någon enda bonde eller någon människa över huvud taget i detta land om att den 10 april i år var den enda dag då man kunde föreslå ett förbud för stråförkortningsmedel att träda i kraft den 1 maj! Nu har ett något sent vårbruk i någon mån kommit jordbruksministern till hjälp, annars hade både stråförkortningsmedel och en kvävegiva anpassad för stråförkortningsmedel redan varit ute. Säg sedan att det inte var en säreget vald dag!

Jag vidhåller att detta inte vittnar om den framsynthet som jordbruksministern skulle ha kunnat visa om beskedet hade kommit vid årsskiftet.

Jag vidhåller också att förbudet mot stråförkortningsmedel bör återkallas. Och ge arbetsgruppen ett något vidgat uppdrag!

Överläggningen var härmed avslutad.

Om lönsamheten vid lägre intensitet i jordbruket

Anf. 135 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Arne Andersson i Ljung har också frågat mig vilka åtgärder jag tänker föreslå för att lägre intensitet i jordbruket skall kunna kombineras med lönsamhet för den enskilde jordbrukaren.

I sin fråga hävdar Arne Andersson att det i andra näringsgrenar över huvud taget aldrig diskuteras att avstå från att använda känd teknik. Jag vill i anslutning härtill framhålla att de restriktioner som bl. a. miljöskyddslagstiftningen uppställer gäller alla näringsgrenar. Det är således inte enbart jordbruket som tvingas att anpassa sin produktionsteknik efter de krav som bl. a. miljöskyddslagstiftningen ställer.

Glädjande nog har det visat sig att även hårda miljökrav kan förenas med krav på lönsamhet i produktionen. Stöd för detta påstående finns bl. a. i en OECD-rapport om miljö och ekonomi. Sverige nämns som ett av de länder där man kunnat påvisa att miljöskyddsåtgärder varken lägger hämsko på den ekonomiska utvecklingen, inflationsbekämpningen eller hotar sysselsättningen. Det är tvärtom så att de hårda miljökrav som ställs på industrin givit upphov till ny teknik som varit gagn för utvecklingen.

Det är angeläget att intensiteten i växtodlingen minskar, med hänsyn till såväl miljön som spannmålsöverskotten. Användningen av handelsgödsel och bekämpningsmedel bör därför minskas. Den expertgrupp som tillsätts skall utvärdera den forsknings- och försöksverksamhet som kan ligga till grund för intensitetssänkande åtgärder och utforma ett system för hur spannmålsproduktionen skall kunna minskas genom sänkt intensitet. Gruppen skall också redovisa hur produktionen och miljön påverkas på kort och lång sikt. Härvid skall såväl samhällsekonomiska, regleringsekonomiska som företagsekonomiska konsekvenser redovisas. I detta sammanhang kommer således även lönsamheten för den enskilde jordbrukaren av en lägre intensitet att belysas.

Förändringar i jordbrukets inkomster och produktionskostnader till följd av eventuella inskränkningar när det gäller möjligheterna att använda vissa produktionsmedel kan aktualiseras i samband med överläggningar om regleringen av jordbrukspriserna.

Anf. 136 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Till skillnad från den förra frågan har jag i det här fallet fått nej från jordbruksministern. Det är inte aktuellt att den expertgrupp som skall tillsättas över huvud taget skall bry sig om huruvida bonden kommer att överleva. Viktigare är att införa ett begrepp som är helt främmande för ett dynamiskt jordbruk, nämligen att dämpa intensiteten. Jag har föga förståelse för detta, och jag kan uppriktigt sagt inte se att det bringar någon nytta med sig.

Vi står nu vid ett vägval, där vi måste avgöra om de som odlar skall göra det med den bästa teknik och med den intensitet som är möjlig. Vi måste kanske överväga om vi skall använda hela den areal vi har, men de bönder som finns

kvar måste känna att de producerar livsmedel enligt bästa möjliga teknik – detta är viktigt.

Efter jordbruksministrernas åtgärder på den här punkten tror jag att man för första gången kan ifrågasätta om det ens är avsikten att leverera bästa kvalitet till bästa pris. Jordbruksministrernas handläggning ger oss snarast besked om att det inte är lika viktigt som tidigare att svenska konsumenter vet att jordbruket gör sitt bästa för att de skall få den bästa kvaliteten. Sänkt intensitet innebär nämligen inte alltid högre kvalitet, men sänkt intensitet innebär högre pris.

Detta är alltså jordbruksministrernas något märkliga svar till dem som undrar vad som är avsikten med expertgruppen. Nu har jag fått beskedet att expertgruppen inte skall ha till uppgift att syssla med denna fråga, och det gör mig och säkerligen även övriga företrädare för svenskt jordbruk mycket bekymrade. Jag tror rent av att de kan ha rätt som har hävdat att detta ligger i fasan till en ny jordbrukspolitik, baserad på helt andra värderingar än tidigare.

Jag anser att jordbruksministern måste utveckla tanken på en ny jordbrukspolitik något mera ingående än vad det aktuella pressmeddelandet ger vid handen.

Anf. 137 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Arne Andersson i Ljung läser mitt svar på ett konstigt sätt. Där sägs ju direkt att i detta sammanhang kommer även "lönsamheten för den enskilde jordbrukaren av en lägre intensitet att belysas". Så visst skall expertgruppen diskutera detta.

Jag menar också att om de som i det här avseendet är pessimister får rätt – och till dem hör uppenbarligen Arne Andersson – så har jordbrukarna möjlighet att vid prisförhandlingarna ta upp frågan om de kostnadsökningar som ett mera miljövänligt jordbruk för med sig. Jag upprepar att om pessimisterna får rätt och ett mera miljövänligt jordbruk blir dyrare, så kan detta givetvis tas upp vid prisförhandlingarna, liksom man tidigare tagit upp frågan om kostnadsökningar. Det står också i svaret.

Men alldeles oberoende av om optimisterna eller pessimisterna får rätt, så glömmar Arne Andersson bort det helt avgörande när det gäller kostnader. Jag avser det som vi diskuterade i samband med föregående fråga, nämligen att vi har ett extremt överskott, som vi får tränga ut på världsmarknaden till orimligt låga priser. Det kostar 1,5 miljarder för det svenska folkhushållet – för konsumenterna genom högre priser, för jordbrukarna genom lägre inkomster och för skattebetalarna som betalar ungefär 40 % av beloppet.

Varje heltidsjordbrukare i Sverige går för närvarande förlustig en inkomst på 40 000 kr. per år. Det är spannmålsöverskottet och den röra som råder på den internationella marknaden som har ställt till med detta. Genom en lägre intensitet och därigenom ett lägre överskott bidrar vi också till att minska denna väldiga kostnad för det svenska jordbruket. Det blir en klar följd av lägre intensitet, vare sig optimisterna har rätt, när de säger att ett mera miljövänligt jordbruk går att förena med god ekonomi, eller om Arne Andersson och pessimisterna får rätt.

Anf. 138 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jordbruksministern och jag företräder, såvitt jag kan förstå av debatten, två olika handlingsvägar. Jordbruksministern menar att vi genom att sänka intensiteten helt enkelt skall svälta oss ur krisen. Till skillnad från jordbruksministern anser jag inte att det på något sätt framgår att expertgruppen har fått i uppdrag att klargöra hur man skall täcka den inkomstklyfta som uppstår, om vi odlar på samma areal som tidigare men med lägre intensitet. Hur skall vi lösa detta? Det kan jag inte utläsa ur svaret.

Den linje jag företräder innebär närmast att det skall vara en ordnad reträtt för svenskt jordbruk. De som finns kvar och bedriver jordbruk skall göra detta med odlandets glädje och känna att de fortfarande producerar för de svenska konsumenterna och för de olika situationer som kan uppstå. Detta kan rimligen inte bli fallet efter jordbruksministerns besked om lägre intensitet, och det bekymrar mig.

Anf. 139 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Vi har haft en utveckling mot en kraftigt ökad intensitet under de senaste åren. Exempelvis stråförkortningsmedlen har ökat från 35 ton år 1982 till 243 ton år 1986. Det har alltså varit en utveckling mot en kraftigt ökad intensitet, och detta får vi alla här i riksdagen ta ett ansvar för historiskt sett.

Den politik som vi alla under 1960-talet och 1970-talet har medverkat till har drivit fram en storleksrationalisering. Den ökade intensiteten har i Sverige, liksom i de flesta OECD-länder, lett till överskott som gör att vårt prisregleringssystem inte står rycken mycket längre till. Då måste det vara en rimlig väg att minska intensiteten för att klara jordbrukets akuta kris. Dessutom är det ett inslag i en mera miljövänlig jordbrukspolitik. Jag är glad över att så många jordbrukare har ställt upp, både genom motioner vid LRF-stämmor och vid de olika undersökningar som har gjorts, och förklarat att man vill arbeta för ett mera miljövänligt jordbruk.

Anf. 140 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att svenskt jordbruk har ökat intensiteten. Detta har varit ett led i de jordbrukspolitiska besluten. De årliga förhandlingarna om jordbrukarnas ersättning för sitt arbete och sina kostnader har medfört en successiv stegring. Så till vida har jordbruket näst intill det otroligas gräns orkat fullfölja samhällets intentioner. Då får vi inte klanka på jordbruket för att det har gått som det har gjort.

Detta var det ena. Dessutom är det väl inte på det sättet, jordbruksministern, att det stora problemet har uppstått på grund av det antal ton som spannmålen har ökat med, utan orsaken är den drastiska förändringen av världsmarknadspriset. Därvidlag är jordbruket lika oskyldigt som staten. Men jag skall gärna ge jordbruksministern en liten blomma för att det har nåtts en överenskommelse om hur saken skall hanteras. Jordbruksministern har varit lyhörd gentemot riksdagen, och vi har fått en rimlig hantering av det hela, så att jordbrukarna fortfarande känner någorlunda trygghet.

Anf. 141 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! På denna punkt är jag överens med Arne Andersson. Det framgick också av mitt tidigare yttrande att vi alla i riksdagen, liksom lantbrukskooperationen, har ett historiskt ansvar för att vi drivit fram en utveckling mot ökad intensitet. Men år 1985 beslöt riksdagen i stor enighet att man skulle sätta upp nya mål för jordbrukspolitiken. Det är ingenting som man har hittat på nu, utan riksdagen fattade 1985 i stor enighet beslut om att införa ett miljömål och ett resursmål.

Därefter har det, precis som Arne Andersson säger, blivit en dramatisk och mycket allvarig situation på de internationella marknaderna. Spannmålslagren i världen är ungefär 2,5 gånger så stora som vad världsmarknaden behöver. Därtill kommer dumpingkonfrontationen mellan USA och EG, som leder till de akuta problemen. Men redan 1985 var vi i riksdagen överens om en nyorientering av jordbruket i den riktning jag angivit.

Anf. 142 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Den senaste debattomgången fyller mig med en viss tillförsikt i så måtto som vi tycks vara överens om vad som har bidragit till de stora överskotten och om att världsmarknadspriset liksom har blivit den avgörande faktorn för att det rent pengamässigt har gått snett.

Då kanske vi också skulle kunna vara överens om att en ordnad reträtt – i stället för en defensiv jordbruksproduktion över hela arealen, vilket tydligen leker jordbruksministern i hågen – vore att föredra. Jag vill alltså förorda mitt förslag om en ordnad reträtt, så att staten hjälper jordbruket att om än försiktigt baxa sig ur den svåra situationen.

Vi har ett ansvar för svenskt jordbruk, så mycket mer som jordbruket har varit mycket lyhört gentemot den jordbrukspolitik som vi har lagt fast här i riksdagen.

Överläggningen var härmed avslutad.

36 § Svar på fråga 1986/87:543 om brödsplanmålens bakningsduglighet

Anf. 143 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Ingvar Eriksson har med anledning av förbudet mot användning av stråförkortningsmedel i spannmålsodlingen frågat mig om jag har försäkrat mig om att bageriindustrin även i fortsättningen kan använda svensk brödsplanmål och om regeringen i annat fall är beredd att stå för de förluster jordbruket drabbas av.

Jag har alldeles nyss besvarat en fråga från Arne Andersson i Ljung om förbudet mot stråförkortningsmedel. Vad gäller min allmänna inställning till behovet av minskad intensitet i jordbruket vill jag hänvisa till den debatt som just har förts.

När det gäller eventuella konsekvenser i fråga om brödsplanmålens kvalitet av ett förbud mot stråförkortningsmedel vill jag framhålla att det inte finns anledning att befara att förbudet generellt skulle leda till problem i bageriindustrin och därmed få de konsekvenser som tas upp i frågan. Jag vill

också erinra om att det nu fattade beslutet om förbud mot användning av stråförkortningsmedel gäller den innevarande odlingssäsongen.

Jag vill i detta sammanhang även hänvisa till den expertgrupp om lägre intensitet i växtodlingen som jag har tillsatt. Gruppen skall redovisa sitt arbete före den 31 oktober i år. En anledning till att förbudet är tillfälligt är att expertgruppens arbete bör avvaktas innan beslut fattas om en eventuell förlängning. Gruppen skall bl. a. redovisa hur miljön och produktionen påverkas på kort och lång sikt av en minskad kemikalieanvändning. Detta gäller naturligtvis såväl produktionens kvantitet som kvalitet.

Anf. 144 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jordbruksministern har svarat på min fråga, och jag tackar för svaret. Men han har svarat genom att tala om att det är ett tillfälligt förbud, och han säger också att det inte finns anledning befara att bageriindustrin skulle få problem.

Jag finner då att jordbruksministern tydligen inte har hört sig för med bageriindustrin. Det hade varit klokt av honom att göra det. Jag minns mycket väl hur regeringsföreträdare i valrörelsen 1985 starkt kritiserade svenskt jordbruk för att vi där inte kunde producera bakningsduglig råvara. Det som sker genom det beslut som nu har fattats innebär att risken ökar för att bakningsdugligheten skall bli sämre framöver.

Jordbruksministern hänvisar till en expertgrupp som skall utreda saken under året. Vore det inte bättre att invänta gruppens redovisning, innan man fattar sådana här drastiska beslut, som kan få negativa konsekvenser?

Såvitt jag kan finna har jag inte fått något svar på min fråga om vem som skall stå för de förluster som kan uppkomma. Det är uppenbarligen så, att om inte bageriindustrin kan använda den svenska brödsspannmålen i samma utsträckning som hittills, så får vi importera mera brödsspannmål. Detta leder i sin tur till att vi måste exportera den svenska spannmålen, med ökade exportkostnader som följd. Detta vore mycket olyckligt.

Jag skulle också vara intresserad av att höra om jordbruksministern kan leda i bevis att kväveurlakningen – för det är tydligen denna man är ute efter – kan minska på grund av att stråförkortningsmedlen förbjuds.

Anf. 145 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Det sker ju under detta år liksom det har skett under tidigare år en viss import av vete och råg för bageriindustrin. Nettoeffekten, när man minskar intensiteten, måste bli att vi får lägre och inte högre exportkostnader, eftersom vi nu måste betala för all den överskottsproduktion som sker, och denna överskottsproduktion kommer ju att minska. Nettoeffekten bör alltså totalt sett bli positiv.

Det är inte bara jag som har denna uppfattning, utan den delas av lantbruksstyrelsens företrädare, som menar att detta inte bör leda till generella problem inom bageriindustrin. Givetvis blir det intressant att se vilka resultat forskarna kommer fram till när de diskuterar de frågor som varit omstridda i debatten och undersöker effekterna under den odlingssäsong, då vi inte använder stråförkortningsmedel.

Anf. 146 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jordbruksministern säger att den totala effekten av förbudet skulle innebära att vi får mindre förluster när det gäller att exportera spannmål. Jag tror att följden tyvärr blir den motsatta. Kan vi inte använda den svenska brödspannmålen – exempelvis den svenska rågen, som är mycket känslig för kvalitetsskador – så måste vi öka exporten. Vi vet vad vi får betalt för den exporten. Den kostar alldeles för mycket och leder till ökande förluster.

Detta är mycket olyckligt. Jag tror att det hade varit bättre att forskarna hade prövat saken, innan sådana här drastiska beslut fattats. Jag vill fråga jordbruksministern om det inte hade varit riktigare att vänta med förbudet till dess att man fått klarhet i vad det hela innebär. Vad innebär det för miljön? Användningen av stråförkortningsmedel innebär att strået får ett kraftigare rotsystem och av allt att döma på ett mycket effektivt sätt tar upp det kväve som finns att ta upp. Jag tror alltså att detta är en missriktad miljöpolitik, och då blir förbudet ännu olyckligare.

Anf. 147 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Vi får givetvis anvisningar av forskarna, när det nu blir möjligt att studera en odlingssäsong utan de stråförkortningsmedel som entydigt bidrar till att öka överskotten. Men exempelvis enligt forskare på SLU har användningen av stråförkortningsmedel i sig sänkt proteinhalten med 0,2 procentenheter. För att kompensera den sänkning som själva stråförkortningsmedlet innebär har man behövt höja kvävegivan med 10–15 kg per hektar. Det är ingalunda så, att forskarna går ensidigt i den riktning som Ingvar Eriksson just talade om.

Anf. 148 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Det är ändå uppenbart att genom att vi använder dessa sorter som ger en bra skörd tvingas vi tillgripa stråförkortningsmedel som hjälp för att få upp kvaliteten, för att få den bakningsduglighet som inte minst socialdemokraterna efterlyste i valrörelsen 1985. Detta har alltså åstadkommit. Därför tycker jag att det är litet olyckligt att man nu gör en kovändning så snabbt, utan att invänta expertgruppens resultat. Jag beklagar det och hoppas att man tar intryck av de undersökningar som kommer att göras.

Överläggningen var härmed avslutad.

37 § På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang vid början av morgondagens arbetsplenum.

38 § Fortsattes behandlingen av utbildningsutskottets betänkande 1986/87:12 (forts. från s. 34).

Anf. 149 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Helge Hagberg sade i sitt anförande att centerpartiet uppträdde något motsägelsefullt när det gällde de specialdestinerade bidragen. Jag sade också när jag talade förut, att vi nu föreslår ett sådant – ett stimulansbidrag för läromedel. Det innebär i och för sig ett undantag från de principer som vi eljest hyllar. Vi tycker alltså inte att man bör ha en flora av specialdestinerade bidrag, och vi har föreslagit att de skall minskas till förmån för ett bättre kommunalt skatteutjämningsbidrag för att ge kommunerna de möjligheter i ekonomiskt avseende som de kan behöva ha.

Vi tycker dessutom att det är fel med specialdestinerade bidrag som är av sådan konstruktion att de ger mer pengar till dem som redan har mycket. Exempelvis bidragen till barnomsorgen är konstruerade så, att har man en väl utbyggd barnomsorg får man mycket pengar, har man en dåligt utbyggd barnomsorg får man litet pengar. Det borde rimligen vara tvärtom.

Vi är rädda för att stimulansbidraget till samlad skoldag, som skall ges – som det nu uttrycks – till dem som har en väl fungerande samlad skoldag, får samma effekt. Det borde ju rimligen vara så, att stimulansbidraget ges till de kommuner som ännu inte infört samlad skoldag, för att stimulera till den verksamheten.

Därför har vi alltså när det gäller läromedlen valt att säga att det skall utgå bidrag till sådana kommuner som verkligen satsar pengar för att köpa nya läromedel.

Sedan tycker jag att Helge Hagberg redovisade vikariefrågan något slarvigt. Vad ett enigt utskott har gjort är att vi har avvisat regeringens förslag om ett nytt vikariesystem. Det har vi gjort mot bakgrund av att vi tyckte att det var fel att bryta ut den här frågan ur sitt sammanhang. Det rätta sammanhanget är ju skolförfattningsutredningen. Vi har sagt att regeringen får återkomma när man presenterar hela det utredningsförslaget. Men vi har också var och en för sig sagt – och jag upprepar det gärna här – att i så fall bör nog regeringen ha litet bättre på fötterna än vad man hade den här gången. Har man inte bättre argument för att byta vikariesystem än dem man nu redovisade, då tror jag inte att det är lönt att man återkommer till riksdagen.

Anf. 150 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! När vi kommer in på frågan om de kringresurser – eller basresurser – som är nödvändiga för skolan, nämligen skollokaler, läromedel, skolskjutsar, skolmåltider och annat, så är vi från vpk inte överens med socialdemokraterna. Helge Hagberg säger att det är andra huvudmän som skall ta ansvaret för detta. Men är inte situationen oroande, Helge Hagberg? Betänk morgondagens kränka blekhet när ni skall ta 1 000 milj. kr. ytterligare från kommunerna!

Vi från vpk anser att det är ett ypperligt tillfälle för riksdagen, nu när elevantalet sjunker, att ta ett ansvar, t.ex. i samband med den nya lärarutbildningen. Anpassa lokalerna i skolan, så att den kapacitet som lärarna besitter kan utnyttjas i skolan!

När det gäller vpk:s förslag om gratis och näringsriktig skolmat, vill jag säga att en sådan lag som det här är fråga om inte kostar staten ett enda öre.

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

Grundskolan m. m.

Anf. 151 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! När man lyssnar till Helge Hagbergs inlägg slås man av en tanke: Varför kommer socialdemokraterna alltid sist när det gäller att reagera på förändringar som inträffar i samhället? Beror det på att ni är vårt mest konservativa parti, eller beror det på att ni inte lyssnar till människors synpunkter?

Det gäller individualiseringen i undervisningen, det gäller sammanblandningen av likformig och likvärdig skola. Och här säger Helge Hagberg att nu satsar vi på svenska och matematik. Ja, men jag tror att det var för fem år sedan som folkpartiet började motionera om att vi skall utöka undervisningen i matematik och svenska. Välkommen, Helge Hagberg! Det är bara tyvärr litet sent påtänkt.

Han säger vidare att det finns ett stort förtroende hos föräldrar för den svenska skolan. Tänk, jag tror faktiskt att det förtroende som har funnits ändå håller på att något naggas i kanten. Den debatt om skolan som nu pågår är ett tydligt tecken på det – och på att vi måste göra någonting åt skolan. Vi måste lyssna på vad människor säger.

Sedan talar Helge Hagberg återigen om att det skall finnas ökad frihet att välja inom det allmänna skolsystemet och att skolorna skall få profilera sig. Det har vi också sagt under en lång period, och vi välkomnar socialdemokraternas omvändelse i det avseendet. Ni har uttalat detta i regeringsförklaringen, och nu säger Helge Hagberg det från talarstolen. Men det är ju ändå bara läpparnas bekännelse. När kommer de här förslagen, Helge Hagberg? När skall ni åstadkomma den här valfriheten? Folkpartiet har ett antal förslag i vår motion, och det går alldeles utmärkt att ansluta sig till våra reservationer i betänkandet. Där finns möjligheten att vidta dessa åtgärder som skall ge större valfrihet.

Friskolorna skall också behandlas på ett annat sätt, säger Helge Hagberg, när utvärderingen är klar. Men den är ju klar, och remissen är också klar. Nu väntar vi på propositionen. Litet klara besked, Helge Hagberg! När kommer propositionen om friskolorna, och när får vi förslag om ökad valfrihet för elever och föräldrar inom den allmänna skolan?

Anf. 152 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! För att spara tid stannar jag kvar vid min bänk.

Jag vill ställa en fråga till Helge Hagberg med anledning av vad han sade om fristående skolor och statsbidrag. Tycker Helge Hagberg att det är ett rättvist skolsystem när de som väljer – och har rätt att välja enligt de konventioner Sverige undertecknat – att låta sina barn gå i en fristående skola, får betala för det? Varför vill ni reservera dessa skolor för föräldrar som har råd att betala eller som väljer att försaka mycket annat för att ge sina barn möjlighet att gå i den skola som de helst vill gå i?

Anf. 153 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Till Ylva Annerstedt vill jag säga att för fem år sedan satt väl folkpartiet i den svenska regeringen och hade inte behövt invänta några socialdemokratiska omvändelser när det gällde matematikundervisningen. Det hade bara varit att lägga fram proposition från den regering som folkpartiet var representerat i.

Sedan skulle jag vilja ge en replik till alla de borgerliga partierna. De vill öka lärartätheten i vår grundskola. Jag har en statistik som talar om utvecklingen av lärartätheten i grundskolan under ett antal år. 1978 var det 7,5 lärare per 100 elever. Under årens gång sjönk elevantalet, men lärarnas antal var oförändrat. Så var det ända fram till 1980. År 1980 började det rulla sparplaner genom riksdagens kammare. De var effektuerade av samordningskanslierna i kanslihuset och bereddes i behöriga utskott. Inte en stavelse eller ett kommatecken kunde rubbas, för det hade naturligtvis ställt till en väldig oreda i de överenskommelser som gällde. Också på skolområdet var besparingarna legio.

Under de första åren på 1980-talet var också lärarantalet oförändrat i det svenska skolväsendet. Så tillträdde en socialdemokratisk regering hösten 1982, och då fortsatte det igen att bli fler lärare per 100 elever. I dag är vi uppe i 8,7 lärare per 100 elever. Det är alltså en utveckling som pågått oavsett vilken ambition vi haft på detta område. Det är andra målsättningar – ambitionen att ha kvar små skolor i glesbygd, osv. – som gör att vi får finna oss i detta.

Ämnena är viktiga, sade Birgitta Rydle i sitt första inlägg. Det är också riktigt, och detta problem bearbetas. Jag läser t. o. m. när det gäller forskning om ämnesutvecklingen i landet, om grammatiken och matematiken, att man på forskningsnivå försöker förändra, ge undervisningen nytt innehåll och lägga upp den på ett annat sätt. I betänkandet talar vi också om att regeringen väntar på ett SÖ-förslag när det gäller svenskämnet.

39 § Kammaren beslöt kl. 17.59 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

40 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

41 § Grundskolan m. m.

(forts. utbildningsutskottets betänkande 12)

Anf. 154 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Efter Helge Hagbergs replik begärde jag återigen replik, därför att jag inte fick något svar på den fråga som jag hade ställt beträffande statsbidragen till de fristående skolorna. Av den anledningen upprepar jag min fråga: Tycker Helge Hagberg att vi har ett rättvist skolsystem när de som väljer – och har rätt att välja, enligt konventioner som Sverige har

undertecknat – att låta sina barn gå i en fristående skola också själva får betala för det? Varför vill ni reservera dessa skolor till förmån för föräldrar som har råd att betala eller som väljer att försaka en hel del för att deras barn skall ha möjlighet att gå i den skola som de helst vill gå i?

Anf. 155 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Det är en händelse som ser ut som en tanke att Helge Hagberg under största delen av sin repliktid uppehåller sig vid en felsägning från min sida. Frågan gällde hur länge det är sedan vi motionerade i frågan. Det är alltså fyra år sedan vi gjorde det, inte fem år.

Vidare konstaterar jag att Helge Hagberg inte säger ett enda ord om utökade möjligheter för föräldrar och elever till val inom den allmänna skolan. Han talar sig verkligen varm för detta och för skolornas möjligheter till profilering. Vi har i ett antal motioner tagit upp just dessa frågor och har även reserverat oss till förmån för detta. Helge Hagberg säger liknande saker, och i regeringsförklaringen säger statsministern att det skall ges ökade valmöjligheter inom den allmänna skolan. Men när, Helge Hagberg, kommer det sådana förslag som, om de förverkligas, gör detta möjligt? Om regeringen inte nu har någon proposition i detta sammanhang – och det verkar ju inte vara så –, är ni i regeringen hjärtligt välkomna att ansluta er till våra reservationer.

Sedan till frågan om de fristående skolorna. Inte heller på den punkten säger Helge Hagberg någonting om när de fristående skolorna kan se en ljusning i sin ekonomiska situation.

Anf. 156 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! I mitt huvudanförande tog jag upp frågan om de fristående skolorna och deras situation. Jag poängterade då att den rapport som SÖ avgett är föremål för bearbetning. För närvarande får vi nöja oss med detta.

Sedan vill jag kommentera några tidigare repliker. Birgitta Rydle frågar hur det skall bli med de ofinansierade 350 milj. kr. som det talas om i detta betänkande. Mitt svar är att den svenska statsbudgeten visar att summan av ofinansierade pengar totalt sett är nära 40 miljarder – det rör sig alltså tyvärr inte bara om 350 milj. kr. Vi får således jobba vidare när det gäller att hitta nya inkomster eller också får vi fortsätta att spara.

De största resurserna, Larz Johansson, skall de elever ha som bäst behöver dem. Vi är glada om Larz Johansson och hans parti också handlar efter den principen.

När det gäller val av skolor vill jag också säga att det inte får vara varierande kvalitet inom det svenska skolväsendet, så att eleverna av den orsaken väljer en skola med bättre kvalitet i ett annat område än det de bor i. Vi skall se till att alla skolor har samma kvalitet. Det skall vara andra kriterier som gör det intressant för elever att välja en annan skola än den som finns i deras bostadsområde eller hembygd. Skolan kan ha en specialitet i sin undervisning och på grund av detta få en intressant profil, som gör att eleverna vill ta del av undervisningen där. Jag tror att det t.o.m. i utskottsbetänkandet åberopas en regeringsskrivelse som gäller möjligheter till fritt val för eleverna och föräldrarna.

Det är så, Larz Johansson, att en kommun som inte har en utbyggd service inte får så mycket statsbidrag. Om kommunen däremot bygger ut servicen för barn och åldringar får den statsbidrag grundat på detta. En kommun skall inte ha statsbidrag om den inte gör någonting för sina invånare.

Ylva Annerstedt ansåg i ett tidigare inlägg att vi socialdemokrater var alltför oflexibla när det gäller att ta upp nya idéer. Vi skulle egentligen kunna föra en lång debatt om detta. Min erfarenhet är, från Visbyöverenskommelsen och annat på skolområdet, att det är vi som drivit de nya idéerna. Folkpartiet har många gånger ställt upp, och det är vi glada för.

Andre vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 157 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Det är inte bara denna torsdag som skolan diskuteras intensivt. Grundskolan har varit föremål för en mycket intensiv debatt hela vintern. Det är naturligtvis budgetpropositionen och dess förslag som har varit en utgångspunkt, men det har också varit rapporter om våld och mobbning. Grundskolan har i denna debatt fått en företrädesvis negativ beskrivning, och det finns anledning att med en viss energi reagera mot den beskrivning som har givits på så många håll.

Grundskolan i vårt land är inte problemfri, långt därifrån, men alla skolor har verkligen inte alla problem, och vissa problem är betydligt mer begränsade än vad debatten har givit intryck av. Det är också symptomatiskt att praktiskt taget varje illustration som har givits av skolans eländiga tillstånd har hämtats från områden där det är ett kommunalt ansvar för skolan. Det har gällt nedslitna skollokaler och dåliga läroböcker. Det är då viktigt att inse och erkänna att de flesta skollokaler är i hyggligt skick. Det finns nedslitna skollokaler och vandaliserade skolor, men lokalproblemen tycks vara koncentrerade till de största städerna – något som det finns anledning att ta på allvar och fundera över.

Att grundskolan varje år släpper ut 3 000–4 000 elever som inte har tillräckliga kunskaper, som inte kan läsa, skriva och räkna tillräckligt bra finns det anledning att ta på allvar. Men problemet skall inte göras större än det är. Vi skall inte tro att vi lättare löser problemet genom att påstå att 10 % av eleverna inte lär sig någonting i skolan – det är inte sant.

Jag har sagt det förut i denna kammare och ber att få upprepa det, nämligen att aldrig någonsin har så många unga människor i vårt land lärt sig så mycket som dagens grundskolegeneration. Vi kan naturligtvis ha synpunkter på vad ungdomar kan, vilken språkbehandling de har och hur de klarar rättstavningen – och jag kan tycka att det är litet illa att många stavar som Gustav Vasa gjorde. I den mån vi uppmärksammar brister skall vi naturligtvis försöka avhjälpa dem, men om man väljer att generellt beskriva ungdomar som okunniga i förhållande till gångna tiders ungdomar gör man sig skyldig till det jag vill kalla för ett klassiskt ungdomsförakt snarare än klarsynthet.

Det är intressant att upptäcka att det är många som surfar på den här debatten. Inte utan intresse noterar jag att Ylva Annerstedt i sitt inlägg i dag

refererade en intervju i SAF-tidningen där en industriledare har uttalat sig. Jag har också sett intervjun där han går till frontalattack mot skolan. Men jag tyckte inte att den var intressant, Ylva Annerstedt. Jag tyckte det var en alldeles förfärlig intervju. Industriledaren säger att utvecklingen på skolområdet är oroande, "eftersom skolan är ensam leverantör av svensk industris viktigaste resurs". Han säger också att skolan kan jämföras med ett företag, vilket som helst. Är det dålig kvalitet på leveranserna är det ett ledningsproblem, och då skall man byta ut ledningen. Han säger också att svensk industri och därmed Svenska arbetsgivareföreningen skall som en av skolans viktigaste kunder ställa stora krav på utbildningens kapacitet, kvalitet och det sätt på vilket skolan arbetar. Kraven skall framföras till företagens, skolans, ägare och styrelse.

En ganska vanligen förekommande negativ skolbeskrivning ger alltså motiv för en företagsledare att ohöjlt ställa ut ett antihumanistiskt skolideal, där skolan inte ses som någonting annat än leverantör av produkter. Jag tycker inte att man skall generera unga människor genom att beteckna dem som produkter, delleranser till svenska industriföretag som dessa skall använda i sin vidareförädling. Jag tycker att det är ett cyniskt sätt att betrakta människor. Det är ett uttryck för en klar antihumanism, och den reagerar jag emot. Därför finns det anledning för oss att mycket starkt hävda skolans rätt till självständighet, frihet och oberoende i förhållande till både näringsliv och samhällsinstitutioner utanför skolan. Bara den självständiga skolan förmår möjliggöra för sina elever att utvecklas till självständiga individer.

Debatten om budgeten har också i sin inriktning givit intryck av att skolans alla problem löses med ökade resurser. Var och en torde inse att det inte är så enkelt. Faktum är ju att skolan under hela efterkrigstiden ständigt har fått ökade resurser, t. o. m. under år som i budgetpropositionerna har kunnat betecknas som nedskärningsår. Kostnaden per elev har oavbrutet ökat. Huvuddelen av de nedskärningar som skett i den statliga budgeten har i realiteten inte varit annat än förändrade relationer i kostnadsåtagandena mellan stat och kommun. När man i tidningsartiklar dramatiskt redovisar en nedskärning på 2 miljarder för den svenska skolan, är i själva verket 1,8 miljarder överföringar till ett kommunalt kostnadsansvar, vilket naturligtvis för kommuner kan ha sina problem – det medger jag. Men man bör faktiskt vara korrekt i sifferredovisningarna.

Vi behöver diskutera på vilket sätt vi väljer att använda skolans resurser. Lärartätheten har ökat kraftigt – till 8,7 lärare per 100 elever, låt vara inkl. hemspråklärare. Den har bara ökat från 7,6 till 8,4 lärare per 100 elever, om man räknar bort hemspråklärarna. Men även det är ju över 10 % ökning på åtta år. Om nu många lärare säger att de inte märker någonting av det, måste vi ta de lärarna på allvar. Om de inte märker att lärartätheten har ökat, måste vi fråga oss hur vi utnyttjar de ytterligare lärare som faktiskt ställts till förfogande i det svenska skolsystemet. Mot bakgrund av det blir den parlamentariska beredningen om styrningen av skolan särskilt betydelsefull.

Låt mig göra ytterligare en kommentar till budgetdebatten. Att skoldebatten inte alltid förs av debattörer som har de renaste av syften har jag kunnat notera. Regeringens budgetförslag utsätts för en massiv kritik, framför allt på den punkt där vi av tekniska skäl har valt en post där staten inte har ansvaret –

jag syftar på anslagen för särskilda åtgärder på skolområdet. Regeringen får kritik, och det sägs att det är en attack mot dem som bäst behöver stöd. Jag upptäcker när jag läser utbildningsutskottets betänkande att två av de partier som hårdast attackerat regeringen på denna punkt reserverar sig till förmån för vad regeringen har föreslagit. Larz Johansson har mycket effektivt utrett detta. Ylva Annerstedt fortsätter t. o. m. kritiken här, som om denna reservation inte existerade. Det är litet fantastiskt. Att moderaterna gör det har jag efter ett replikskifte med Birgitta Rydén i mars i år en viss förståelse för. Där sade hon ordagrant om moderaternas förslag till nytt statsbidragssystem: "Det finns alltså inte från moderaternas sida någon som helst beräkning bakom detta". Därför har jag en viss förståelse för att det inte fanns bakgrund för det man sade.

Centerpartiet föreslår att skolan skall befrias från nedskärningar, men tar i sin ekonomiska politik i övrigt inte något som helst ansvar för budgetutfallet utan överlämnar i realiteten åt dagens skolelever att som morgondagens löntagare med en hög inflation betala de pengar man vill förbruka i år. Socialdemokratin som har ambitionen att ha ett stort och övergripande samhällsekonomiskt ansvar kan inte ägna sig åt sådana budgetära lättsinigheter.

Genom det beslut som riksdagen i dag fattar kommer den svenska grundskolan att också för kommande år få väsentligt ökade resurser till förfogande. Det är då viktigt att vi för en fördjupad allmän debatt om skolans uppgifter och innehåll. När jag hävdar skolans behov av självständighet innebär det inte att några mål för undervisningen så som de anges i läroplanen åsidosätts. Tvärtom: Genom att betona skolans självständiga pedagogiska ansvar kan vi också kräva att den tillämpar läroplanens riktlinjer och anpassar sin undervisning till elevernas skilda förutsättningar.

I ett avseende tror jag att vi har anledning att dra slutsatser av vad som har hänt under senare år. Jag tror att det är olyckligt att skolklassen i så hög grad upphört att fungera både som undervisningsgrupp och som social gemenskap. Det är viktigt att den sammanhållna klassen – inte den genom stadierna sammanhållna klassen utan den under läsåret sammanhållna klassen – uppmärksammas bättre än tidigare.

Det kan finnas flera skäl till att man har minskat betoningen av detta under senare år. Man har många val på högstadiet, man vill variera arbetsformerna, och i skolor med många invandrarelever har hemspråksundervisningen splittrat schemat. Förskolarbetet har det i långa stycken varit olyckligt. Det finns i dag klasser där samtliga elever aldrig eller nästan aldrig träffas på en gång, och det finns klasser där klassföreståndaren inte undervisar sina elever en enda timme. Lärare kan inte planera en meningsfull undervisning om de inte har garantier för att de under en planeringsperiod har möjlighet att möta hela elevgruppen.

Jag tror alltså att vi i fortsättningen starkare än hittills måste betona skolklassen som inlärningsgrupp och som social gemenskap. Den sammanhållna klassen kan medverka både till att skapa lugna och harmoniska förhållanden på en skola och till att ge flera elever mera kunskaper.

Anf. 158 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Statsrådet säger att exempel på brister inom skolan har getts i debatten enbart från det kommunala ansvarsområdet. Ja, kommunernas möjligheter att uppfylla sitt ansvar förbättras ju inte av nedskärningar inom skolan. Från vpk:s sida är vi av den uppfattningen, att om vi beslutar om reformer, t. ex. lärarutbildningsreformer, är det också intressant, kanske t. o. m. från rent ekonomisk synpunkt, att skapa sådana möjligheter också ute i kommunerna att den kompetens vi får genom olika reformbeslut också kan tas till vara. Vi vet att nedskärningar inom skolans område många gånger kompenseras av nedskärningar inom skolans kommunala kompetensområde.

Det gläder mig att statsrådet också välkomnar en diskussion om skolans innehåll så att vi kan se vad skolan egentligen handlar om, nämligen människan.

Låt mig avslutningsvis säga att den utredning som nu har tillsatts om styrfunktionerna i skolan är välbehövlig för att man skall kunna utröna hur de resurser som vi ger skolan bäst skall utnyttjas.

I riksrevisionsverkets rapport med diarienummer 1985:280 kan man på s. 41 läsa: "Det ekonomiska läget i kommunerna har varierat men också kunskaperna om resursutnyttjandet i grundskolan. I flertalet av kommunerna har man haft bristfälliga kunskaper om genomförandet och utfallet av besparingarna. Resursutnyttjandet i rektorsområdena har i stor utsträckning överlämnats till rektorerna. Styrningen av grundskolan har inriktats på tilldelningen av resurser och inte på vad dessa resurser används till eller vad de ger för resultat."

Det är dags att skolpolitiker, utbildningspolitiker, blir politiker rakt över hela fältet.

Anf. 159 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Problemen löses inte med ökade resurser, säger Bengt Göransson. På något sätt låter det välbekant. När jag 1979 kom till riksdagen och till utbildningsutskottet var det Britt Mogårds ständiga argument när hon försvarade sina besparingar. Ni skall inte tro att skolan blir bättre bara därför att den får mer pengar, sade hon. Det är möjligt att det är sant. Men om vi är överens om att det finns vissa problem som behöver lösas är det väl ändå, Bengt Göransson, inte så att det blir lättare att lösa dem om man får mindre resurser, och framför allt mindre av de resurser som är avsedda just för att lösa problem för elever med svårigheter, handikapp osv.?

Det går naturligtvis att med en viss sifferexercis hävda att det förhåller sig som Bengt Göransson säger med lärartätheten. Men bara det förhållandet att vi har ett vikande elevunderlag innebär att det uppstår en hel lång rad problem, trots att vi har relativt gott om lärare, räknat per hundratal elever. Vi har många fler små skolor där elevantalet är lågt och där det med det här sättet att räkna blir många lärare per elev. Men i alla de klasser där man har mer än 30 elever är man inte ett dugg hjälpt med det beskedet – man har de problem man har i alla fall.

Driver vi den här besparingspolitiken för långt och på ett sådant här konsekvent sätt leder det bara till att vi slår ut de små skolorna och ser till att

de stora klasserna blir större. Så fungerar statsbidraget med sitt system med basresurser. Det fungerade bra när det konstruerades och när vi hade ett ökande elevunderlag. Det fungerade något så när hyggligt när elevunderlaget stagnerade. Men med ett vikande elevunderlag får man de här effekterna – det går inte att komma ifrån.

Sedan måste jag be Bengt Göransson förtydliga vad han menar när han talar om centerpartiets förslag för att freda skolan från besparingar. Morgondagens elever kommer att få betala dagens inflationsdrivande politik, sade Bengt Göransson. Vad är det, mer bestämt, som Bengt Göransson då avser? Är det vårt ursprungliga budgetförslag, eller är det möjligen vårt förslag att finansiera de borttagna besparingarna med ökad skatt på tobak, vin och sprit?

Vidare har Bengt Göransson inte med ett ord kommenterat den fråga jag flera gånger ställde, nämligen om vi nu får en bättre skola, om det nu blir bättre för eleverna.

Anf. 160 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Skolministern tycker att det är tråkigt att vi så mycket uppehåller oss vid de problem som finns i skolan. Tyvärr är det så att skall man lösa problem måste man ta upp dem i ljuset, titta närmare på dem och föreslå åtgärder. Många gånger kan det då verka som om det bara fanns problem i skolan. Det är faktiskt så att det går ut ett stort antal elever från skolan som inte kan läsa och skriva tillräckligt för att klara sig i det samhälle som de skall verka i och försörja sig i. Varje år ställs ungefär 100 000 lektioner in på grund av att man inte har vikarier, eller inte tillsätter vikarier. Det är eleverna som drabbas. En mängd lektioner saboteras av elever som tar sig friheten att förstöra sina kamraters möjligheter att lära sig något och lärarnas möjligheter att sköta sitt arbete.

Vi måste naturligtvis göra något åt detta. Vi sparar inte på grundskolan, Bengt Göransson. Men vi lägger pengarna på de ställen där kommunerna bäst kan genomföra de program för bättre kvalitet i skolan som jag tidigare har redovisat. Det gäller att kunna tillsätta fasta vikarier, bilda flexibla undervisningsgrupper, bättre tillgodose de elever som stör lektionerna och att ge ökade valmöjligheter på olika sätt. Jag tycker att det är viktigt att peka på de problem som finns, men också att föreslå åtgärder. Det är det som folkpartiet gör i sin partimotion.

Anf. 161 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Eftersom Bengt Göransson i sitt anförande använde delar av sin artikel i dagens Aftonblad, vill jag använda andra delar av den artikeln. Han säger i artikeln att "genom att betona skolans självständiga pedagogiska ansvar kan vi också kräva av den att den tillämpar läroplanens riktlinjer och anpassar undervisningen efter elevernas skilda förutsättningar". Han framhåller vidare betydelsen av att den under årskursen sammanhållna klassen åter blir regel och inte undantag.

Jag har många gånger frågat skolministern hur han kan få detta att gå ihop, men jag har aldrig fått ett tillfredsställande svar. Jag förstår att det helt enkelt är så att det inte går ihop.

Den som har varje barns speciella svårigheter och utvecklingsmöjligheter för ögonen väljer praktiska organisatoriska lösningar som ger skolan möjlighet att ta hänsyn till den enskilde eleven. Det tycker vi moderater att skolan skall göra. Här framkommer skillnaden mellan oss och socialdemokraterna när det gäller synen på skolan. Vi ser barnen som individer som har rätt att kräva att få utvecklas maximalt under sin skoltid. Ni socialdemokrater ser eleverna som ett kollektiv i en sammanhållen klass, där undervisningen skall anpassas till en medelelev som inte finns. Det blir en klass där alla skall göra samma saker på precis lika lång tid.

Jag tycker att det inte finns någon bättre illustration till detta än ett referat ifrån en undersökning av 137 elever i årskurs 9 i Göteborg, som berättar hur de har det i skolan: "Det är ungdomar som var svaga i matte och svenska i sjuan. Här finns hjärtskärande repliker: 'Aldrig varit bra.' 'Ofta ledsen i skolan.' 'Alla hackar på mig.' 'Hur skall jag klara mig i livet?' "

Är inte detta ett nödrop från just sådana elever som har gått i en sammanhållen klass där de aldrig har fått möjlighet att få den hjälp som de behöver?

Nej, Bengt Göransson, det är den socialdemokratiska likformade, sammanhållna skolan som har skapat utslagningen av elever – och framför allt av de elever som ni säger er särskilt slå vakt om.

Anf. 162 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Björn Samuelson avslutar sin replik med ett resonemang om skolans styrning. Han exemplifierar det mycket centrala och viktiga att man, med det styrsystem vi har, fixerat vid att beskriva pengaströmmarnas vandringar och har hoppats att man därmed har fått en effekt vid slutpunkten ute i skolorna.

Jag tror – och jag nämnde det vid en debatt här tidigare i år – att det finns anledning att mera uppmärksamma ledandet av skolan än bestämmandet över skolan. Vi är ofta så fixerade vid att få bestämma. Det viktiga är att vi har en mycket effektiv skollledning ute i våra skolor.

En aktiv pedagogisk ledning är ett sätt att göra skolan bättre. Det är också ett svar på den fråga som Larz Johansson ställer. Det är klart att Larz Johansson har rätt.

Larz Johansson gillar att något fritt citera vad jag säger. Jag sade att debatten om budgeten har gett intryck av att skolans alla problem löses med ökade resurser. Men alla problem löser man faktiskt inte med ökade resurser.

Ett exempel som jag har tagit upp är den ökade klassplittring som delvis har möjliggjorts av att skolan fått ökade resurser. Man har möjlighet att lyfta ut störande elever en timme, två timmar, fyra timmar. Genom att det har skapats möjlighet att få fler specialfunktionärer har man i hög grad splittrat den arbetsgemenskap som den sammanhållna klassen är. Jag skall återkomma till det.

Klasserna är på många håll stora men icke överallt. Även i en Stockholmsförort kan man i en nionde årskurs använda resurserna så att man på två klasser med femtio elever genomgående sätter tre lärare i samhällsorienterande ämnen, vilket innebär att man också i den gruppen upphäver det som

skulle kunna vara den socialt kontrollerande gemenskap som skolklassen är. Också det är faktiskt ett exempel på hur man med hjälp av arbetsgruppen klassen kan få en bättre fungerande skola.

Sedan sade jag inte att morgondagens elever skulle betala. Jag sade att dagens elever kommer som morgondagens löntagare att få betala. Jag begär naturligtvis inte att Larz Johansson skall hålla med mig i fråga om de analyser som regeringen har gjort av centerpartiets samlade budgetförslag. Jag talar då inte om Larz Johanssons mycket energiska och förtjänstfulla insatser för skolans vidkommande, för dem har jag all anledning att respektera, utan jag talar om centerpartiets samlade budgetpolitik, som leder till ett försämrat budgetläge, ett ökat budgetunderskott.

Jag tror alltså, Larz Johansson, att vi med koncentration, förstärkning av skolledarinsatserna, uppmuntran av skolledarna att faktiskt leda den pedagogiska verksamheten, förstärkning av undervisningen i svenska, matematik osv. och ökad uppmärksamhet av den sammanhållna klassen kan göra den svenska skolan bättre.

Ylva Annerstedt upprepar nu en sifferuppgift som hon har fått någonstans ifrån, att 100 000 lektioner ställs in varje år. Tror Ylva Annerstedt att den uppgiften är korrekt? Det är faktiskt inte mer än en lektion per lärare och år. Den siffran måste vara fel. Det måste vara fler lektioner än 100 000 som ställs in.

Om man är road av siffror och matematik, vilket jag är, upptäcker man bums att den här siffran är galen. Då kom jag fram till att antagligen är det någon som har utgått från en redovisning av skillnaden mellan antalet kortvikarietimmar och frånvarotimmar för lärare en viss given mätvecka, och då kommer man till siffran 94 000.

Det är bara det att i den mätveckan ingår enbart kortvikarier, som är anställda på en mycket kort tid. Det innebär att lektioner då undervisningen har skötts av alla fasta lärarvikarier, som är så förtjänta, blir redovisade som lärarlösa eller inställda lektioner, eftersom de ingår i de 94 500 lektionerna som inte ersätts med korttidsvikarier.

En lösning på det problem som Ylva Annerstedt tar upp med sin siffra vore att omedelbart avskaffa alla fasta lärarvikarier och tvinga dem att ta korttidsanställning. Då skulle vi genast få en snyggare statistik, men skolan skulle inte bli bättre av det.

Jag tycker att vi, när vi ser alla de siffror som snurrar omkring, emellanåt skall våga ha det kritiska perspektiv och den distans till sifferuppgifter som vi hoppas att våra barn skall ha när de går ut från den nioåriga grundskolan.

Birgitta Rydler, den sammanhållna klassen igen! Varför talar jag för den? Jag ser inte den sammanhållna klassen som ett kולי, utan jag ser skolklassen som en väl fungerande gemenskap av unga människor som känner varandra. Jag tror att det är bra att barn som går i skolan tillsammans känner varandra. Det är bra att de kan utöva en social kontroll sinsemellan. Jag tror det är bra om en elev i en klass säger: Lasse skulle vara här, varför är han inte det? Det är bättre än att man när fröken eller magistern frågar: Varför är inte Lasse här? svarar: Vet inte, han är nog på det eller det - vilket faktiskt inträffar i dag. Vi har inte en fungerande social kontroll i skolan.

I ett av Siwert Öholms TV-program intervjuade man nyligen elever på

Rudebeckska gymnasiet i Göteborg, som av många anses vara en mycket bra skola. Jag noterade att elever på frågan: Varför är denna skola så bra? svarade: Vi håller ihop i klassen och undervisas i klassen.

Det slog mig att det kanske ligger en poäng i det. Det kanske är bra att man inte ideligen splittrar upp klassen och plockar ut eleverna kors och tvärs, utan försöker ha en kärna av gemensam undervisning i vissa ämnen. I det sammanhanget uppstår faktiskt en spänning som är pedagogiskt fruktbar. Jag tycker att vi har anledning att på allvar fundera över om inte det förhållandet att skolklassen i så hög grad har upphört att finnas till har medverkat till att skolan i vissa stycken blivit sämre.

Jag blir förfärad över att man numera kan vara klassföreståndare i en klass utan att ha en enda timmes undervisning med klassen. Jag har träffat en mamma till en pojke som går i 7:an på Järvafältet som sade: Jag frågade klassföreståndaren, men hon sade att hon träffar barnen bara en gång i veckan, så hon vet inte hur det fungerar och hur de har det. Det är ingen bra situation.

Jag har mött en lärare i en Stockholmsförort som säger att han vid ett enda tillfälle på en vecka kan möta hela sin klass, en fjärde årskurs, de sista 20 minuterna av ett 60-minuters pass en sen eftermiddag. I övrigt är alltid några elever på gång någon annanstans.

Jag menar att vi måste återupprätta skolklassen som fungerande och identifierbar arbetsgemenskap. Då tror jag att vi har chans att få en bra skola.

Sedan skall vi på högstadiet självfallet ha möjlighet till fria val. Vi kan diskutera hur omfattande dessa skall vara. Det har vi anledning att föra en mycket avspänd diskussion om. Men vi behöver ha en kärna av gemensam undervisning, där läraren dels blir identifierbar för sina elever, dels vet att han faktiskt har sina elever på plats under undervisningen.

Vi begär av våra lärare att de skall kunna planera undervisningen på ett års sikt och vara goda pedagoger. Men hur skall de kunna planera, om de inte vet var de har eleverna? Vi måste i det stycket, tror jag, ta frågan om skolklassen som arbetsgemenskap på allvar.

Anf. 163 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag delar statsrådets uppfattning om att ledarfrågan är viktig. Hur långt vi kan dela den uppfattningen återstår att se. Enligt vår mening är det då viktigt att andemeningen i de politiska besluten kommer ut i praktiken. Detta kräver åtminstone fyra åtgärder.

För det första bör skolans och elevernas verklighet lyftas in i debatten här i kammaren.

För det andra bör vi inte kommunalisera skolledarna.

För det tredje bör de politiska besluten förankras också i länskolnämnderna, så att länskolinspektören inte fungerar som någon sorts libero i sammanhanget.

För det fjärde bör frågan om en parlamentarisk skoldelegation prövas efter det att styretredningen är gjord, eller bör åtminstone SÖ i det här avseendet reaktiveras och alla riksdagspartier ges möjlighet att delta i dess arbete.

Anf. 164 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Debatten i dag har kommit att handla väldigt mycket om skolans ekonomi, och jag måste fortsätta på det området. Jag skulle gärna vilja tala mer om innehållet i utbildningen, men vi får säkert fler tillfällen till det.

Centerpartiets budgetpolitik leder inte till ett större budgetunderskott, hävdar vi alldeles bestämt. Bengt Göransson hävdar motsatsen. Det får man väl ha respekt för. När han med sin argumentering vill visa att det blir ett större budgetunderskott tar han som exempel att vi har föreslagit att vissa statliga företag skulle börsintroduceras. Jag skulle i det sammanhanget vilja påminna Bengt Göransson om börsintroduktionen av PKbanken, att staten har försålt Luxor, att Asea-Atom har överlåtits till ASEA, att Svenska Petroleum har sålts och att statens aktier i Gambrinius har överlåtits. Jag vill påminna om Pripps och Eiser, om att börsintroduktion av SSAB förbereds och att Procordia, f. d. Statsföretag, har sålt ett mycket stort antal företag. Jag har tre A4-sidor med exempel på sådana företag. De argumenten kanske vi kan avstå från att hänvisa till i fortsättningen.

Om vi nu har respekt för varandras uppfattning när det gäller finansieringen, vill jag än en gång upprepa det som vi har framfört i samband med överläggningarna om skolan tidigare, och som jag tidigare har nämnt i debatten. Om vi återigen säger att vi är beredda att betala alla de här uteblivna besparingarna kontant, genom en liten höjning av tobaksskatten och vin- och spritskatten, menar Bengt Göransson fortfarande att det är bättre att skolan får vara utan den halva miljarden, så att rökarna kan få sina cigaretter fem öre billigare?

Anf. 165 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Skolministern talar sig varm för att i större utsträckning återgå till den sammanhållna klassen. Det låter bestickande. Men vid närmare betraktande upptäcker man att det ändå är ett steg tillbaka. Om vi har en sammanhållen klass med 30 elever kan läraren inte ens ägna en och en halv minut var åt sina elever.

Vi kan sedan titta på vad det är för slags elever som finns i klasserna i dag. I en vanlig klass finns det normalpresterande elever, det finns svagpresterande elever, som tidigare undervisades i hjälpklass, det finns högpresterande elever och det finns mycket störande elever. Man kan inte heller blunda för det faktum att man i dag också faktiskt kan ha kriminella ungdomar i sina klasser. Att alla dessa i en sammanhållen klass skulle kunna ges individualiserad undervisning är en fullständig omöjlighet. Vi måste nog se till att de elever som bäst behöver det skall få hjälp på olika sätt. Olika elever behöver skilda insatser och olika mycket hjälp. Det är skolans uppgift att ge den hjälpen.

Vad gäller frågan om antalet inställda lektioner måste sådana för skolan vara ett stort misslyckande, oavsett hur många lektioner det är som måste ställas in. För eleverna är de en stor förlust.

Anf. 166 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Jag hörde också, Bengt Göransson, debatten i TV-programmet Svar direkt från Göteborg. Det var inte första gången jag såg programmet. Bengt Göransson och jag hade en debatt kring ett tidigare Svar direkt-program. Nu refererade Bengt Göransson elever i Sigrid Rudebecks gymnasium och talade om vilken fin gemenskap de har och hur eleverna tyckte att det var fint. Sigrid Rudebecks gymnasium är en fristående skola, som socialdemokraterna nu vill rasera. Det var beklämmande att i det TV-programmet höra hur Lennart Bodström så okänsligt svarade nej på elevernas fråga om de inte kunde få behålla sitt statsbidrag.

Gemenskapen är viktig, Bengt Göransson. Men det är definitivt inte bra om gemenskapen anses vara det viktigaste resultatet av skolarbetet. Gemenskapen måste kombineras med att elevernas egen inläringstakt och elevernas egna förutsättningar också tas i beaktande. Jag tycker faktiskt att det är väl så viktigt som klassgemenskapen.

Jag tycker inte det var ett bra exempel som Bengt Göransson tog fram när han talade om klasslärare som ser sina elever en timme i veckan. I det fallet måste det vara fel på schemauppläggningsen och fel på valet av klassföreståndare.

Jag hälsar med tillfredsställelse att Bengt Göransson talar om fria val på högstadiet. Hur mycket av sådant det skall vara kan vi ju diskutera. Vi har redan lagt fram förslag till hur vi vill att ett högstadium med flera fria val skall se ut. Jag hälsar Bengt Göransson välkommen att ta vara på våra förslag och effektuera dem.

Anf. 167 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag måste erkänna, Larz Johansson, att jag blev litet tagen när jag blev påmind om vad jag sade förra året. Ett ögonblick blev jag alldeles stel och tänkte: Har jag verkligen angripit centern för att den genom börsintroduktion av statliga företag har försökt lösa ekonomiska problem? Sedan kom jag ihåg – jag har gott minne också – att jag inte sade så förra året. Centerpartiet ville det året täcka ett budgetunderskott med inkomsterna från försäljningen av statliga företag. Den socialdemokratiska regeringen har faktiskt inte tänkt sig att statliga företags verksamhet skall bedrivas så att man säljer ut ett företag eller ett bryggeri då och då för att betala skolkostnaderna. I så fall får vi sälja ett företag i morgon för att vi skall kunna betala skolkostnaderna då. Det är faktiskt en avgörande skillnad i sättet att hantera budgeten.

Lärare som ser sina elever bara en timme i veckan är, Birgitta Rydle, faktiskt inte så ovanliga. Det har jag påpekat i budgetproposition efter budgetproposition och ibland fått skällning, ibland fått medhåll. Jag pekade på det när vi diskuterade hemspråksundervisningen. Jag sade att det är rimligt att man försöker schemalägga den utanför ordinarie timplan – alltså inte utanför schemat utan endast utanför ordinarie timplan – för att inte ständigt behöva plocka ut elever ur undervisningsgruppen, så att lärare inte kan få en meningsfull planering av sin undervisning. De som undervisar i skolorna säger i alla fall att det är svårt när eleverna har många sidoaktiviteter.

När lärarna och deras organisationer går fram under fältropet "Stoppa splittringen av schemat" är det ett resultat av att de upptäckt att de inte alltid kan planera sin verksamhet, på grund av att det är så många verksamheter som bryter schemat. Det är ett sätt att förstöra den sammanhållna klassen. Just detta tar jag upp och diskuterar mycket seriöst. Jag tycker det är viktigt.

Man kan möjligen ha den föreställningen, vilket jag noterar att både Ylva Annerstedt och Birgitta Rydler har, att en sammanhållen klass alltid kräver ett enhetligt begåvningsförhållande för att det skall bli bra. Det är naturligtvis inte riktigt på det sättet. Vi glömmar så gärna bort att i varje grupp som vi skiktar uppstår det bums skillnader i prestationsförmåga. Också i elitgruppen – bland de tio bästa av hundra – kommer man att upptäcka att tre är sämst, och de blir aldrig särskilt väl motiverade. Detta var felet på den gamla realskolan – den var negativ i sin utgångspunkt och sökte alltid kugga ut dem som inte platsade. I själva verket blev det så att ungefär en fjärdedel av realskolans elever lämnade skolan utan att någonsin komma till realexamen. Det var svagheten med realskolan. Och om vi utgår ifrån att urvalet var hyggligt hände det alltså bland de mest välbegåvade att de gick ut skolan med papper på att de egentligen inte platsade riktigt.

I det stycket tror jag faktiskt att man kan få en bättre undervisningsmiljö med en annan klassammansättning. Titta på hur det fungerar i idrotten! Har ni gjort det någon gång? Den som kommer in i A-laget men inte riktigt platsar där är ofta den som lägger av. En del föräldrar kämpar för att deras barn skall komma in i elitgruppen i pojkishockeyn. Men barnen kanske inte platsar riktigt i elitlaget, och då slutar de ofta att spela ishockey – de killar som kanske hade varit utmärkta ishockeyspelare om man inte hade försökt att ständigt sätta dem att jämföras med dem som är allra bäst i denna mycket smala grupp. Det finns anledning att fundera över detta.

Till Ylva Annerstedt: När jag talar om den sammanhållna klassen är det naturligtvis en grov karikatyr att säga att jag skulle tala för att vi skulle ha en sammanhållen klass med 30 elever och en enda lärare. Vad jag pekar på är att vi faktiskt har klasser med upp till 30 elever, men att de har genomgående fler lärartimmar än vad bara en lärare kan prestera.

Man gjorde en intervju i Dagens Nyheter på nyåret beträffande matematikundervisningen i en klass i årskurs 9 i Enköping. Där talar man om att klassen på 24 elever har tre matematiklärare och en lärarassistent, och så säger man att det är ganska bra med lärarresurser. Men en av lärarna undervisar 17 eller 18 timmar, en undervisar 1 timme, och en undervisar 4 eller 5 timmar i veckan – jag kommer inte ihåg de exakta siffrorna.

Då kan man fundera över hur vi schemalägger och planerar för att använda de lärare som faktiskt finns i det svenska skolsystemet så, att undervisningsgrupperna verkligen kan hållas samman.

Jag kan t. ex. komma ut på en skola där man säger att man har skapat en väl fungerande arbetsenhet med 50 eller 60 elever. Där har man fyra lärare som delar på de eleverna. Jag får höra hur man där ständigt fördelar om barnen i olika grupperingar, vilket gör att klassgemenskapen måste bli ganska svår att upprätthålla.

Jag kan komma ut i Stockholmsförorten, där man har tre lärare på 50 elever, på två klasser, och där systematiskt gör liknande förändringar.

Resonemanget om den sammanhållna klassen syftar just till att ta upp frågan om hur vi använder de lärare som vi har och om vi kan åstadkomma sammanhållna, gemensamma arbetsgrupper. Det är därför som jag använder ordet "skolklass" – jag tycker det är ett bra ord. Jag tycker att man skall använda den termen och inte falla för mer administrativa benämningar. Gamla klassiska ord är inte så dumma.

Allra sist: Jag reagerar mot Ylva Annerstedts resonemang om elever som är hinder, som är störande. I praktiskt taget varje replik i dag och i huvudanförelset har Ylva Annerstedt talat om de störande elever som måste lyftas ut. I sin slutreplik talar hon också om kriminella elever som måste lyftas ut.

Vi vet att det finns elever som är så störande och svåra att vi faktiskt inte kan ha dem i de vanliga klasserna – de eleverna finns. Men jag tror det är en svaghet i vår skoldiskussion när vi så ofta utgår ifrån negationen. Vi funderar alltid först över hur vi skall klara avskiljandet av de icke passande. Vi försöker skapa skolsystem som gör det möjligt att avskilja dem så snart som möjligt, så att skolan kan bli bra för de andra eleverna – i stället för att alltid utgå ifrån normalfallet, att ungdomarna vill, kan och anstränger sig. Vi får naturligtvis också då acceptera att någon gång tvingas notera ett misslyckande, och då måste vi vara beredda att lyfta ut någon.

Vi kan aldrig utgå ifrån att skolplaneringen skall byggas med utgångspunkten att vi skall ha system för att avskilja de elever som inte platsar. Då blir skolan verkligen inte någon bra skola.

Jag tar Sigrid Rudebecks gymnasium som exempel, Birgitta Rydle, därför att den skolan kan få bidrag för sina elever precis som en kommunal skola, vilket Lennart Bodström har utvecklat i många sammanhang – jag skall inte föra den debatten vidare. Men jag nämner den skolan som exempel därför att man när man skulle tala om vad som var bra med skolan pekade på att man där hade den sammanhållna gemensamma klassen. Det tycker jag kunde vara värt att påminna om.

Andre vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt och Birgitta Rydle anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 168 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! När jag lyssnar på den här debatten och replikerna angående den sammanhållna klassen, kan jag inte låta bli att erinra mig hur det var en gång i tiden när jag kom ut som lärare i grundskolan och man delade på niorna. Jag fick efter ett par år ofta ta hand om 9 T_p och 9 T. Det var inte alltid de klasserna hade samlat de mest studievilliga. Dessutom hade jag tillsammans med några lärare förmånen att ha dem i nästan alla ämnen. Jag gick till studierektorn och klagade och tyckte att det inte kunde vara rätt att jag skulle behöva ha dessa klasser i ämnen som jag inte hade utbildning för. Jag kommer naturligtvis mycket väl ihåg studierektorns svar när han sade: Det skall du vara glad för att du får, för du får lön i himlen. Det är jag inte säker på att man får, men jag är glad över att man ändrat på den situationen, så att niorna inte längre blir så uppspaltade som förr – i 9 G, 9 T och 9 M och allt vad det var.

Herr talman! Jag hade tänkt ta upp några andra mer fundamentala synsätt på svenska skolan än vad som kom fram i de allra senaste replikväxlingarna.

Den svenska skolan skall enligt läroplanen vara livsåskådningsmässigt neutral. Det är enligt min uppfattning en av de viktigaste frågorna att ödmjukt våga debattera. Personligen tror jag neutraliteten är en omöjlighet. Skolan förmedlar värderingar genom lärare, läromedel och genom läroplanen. En allvarlig brist i det svenska skolsystemet är att samhället inte vill eller vågar uttala vilka värderingar som ligger till grund för skolans arbete. Många föräldrar känner oro för vilka värderingar som skolan förmedlar och skulle gärna se en klar deklaration från skolans sida, att skolan klart och entydigt deklarerar: Det här står vi för, det här är den värderingsgrund som den svenska skolan vilar på. I Europarådskonventionens tilläggsprotokoll till Konventionen angående skydd för de mänskliga fri- och rättigheterna heter det: "Vid utövandet av den verksamhet som staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrars rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse."

Herr talman! Jag tycker det är mycket angeläget att vi, *mer* än vad som är fallet i skoldebatten, vågar resonera om varför den svenska skolan inte har anslutit sig till vad denna konvention påbjuder och varför vi i Sverige skall ha skolsystem som är unika i jämförelse med skolsystemen i de flesta andra västeuropeiska länder.

Kds förordar en skola byggd på de kristna grundvärderingarna, det är allom bekant, med generösa möjligheter för föräldrar och barn att själva välja skolform efter egen övertygelse. I dagens Sverige finns det teoretiska möjligheter till valfrihet i valet av skola, men för de allra flesta stannar det vid just teoretiska möjligheter. De praktiska och ekonomiska hindren är mycket svåra att forcera. Genom diskrimineringen av de fristående skolorna står det svenska skolsystemet i strid mot all tanke på valfrihet och pluralism. Vid en internationell jämförelse är det svenska skolsystemet ganska unikt och stelbent, eftersom valmöjligheterna så deciderat omöjliggörs. För att en fristående skola skall få statsbidrag räcker det inte med att skolan fungerar bra, att barnen trivs och att eleverna får samma kunskapsförmedling som i den allmänna skolan. Den fristående skolan bedöms inte efter sina egna förtjänster eller brister, utan det krävs också att den fristående skolan skall tillföra något till den allmänna. Om den fristående skolan tillför något till den allmänna avgör skolöverstyrelsens tjänstefolk.

Herr talman! Rätten att bedriva alternativ skolverksamhet är ingen verklig rätt så länge som de alternativa skolorna inte tillerkänns ett med den allmänna skolan likvärdigt stöd. Det självklara borde vara att alla skolor som uppfyller skollagens krav ges kommunalt och statligt stöd i enlighet med vad som gäller för den allmänna skolan.

Herr talman! När årets budgetproposition presenterades var besparingarna på skolområdet bland de förslag som härdast kritiserades. Från kds sida har vi hävdats att den uppkomna situationen med kraftigt minskande elevantal bör kunna utnyttjas för att kvalitetsmässigt förbättra den svenska skolan. Vi bör alltså utnyttja frigjorda lärar- och lokalresurser till mindre klasser. Vi har i vårt budgetförslag, i förhållande till regeringens budgetpro-

position som innehåller kraftiga besparingar inom skolsektorn, önskat behålla mer resurser inom skolan.

Genom det nuvarande fördelningssystemet inom skolväsendet med s. k. basresursmedeltal på mellanstadiet innebär regeringens förslag om resursindragningar från skolsektorn att länskolnämnder och skolstyrelser tvingas välja mellan nedläggning av glesbygdsskolor och att öka klasstorlekarna i andra skolor. I förhållande till många andra insatser och åtgärder på skolområdet hör en minskning av klasstorlekarna till de allra viktigaste. Det är angeläget för de starka eleverna men än viktigare för de svagpresterande eleverna att detta sker. Indragning av resurser från skolan på det sätt som majoriteten föreslår innebär således ett slag framför allt mot de svagaste. Vi har i vår budgetmotion föreslagit 400 milj. kr. ytterligare till skolan att användas för att minska klassernas storlek.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis ge en eloge till vpk:s representanter i utbildningsutskottet, som på ett förtjänstfullt sätt lyckats få socialdemokraterna att i någon mån ta sitt förnuft till fånga och räddat kvar åtminstone en del av de hotade resurserna till skolan.

Jag vill med detta yrka bifall till motionerna Ub224 och Ub221 i här tillämpliga delar samt till reservationerna 1, 4, 5, 8, 10, 15, 18, 23, 25, 26 och slutligen 29.

Anf. 169 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Som en av motionärerna bakom motion Ub338 vill jag gärna säga att vi är mycket glada över att utskottet har tagit den oro, som regeringens budgetförslag för skolan väckte, på allvar. Det var många som arbetar inom skolan, i skolstyrelser i kommunerna och inte minst föräldrar och eleverna själva som oroades starkt över de konsekvenser som besparingarna på SÅS-resursen och förstärkningsresursen skulle kunna medföra. Det var hotet om försämrade resurser för de elever som bäst behöver stöd och hjälp som kändes svårt för många som ställde sig bakom kravet på en bra skola för alla. Vi tror att det beslut som nu skall fattas blir en viktig positiv signal för dem som jobbar med skolfrågor, och det känns bra.

Självfallet betyder de rena lärarresurserna mycket för hur skolan skall kunna svara upp mot läroplanens mål. Men det räcker inte med lärare för att undervisningen i skolan skall fungera, för att alla elever skall kunna ta till sig kunskaperna. Det måste skapas en trygg och förtroendefull atmosfär i hela skolan, under hela skoldagen, för att undervisningen skall nå fram till alla elever. Även de blyga och osäkra barnen skall känna sig hemma i klassrummet och på skolgården. Även barn med "myror i byxorna" skall känna att de vuxna orkar med att engagera sig för dem under hela skoldagen. Barn med olika slag av handikapp måste också få delta i skolarbetet på sina villkor.

Allt det här kräver att det finns många vuxna i skolan, vuxna med olika funktioner – som lärare, som vuxna förebilder, som fostrare och inte minst som arbetskamrater. De är nödvändiga för att skolan skall kunna uppfylla de delar av läroplanen som handlar om t. ex. delaktighet, demokratifostran, solidaritet och gemenskap. Det är inte självklart att barn och ungdomar kan utveckla sådana färdigheter på egen hand. De behöver hjälp med det i lika

Prot. 1986/87:109. hög grad som de behöver hjälp med att lära sig sitt ABC och sitt ett två tre.
23 april 1987

Gymnasieskolan m. m.

Det är mycket bra att utskottet så kraftigt markerar vikten av att SÅS-resursen fördelas rättvist, alltså till de elever som allra bäst behöver stöd. Det är en nödvändighet för att målet om att skolan skall vara bra för alla skall kunna nås.

Så några ord om den samlade skoldagen. Vi föreslår i vår motion att resurserna för den skall finnas kvar. Där har vi inte fatt utskottet med oss, men vi är beredda att acceptera det med hänsyn till att utskottet ändå har gjort rejäla förbättringar på andra konton. Det har förvisso varit många problem i starten för den samlade skoldagen, men där man kommit i gång har den ofta visat sig bli ett viktigt tillskott till skolan. Det har betytt en trygghet för föräldrar och elever med mer av fasta rutiner och tillgång till vuxet stöd. På många håll har det också inneburit att skolan har knutit kontakter utanför sin egen värld – med föreningar, företag, institutioner och andra. När vi nu accepterar att anslaget skärs ner är det med en stark förhoppning om att många av de verksamheter som i dag bedrivs med hjälp av pengarna på det anslaget skall kunna fortsätta med stöd från det nya anslaget på 25 milj. kr. för utvecklingsarbete. Vi har mycket svårt att förstå de borgerliga partiernas reservation på den punkten.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan. Jag tycker att utbildningsutskottet på ett bra sätt har följt intentionerna i vår motion.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

42 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1986/87:14 om anslag till gymnasieskolor, m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Andre vice talmannen meddelade att debatten skulle vara gemensam för samtliga punkter.

Gymnasieskolan m. m.

Anf. 170 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 14 är ett digert aktstycke, som behandlar många betydelsefulla frågor om gymnasieskolans organisation, omfattning och innehåll – och detta trots att den aviserade propositionen om yrkesutbildningens framtida utformning ännu inte lagts på riksdagens bord. Vi är överens om mycket, men vi är också oense om en hel del. Därom vittnar inte minst att 48 reservationer fogats till betänkandet. Jag tycker därför att det kan vara på sin plats att först redovisa hur vi moderater vill se gymnasieskolans uppgifter och utformning framöver.

De ungdomar som börjar i gymnasieskolan är näst intill myndiga. Det är rimligt att tänka sig att de helst vill leva sitt eget liv så snart som möjligt.

Många gymnasieskolelever väljer därför en gymnasial yrkesutbildning i stället för en allmän utbildning, som sedan måste fullföljas med en yrkesutbildning i högskolan.

Två stora utredningar har de senaste åren behandlat gymnasieskolan, nämligen gymnasieutredningen och översynen av yrkesinriktad gymnasial utbildning (ÖGY).

I den proposition om gymnasieskola i utveckling (1983/84:116) som bl. a. grundades på gymnasieutredningens betänkande skriver regeringen om den nuvarande gymnasieskolan: "Den största nackdelen är den stora åtskillnaden mellan teoretiska (studieförberedande) och yrkesinriktade utbildningar." Bedömare av den framtida arbetsmarknaden brukar tala om mer kunskapsintensiv produktion, uppluckrade yrkesroller och en förhållandevis svag koppling mellan utbildningsbakgrund och yrkesinriktning på arbetsmarknaden. Förändringen mot en mer kunskapsintensiv produktion kommer, hävdar regeringen, att ytterligare höja kunskapskraven för inträde på arbetsmarknaden.

Det är en riktig slutsats, men regeringen drar felaktiga konsekvenser av sin slutsats, nämligen att gymnasieskolan inte längre kan förbereda för antingen högskola eller yrkesliv. Den måste i stället ge mera av både yrkes- och studieförberedelse till alla, säger man och menar att yrkesutbildningen skall göras så bred som möjligt och att det definitiva yrkesvalet bör skjutas upp så långt fram i tiden som möjligt.

Moderata samlingspartiet förordar en annan utveckling. Nästan vuxna ungdomar kräver att gymnasieskolan erbjuder dem en klart målinriktad utbildning. Gymnasieskolan skall inte, och får inte, bli en förlängning av grundskolan. Tvärtom, herr talman, behöver de olika linjerna i gymnasieskolan en tydligare målinriktning – mot ett bestämt yrke, en viss bransch eller fortsatta studier efter gymnasieskolan. När ungdomarna är i gymnasieskolåldern är det hög tid att de får ta itu med det vuxenliv som de i formell mening anses vara mogna för redan innan många av dem ens har hunnit lämna gymnasieskolan.

Tydligt inriktade utbildningslinjer har, som vi moderater ser det, stora fördelar. De skapar en bra motivation hos eleverna att se en direkt koppling mellan utbildningen och det mål den syftar till. Att lära sig något område riktigt grundligt är en bättre grund att stå på vid kommande fort- och vidareutbildning än ytliga kunskaper från många områden.

En utveckling av gymnasieskolan bör syfta till att göra gymnasielinjerna bättre som yrkesförberedande eller högskoleförberedande utbildning. Kombinerad med goda kompletteringsmöjligheter för den som senare vill ändra inriktning är en sådan gymnasieskola överlägsen en sådan som man försöker göra till en likriktad allmän skola.

Högre kvalitet på yrkesutbildningen måste innebära att denna får en bättre anknytning till arbetslivet än vad de gymnasieförlagda yrkeslinjerna kan ge. Vi anser att en yrkesutbildning med inslag från den nuvarande lärlingsutbildningen skulle bli en bra yrkesutbildning. I en särskild motion angående ungdomarnas situation utvecklar vi vårt förslag till en ny och förbättrad lärlingsutbildning.

Herr talman! Jag skall här inte upprepa vad vårt förslag till en bättre

yrkesutbildning innebär. Det har redovisats många gånger här i kammaren och torde nu vara välbekant. Jag vill dock betona ett par saker. Eleven skall i gymnasieskolan undervisas i allmänna ämnen men också i t. ex. fackteori och arbetsteknik. Den största delen av utbildningen skall emellertid vara förlagd till företag, där den praktiska yrkesutbildningen äger rum. För den praktiska delen skall eleven vara anställd av företaget och uppbära lön som successivt höjs i takt med att elevens produktiva insatser ökar.

Att lärlingen är anställd ger flera kvaliteter åt utbildningen. Lärlingen får en direkt inblick i arbetslivet. Verklighetsanknytningen av yrkesskolningen bidrar till engagemang och inlevelse hos lärlingen. En anställning ger bättre träning i de regler av social karaktär som råder på en arbetsplats jämfört med vad tillfällig praktik kan ge. Allt detta bidrar med säkerhet till att de allra flesta lärlingar får arbete efter utbildningen, vilket all erfarenhet också visar.

I avvaktan på att vår här skisserade yrkesutbildning skall bli verklighet, då ÖGY-propositionen läggs fram senare i vår, vill jag betona vikten av att den nuvarande lärlingsutbildningen inte endast skall ses som ett komplement till gymnasieskolans yrkesinriktade linjer utan som ett verkligt alternativ till desamma. Även det tredje året, det s. k. färdigutbildningsåret, skall räknas in i den statsbidragsberättigade utbildningen.

Vad gäller de studieförberedande linjerna är det inte i första hand deras innehåll som behöver förändras. Däremot kan elevernas valmöjligheter förbättras. Elever med intresse för idrott och estetiska ämnen kan med timplanejämkning få fem veckotimmar för studier i sitt specialintresse. Vi föreslår att elever med intresse för ett läroämne skall ges samma möjlighet.

Vi moderater kan inte förstå utskottsmajoritetens avvisande hållning i detta sammanhang. Man hävdar att det behövs ökade kunskaper för inträde på arbetsmarknaden, men man vägrar att ge eleverna de möjligheter till detta som de eftersträvar.

Från högskolehåll kritiseras gymnasieelevernas bristande kunskaper. Detta har, enligt vår uppfattning, huvudsakligen att göra med utformningen av systemet för tillträde till högskolan. Kvotssystemet uppmuntrar taktisk finurlighet snarare än val efter intresse och de fortsatta studiernas kunskapskrav.

Vi avser återkomma mer utförligt till denna fråga då tillträdespropositionen skall behandlas av kammaren, men jag vill redan nu framhålla att kvaliteten på gymnasieelevernas kunskaper givetvis också hänger samman med att de bibringas uppfattningen att de oavsett vad de läst i grundskolan med framgång kan klara vilken gymnasieutbildning som helst.

I och med införandet av 1980 års läroplan för grundskolan (Lgr 80) innebär genomgången grundskola att man har rätt att oberoende av betyg i de olika ämnena söka vilken gymnasielinje som helst. Det är bara när antalet sökande är större än antalet platser som den sammanlagda betygspoängen spelar någon roll. Resultatet har blivit att elever visserligen kommer in på en linje men att alltför många redan under första året upptäcker att deras förkunskaper inte räcker till. Studieavbrott blir oundvikligt. Detta, herr talman, är ett kvalificerat bedrägeri av oss politiskt ansvariga.

Vi moderater anser att det vore ärligare gentemot eleverna att tydligt deklarera att vissa kunskaper är nödvändiga för fortsatta studier. Därför

skall det uppställas vissa förkunskapskrav i vad gäller de olika gymnasielinjerna. Förkunskapskraven hjälper eleverna att förbereda sig för vad de senare kommer att möta. Kraven bör kunna formuleras i genomsnittsbetyg, lägsta betyg i vissa ämnen och i vissa fall genomgångna tillvalskurser.

Herr talman! I debatten tidigare i dag har Birgitta Rydle pekat på vikten av att eleven har rätt att välja i vilken skola – fristående skola eller någon av skolorna inom det allmänna skolväsendet – som han eller hon vill få sin grundskoleutbildning.

Också på gymnasienivå är det viktigt att eleverna kan välja den utbildning som passar dem bäst, oavsett huvudman. Statsbidrag bör därför utgå till skolor med sådan verksamhet som är jämförbar med den som bedrivs inom den allmänna gymnasieskolan. För att få statsbidrag skall skolan kunna visa på en sådan stabilitet i fråga om personal, lokaler etc. som är nödvändig för att undervisningen skall uppfylla kvalitetskraven. Bidrag bör däremot inte utgå till skolor som är knutna till företag och organisationer och som har sin verksamhet inriktad först och främst på intern- och vidareutbildning.

När det gäller det system som vi föreslår är det inte rimligt att riksdagen vare sig direkt eller indirekt fattar beslut om varje enskild skola. Enligt vår mening skall regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, kunna fatta beslut om stöd enligt de riktlinjer som vi här har föreslagit.

I avvaktan på ett nytt statsbidragssystem bör riksdagen enligt nuvarande regler fatta beslut om fortsatt statsbidrag till Samskolan i Göteborg, Sigrid Rudebecks gymnasium i Göteborg och Stockholms tekniska institut.

Motivet till att avveckla statsbidraget till dessa skolor var att de inte ansågs tillföra det allmänna skolväsendet något som detta kan dra nytta av. Vi kan inte dela den uppfattningen. Samskolan är den enda återstående totalt vertikalt integrerade skolan i vårt land. Sigrid Rudebecks-gymnasiets litenhet ger arbetsmöjligheter som inte kan erbjudas vid stora skolor. Samarbetet mellan olika ämnen kan ge goda pedagogiska erfarenheter. STI:s utbildning har en klar särprägel. Det gäller såväl koncentrationen på tekniska ämnen som antalet bundna lektioner. Enligt samstämmiga uppgifter från avnämarna representerar de tekniker som institutet utbildar en yrkeskategori som är starkt efterfrågad inom näringslivet.

Vi moderater anser att det inte är den fristående skolans nytta för det allmänna skolväsendet utan den enskilde elevens behov av just den skolformen som skall vara avgörande för om statsbidrag skall utgå eller inte. Men, herr talman, det framgår ju ändå klart av vad jag anfört att inte ens de utgångspunkter som regeringen själv anger för prövning av statsbidrag förslår när det gäller att förvägra dessa tre skolor fortsatt stöd.

Herr talman! Jag går nu över till att säga några ord om gymnasieskolans dimensionering. Trots att antalet 16-åringar ökar innevarande år jämfört med i fjol, minskade regeringen antalet intagningsplatser på direktramen med ca 3 000 och antalet årselevplatser på lilla ramen med 4 000, jämfört med vad skolöverstyrelsen i sin anslagsframställning ansett vara nödvändigt. Vi moderater fann SÖ:s argument riktiga när det gäller storleken av direktramen och motionerade i januari om en utökning i enlighet med SÖ:s förslag. När det gäller den lilla ramen fann vi i januari regeringens neddragningsförslag motiverat. Men under ärendets behandling i utskottet

har så många svagheter i förslaget framkommit att vi funnit det vara motiverat att också här acceptera SÖ:s förslag.

Regeringen lyckades därmed inte att i utskottet få majoritet för sin neddragning, och en uppgörelse kom till stånd mellan socialdemokrater och vpk, som innebar ett bifall till vår motion för budgetåret 1987/88 när det gäller direktramen, medan man när det gäller lilla ramen endast lägger tillbaka 3 000 av de 4 000 indragna årselevplatserna. Vi hälsar givetvis socialdemokraternas omvändelse under galgen med tillfredsställelse, men vi beklagar att de när det gäller lilla ramen inte nådde ända fram. Det är också beklagligt att de inte biföll vårt yrkande om att de nytillkomna platserna inom direktramen främst skall läggas ut på de tre- och fyraåriga linjerna. Resultatet av årets preliminärintagning visar nämligen att antalet behöriga förstahandssökande har ökat markant just på dessa linjer.

När det gäller ramarna för budgetåren 1988/89 och 1989/90 följer vi helt SÖ:s förslag. Detta innebär att direktramen för de tre budgetåren är dimensionerad efter 2,64 års elevplatser per 16-åring. Vår uppfattning är att SÖ har de bästa möjligheterna och förutsättningarna att göra relevanta bedömningar i detta avseende.

Låt mig, herr talman, i detta sammanhang också få påpeka att utskottsmajoriteten inte har finansierat sitt utökningsförslag. Man hänvisar till att regeringen får återkomma till riksdagen med ett finansieringsförslag. Jag måste då fråga utbildningsministern: Varifrån ämnar man ta pengarna? Vilken annan del av undervisningsområdet är det som skall stå för fiolerna? Eller blir det en ökning av budgetunderskottet?

Det finns ytterligare ett område där man har anledning att ställa frågor. Socialdemokraterna har år efter år angripit oss moderater och kallat oss oansvariga, därför att vi anser att kostnaderna för utrustning i gymnasieskolan skall täckas av kommunerna. Det fick vi höra också i år under utskottsbehandlingen, då vi yrkade att utrustningsbidraget på 108 milj. kr. skall slopas.

Jag måste fråga Lars Svensson: Är det trovärdigt att hävda utrustningsbidragets stora betydelse för kommunernas förmåga att tillhandahålla utbildningsplatser, om man samtidigt som direktramen ökas med 3 000 intagningsplatser och lilla ramen ökas med 3 000 årselevplatser – vilka ju främst skall användas till de tvååriga yrkeslinjerna – ändå bibehåller utrustningsbidraget på oförändrad nivå?

Inte minst för vpk:s företrädare måste detta vara en besvärande sats. Vpk har ju yrkat på en ökning av anslaget med 54 milj. kr. Hur går detta ihop, Björn Samuelson?

Till slut, herr talman, bara några ord om värdlinjens utformning och språkundervisningen i gymnasieskolan.

Vi moderater har i en motion påvisat behovet av en förlängning av värdlinjen. Skälen härtill är många och bärande. Dels behöver utbildningsinnehållet i ämnen som engelska, matematik, naturkunskap och svenska förstärkas, dels skulle eleverna åldersmässigt vara bättre rustade när de kommer ut i det viktiga och grannliga vardarbetet. Utskottsmajoriteten säger nej till våra förslag med hänvisning till den väntade ÖGY-propositionen. Vi beklagar detta, men hoppas att vår motion har satt sina spår i det

arbete med den kommande propositionen som bedrivs i departementet.

När det gäller språkundervisningen i gymnasieskolan har vi moderater i ett antal motioner påvisat de allvarliga brister som föreligger och också anvisat vägar att komma till rätta med bristerna. Utskottet har i ett fall, nämligen när det gäller ett garanterat minimital för B- och C-språk, kommit oss till mötes och gjort ett tillkännagivande. Det tycker vi är bra. Vi beklagar dock att man inte löpt linan fullt ut och också tagit fasta på de övriga förslagen. Vi låter oss dock icke förtrötta utan kommer igen.

Allra sist, herr talman, yrkar jag med det anförda bifall till de reservationer som de moderata företrädarna i utskottet står bakom.

Anf. 171 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! I dag liksom i tidigare debatter om gymnasieskolan finns det anledning att erinra om statsministerns uttalande i regeringsförklaringen: Alla ungdomar under 20 år skall beredas plats i gymnasieskolan.

Regeringen säger en sak och gör en helt annan – som vanligt, skulle man kunna säga. Återigen drar man ned på dimensioneringen av gymnasieskolan, både på direktramen och på lilla ramen. Lyckligtvis kunde oppositionen stoppa de värsta neddragningarna. Man biföll vår motion med förslagen om en ökning av den stora ramen, dvs. direktramen. Under arbetets gång har vi också funnit att det inte var särskilt välbetänkt att dra ned antalet platser inom lilla ramen. Vi anser att vi skall följa skolöverstyrelsens förslag på den punkten. Det värsta är dock att det är oerhört svårt för kommunerna att kunna utnyttja resurserna på bästa sätt, då de får besked först när halva våren har gått. God planering är den bästa förutsättningen för att man skall kunna använda de resurser man har optimalt. På det här sättet försvårar regeringen påtagligt kommunernas möjligheter att både vara sparsamma och ge sina ungdomar de bästa utbildningsmöjligheterna.

I takt med att grundskolan förändras till både arbetsätt och utformning krävs att gymnasieskolan successivt anpassas till de ändrade förutsättningarna. Framför allt kräver samhället allt bättre utbildning hos alla ungdomar. Det innebär att gymnasieskolan måste ge stimulans och motivation till samtliga elever i en årskull, såväl de teoretiskt eller praktiskt studieinriktade eleverna som de elever som är skoltrötta eller mindre motiverade för fortsatt utbildning.

Fortfarande väntar vi otåligt på den proposition där en reformering av den yrkesinriktade gymnasieutbildningen skall föreläsa. Varje gång frågan kommer upp i kammaren får vi till svar att propositionen snart kommer. Vilket svar kommer utbildningsministern att ge i dag? Jag hoppas att han återkommer för att svara på våra frågor. Kommer propositionen i vår? Ännu har vi inte fått ett definitivt besked, och tiden lider.

Vid alla de kontakter jag har haft med människor och företag som är beroende av välutbildad arbetskraft har behovet av att regeringen snarast kommer med sina förslag vitsordats.

Under tiden har man föreslagit att 500 platser i gymnasiet skall avsättas för försöksverksamhet med en treårig yrkesutbildning. Det är inte mindre än 31 klasser.

Mot bakgrund av oron för flickornas utbildningsmöjligheter, deras

yrkesval och deras bristande möjligheter på arbetsmarknaden, något som regeringen framför på flera ställen i propositionen, är det anmärkningsvärt att man inte satsar en enda plats i försöksverksamheten på att utveckla utbildningar inom det traditionellt kvinnliga yrkesområdet. Det anordnas bara försöksverksamhet inom typiskt manliga yrkesutbildningar.

Vi vet att det inom överskådlig framtid kommer att finnas en kvinnlig och en manlig yrkessfär på arbetsmarknaden. Det är därför angeläget att också utveckla de yrkesutbildningar som framför allt attraherar flickorna. Att bara lägga ned sådana linjer löser inga problem. I stället blir antalet utbildade och arbetslösa flickor allt fler. Folkpartiet föreslår därför att hälften av de föreslagna platserna används för försöksverksamhet som syftar till att utveckla och förändra några av de kvinnligt dominerade yrkesutbildningarna, så att de bättre passar förändrade krav på arbetsmarknaden. Exempel på typiska sådana områden som skulle behöva utvecklas är den konsumentekonomiska utbildningen och vårdlinjen, som hade varit naturliga områden för sådan försöksverksamhet.

Jag vill därför direkt fråga utbildningsministern: Varför vill regeringen inte låta en enda av de 31 klasserna användas i försöksverksamhet som skulle ge bättre möjligheter i arbetslivet för flickorna?

Trots att lärlingsutbildningen har visat sig vara den av gymnasieskolans utbildningar som i största utsträckning leder till fast anställning, väljer regeringen att också under kommande budgetår hålla utbildningen på en låg nivå och på olika sätt försvåra studierna för de elever som valt en sådan utbildning. Statsbidragen är alldeles för låga, och lärlingsutbildning ses inte som likvärdig med övrig gymnasial utbildning.

Det är dessutom obegripligt att regeringen fortsätter att framhärda i att lärlingsutbildningen enbart skall ha statsbidrag i två år, när man samtidigt anser det viktigt att annan yrkesutbildning blir treårig.

Fortfarande är andelen flickor i lärlingsutbildningen försvinnande liten. Det är angeläget att framför allt genom information och studierådgivning försöka ändra det nuvarande mönstret av utpräglat könsbundna val i gymnasieskolans lärlingsutbildning.

Folkpartiet har ett förslag till reformerade regler för statsbidrag till lärlingsutbildningen. Våra yrkanden för lärlingsutbildningen kan sammanfattas som följer:

- ★ Ingen gräns för antalet platser.
- ★ Statsbidrag för alla tre åren.
- ★ Speciellt statsbidragssystem enligt modell från anställning med lönebidrag.
- ★ Lärlingsutbildningen skall också kunna vara ett alternativ till linjer i gymnasieskolan.
- ★ Det skall finnas behöriga lärare för utbildningsinslagen.

Folkpartiet har i olika sammanhang talat om hur viktigt det är att göra gymnasieskolan så flexibel som möjligt för att verkligen göra den till en gymnasieskola för alla – inte bara till namnet utan också till gagnet. Det är en absolut förutsättning för att gymnasieskolan skall klara av att tillfredsställa de undervisningsbehov som uppstår när 90 % av årskullen går i samma skola.

Mot denna bakgrund är det en fullständig gåta hur socialdemokraterna kan skära ned på den enda resurs gymnasieskolan har för att stödja elever med särskilda behov. Vilka är det som drabbas värst? Jo, naturligtvis de elever som kommer från hem utan studietradition, de elever vars föräldrar inte själva har tillräcklig utbildning för att hjälpa sina barn. Hur, Lennart Bodström, kan en socialdemokratisk regering föreslå något sådant?

För folkpartiet är det viktigt att alla elever ges en likvärdig utbildning. Elever med olika begåvningsresurser måste därför stödjas på skilda sätt och i olika omfattning. Ingen elev får vare sig understimuleras eller tillåtas halka efter på grund av bristande hjälp och stöd.

Det finns i dag möjligheter till särskilda insatser för svaga eller omotiverade elever inom gymnasieskolan – visserligen något decimerade sedan budgetpropositionens förslag gått igenom. Det är angeläget att detta stöd både kan bibehållas och vidareutvecklas. Vi har därför reserverat oss till förmån för det.

Men det är också angeläget att teoretiskt begåvade elever eller elever med skilda specialtalanger får en chans att utvecklas. Detta lyckas inte gymnasieskolan med i dag. Det är svårt att inom ramen för ordinarie organisation ge elever med specialintressen den uppmuntran och den stimulans som de många gånger skulle behöva.

Det märkliga är att sådana möjligheter finns för elitidrottande ungdomar i dag. Varför, Lennart Bodström, kan Kalle som är brottare få satsa på sitt intresse inom skolans ram men inte Lena, som är intresserad av matematik? Det här tycker vi i folkpartiet är helt galet, alldeles speciellt som Sverige vid internationella kunskapsjämförelser hamnar på samma plats som Somalia när det gäller matematikkunskaper.

Herr talman! Folkpartiet kan heller inte acceptera att fristående skolor på gymnasial nivå endast skall få bidrag till halvklass eller att Göteborgs högre samskola och Sigrid Rudebecks gymnasium skall bli utan statsbidrag helt och hållet. Kerstin Keen kommer senare att utveckla frågan om dessa båda senare gymnasier ytterligare.

Slutligen erinrar jag utbildningsministern om de frågor jag ställt och yrkar bifall till de reservationer folkpartiet avgivit ensamt eller tillsammans med andra partier.

Anf. 172 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! När vi i samband med de här intensiva besparingsdebatterna har diskuterat gymnasieskolan har det i första hand handlat om dimensioneringen. Det är inte heller någon ny fråga – den har varit aktuell här i kammaren ganska många gånger – men det finns kanske ändå anledning att repetera några av de fakta som ligger till grund för våra ställningstaganden.

I ett antal regeringsdeklarationer från kammarens talarstol har vi hört att regeringen har som målsättning att se till att alla ungdomar under 20 år som så önskar skall få en plats i gymnasieskolan. Förra året tog utbildningsutskottet i sitt betänkande också upp frågan och lade fast den målsättningen. Men för varje gång som regeringen redovisar sina förslag blir man lika besviken över att ambitionen att nå därhän är så liten.

När vi fick budgetpropositionen i år kunde vi konstatera att man föreslog

oförändrat antal intagningsplatser inom den s.k. direktramen, dvs. 124 000. Det gjorde man trots att man hade vetskap om att det vid det föregående årets intagningar med samma antal tillgängliga platser – 124 000 – var 3 700 behöriga sökande som inte fick plats i gymnasieskolan. Det var dessutom de prioriterade grupperna, 16–17-åringarna. Det var därutöver ett mycket stort antal 18–19-åringar som inte fick rum; och det var alldeles säkert ett betydande antal s.k. äldresökande som helt enkelt avstod från att söka eller som kanske t. o. m. – det har jag hört exempel på – avråddes från att söka till gymnasieskolan med argumentet att det inte var någon idé om man inte tillhör den prioriterade gruppen.

Det blev alltså ungefär 3 700 som ställdes utanför. Inför årets intagningar visste vi dessutom att antalet 16-åringar som skulle kunna tänkas söka var 4 000 fler än året innan. Att bara hålla samma ambitionsnivå skulle alltså kräva en utökning med 4 000 platser. Skulle man dessutom försöka få rum för de 3 700 som ställts utanför föregående år behövde summan vara ungefär den dubbla. Det ledde oss i centerpartiet till slutsatsen att det behövdes en ökning av antalet intagningsplatser inom gymnasieskolans direktram med 8 000.

Det tyckte vi att man kunde föreslå med ganska gott samvete, eftersom det egentligen inte innebär några nämnvärda merkostnader för staten. De ungdomar som inte ryms i gymnasieskolan måste samhället ta hand om på något annat sätt – genom åtgärder inom det kommunala uppföljningsansvaret, om de är under 18 år, eller genom andra åtgärder, t. ex. ungdomslag, om de är äldre, och genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder om de är ännu äldre.

Det faktum att man under alla förhållanden har kostnaderna för dessa ungdomar – kostnader som i varje fall är minst lika stora som och många gånger överstiger kostnaderna för en gymnasieplats – motiverar, tycker vi, mer än väl att man gör denna extra ansträngning att ge dem möjligheter till den utbildning som de frågar efter. Om man dessutom på köpet skulle råka uppfylla de högtidliga regeringsdeklarationerna borde det väl ändå inte vara till någon skada – eller hur, Lennart Bodström?

I det här sammanhanget kan jag inte låta bli att reagera mot de beskrivningar som Göran Allmér och Ylva Annerstedt här har gjort av de heroiska insatser som moderaterna och folkpartisterna har gjort för att öka dimensioneringen av gymnasieskolan. För exempelvis mig och Björn Samuelson, som har tillbringat åtskilliga timmar med att försöka övertyga er om hur nyttigt det skulle vara att anslå ytterligare några platser till gymnasieskolan, verkar det här talet närmast litet skrattretande. Men okej, ni här slutligen stannat för på denna nivå, och det är naturligtvis bra.

När man har den dimensionering som vi föreslår blir det än mer motiverat att avskaffa prioriteringen av 16–17-åringar. Vi har varit motståndare till den ända sedan den infördes. Vi har varje år föreslagit att den skall avskaffas, eftersom den egentligen gör mer skada än nytta. Utifrån fältet, t. ex. från vårdutbildningarna, får vi många exempel på att denna prioritering av 16-åringar har lett till att de elever som tas in egentligen är alldeles för unga för den utbildningen. Det var betydligt bättre tidigare, när en mycket stor del av dem som antogs till utbildningen var s. k. äldresökande. Detta gäller för övrigt också på många andra utbildningsområden. Före prioriteringen var

t. ex. minst 50 % av eleverna vid jord- och skogsutbildningen äldre än 18 år. Nu har man praktiskt taget bara 16-åringar i utbildningen, och det har inte varit till någon fördel.

När det gäller dimensioneringen måste några ord sägas om den lilla ramen, som används t. ex. för kortkursverksamheten och till påbyggnadsutbildningar av olika slag. Vi blev än mer förvånade när vi såg att regeringen inte ens nöjde sig med en oförändrad nivå, utan föreslog att denna ram skulle dras ned med 4 000 platser. Protesterna utifrån landet har naturligtvis varit både många och högljudda. Innan utbildningsutskottet kom fram till ett ställningstagande tvingades skolöverstyrelsen gå ut till länskolnämnderna och göra klart för dem att det fanns en uppenbar risk för att ganska många av deras påbyggnadsutbildningar var i fara. Länskolnämnderna tvingades också redovisa vilka utbildningar som i så fall skulle få försvinna. Om det beslutet hade fått genomföras, hade det varit till mycket stor skada för hela utbildningsväsendet. Nu blev det dess bättre inte fullt så illa – 3 000 av de 4 000 platserna har återförts. Vi tycker fortfarande att det är för litet. Vi skulle helst ha sett att man inte bara hade återfört de 4 000 platserna, utan också ökat den lilla ramen med 1 000 platser. Det hade dessutom legat i linje med de förslag vi tidigare har redovisat.

I detta sammanhang måste jag göra en liten parentes. Jag vet inte riktigt vad Göran Allmér menade när han talade om utrustningsanslaget. Han vände sig visserligen till Lars Svensson och Björn Samuelson med sina frågeställningar, och de skall naturligtvis få svara var och en för sig. Jag tror dock att Göran Allmér hade missuppfattat det hela litet grand. Utrustningsanslaget blir nämligen utsatt för en besparing i regeringsförslaget på 80 milj. kr., och den besparingen kvarstår fortfarande. Detta överträffas endast av moderata samlingspartiet som i stället föreslår en besparing på 180 milj. kr.

Förutom frågan om prioritering som vi tycker är olycklig, finns det ett annat beslut som vi också har motsatt oss och som vi gärna skulle vilja se upphävt. Det gäller beslutet att medge överintag till gymnasieskolan. Redan när det infördes menade vi att det var ett felaktigt beslut. Det byggde egentligen på den förutsättningen att man skulle ta in för många elever vid intagningsstillfället, därför att man kallt räknade med att ett antal elever ändå skulle bli utslagna under det närmaste läsåret. På så sätt skulle man komma ned till det normala antalet, 30 elever. Detta är naturligtvis ett mycket cyniskt sätt att se på gymnasieskolans uppgift.

Skolan skall naturligtvis på alla sätt anstränga sig för att under hela utbildningstiden behålla de elever som tas in och ge dem en färdig utbildning.

Vi ser nu vissa andra tendenser i samband med att man börjar planera för det nya statsbidragssystemet, tendenser som vi varnade för i samband med att beslutet om statsbidragssystemet fattades här i kammaren. Vi sade då att kommunerna kan frestas till att göra än fler överintag, och de rapporter vi hitintills har fått från fältet tyder på att det är på det sättet. Det gör det än mer angeläget att åstadkomma en förändring.

När det gäller den kommande propositionen om ÖGY finns det naturligtvis mycket man egentligen skulle vilja säga, men vi kan spara det mesta av debatten tills vi ser propositionen. I vår partimotion har vi dock velat markera redan nu att vi tycker att det är rimligt att det tredje utbildningsåret

betalas av staten, precis på samma sätt som staten betalar alla andra utbildningar.

Vi tycker att det är litet förvånande att moderater och folkpartister inte har anslutit sig till den reservationen. Jag har litet svårt att se att de skulle tycka att det var till någon större fördel att det tredje utbildningsåret betalades genom höjda arbetsgivaravgifter, vilket faktiskt är utredningens förslag.

Sedan måste jag, herr talman, även det här året litet kort kommentera resonemanget om särskilda språkgymnasier eller matematikgymnasier, vad det nu är man vill kalla dem för.

Lika väl som förra året gör sig moderata samlingspartiet skyldigt till en felaktig beskrivning när man säger att det här är att likna vid idrottsgymnasier. Om elitidrottsmän kan få sin timplan jämkad fem timmar för att ägna sig åt sitt favoritintresse, dvs. idrott, borde rimligen den som är intresserad av matematik eller av språk ha samma möjlighet, kan det tyckas. Men nu finns det faktiskt särskilda linjer i gymnasieskolan för dem som är intresserade av språk eller matematik eller andra ämnen. Däremot har vi inte särskilda linjer för dem som är intresserade av idrott. Det är den första skillnaden.

Moderaterna gör sig i sin reservation dessutom skyldiga till ett annat felaktigt påstående när de skriver: "Efter modell av de s. k. idrottsgymnasierna har timplanerna jämkats för såväl estetiska ämnen som, senast, matematik vid ett särskilt s. k. matematikgymnasium."

Jag antar att moderaterna tänker på den undervisning som pågår i Danderyd.

Redan för ett år sedan talade vi om för moderata samlingspartiet att det är inte alls någon jämkad timplan. Man läser efter den normala timplanen. Däremot har man ett riksintag, och man läser efter en annan kursplan, men det är inte någon jämkad timplan. Man har lika många timmar i sin timplan som alla andra elever som läser på motsvarande linjer.

Dessutom gör sig moderaterna skyldiga till en annan felsyn när de säger att det borde vara egalt för staten och att det inte medför några kostnader. Jo, visst medför det kostnader, Göran Allmér.

Om man jämkar timplanen och ger eleverna tillfälle att läsa ett annat ämne, får man lärarkostnader som rimligen staten skall betala. De som går på ett idrottsgymnasium och ägnar sig åt idrott under fem timmar drar inte några särskilda kostnader för staten, därför att de tränare som svarar för idrottsutbildningen betalas av resp. specialförbund. Det är alltså en väsentlig skillnad.

Skall moderaterna fortsätta att driva den här frågan, måste de också redovisa på vilket sätt de är beredda att betala de ökade kostnaderna.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till samtliga de reservationer i betänkandet där centerpartiet förekommer.

Anf. 173 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Jag blir förvånad att höra Larz Johansson börja sitt anförande med att vi inte hade någon anledning att yvas över de heroiska insatser vi beskrev att vi skulle gjort då det gällde direktramens storlek. Detta med heroiska insatser och försök att yvas får stå för Larz Johansson själv. Det är hans språkbruk. Vi har inte på något sätt gjort anspråk på detta.

Vi konstaterade att det fanns ett förslag från SÖ som vi ansåg välgrundat och förde vidare.

Jag måste också tala om för Larz Johansson – och han vet det förmodligen redan – att de preliminära intagningarna på gymnasieskolan innevarande läsår nu är klara. Det fanns 127 000 behöriga förstahandssökande, och vi har nu på direktramen anvisat 127 000 platser.

Det är alldeles riktigt som Larz Johansson säger att av de prioriterade sökandena kom ett stort antal inte in på sina förstahandsval eller över huvud taget, men Larz Johansson vet också mycket väl att en betydande del av dem, om jag inte minns fel omkring 500 stycken, sökte utbildningar som damfrisörska, kosmetolog och liknande. Jag kan inte tänka mig att det är Larz Johanssons avsikt att vi skall ge alla dessa möjlighet att tillgodose sina förstahandsval. Det vore att utbilda dem för arbetslöshet, förmodar jag.

När Larz Johansson talar så vackert för centerns förslag vet han också att ytterligare en stor del – om jag inte minns fel 1 400–1 500 – av de övriga som inte fick någon plats hade ett enda alternativ vid sitt val till gymnasieskolan. Då kan det vara svårt att placera dem efter deras önskemål.

När Larz Johansson harangerade mig för den fråga jag ställde till Björn Samuelson om det inte kändes en smula besvärande för honom beträffande utrustningsanslaget, så förstod jag honom inte riktigt. Jag tror Larz Johansson inte förstod vad jag sade. Jag talade bara om budgetpropositionens förslag, och diskuterade alltså inte de besparingar regeringen gjort i jämförelse med föregående år.

Jag försökte inte heller sticka under stol med att jag anser att detta utrustningsbidrag inte skall ges. Det är en kommunal angelägenhet.

Anf. 174 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Larz Johanssons utläggningar om dimensioneringen var något svåra att förstå. Det lät på honom som om det hade varit centern som inspirerat folkpartiet till dimensioneringstalen för gymnasieskolan. Han kan ju bara titta på vår partimotion från januari, där vi hade det antal platser på stora ramen som nu blev det beslut som utskottet fattade och som socialdemokrater och kommunister anslöt sig till.

När det gäller den lilla ramen visade det sig under behandlingens gång att vi utifrån landet och från SÖ fick sådana informationer att vi omprövade vår inställning. Det bör väl inte vara fel att ändra sig om man får besked om att förutsättningarna är annorlunda. Vi har fått ytterligare informationer och av den anledningen har vi ställt upp på skolöverstyrelsens förslag rörande lilla ramen.

Beträffande elevers möjligheter att välja andra alternativ inom ramen för gymnasieskolan, har vi framför allt tagit upp frågan om det s. k. hemortsalternativet. De allra flesta elever har inte alls någon möjlighet att åka till stora gymnasieskolor med riksintag. De flesta vill kunna vidareförkovra sig i ett speciellt ämne på hemorten. Vi har väl inte några matematiklinjer i gymnasieskolan, några violinistlinjer eller vad det kan vara som ligger de här eleverna varmt om hjärtat. Det vi vill är att varje elev, precis som de idrottande, skall kunna få fem timmar av sin gymnasietid för att ägna sig åt det specialintresse eller den specialtalang som de vill vidareutveckla.

Anf. 175 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det är riktigt, Göran Allmér, att ett antal av de 3 700 hade tämligen udda förstahandsval. Damfrisörernas arbetsmarknad känner jag inte till särskilt mycket om. Jag kan bara konstatera att många av dem som inte har kommit in på gymnasieskolan har erbjudits privat utbildning här i Stockholm. Kursavgiften lär ligga på 40 000 kr. per termin, och man har en uppsjö av sökande. Om ni tycker att det är ett bättre alternativ, skall jag inte göra några invändningar mot det.

Jag menar inte alls att alla de platser som gymnasieskolan skulle utökas med skulle användas för att tillfredsställa ett antal udda förstahandsval. Om däremot en elev bara har ett enda val, som inte kan tillgodoses, är det faktiskt skolans och skolans syo-funktionärers uppgift att försöka övertyga den eleven om att han eller hon borde söka någonting annat. Men för att man skall kunna göra det är det faktiskt alldeles primärt, Göran Allmér, att man har några andra platser att erbjuda. Har man en brist på 3 700 platser kan man inte övertyga några frisörer i världen om att de skall ägna sig åt någon annan utbildningslinje, för det finns ingen annan att erbjuda dem. Först den gången den möjligheten finns kan man tala en del av dessa elever till rätta.

Göran Allmér och Ylva Annerstedt, jag tycker inte alls att det är något fel att ni har ändrat er. Jag bara konstaterar att det tog en faslig massa timmar att övertyga er om att detta är en bättre lösning.

För hemortsalternativet är förhållandena faktiskt desamma som för idrottsgymnasierna. Om man är intresserad av matematik kan man t. ex. gå på naturvetenskaplig linje. Är man intresserad av språk kan man välja samhällsvetenskaplig och humanistisk utbildning. Då får man betydligt mer än de fem timmar som Ylva Annerstedt talar om. Men avser man att de utöver den ordinarie gymnasieutbildningens timnehåll skall läsa fem timmar språk t. ex., uppstår det faktiskt en merkostnad för de fem lärarveckotimmarna. Det är en merkostnad som inte uppstår när det gäller exempelvis dem som ägnar sig åt idrott på de fem timmar som man kan få timplanen jämkad med, eftersom tränarkostnaderna betalas på annat sätt.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 176 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Jag kan i ett avseende dela Larz Johanssons uppfattning: Om en elev bara har ett enda val och inte kan tillgodose detta, är det en uppgift för syo-konsulenten att försöka få vederbörande att välja om. Däremot kan jag inte hålla med om att orsaken till att 3 700 elever inte fick plats i gymnasieskolan var den att det inte fanns några lediga platser i gymnasieskolan. Det gör det ovedersägligt, och det vet Larz Johansson också. Det kan då vara en uppgift för syo att utnyttja de vakanser som finns, så att den som bara har ett enda val kan få en plats i gymnasieskolan.

Jag hann inte i min förra replik gå in på det här med språk- och matematikgymnasier, som Larz Johansson tog upp. Det är tänkbart att en sådan konstruktion kan komma att leda till ökade kostnader. Jag vet inte säkert. Det beror naturligtvis helt och hållet på hur det hela kommer att

organiseras. Om det skulle innebära ökade kostnader, innebär det ändå en sådan kvalitetshöjning att man får acceptera en sådan utgift. Samtidigt väljer man onekligen bort ett antal timmar som man ersätter med nya. Det måste under sådana omständigheter innebära att det finns ett resursutrymme.

Anf. 177 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Mycket kort: Göran Allmér har betydande erfarenhet från gymnasieskolan och vet alldeles bestämt att det inte bara är tänkbart att det kan uppstå merkostnader, utan att så definitivt är fallet. Vare sig det handlar om elever som har idrott som specialintresse eller elever som har matematik som specialintresse väljer inte samtliga elever i klassen andra timmar. Då uppstår ofelbart, Göran Allmér, merkostnader. Klassen skall ju ha sin vanliga undervisning, och de som väljer något annat skall ha sin undervisning. Det innebär merkostnader på grund av ökat antal lärarveckotimmar.

Göran Allmér har inte heller kommenterat mitt tidigare påstående att talet om att matematikgymnasiet i Danderyd har jämkade timplaner inte är korrekt.

Anf. 178 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Det är beklagligt, säger Göran Allmér, att moderaterna inte fick gehör för sina dimensioneringsförslag. Jag kan inte sitta och förhandla åt moderaterna. Det hade varit möjligt att gå längre om ni moderater hade haft kurage att gå med på centerns och vpk:s förslag om en höjning av tobakspriset med 5 öre per cigarett, men där vek ni er. Då hade även det viktiga utrustningsbidraget kunnat ges med drygt 50 miljoner. Att vi reserverat oss i fråga om utrustningsbidrag till skolan är i konsekvens med att vi vill höja antalet utbildningsplatser på lilla ramen. Välkommen in i den socialistiska framsyntheten, Göran Allmér. Stöd gärna våra reservationer om utrustningsbidrag till gymnasieskolan.

Herr talman! Gymnasieskolan har i dag en annan funktion, en ny uppgift att fylla. Den är inte längre en läroanstalt för ett fåtal privilegierade ungdomar. Gymnasieskolan i dag är i praktiken det enda sysselsättningsalternativet för alla våra ungdomar, oavsett om de vill det eller ej. Dagens arbetsmarknad kan inte och vill inte ta emot ungdomar som kommer direkt från grundskolan. Man vill ha utbildad och helst erfaren arbetskraft. Gymnasieskolan tvingas anpassa sig efter den verkligheten och de kraven.

Men skolans innehåll måste också anpassas efter de behov och krav som eleverna har, och det ställer nya och annorlunda krav på skolan, resurserna, fortbildningen av personal, läromedlens uppläggning, skolans utrustning etc.

När budgetpropositionens gymnasiedel presenterades väckte den en stark reaktion över hela landet. Elever, föräldrar och skolpersonal protesterade mot de mycket stora neddragningar som regeringen föreslog på skolans område. Alla protester och aktioner ledde till att regeringen insåg att man hade gått för långt, och det är bra. Men från vpk:s sida efterlyser vi fortfarande ytterligare satsningar på ungdomarna, på dagens gymnasieelever. Vi anser att de försämrade villkoren för gymnasiet måste brytas. Det räcker inte med att stanna där regeringen nu tvingades stanna. Nysatsningar och nytänkande måste till. Det är dagens och morgondagens verklighet som kräver detta.

En av de stora bristerna i gymnasiet är den otillräckliga undervisningen i ideologiska frågor, bristen på sammanhang och konsekvens när det gäller faktakunskaperna. För att öka förståelsen för andra människor och fostra på solidaritetens grund, måste man i skolan bearbeta och förklara alla former av förtryck, nationella och internationella, fördomar och diskriminering.

Innehållet och arbetssättet i skolan gör att framför allt arbetarklassens barn har svårt att känna sig hemma där. Språket är medelklassens språk, historien är herrarnas. Och som en verkan av detta ser vi en kraftig social snedrekrytering till de teoretiska linjerna i gymnasieskolan och till högskolan.

För oss kommunister är det självklart att alla elever skall få kunna känna igen sin egen verklighet, sin egen historia och kultur, i skolan. Alla barn och ungdomar i vår svenska skola måste få känna stolthet över sitt ursprung och sin identitet. Därför måste innehållet i undervisningen ändras så att den handlar om den verklighet som de flesta elever lever i och kommer att leva i en bit in i framtiden.

De fakta och kunskaper som förmedlas måste kompletteras med andra fakta och kunskaper. En ensidig inriktning på lösryckta faktakunskaper måste brytas, till förmån för en undervisning som förmedlar förståelse för och kunskaper om sammanhang och utvecklingskedjor samt uppmuntrar till kritiskt tänkande och egna ställningstaganden från elevernas sida. Eleverna måste få uttrycka och utveckla sin klassmässiga och politiska identitet. Åstadkommes inte detta kan vi aldrig bryta den sociala snedrekryteringen.

Skolan måste också bidra till att underlätta övergången till arbetslivet. Därför måste en ökad samverkan med instanser utanför skolan ske. Det gäller arbetslivet, organisationerna och de politiska partierna. Eleverna måste ges konkreta möjligheter till inlärnin g av arbetslivets krav på dem. De måste få hjälp att fungera på en arbetsplats. De måste tränas i de arbetsformer som finns ute i arbetslivet. De måste tränas i att ta kamp för en bättre arbetsmiljö, lära sig hur man sköter förtroendecuppdrag i fackliga organisationer. De måste få lära sig de villkor som gäller för dem när de kommer ut i arbetslivet. Det första och viktigaste steget i den träningen är givetvis att behandla eleverna som det de är – arbetare på vår största arbetsplats. Eleverna måste få de rättigheter som tillkommer anställda på andra arbetsplatser. Arbetsmiljölagen och arbetstidslagen måste gälla. För att stärka demokratin och elevernas möjligheter att bli fullvärdiga samhällsmedborgare fordras att eleverna får delta i beslut som rör deras egen arbetsplats. Varför inte tillämpa medbestämmandelagen inom skolan fullt ut på alla som arbetar där, även eleverna?

Eleverna måste i skolan få träning och insikt i hur samhället fungerar och i hur beslut fattas och kan påverkas. De har rätt till träning i utvecklandet av allas våra demokratiska rättigheter. Men den träningen kan eleverna inte få om de inte ens ges rätt till att delta i det demokratiska arbetet på sin egen arbetsplats. Jag utesluter inte i det här sammanhanget att den framtida gymnasieskolan kan ha 6 timmars arbetsdag, lagstadgad semester och samhällslön för de studerande.

Herr talman! Jag övergår till att kommentera några av de reservationer vi har i detta betänkande. I reservation 14, som vi har tillsammans med centern,

betonar vi vikten av att samhället finansierar även tredje året i gymnasieskolan, dvs. att samhället tar ansvaret för finansieringen. Finansieringsformerna eller hur pengarna kommer in – om de kommer in via höjda arbetsgivaravgifter eller inte – det är en annan sak. Jag har ingenting emot en höjning av arbetsgivaravgiften. Men motivet för vår del är att samhället självt måste få råda fritt över struktur och innehåll i hela den gymnasiala utbildningen.

I reservation 22 vill vi tillsammans med folkpartiet och centern att regeringen kommer med en redovisning av hur det kan bli möjligt för gymnasieskolan att använda sig av kvalificerade språklärare från högskolan. Vi tycker att det vore naturligt att i de fall då det finns gymnasieskolor i närheten av en högskola med ledig kompetens, denna kompetens skulle kunna användas också i gymnasieskolorna. Sedan kan ju inte all denna kompetens finnas för alla gymnasieskolor och inom alla språk – för att ta det exemplet –, men som jag sagt tidigare: en orättvisa blir väl inte mer jämlik för att flera drabbas av den.

I reservation 24 betonar vi i vpk vikten av att de riktlinjer som finns angående politikermedverkan inom skolan utformas på ett sådant sätt att de uppfattas lika i hela Sverige. I dag uppfattas dessa riktlinjer på olika sätt. Det visar bl. a. några uppmärksammade JO-fall. Detta är viktigt, för i dag breder politikerföraktet ut sig, samhällsklimatet hårdnar alltmer och utslagningen ökar. Från vpk:s sida vill vi framhålla hur nödvändigt det är att de politiska partierna och deras ungdomsorganisationers medverkan i undervisningen verkligen fungerar. Som ett första steg på den vägen måste riktlinjer utformas på ett sådant sätt att inget tvivel råder om att partierna är välkomna till skolorna. Även andra föreningars och organisationers medverkan i skolan är mycket viktig för att bryta skolans isolering eller för att inte riskera en isolering. Det finns exempel på att den fackliga informationen på många håll fungerar bristfälligt. Därför var det angeläget och bra att vi för ett tag sedan här i riksdagen anslag pengar till facklig information.

I reservation 35 yrkar vi att garantiresursen, med anledning av det nya statsbidraget till lärarlönerna i gymnasieskolan, sätts till nivån 2 %. Det är litet förvånande att de borgerliga partierna inte sluter upp bakom det kravet. Det var de som var mest kritiska till det nya statsbidraget för lärarlönerna i gymnasieskolan. Regeringen sätter nu kompensationsnivån på 5 %. Vi säger att detta drabbar de stora kommunerna, de stora städerna. Det drabbar Göteborg, Stockholm, Malmö. Vi tycker inte att det är rättvist, alldenstund det är fråga om ett nytt förslag som skulle vara jämlikt rakt över. Vi tycker inte att det är rättvist, eftersom dessa kommuner inte har hunnit omorganisera sin gymnasieorganisation utan förlorar en del på detta nya förslag. Det är ytterst förvånande att inte folkpartiet, som så vurmar för dessa två gymnasier i Göteborg, ställer sig bakom vårt yrkande. Då hade det lösgjorts pengar. Då hade man kunnat lyfta in dessa två gymnasier i den allmänliga gymnasieorganisationen i Göteborg. Men, nej, det bryr man sig inte om. Men vi får väl höra jeremiader om detta efter ett tag.

I reservation 48 yrkar vi att det skall anvisas ett anslag för utrustning till gymnasieskolan. Jag har talat om det tidigare. I och med att vi ökar dimensioneringen när det gäller den lilla ramen i förhållande till budgetpropositionens förslag är det än angelägnare att kommunerna får ett visst bidrag till utrustning i skolan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som bär mitt namn i detta betänkande.

Anf. 179 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Björn Samuelson säger att allt hade varit frid och fröjd om vi moderater, och jag förmodar även folkpartiet, bara hade följt centerns och vpk:s finansieringsförslag om en höjning av sprit- och tobaksskatten. Men, herr talman, Björn Samuelson vet mycket väl – jag hoppas det i varje fall – att vi i utbildningsutskottet inte kan finansiera något genom att höja skatter. Det är inte vårt kompetensområde. Vi kan bara finansiera genom omfördelning inom vårt ansvarsområde, och det har vi till skillnad mot vpk faktiskt gjort.

Anf. 180 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Göran Allmér! Punkt 1: Vi har finansierat alla våra förslag i samband med budgetpropositionen.

Punkt 2: Jag är starkt medveten om att inte utbildningsutskottet kan besluta om höjda tobaksskatter. Men vad gjorde ni moderater, när ni gick tillbaka till ert förtroenderåd t. ex.? Diskuterade ni inte där den lösningen att vi skulle vara överens om att finansiera en förbättring av gymnasieskolan genom en höjning av tobaksskatten, eller var det något annat ni resonerade om i det fallet?

Anf. 181 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Ja, Björn Samuelson, om det skall vara på det sättet att vi här inför kammaren skall redogöra för vad vi har gjort i mera slutna rum, så kan jag väl tala om att vi allvarligt diskuterade de propåer och de frågor som togs upp då vi sökte finna en lösning. Jag är också uppriktigt ledsen att vi inte lyckades komma överens. Jag är säker på att vi hade fått en bättre överenskommelse, om vi hade kunnat göra det. Men däremot vet Björn Samuelson mycket väl att moderata samlingspartiet inte är något skattehjärparti.

Anf. 182 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är bättre att man satsar en femöring per cigarett på barnen i skolan och sväljer förtreten att det i det här fallet handlar om en teknik med en skattehöjning än att man håller nere tobakspriset och därmed belastar sjukvården med ytterligare kostnader. Vi kanske hade kunnat slå två flugor i en smäll här, Göran Allmér.

Tredje vice talmannen anmälde att Göran Allmér anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 183 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! Det har varit en intressant stund att sitta och lyssna, när det visat sig att det inom utbildningspolitikens område kanske i första hand mellan de tre borgerliga partierna finns mycket klara skillnader, mellan centern å ena sidan och folkpartiet och moderater å andra sidan. Man ställer sig naturligtvis frågan: Om det skulle vara så olyckligt att det händer

någoting nästa år, hur kommer då utbildningspolitiken att se ut?

Glädjande nog kan jag notera att vi i stora delar är överens inom utskottet. Jag märker också att det i stora, principiella delar mellan centern och oss socialdemokrater finns en klar gemensam linje. Däremot finns det variationer när man går vidare till moderater och folkpartister. Därför har det varit intressant att lyssna på debatten. Dessutom har ju kammarens ledamöter och andra som lyssnar på annat håll haft möjlighet att ta del av de fördiskussioner och underhandlingar som eventuellt har förekommit i utskottet, vilket också kan vara intressant.

Jag vill, herr talman, först säga att vi är glada åt att genom en uppgörelse med vpk ha kunnat få fram ett alternativt förslag som har majoritet i kammaren när det gäller dimensionering och liknande. Jag skall strax återkomma till det, men jag vill redan från början säga att jag tycker det är glädjande att vi kunde komma överens i den del som gäller gymnasieskolan.

Vad som också är glädjande är att vi i år, genom planeringen av kammarens arbete, behandlar både ungdomsskolan och gymnasiet på samma dag. Detta är mycket positivt, eftersom dessa två skolformer har så mycket gemensamt. Därför kan man nästan säga att dagen har blivit en utbildningspolitisk dag.

Gymnasieskolan har, även om den är frivillig, ett direkt samband med grundskolan. Den skall ge ungdomarna möjlighet att antingen gå vidare ut i förvärvslivet – det är den yrkesförberedande delen av gymnasiet – eller gå vidare till fortsatta studier i högskolan.

Herr talman! Jag tänker inte beröra de olika reservationerna, eftersom de är nära 50 stycken, utan jag tänker i mitt anförande gå in på vissa delar som står i betänkandet och som redan har varit föremål för inlägg i debatten. Då är det självklart att jag börjar med planeringen av ramarna för gymnasieskolan.

Vår allmänna syn är, som det har framhållits här ifrån talarstolen, att alla under 20 år skall få plats i gymnasieskolan. Alla som söker och inte tidigare har fått en gymnasieplats skall kunna få det. Men därutöver bör prioriteringen i första hand gälla 16–17-åringarna. Den diskussionen har vi haft tidigare, och vi har då kunnat påvisa behovet av att ungdomarna får en fortsatt utbildning innan de går ut i förvärvslivet. Så har ju också varit fallet, om man sneglar tillbaka och ser hur ungdomarna har sökt. Andelen ungdomar som söker direkt från grundskolan ökade under förra året med 1 % och enligt de preliminära uppgifterna med ytterligare någon procent under det här året. Detta visar att ungdomarna är medvetna om att de behöver en utbildning för att kunna klara sig i förvärvslivet eller för att kunna studera vidare.

Förra året utnyttjades 110 000 av de 124 000 intagningsplatserna av 16–17-åringar. En stor del av platserna utnyttjas alltså med all rätt i dag – det är vår principiella inställning att det skall vara på det sättet.

Det antal 16–17-åringar som sökte men inte kom in i gymnasieskolan förra året motsvarar ungefär det antal platser som inte utnyttjades. Man kan alltså säga att gymnasieskolan egentligen var totaldimensionerad för 16–17-åringarna förra året. Dessutom fanns det plats för ett visst antal äldresökande. Däremot blev det, trots den höga ansökningsfrekvensen, en del platser lediga, vilka ungefär motsvarade det antal 16–17-åringar som inte kom in i gymnasieskolan.

Dessutom skall man komma ihåg att detta litet grand hade att göra med hur ungdomarna sökte – om de hade gjort fler än ett val. Jag skall strax återkomma till detta.

Förra året beslutade riksdagen om en direktram på 124 000 platser för det budgetår vi nu diskuterar. Statsrådets förslag i propositionen var alltså att riksdagen skulle fastställa detta. Men den utskottsmajoritet som vi lyckades åstadkomma genom en uppgörelse mellan socialdemokraterna och vpk anser att ramen med hänsyn till ökningen av antalet direktsökande och det ökade antalet 16-åringar behöver ökas med ytterligare 3 000 platser. Det är ungefär i överensstämmelse med det som SÖ har föreslagit i sin petita. SÖ har föreslagit knappt 3 000. Vi föreslår nu riksdagen att fastställa att antalet platser ökar med 3 000.

Detta betyder att vi kommer att kunna erbjuda alla ungdomar plats i gymnasieskolan. Det betyder också att alla de ungdomar som söker till gymnasieskolan kommer att ha chans att komma in. Men självfallet spelar också in hur ungdomarnas förstahandsval ser ut och om de har gjort fler än ett val. Principen skall självfallet vara att vi skall försöka erbjuda ungdomarna plats i enlighet med deras förstahandsval. Men det är inte möjligt att göra detta, dels med hänsyn till den kapacitet vi har inom utbildningen, inom de relativt smala områdena, vilket tidigare har tagits upp här, dels beroende på arbetsmarknadens behov.

Det visade sig att nästan hälften av de ungdomar som sökte till gymnasieskolan förra året men inte kom in bara hade sökt till en utbildningslinje. De hade alltså inte angett något alternativ utan bara sökt en utbildningslinje. Därför kunde de inte vara med och konkurrera om de tomma platser som uppstod.

Vi anser att den utökning som vi föreslår i första hand skall användas för att utöka den yrkesinriktade utbildningen. Jag är visserligen medveten om att antalet ansökningar enligt den preliminära intagning som gäller de tre- och fyraåriga linjerna är stort. Men också bland de tvååriga yrkesinriktade linjerna har det skett en kraftig uppgång såväl när det gäller TI-sektorn som när det gäller bygg- och anläggningssektorn. Jag skall strax återkomma till skälen härför.

Jag vill, herr talman, uppmärksamma kammaren på att utskottsmajoritetens förslag om en utökning av ramarna med 3 000 platser är i enlighet med SÖ:s förslag men också i enlighet med det som moderaterna och folkpartiet har föreslagit i sina reservationer. Men i en annan reservation pekar de trots det på det motionsförslag de hade väckt, vilket förvånar, eftersom de har blivit väl tillgodosedda. Det borde innebära att vi kan säga att det finns en mycket bred majoritet i riksdagen för den dimensionering som gymnasieskolans direktram bör ha.

Det har sagts här från talarstolen att prioriteringen av 16–17-åringarna inte bör fortsätta längre. Man har sagt att vi, om antalet platser på direktramen ökar, inte kommer att behöva prioritera 16–17-åringarna. Vi kommer inte att behöva satsa så mycket pengar på ungdomsuppföljningen. Jag är medveten om att antalet ungdomar i ungdomsuppföljningen minskade med 30 % vid förra årets intagning. Det är betydligt överdrivet att tro att vi helt kan avstå från ungdomsuppföljningen eller att vi kan reducera den så kraftigt att det

inte behövs några resurser i det avseendet. Det har ju visat sig att många av ungdomarna vill ha ett år på sig innan de bestämmer sig. De vill alltså söka senare. Under det första året behöver 16-åringarna ha en chans att praktisera. Det får de tack vare ungdomsuppföljningen.

När jag varit ute och rest har jag upplevt att det i någon kommun vid förra årets intagning varit så, att en mycket stor del av de ungdomar som under ett år omfattades av ungdomsuppföljningen året därefter sökte till och även kom in på gymnasieskolan. Det gällde så många som 65 % av de ungdomar som inte var intresserade av att söka till gymnasieskolan under det första året och som heller icke hade haft möjlighet att komma in på arbetsmarknaden. Men tack vare ungdomsuppföljningen fick de alltså en meningsfull sysselsättning.

När det gäller den lilla ramen tillstyrker ett enigt utskott förslaget om en avveckling av vissa specialkurser. Det gäller då de specialkurser som har karaktären av ren personalutbildning. Vi anser att man i stället bör utnyttja gymnasieskolan som uppdragsutbildning. Befintliga platser skall icke belastas.

I fråga om den lilla ramen, vilken vi föreslår skall utökas i förhållande till regeringens förslag med 3 000 platser – jämfört med årets siffror innebär det en minskning med 1 000 platser – skulle jag vilja påminna om att över 800 platser inom den lilla ramen inte utnyttjades förra året. Då var antalet platser 1 000 fler än nu.

Om man tar hänsyn både till de platser som inte utnyttjades och till de förändringar som sker när det gäller specialkurser, visar det sig att den lilla ramen väl kommer att räcka till. Det gäller bara att tillse att de platser som nu kommer till utnyttjas på ett riktigt sätt.

I och med att man har större möjligheter att göra en omfördelning mellan ramarna och sektorerna bör vi bättre kunna utnyttja platserna. Sökande bör också ha större möjligheter att erhålla önskad utbildning. Det gäller även de förutsättningar som finns genom den begränsade överinskrivningen. I och för sig skulle det vara intressant att stanna upp här.

Larz Johansson säger att det måste vara felaktigt att, som vi gör, acceptera överinskrivning. Men hur blir det annars? Det kan ju hända att bara någon enstaka elev har sökt till en utbildning – kanske har vederbörande dessutom enbart sökt till denna utbildning – och denna elev är den 31:a sökanden. Skall den här personen avvisas eller skall personen i fråga få börja i gymnasieskolan? Vi har ju diskuterat det nya statsbidragssystemet och de effekter som detta kan få när det gäller kommunernas intresse för överintag. Larz Johansson vet lika väl som jag att det ju faktiskt är vi här i riksdagen som bestämmer i vilken utsträckning överintag får göras. Skall man få ta in 31 elever i en klass som är avsedd för 30 elever, eller skall man ta in 32 elever? Skall man få ta in 17 elever i en klass som är avsedd för 16? Det är alltså inte kommunerna och det nya statsbidragssystemet som är avgörande för överintagen, utan det är de beslut vi fattar här i riksdagen.

När det gäller besked till kommunerna ur planeringssynpunkt var vi för några år sedan överens om att försöka fastställa ramarna ett år tidigare. Det var också det som riksdagen gjorde förra året, då beslut fattades om en viss ram. Ramen utökas nu med 3 000 platser. För att underlätta planeringen för kommunerna var vi när principbeslutet fattades i utskottet överens om att ett

pressmeddelande omedelbart skulle gå ut, och så skedde också.

Jag vill peka på ytterligare några delar av betänkandet. Det är betydelsefullt att den försöksverksamhet som pågår i gymnasieskolan får fortsätta. Det vore beklagligt om riksdagen skulle besluta att begränsa denna försöksverksamhet. Om försöksverksamheten som gäller gymnasieskola i omvandling får fortsätta kan riksdagen när de fem åren har gått ta upp frågan igen.

Regeringen föreslår att en försöksverksamhet med treåriga yrkesinriktade linjer startas, och riksdagen tillstyrker att den påbörjas i år. Försöksverksamheten bör särskilt gälla flickorna.

Det förvånar mig att Ylva Annerstedt, som normalt brukar tala om jämställdhet, nu säger att det skall inrättas speciella flickplatser. Hon talar emellertid inte om att en möjlighet att öka jämställdheten är att kvotera för flickorna i den mån det finns platser över. Skulle det visa sig att flickor inte söker skall platserna självfallet utnyttjas för manliga sökande.

Lärlingsutbildningen har diskuterats alltför många gånger här i kammaren, och jag har inte någon nämnvärd anledning att gå in på den. Det finns en klar skillnad i synsätt mellan å ena sidan moderater och folkpartister och å andra sidan socialdemokraterna. Vi har sagt att det är meningslöst att utöka antalet platser inom lärlingsutbildningen. När i dag inte mer än knappt hälften av de lärlingsplatser som redan är anvisade inte utnyttjas finns det ingen anledning att avdela ytterligare platser.

För lärlingsutbildningen i övrigt är vi för dagen inte villiga att göra några förändringar. Vi anser att den skall vara kvar som tvåårig linje. Jag vill svara på Ylva Annerstedts fråga på den punkten och säga att det finns andra utbildningslinjer som också är tvååriga, t. ex. den verkstadstekniska linjen. Om det däremot i samband med att riksdagen behandlar ÖGY finns anledning att pröva frågan och se hur lärlingsutbildningen skall anpassas i det sammanhanget, får vi återkomma till det.

Moderaterna har ett yrkande om förkunskapskrav vid intagning till gymnasiet, och vi vill starkt reagera mot detta. Det kan inte vara riktigt att riksdagen skapar en norm, där vi sorterar ungdomar som vill söka till gymnasiet. Gymnasiet skall vara öppet för alla – alla som vill och kan söka till gymnasiet skall få en plats där. Därför yrkar jag avslag på moderaternas yrkande.

Till sist skall jag beröra frågan om de fristående skolorna. En uppgörelse har redan träffats mellan Stockholms kommun och STI om att STI skall ingå i den kommunala verksamheten, och därför finns det ingen anledning att här ta upp en fortsatt diskussion. I fråga om de två skolorna i Göteborg har ingenting nytt framkommit, och det finns inte heller där något skäl för debatt. Det bör vara en angelägenhet för Göteborgs kommun att klara ut detta och att inplacera de två skolorna i sin kommunala verksamhet. När beslutet fattades gavs möjligheter till ytterligare ett respitår.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 184 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Först vitsordar Lars Svensson att det är självklart att målsättningen skall vara att alla ungdomar under 20 år som vill skall ha plats i

gymnasieskolan. I nästa andetag argumenterar han för att vi skall ha prioriteringen kvar. Varför måste vi det om alla under 20 år får rum?

Lars Svensson säger att det är glädjande att antalet direktsökande har ökat. Ja, det beror naturligtvis på hur man ser det. Förhållandet är väl närmast det att ungdomarna som lämnar grundskolan blir av sina syofunktionärer upplysta om att de är praktiskt taget tvingade att söka direkt till gymnasieskolan. Om de väntar för länge riskerar de att inte få någon plats alls. Då är de mer eller mindre utslagna.

Jag skulle vilja varna för det resonemang som går ut på att det skulle vara möjligt att fylla praktiskt taget varenda plats i gymnasieskolan. Även Lars Svensson vet att det inte går. Om vi skulle sträva efter det, skulle vi inte kunna ha gymnasieskolor på ett stort antal orter i landet, där elevunderlaget är så litet att det är omöjligt att med bibehållande av någon som helst valfrihet fylla varje helklass med 30 elever och varje halvklass med 16 elever.

Man förstår ganska snart att antalet s. k. tomma, outnyttjade platser blir relativt stort, i varje fall om man räknar i procent. En elev som saknas i en 30-klass innebär 3 % tomma platser. En elev som saknas i en 16-klass innebär 6 % tomma platser. Det kommer inte att vara möjligt att undvika ett antal 30-klasser runt om i landet med 27-28 elever och 16-klasser med 14-15 elever. Så kommer det att vara och så måste det vara, om vi skall kunna bibehålla gymnasieskolan på detta sätt.

Det är läns skolnämnderna som medger kommunerna rätt att göra överintag. Lars Svensson vet lika väl som jag att vi i varje fall har fått uppgifter om att det finns en tendens till att överintagen ökar nu, i samband med att man planerar för det nya statsbidragssystemet.

Det återstår en fråga som jag skulle vilja ställa till Lars Svensson. Om nu praktiskt taget alla kommer att få plats i gymnasieskolan, vilket Lars Svensson tror och hävdar, varför skall man då behöva 14 000 platser i det kommunala uppföljningsansvaret?

Anf. 185 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! När det gäller dimensioneringen för Lars Svensson ett vidlyftigt tal om hur rätt socialdemokraterna egentligen hade räknat, fast de sedan har anslutit sig till SÖ:s och vårt förslag. Det är bra att ni har ändrat er, och det är bra att ni tar hänsyn till de förutsättningar som finns. Det räcker med det.

Lars Svensson talar först om försöksverksamhet i allmänhet och menar att den inte skall begränsas. Just nu pågår faktiskt en mycket intensiv försöksverksamhet som hela tiden utvidgas. Jag tror att det rör sig om ungefär 800 projekt av varierande omfattning och storlek. Det är naturligtvis positivt att attityden till förändringar och till försöksverksamhet är så gynnsam. Men man måste komma ihåg att utvärderingen inte får eftersättas. Den utvärderingsmodell som skolöverstyrelsen här lagt fast innebär ett intimt samarbete med högskolan och en vetenskaplig bearbetning av resultaten. Om inte detta arbete skall dra ut på tiden långt in på 2000-talet måste försöksverksamheten hålla sig inom sådana gränser att utvärderingsresultaten kan ligga till grund för det fortsatta arbetet.

När det sedan gäller försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade

linjer kan man fråga sig varför det ständigt och alltid är flickorna som skall ändra på sig. Här skall man kvotera in dem på en treårig elmekanisk linje med 31 platser. Varför inte i stället vidareutveckla sådana linjer där flickorna är i majoritet, när vi vet att deras yrkesval och inriktning behöver förändras till en förändrad arbetsmarknad? Det gäller t. ex. konsumentekonomisk linje och vårdlinje. Där behövs det visst kvoteras in pojkar, det behövs visst på både vård- och konsumentekonomisk linje, men de behöver bägge förändras och kanske få en utvidgad kompetens och kvalitet. Det finns precis lika stor anledning att utveckla dessa linjer som den elmekaniska linjen.

Lärlingsplatserna slutligen. Det är klart att inte lärlingsplatserna utnyttjas fullt ut i dag. De är ju så dyra att det är ytterst få som har råd att använda dem. Nog är det ett konstigt tal att lärlingsutbildningen inte skall få kvar sin treåriga utbildning med statsbidrag när man hela tiden talar om vikten av att utveckla yrkesutbildningarna till tre år i fortsättningen.

Anf. 186 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Lars Svensson talade om dimensioneringen av gymnasieskolan och gjorde gällande att vår reservation, både från moderater och folkpartister skulle vara någon form av okynne – vi hade ju ändå i stort sett blivit tillgodosedda. Men, Lars Svensson, man måste nog läsa reservationerna ordentligt. Det är faktiskt på det sättet att reservationerna från moderata samlingspartiet och folkpartiet inte behandlar endast innevarande budgetår utan de gäller också direktramen under de två följande budgetåren, och där skiljer vi oss åt ganska markant. Det är skälet till att det var nödvändigt med en reservation på den punkten.

Sedan kommer Lars Svensson in på lärlingsutbildningen och säger att det inte finns något behov av att utöka antalet platser. Nej, det är klart att det inte gör, om man har Lars Svenssons och andra socialdemokraters syn på lärlingsutbildning. Men ser man det hela i kombination med våra önskemål om lärlingsutbildning, nämligen att den icke skall vara ett komplement som enbart kan användas för mycket smala yrkesområden utan vara ett verkligt alternativ till den yrkesinriktade utbildningen på gymnasieskolans linje, kommer behovet alldeles säkert att bli betydligt större. För övrigt kan jag i ganska stor utsträckning dela de synpunkter som Ylva Annerstedt framförde om lärlingsutbildningen.

Lars Svensson kommer också in på vårt krav på förkunskaper och säger nej, aldrig i livet, ingen sortering, gymnasieskolan skall vara en öppen skola för alla. Ja visst, Lars Svensson, visst skall gymnasieskolan vara öppen för alla, och beträffande det förslag till förkunskaper som vi lägger fram är det icke fråga om någon sortering. Det finns alla möjligheter för eleverna i grundskolan att skaffa sig just de kunskaper som de behöver för att söka den utbildning de vill ha.

Avslutningsvis: Jag ställde en fråga till Lars Svensson i mitt anförande. Jag frågade om den socialdemokratiska argumentation man använt gentemot vårt förslag att plocka bort utrustningsbidraget verkligen var trovärdig, när man nu faktiskt ökar ut gymnasieskolan med inte mindre än 6 000 platser men ändå inte bryr sig om att göra någonting åt utrustningsbidraget.

Anf. 187 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vänder mig först till Göran Allmér.

Ni vill ju kraftigt minska utrustningsbidraget, trots att ni föreslår samma storlek som vi på direktramen och på lilla ramen – ja, ni föreslår t. o. m. fler platser inom lilla ramen än vad vi gör. Skulle era förslag gå igenom skulle det drabba kommunerna ytterligare.

Vi har sagt följande. Det signalerades redan förra året att förnyelsebidraget skulle avvecklas. Nu föreslår vi att det skall avvecklas och att man skall rikta start- och utrustningsbidragen i första hand mot vissa yrkesinriktade utbildningar, delvis också till den treåriga som man nu prövar.

Det var intressant att Göran Allmér tog upp direktramarna och reservationerna, och det var kanske också med vilja. Det finns en klar skillnad mellan nästkommande år och året därpå. I enlighet med uppgörelsen mellan vpk och socialdemokraterna föreslår vi att man även nästa år skall öka ramen med 3 000 platser och likaså året därpå. Moderaterna ligger i sin motion betydligt lägre. Det innebär att de ramar som vi nu har lagt fram förslag om är betydligt högre än de som moderaterna står bakom. Exakt var folkpartiet står vet vi inte, eftersom man där inte angivit någon summa. Om centern vet vi att man ligger betydligt högre.

Jag trodde att vi hade klarat av lärlingsutbildningen för länge sedan, Göran Allmér. Det är bara vi här i kammaren och i första hand då ni moderater och folkpartister som fortfarande talar för lärlingsutbildning. Parterna på arbetsmarknaden är inte intresserade av den. Det har man sagt i en gemensam rapport från SAF och LO. Man har sagt att man vill ha människor som kommer ifrån gymnasieskola. Man vill att de skall ha gymnasieutbildning i botten. Därefter vill man själv bedriva vidareutbildning i företagen. Om vi skall pröva lärlingsutbildning i samband med ÖGY:s förslag skall den ha en helt annan konstruktion än den för närvarande har – den skall inte vara förlagd till förvärvslivet, och den skall ha en betydligt starkare kombination mellan vissa allmänna ämnen, om vi skall diskutera den i det sammanhanget.

Jag trodde att Ylva Annerstedt visste om att lärlingsutbildningen för närvarande är tvåårig. Vi har redan beslutat att den skall vara tvåårig och icke treårig. Vad ni föreslår är alltså att man skall utöka lärlingsutbildningen från två till tre år.

Jag tog upp frågan om flickornas val, därför att vi redan nu vet att vi har sökande till vårdyrkesutbildningen, medan däremot mycket få flickor söker till utbildning som leder till tekniska yrken. Därför vill vi stimulera det.

Anf. 188 GÖRAN ALLMÉR. (m) replik:

Herr talman! Ja, visst föreslår vi att utrustningsbidraget skall slopas helt och hållet. Lars Svensson. Det har vi gjort konsekvent. Men det var ju inte det min fråga gällde. Den gällde hur man över huvud taget skall kunna finna socialdemokratisk argumentering trovärdig när ni hävdar att det är så fruktansvärt att vi under flera år föreslagit detta samtidigt som ni själva utökad ramarna i förhållande till förslaget i budgetpropositionen men ändå accepterat den neddragning av utrustningsbidraget som där föreslagits och inte lagt till något ytterligare på det. Det är alltså det som är frågan – hur är

det med trovärdigheten över huvud taget i den socialdemokratiska argumentationen?

Det är alldeles korrekt – det försökte jag inte sticka under stol med ens i mitt inledningsanförande – att vårt dimensioneringsförslag helt och hållet följer skolöverstyrelsens och att det innebär att vi anvisar 2,64 årselevplatser per 16-åring.

Vi bedömer att skolöverstyrelsen sitter inne med de i detta sammanhang bästa uppfattningarna om hur ramarna i framtiden behöver vara utformade.

När det sedan gäller det vi skulle kunna kalla lärlingsutbildningen har vi faktiskt, Lars Svensson, föreslagit en annan utformning. Vi avser en kommande yrkesutbildning där just allmänna ämnen och liknande som Lars Svensson efterlyser ingår i allra högsta grad. Vi sade att man i avvaktan på ett genomförande av detta bör ta bort de spärrar som nu finns i den lärlingsutbildning som infördes i gymnasieskolan.

Anf. 189 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Jag vet att lärlingsutbildningen får statsbidrag bara under två år. Det är emellertid inte så att eleverna därmed är färdigutbildade. Färdigutbildningen sker det tredje året, även om man inte får något statsbidrag. Det har tyvärr i vissa fall fått till effekt att man har dragit ned på utbildningen. Det är väl inte meningen att man skall försämra den fungerande, befintliga yrkesutbildningen i en tid när man skall förstärka yrkesutbildningen. Det är väl ändå inte rimligt?

När det sedan gäller försöksverksamheten med treåriga linjer säger Lars Svensson att vi t. ex. har sökande till vårdlinjerna. Det kan dock inte vara obekant för Lars Svensson att vårdlinjen och andra kvinnligt dominerade linjer behöver utvecklas, anpassas och förbättras i förhållande till en förändrad arbetsmarknad. Man behöver självfallet ha försöksverksamhet även på det området.

Det enda vi har begärt är att även flickornas arbetsmarknad skall utvecklas och förbättras, och inte bara pojkarnas. Under en överskådlig framtid kommer det att finnas en relativt uppdelad arbetsmarknad. Det är angeläget att förbättra också flickornas arbetsmöjligheter, för att de inte skall få ett försämrat utgångsläge när det gäller att ta steget ut på arbetsmarknaden. Det är ett rimligt krav att hälften av de 31 klasser där försöksverksamhet skall bedrivas, kan förbehållas de mer kvinnligt dominerade linjerna.

Anf. 190 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag blir litet bekymrad över jämställdheten när jag lyssnar till Ylva Annerstedt, därför att detta inte är ett sätt att skapa jämställdhet eller att möjliggöra för flickorna att få arbete inom områden som i dag domineras av män. Ni vill ju inte medverka till att starta utbildningar för att på det sättet möjliggöra för flickorna att komma in på mansdominerade områden, utan ni vill starta försöksverksamhet inom typiskt kvinnliga yrken där flickorna redan finns.

Det underlättar inte jämställdheten och det underlättar inte för flickorna att få utbildning för ett yrke inom exempelvis området elmekanik, som flickorna är mycket lämpade för och mycket väl skulle kunna klara. Vi har

därför sagt att man bör satsa resurser för att underlätta för flickorna att få arbete inom sådana områden.

I samband med att vi behandlar ÖGY får vi återkomma till vårdlinjen och andra yrkesinriktade linjer. Då får vi ta ställning till hur de skall se ut. Färdigutbildningen inom lärlingsutbildningen avgörs av parterna. Vi stöder en tvåårig lärlingsutbildning, sedan får parterna själva avgöra i vad mån man skall fortsätta tre, fyra eller fem år. Det är inte styrt härifrån.

Jag känner till er principiella syn på lärlingsutbildningen, Göran Allmér. I en motion som behandlades för några år sedan framförde ni uppfattningen att huvudparten av den praktiska utbildningen inte skulle ske på skolanläggningar utan skulle ske ute i förvärvslivet. Ni vill alltså sortera ut dem som önskar en yrkesinriktad utbildning och låta dem få en begränsad utbildning i förvärvslivet.

Vi reagerar mot detta. Vi accepterar det inte. Vi säger att alla skall få en grundutbildning som ger dem möjlighet att inte låsa fast sig på en speciell arbetsplats utan som ger dem förutsättningar att få jobb på andra ställen och att de som söker till gymnasiala yrkesutbildningen skall ha möjlighet att studera vidare på högskola. Detta ligger i botten som en av anledningarna till att vi inte vill göra lärlingsutbildningen så snäv och så begränsad som ni vill göra den.

Frågan om utrustningsbidraget förstår jag inte. Vi utökar antalet platser på gymnasiet, och SÖ har redan fördelat de 3 000 platserna alltefter vad kommunerna önskar sig. Man kan alltså starta verksamhet. Utrustningen i övrigt, förnyelsebidraget, skall kommunerna själva stå för.

Tredje vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt och Göran Allmér anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 191 KERSTIN KEEN (fp):

Herr talman! Utbildningsutskottets digra betänkande nr 14 behandlar hela gymnasieskolan, en frivillig men synnerligen viktig skolform där säkert bortåt en kvarts miljon elever får sin utbildning, dvs. 95 % av våra tonåringar får en yrkesutbildning eller en förberedelse för vidarestudier. Det kan då kanske tyckas litet märkligt att jag här vill begränsa mig till en enda fråga, men det gäller en angelägenhet som ligger både mig personligen och mitt parti, folkpartiet, mycket varmt om hjärtat, nämligen frågan om statsbidragen till två Göteborgsgymnasier där det bara finns 900 elever.

De här två skolorna, som under de senaste åren har blivit riksbekanta, har varit föremål för åtskilliga debatter här i kammaren och också fått åtskilliga lovord. Eftersom det här är mitt första riksmöte har jag ingen lång erfarenhet av riksdagsdebatterna kring dessa skolor. Jag har stått utanför som medborgare, sett, lyssnat, undrat över handläggning och argument.

Jag har dock en ganska god kunskap om själva skolorna, och jag har funnit att de har blivit en symbol på många olika sätt, kanske i första hand för att de visar på en ideologisk skillnad i skolpolitiken mellan de socialistiska och de borgerliga partierna. Men för mig har de också blivit en symbol för skillnaden mellan de abstrakta tal som kan förekomma här i kammaren och den

praktiska verkligheten, precis som det kan bli en skillnad mellan vad som uppfattas i kungliga huvudstaden och nere i Göteborg. En symbol för vilket ansvar vi tar för beslut som vi fattar – det är detta jag främst vill dröja vid här i kväll.

Reservation 40, som jag härmed yrkar bifall till, är en gemensam borgerlig reservation som vill upphäva ett riksdagsbeslut från juni 1984. Enligt det beslutet skall statsbidragen till de här två fristående gymnasierna i Göteborg avvecklas med början budgetåret 1988/89.

Bakgrunden till det beslutet var en proposition, nr 118, under riksmötet 1983/84 angående nya regler för fristående skolor på gymnasial nivå. Propositionen hade föregåtts av en utredning, den s. k. SEH-utredningen – förkortningen står för "skolor med enskild huvudman". Enligt propositionen skulle statsbidrag endast utgå till de fristående skolor på gymnasial nivå som "genom sitt utbildningsinnehåll eller på annat sätt kompletterar utbildningen inom det allmänna skolväsendet".

Propositionen tog upp de båda Göteborgsskolorna Sigrid Rudebecks skola, grundad 1869, gymnasium 1903, och Göteborgs högre samskola, grundad 1901. Kommittén hade rekommenderat fortsatt statsbidrag till de både Göteborgsgymnasierna, som tycktes ha allt man kunde önska av en modern gymnasieskola. De har väl fungerande lärarlag samt stort elevengagemang, där eleverna själva medverkar i planeringsarbetet och tar sitt ansvar för uppgjorda planer. De har god föräldrasamverkan, livaktiga föräldraföreningar och under åtskilliga år har de bedrivit ämnesövergripande projekt, sådana som nu får extra stöd inom det allmänna skolväsendet genom de s. k. FS-projekten. Dessa skolor har lyckats med det som åtskilliga andra gymnasier misslyckats med.

Många är de elever som vantrivts i andra skolor men genomfört sina gymnasiestudier inom några av dessa fristående skolor. Avbrottsfrekvenserna är mycket låga, mindre än 1 %.

Skolorna har statsbidrag och statligt reglerade tjänster. Intagning sker genom Göteborgs intagningsnämnd, skolorna är öppna för elever från Göteborg och Göteborgs kranskommuner.

Vi var åtskilliga göteborgare som 1984 blev bestörta över att den dåvarande utbildningsministern, Lena Hjelm-Wallén, utan att ha besökt skolorna föreslog, genom hänvisning till ett remissvar från SÖ, att statsbidraget till gymnasierna skulle avvecklas; därför att skolorna saknade samhällsintresse. Skulle skolor som är efter år släppte ut studenter med goda studieresultat sakna samhällsintresse?

Det var inte heller så lätt för Barbro Nilsson att försvara utskottsmajoritetens ståndpunkt.

Göteborgskan Doris Håvik, som engagerat sig mycket i dessa skolor, tyckte det var självklart att de skulle finnas kvar. Hon tyckte skolorna skulle inordnas i den kommunala skolan, och det hörde vi i kväll också Lars Svensson säga. Men det är faktiskt vad som i propositionen föreslagits.

Doris Håvik sade att skolorna skulle inordnas i den kommunala skolan, men behålla både småskaligheten och den speciella undervisning som finns på dessa skolor. Hon fruktade dock att tidpunkten var snävt satt för att det skulle gå till 1988/89, och det var ändå ett års förskjutning. Hon tyckte att

man inte borde sätta gränsen exakt vid denna tidpunkt, och vpk:s Alexander Chrisopoulos ansåg att det var självklart att Göteborg skulle kompenseras för eventuella kostnader vid en kommunalisering.

Lars Svensson ville inte i kväll ta upp frågan, eftersom han tyckte att det skulle vara en fråga för Göteborgs kommun.

Låt mig då visa hur det blir för Göteborgs kommun.

Hur skall det gå till att kommunalisera dessa skolor? Det ställer ett antal juridiska, ekonomiska och administrativa problem. Skolorna ägs av egna bolag har egna styrelser och egna fastigheter, väl belägna i centrala Göteborg och därför med ett inte föraktligt värde. Lärarna har statligt reglerade tjänster, men räknar inte år på samma sätt som i det kommunala skolväsendet.

Så har vi frågan om kostnaderna. Uppenbarligen har det varit mycket billigare både för staten och framför allt för kommunen att driva dessa skolor som fristående skolor. Staten har visserligen bara sparat på bidrag till lärarlönerna, eftersom man bara betalat ut 95,5 % i stället för 98 %, och man har också haft 15 % lägre sociala avgifter. Det verkar som om staten måste ut med ytterligare 1 miljon för att klara en normal bidragsnivå.

Men kommunen måste ut med väldigt mycket mer pengar. I dagarna har en beräkning blivit klar som visar hur mycket mindre dessa elever fått av kommunala medel än eleverna i vanliga kommunala gymnasier. Vid förra veckans kommunstyrelsemöte i Göteborg presenterades siffror som visade att skillnaden är nästan 12 000 kr. per elev.

Dessa båda skolor har således nått mycket gott resultat trots lägre kostnader. Det fantastiska är att den göteborgske skattebetalaren, som har betalat lika mycket i skatt som andra även om han har haft en son eller dotter på någon av dessa skolor, samtidigt som han eller hon har betalat en terminsavgift på 1 300–1 400 kr. per termin, dvs. knappt 3 000 kr. per år, har fått 12 000 kr. mindre i anslag till sitt barn.

Nu måste Göteborgs kommun på något sätt se till att betala för de 700 göteborgare som går på dessa två skolor. Det kan inte vara särskilt lätt, och man har räknat ut att det kostar bortåt 7 milj. kr. om de här eleverna skall få samma kommunala bidrag som andra elever i Göteborgs kommunala gymnasier har.

Göteborg har samtidigt drabbats hårt av det nya statsbidragssystemet för gymnasierna, och åtskilliga tjänster kommer att försvinna. Mitt uppe i dessa bekymmer skall man nu överta ansvaret för lärarna vid dessa båda gymnasier. Konsekvenserna blir att inte bara eleverna på Rudebecks gymnasium och Samskolan utan också övriga elever i kommunen drabbas. Det är alldeles uppenbart att samma summa pengar som i tidigare verksamhetsanslag och övriga kommunala bidrag nu skall gå till fler elever.

Riksdagsbeslutet från 1984 har alltså satt Göteborgs kommun i en synnerligen brydsam situation. Inte minst dess socialdemokrater har hamnat i en besvärlig situation. Göteborgs arbetarkommun har faktiskt tyckt att de här båda skolorna skall få finnas kvar i sin nuvarande form, som fristående gymnasier med statsbidrag till lärartjänster och begränsade kommunala bidrag till verksamheten.

Utbildningsminister Bodström besökte de här skolorna i slutet av mars,

och en vecka senare framträdde han i Svar direkt. Där utspann sig en ganska märklig diskussion om anledningen till att skolorna skulle mista sina statsbidrag. Bodström hänvisade nämligen inte alls till den motivering som gavs i propositionen 1983/84:118 eller i den dåvarande riksdagsdebatten, nämligen att skolorna pedagogiskt och innehållsmässigt skulle komplettera det allmänna skolväsendet. Nej, utbildningsministern sköt in sig på en enda sak, nämligen att skolorna hade terminsavgifter. Det var felet. Märkligare ändå var att Lennart Bodström sade att det skulle vara möjligt för två typer av bidragsgivare att betala de här terminsavgifterna. Det skulle vara möjligt för Volvo att betala terminsavgifterna. Låt mig återge vad Lennart Bodström sade: Om Volvo betalar pengarna till kommunen och kommunen ser till att eleverna inte betalar några elevavgifter och skolorna sedan står fritt öppna, då uppfyller de alla krav. Sådant var faktiskt inte beslutet 1984. Menar verkligen utbildningsministern detta?

Med anledning av det som sades i Svar direkt och det som utbildningsministern sade vid ett annat tillfälle – att om kommunerna täcker kostnaderna skulle skolorna kunna få behålla sina statsbidrag – har man i kommunstyrelsen i Göteborg i veckan diskuterat ett förslag om att Göteborgs kommun skall gå in och betala terminsavgifterna för de elever som går i dessa skolor. Det skulle nämligen innebära en kostnad på bara drygt en och en halv miljon för Göteborgs kommun, till skillnad mot de 7 miljoner det skulle kosta att kommunalisera skolorna.

Tiden förändras och skolorna med den. För tre år sedan ansågs det att de här skolorna var för snäva. Vid det laget satsade Göteborg mycket pengar på att skapa allmänna gymnasier i förorterna, gymnasier som låg nära elevernas hem och som hade alla eller nästan alla gymnasielinjerna. Det nya statsbidragssystemet för gymnasieskolan tvingar Göteborg att gå ifrån de allmänna skolorna. Enda möjligheten att med det nya statsbidragssystemet ge alla gymnasieelever plats i Göteborg är nämligen att införa sektorsgymnasier – ett ekonomiskt gymnasium, ett humanistiskt, ett naturvetenskapligt osv. Genom riksdagsbeslutet om statsbidragen riskerar vi att de flesta Göteborgsskolor blir snävare än någonsin de två fristående skolorna har varit.

Vi hamnar alltså i en mycket konstig situation när riksdagsbeslutet skall genomföras på lokal nivå. Samtliga i Göteborg är bekymrade över situationen. Vi vet inte riktigt hur den skall lösas. Det finns naturligtvis två sätt att rädda skolorna. Om göteborgarna på riksdagsbanken i morgon röstar med utskottsmajoriteten medverkar det till att göteborgarna får ett ännu besvärligare lass att dra. Doris Håvik hade alldeles rätt 1984. Mycket bättre vore naturligtvis att utbildningsministern följer utvecklingen och hela utskottsmajoriteten anslöt sig till reservation 40, som innebär att vi river upp beslutet från 1984. Vi ser fram mot en ny proposition om de fristående skolorna på grundskolenivå – den har varit utlovad ett tag nu. Men låt den, utbildningsministern, också inkludera gymnasieskolorna. Då blir det någonting konstruktivt av tre års debatt om två skolor i Göteborg.

Anf. 192 INGELA GÄRDNER (m):

Herr talman! I budgetpropositionen har regeringen föreslagit en lägre andel platser per 16-åring på gymnasieskolans direktram för kommande läsår jämfört med innevarande år. Trots regeringens löfte att erbjuda alla ungdomar under 20 år en gymnasieplats skulle det alltså nästa år bli svårare att komma in i gymnasieskolan. Så mycket var det löftet värt. Men utbildningsutskottet har lyckligtvis inte accepterat regeringens förslag.

Jag skall inte nu diskutera dimensioneringsfrågan, för den har diskuterats livligt här i kväll ändå. Jag skall beröra några andra frågor. Utskottet behandlar i betänkandet den regionala fördelningen av platserna inom direktramen. I en moderat motion Ub820, som tar upp utbildningssituationen i Stockholmsregionen, visas att skolöverstyrelsens fördelning av platser klart missgynnat Stockholm. Det har varit relativt sett svårare att komma in i gymnasieskolan i Stockholm än i övriga landet. Utskottet har på denna punkt gjort en mycket tydlig markering genom följande skrivning: "Som utskottet har inhämtat är det därvidlag" – dvs. vid den regionala fördelningen av platser – "antalet 16-åringar i länen – med viss kompensation till sådana län som mottar ett stort antal ungdomar i utbildning från andra län – som gör grunden för den länsvisa tilldelningen. Det synes utskottet värdefullt om denna princip kan följas så nära som möjligt, eftersom den rimligen ger de bästa förutsättningarna för att klara målet om likvärdiga utbildningsmöjligheter åt alla, oavsett bostadsort."

Här vill jag uttala min stora tillfredsställelse över utskottets skrivning. Jag utgår från att den i fortsättningen kommer att leda till att Stockholmsområdet får sin rättmätiga andel av utbildningsplatserna.

Lika nöjd kan man däremot inte vara med en del andra skrivningar i betänkandet. I fråga om fördelningen av platser säger utskottet att en ökning av platserna på de tre- och fyraåriga linjerna inte kan antas minska trycket på de yrkesinriktade linjerna. Enligt min mening är detta en alltför generaliserande skrivning. I Stockholmsregionen är trycket mot de tre- och fyraåriga linjerna mycket starkt. Detta är i sin tur en återspeglning av den arbetsmarknad som finns i regionen.

Ser man till resultatet av den nyligen gjorda preliminära intagningen, kan man också se att den statistik som ligger till grund för utskottets skrivning inte stämmer med Stockholms förhållanden. Och jag kan konstatera att de ca 1 000 intagningsplatser som Stockholm fått efter utskottets justering av direktramen samtliga lagts ut på de tre- och fyraåriga linjerna. Trots detta platstillskott står ca 1 500 årskurs 9-elever i kö för att komma in på någon av dessa utbildningar. Samtidigt är det betydligt lättare att komma in på sitt förstahandsval till en yrkesinriktad linje i Stockholm än statistiken för riket som helhet visar. Dessutom har vi ca 25 % av platserna i yrkesutbildningar som leder till industriarbete, trots att arbetsmarknaden i regionen uppgår till mindre än 10 %. Jag menar mot denna bakgrund att utskottets skrivning är alltför kategorisk. Det går inte att titta på riksgenomsnitt, utan man måste titta på hur det faktiskt ser ut i de olika regionerna.

Jag vill dessutom ifrågasätta värdet av att haka upp så mycket av resonemangen på att det är svårare att tillgodose elevernas förstahandsval när de söker yrkesinriktad utbildning än när de söker till tre- eller fyraåriga

Prot. 1986/87:109
23 april 1987

Gymnasieskolan m. m.

linjer. Det förhåller sig ju så – vilket också utskottet redovisar – att en stor del av förstahandsvalet till yrkesinriktad utbildning ligger på sådana utbildningar som man av arbetsmarknadsskäl knappast kan utvidga. Även om Sveriges folk säkert skulle bli vackrare om vi utbildade 660 kosmetologer per år mot de 16 som vi nu tar in, vill väl ändå ingen på allvar hävda att vi skall utöka antalet platser på kosmetologutbildningen till denna nivå för att uppfylla elevernas förstahandsval. Men samtidigt måste man komma ihåg att om de 644 elever som blir över i stället kommer in på ett "lägrehandsval", påverkas den statistiska redovisningen i negativ riktning i fråga om möjligheterna att tillgodose förstahandsvalet. Detta borde man tänka på litet närmare innan man skriver som man har gjort i utskottsbetänkandet.

I motionen har vi vidare förordat att länskolnämnderna och inte som nu skolöverstyrelsen skall få omfördela platser mellan olika studievägar. Detta krav förs fram mot bakgrund av dels att resp. nämnd rimligen har bättre kunskaper om utbildningsbehoven i regionen än skolöverstyrelsen kan förväntas ha, dels att det samtidigt är viktigt att omfördelningen kan göras så snart sökandebilden står klar, så att förändringar kan ske före preliminärin-tagningen. Trots att utskottet säger sig inse de tekniska vinster i tid och administration som förslaget medför avstyrker man det med motiveringen att man värnar om värdet i den nationella överblick som nuvarande system via SÖ-beslut ger. Utskottets motivering är svag. Det finns väl inget som hindrar SÖ från att samla in resultatet av gjorda omfördelningar från nämnderna och därmed skaffa sig den nationella överblicken. Jag uppfattar majoritetens skrivning som ytterligare ett uttryck för socialdemokraternas sätt att i ord bekänna sig till decentraliseringstanken men i handling ställa upp på centralstyrning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen på denna punkt.

Jag skall slutligen beröra förslagen rörande lilla ramen. I budgetpropositionen motiverar regeringen sitt drastiska nedskärningsförslag bl. a. med den vilseledande formuleringen att vissa utbildningar som i praktiken är avsedda för vissa personalgrupper hos företag m. fl. kan avvecklas och i stället anordnas som uppdragsutbildning. Avvecklingen skulle dessutom vara genomförd till nästa läsår. I praktiken handlar det om – och det har utskottet också insett – platser inom vårdsektorn och inte inom företag. I motionen avvisas dels regeringens försök att dölja vilka utbildningar det egentligen handlar om, dels sättet att med mycket kort varsel dra in ett antal platser som ungdomarna redan har sökt till.

Utskottet har tillmötesgått motionen genom att tala klartext om vad neddragningen egentligen handlar om och kritiserar sättet för neddragningen. Utskottet säger precis som motionärerna att huvudmännen i god tid före planeringen av sin utbildning bör kunna få besked om vilka utbildningar som inte längre får anordnas med statsbidrag. Utskottet förordar därför att möjlighet ges till en något långsammare avvecklingstakt och säger att huvuddelen av specialkurserna med karaktär av personalutbildning bör vara avskaffade inför läsåret 1988/89.

Jag anser självfallet att utskottets skrivning är bättre än regeringens brutala förslag. Utskottet konstaterar dock att vissa specialkurser kan

avvecklas redan till nästa läsår. Jag undrar på vilka grunder majoriteten gör denna bedömning. Jag har tagit del av de genomförda neddragningarna i Stockholms län. Men vad som varit vägledande för den neddragningen kan jag inte bli klok på. Praktiskt taget alla platser ligger inom vårdsektorn, och inom landstinget undersöker man nu möjligheterna att lägga ut dessa utbildningar som uppdragsutbildning, men man vet ännu inte om det går, för några medel finns självfallet inte avsatta. Förslaget kom ju som en total överraskning för alla. Till en av dessa utbildningar finns t. ex. 330 sökande till 30 platser, så det handlar inte om att dra in platser i utbildningar där det inte finns något sökandetryck. Jag tycker att just denna del av utskottsmajoritetens skrivning är alltför lättsinnig gentemot de ungdomar som sökt dessa utbildningar.

Moderaterna har i en reservation anfört att man vid indragningen borde ha tittat på vakansgraden för olika utbildningar i resp. län. Detta har majoriteten avvisat. Hade man följt det moderata förslaget hade vi kanske inte behövt tala om för ett stort antal ungdomar att några mycket eftersökta utbildningar dragits in.

Herr talman! Jag yrkar slutligen bifall till den moderata reservationen på denna punkt.

Anf. 193 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Vi centerpartister från Östergötland har lagt fram en omfattande regionalpolitisk motion. Det är självklart inte min mening att gå upp i debatten varje gång någon av de 34 att-satserna behandlas i ett betänkande. Men på s. 22 och 23 i utbildningsutskottets betänkande nr 14, som nu behandlats, har utskottet avstyrkt ett yttrande på ett för mig oacceptabelt sätt.

I vår regionalpolitiska motion begär vi att regeringen utfärdar nödvändiga direktiv för att Söderköping och Kinda skall kunna inrätta gymnasieskola, integrerad med kommunal vuxenutbildning – komvux. Förslaget motiveras med att de mindre kommunerna i länet behöver få en gymnasieutbildning som åtminstone täcker den egna efterfrågan. Med en gymnasieskola som från början integrerar ungdomar och vuxna skulle en gymnasieutbildning fortare komma till stånd.

På detta svarar utskottet:

För det första att det är SÖ och inte riksdagen som beslutar om inrättande av gymnasieskola.

För det andra, och här citerar jag ordagrant: "Motionärernas hemställan skulle emellertid också kunna uppfattas såsom gällande en viss försöksverksamhet med samarbete mellan gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning."

Här har alltså utskottet plötsligt börjat läsa texten i motionen, alltid något. Men i nästa mening säger man så för det tredje:

Att sådan här försöksverksamhet endast får avse yrkesinriktade utbildningar. Inte därför att den speciellt utvalda kommunen skulle behöva just den yrkesutbildningen utan för – jag citerar utskottet – "att åstadkomma ett mer rationellt utnyttjande av befintliga lokaler".

För det fjärde säger utskottet, och det är det mest anmärkningsvärda – kursiveringarna är gjorda av utskottet:

”Utskottet vill i sammanhanget också erinra om att i intentionerna bakom förslaget om denna försöksverksamhet ligger att genom samverkan mellan utbildningsanordnare vid minskande elevunderlag *bevara* utbildningsutbud i framför allt glesbygd, *inte* att *utvidga* eller t. o. m. *skapa* ett nytt utbud på nya orter med de urholkande effekter detta skulle få för orter med redan existerande utbildning. Dessa effekter skulle snabbt bli särskilt kännbara i all undervisning i s. k. allmänna ämnen, i vilka förutsätts en rimlig fyllnadsgrad i undervisningsgrupperna. När om några år elevunderlaget generellt och stadigvarande minskar kraftigt, skulle – om inte dagens resursram utökas – de urholkande effekterna slå igenom även i andra utbildningar.”

Jag vill fråga utskottets talesman här i dag: Är det verkligen möjligt att socialdemokraterna inte kan tänka sig att utvidga eller t. o. m. skapa ett nytt utbud av utbildning på nya orter? Skall jag alltså åka hem och säga till folket i Söderköping, Kinda, Valdemarsvik, Åtvidaberg och Vadstena att de lika gärna kan skrinlägga sina planer på nya, till orten anpassade utbildningar eller en egen gymnasieutbildning i någon form, därför att det regeringsbärande partiet inte vill skapa nya utbud på nya orter, eftersom det kan gå ut över ”fyllnadsgraden i undervisningsgrupperna” i Norrköping, Linköping och Motala? Tala om koncentration! Regeringspartiet visar här än en gång att man inte menar ett dugg med att ta regionalpolitiska hänsyn i sina beslut.

Dessutom vill jag fråga utskottets talesman: Hur kan ni veta att elevunderlaget generellt och stadigvarande kommer att minska kraftigt? Födelsesiffrorna i vårt land har vänt. Hur vi skall ha det med invandringens storlek vet vi väl inte precis, och efterfrågan på utbildning ökar. Men regeringspartiet skådar in i framtiden och vet.

Sammanfattningsvis, herr talman, har jag aldrig hört så många dumma motiv för att avslå ett motionsyrkande.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

43 § Föredrogs

socialutskottets betänkande

1986/87:19 om åtgärder mot aids (prop. 1986/87:100 delvis).

Åtgärder mot aids

Anf. 194 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! I afton aids. Vi diskuterar nu återigen den stora farsot som drar genom världen och som under detta 80-tal inte bara spritt oro, lidande och död utan också har rubbat bilden av vår framtid. Just nu lever vi mitt i ett stort uppvaknande, där människor i Sverige liksom i andra länder håller på att upptäcka vad den här sjukdomen betyder och vilka följder den kan få, i samhällslivet och i privatlivet. Det finns en yrvakenhet i detta uppvaknande.

det finns förvirring, men det finns också växande insikter om hur den här sjukdomen sprids och hur den verkar.

Vad skall vi då göra? Anna Christensen skrev i söndagens Dagens Nyheter en mycket intressant betraktelse över den politiska debatten om aids.

Det är lättare att ta beslut än att ta i de sjuka, skrev hon.

"Alla dessa beslut börjar mer och mer anta karaktären av magiska besvärjelser. Vi beslutar, säger regeringen och de högre tjänstemännen. Vi beslutar om upprättandet av en ny narkomanvårdsenhet med 10 platser och 20,5 personal. Vi anslår resurser, vi utbildar, vi motiverar – abrakadabra – och nu, nu verkställer vi och simsalabim – enheten står där med sina vårdplatser och sin välutbildade och välmotiverade personal. Men trollformeln fungerar inte. Verkligheten lyder inte. Patienterna hoppar ut genom fönstret och personalen sjukskriver sig."

Så långt Anna Christensen. Det är tänkvärt, men jag tror ändå att hon i grunden har fel. För det första är det inte så att människor flyr undan detta problem. Tvärtom finns det en oerhört stark och utbredd beredskap att hjälpa till, att engagera sig och göra insatser. För det andra är det visserligen sant att avståndet mellan beslut och resultat kan vara stort, men det är ju inget motiv för att skruva ner ambitionerna och undvika beslut. Snarare tvärtom – just därför att de åtgärder som behövs är så många och olikartade och delvis svåra att sätta i verket, just därför måste vi föra en beslutsam politik. Jag menar alltså nu liksom tidigare att det behövs mer av handlingskraft och mer tempo i det här arbetet för att våra beslut verkligen skall bli något annat än besvärjelser.

Vad är det då som krävs? Ja, först och främst är det ju resurser.

För ett år sedan diskuterade vi anslagen här i kammaren. Det var inte särskilt populärt när vi från folkpartiets sida föreslog 50 miljoner i stället för de 5 miljoner som regeringen hade begärt i sin budgetproposition. Man talade mycket om nationell enighet och om att vårt förslag i det perspektivet var en plump i protokollet eller smolk i mjölken. För min del tycker jag också att det är bra med nationell enighet, men det viktiga är ju att vi är eniga om rätt saker. Det är kloka beslut som behövs. I vissa lägen är det faktiskt nödvändigt att någon bryter sig ur den allmänna enigheten, och jag tror för min del att vi med våra kraftiga överbud i fjol bröt isen för de avsevärt mer omfattande insatser som nu har satts in.

I årets betänkande finns en hel del saker som vi är helt eniga om. Vi är eniga om att vården inte fungerar, att det trots en hel del goda ansträngningar på det området kvarstår allvarliga brister. På den här punkten gör utskottet ett mycket starkt uttalande.

Men förutsättningen för att något skall hända är förstas att vi har en effektiv ledning av arbetet på nationell nivå. Vi krävde redan förra året att det skulle tillskapas en nationell krisstab för att ta itu med det här problemet, och det förslaget upprepar vi också i år. Utskottsmajoriteten menar att det räcker med aidsdelegationen och skriver att man "i och för sig inte är främmande för att delegationen kan behöva ytterligare kansliresurser". Det tror jag faktiskt är årets understatement. Aidsdelegationen har ett bra sekretariat, men skall det bli tillräcklig fart och kraft i det här arbetet handlar det om mångdubbelt större resurser. Kommittéer är bra till mycket, men de

är inte bra till att hantera kriser och leda bekämpningen av en kris.

En annan punkt där vi skiljer oss åt gäller tillgången till rena sprutor. Det är ju så att vi i svensk narkotikapolitik har försökt förhindra narkomanen att få tillgång till sprutor. Den grundsatsen är mycket starkt förankrad bland våra narkomanvårdare.

Men det är faktiskt en ny situation som har uppstått i och med utvecklingen av den nya farsoten. Det är nu nödvändigt att se till att inte orena verktyg leder till en ökad smittspridning bland narkomaner. Självfallet måste vi sträva efter att denna farsot blir en ytterligare motivation för människor att avstå från narkotikabruket, men vi vet också att det är oerhört svårt, och vi måste se till att de som redan är fast i narkotikans garn har tillgång till rena verktyg.

Därför tycker vi att det experiment som nu pågår i Lund är mycket bra, där man byter ut gamla redskap mot nya, smutsiga mot rena. Vi tycker det experimentet bör prövas även på andra håll i landet. Majoriteten skriver avsevärt mera snävt om detta experiment och vill att det inte skall upprepas på andra håll.

En tredje fråga är forskningen. Vi måste få i gång avsevärt större insatser, på det medicinska området och på det beteendevetenskapliga. Här finns en hel del försyndelser i det förflutna att reparera, och det gäller nu att se till att de inte upprepas.

Hittills har den svenska forskningen klarat sig bra genom att den fått stora anslag av den amerikanska staten, större än från den svenska staten, men i framtiden måste vi säkert se till att också den svenska staten ger ett ordentligt stöd till svensk aidsforskning.

En fjärde fråga slutligen gäller möjligheten till fullständig anonymitet för den lilla grupp som begär det. Argumenten på den punkten har redovisats förut. De kvarstår med samma kraft. Jag kan bara beklaga att majoriteten håller fast vid sin gamla position. Jag hade hoppats att majoriteten skulle bli mera upplyst med tiden, men denna förhoppning får jag behålla ett tag till.

Herr talman! Intresset för aids är numera så stort att det inte är första utan andra gången i dag som denna sjukdom diskuteras i kammaren. Av de sju frågor som socialministern besvarade i dag handlade sex om aids.

Enligt gällande debattregler får den som inte har frågat inte blanda sig i en sådan debatt, men några av de svar som socialministern gav har en klar anknytning till det ärende vi nu behandlar, och jag skulle därför vilja kommentera dem en liten aning.

För det första vill jag berömma socialministern för det svar hon gav till Hugo Hegeland, som ville stänga landets gränser för alla som inte kunde vifta med en liten lapp från ett HIV-test. För min del tyckte jag att det var kusligt att höra ett sådant förslag från en företrädare för en parti som anser sig vara liberalt. Det vänligaste man kan säga är nog att herr Hegeland ännu inte riktigt har satt sig in i frågan.

Det svar som Gertrud Sigurdsen gav till Alf Svensson och Wiggo Komstedt skulle jag däremot allvarligt vilja uppmana henne att gå hem och tänka över en gång till. Det är självfallet så att den som har blivit utsatt för en våldtäkt – precis som Gertrud Sigurdsen sade – gör klokt i att själv genomgå ett HIV-test. Men detta hindrar inte att en sådan person *också* har ett legitimt

anspråk att omedelbart och innan de eventuella egna antikropparna har hunnit utbildas få veta om förövaren är smittad av HIV. Den lilla integritetskränkningen kan faktiskt inte jämföras med den integritetskränkning som våldtäktsmannen själv har gjort sig skyldig till. I det här ställningstagandet tycker jag alltså att socialministern tills vidare har hamnat fel; jag hoppas att hon så småningom skall hamna rätt på denna punkt liksom på åtskilliga andra.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 4 och 5 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 195 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! HIV-infektion och aids beskrivs på många sätt: världsepide mi, vår tids pest, straffdom. Säkert är att aids är bland det farligaste vi drabbats av och ett hot mot hela mänskligheten.

En ledare jag nyligen läste hade rubriken: "Klarar politikerna aidstestet?" Vi politiker måste själva ställa oss den frågan. Kommer vi att klara utmaningen? Klarar vi att avvärja en aidskatastrof? Svaret är att vi måste klara det – det är vår skyldighet!

Ett oerhört ansvar vilar på regering och riksdag, sjukvårdshuvudmän och kommuner, och i hög grad på åtskilliga myndigheter.

Vi moderater ser aidsfrågan som en av de allvarligaste frågorna inför framtiden. När vi ser vad som händer i Afrika och sedan USA får vi ett ohyggligt perspektiv. De uppskattningsvis 5 000–10 000 smittade i Sverige i dag blir om några år lika många svårt sjuka, döende unga människor. Och hela tiden får vi nya smittade som så småningom blir sjuka och dör. Detta kommer obönhörligen att påverka mänskligheten och fresta på hela samhällsstrukturen.

Om vi inte kan hejda smittspridningen och få fram vaccin och läkemedel kommer en stor mängd människor att gå ett omänskligt lidande och en svår tidig död till mötes. Detta är ytterst allvarligt och manar till handling och beslut.

Den tidigare citerade ledaren fanns i tidskriften Svensk linje. I ledaren står också: "Politikernas uppgift i en situation som denna är att se till att den osminkade sanningen om sjukdomen och adekvat information kommer alla till del. Därigenom ger man människor full insikt om sjukdomens karaktär och underbygger varje människas inneboende ansvarskänsla och självbevarelsesdrift. Erfarenheter från USA visar att människor med full insikt om sjukdomen känner ett starkt ansvar för såväl sin egen som sin omgivnings situation. Detta gäller oberoende av om man är smittad, befinner sig i en riskgrupp eller inte."

Här finns kärnpunkten, nämligen ansvar – inneboende ansvarskänsla för sig själv och sin omgivning, medmänsklighet och hänsyn. Ansvarskänslan måste skärpas hos var och en.

Förutsättningen är att människor ges kunskap och insikt, att myndigheter och politiker meddelar sanningen, så att människor kan lita på budskapet och att informationen är så utformad att den verkligen når fram. Då påverkas attityder och beteenden, och då inser människor sitt ansvar, inte minst föräldrar som måste ta ansvaret för sina barn och ungdomar. Föräldrarna

måste tala allvarligt med dem och påverka dem.

I vårt samhälle är människor vana vid att det allmänna skall sörja för en stor del av deras liv, inte minst på vård- och omsorgssidan. Vi måste återge förtroendet till varje enskild människa att ta eget ansvar om vi skall klara aidsutmaningen. Vi måste stärka människan. Men samtidigt måste vi föra en etisk debatt om livsstil och människosyn, om normer, medmänsklighet och hänsyn.

Fyller aidskampanjen kraven?

Eftersom jag själv är med i aidsdelegationen borde jag svara ja, men jag har ärligt sagt blivit tveksam. Alltför många har sagt mig att kampanjen är för tam och inte engagerande – t. o. m. kylig.

Kampanjen skall utvärderas och det kan finnas skäl att göra förändringar. När socialutskottets betänkande justerades var erfarenheterna ännu inte så stora av kampanjen. I många av de motioner som behandlas i betänkandet finns synpunkter att beakta. Jag tror att det är nödvändigt att snabbt ta lärdom av erfarenheterna. Varje dag kan nya människor bli smittade.

En ny fas av kampanjen bör – utan moraliserande – kunna visa på det varma och fina i att leva med en partner, att svårigheter, om de övervinns, kan stärka ett förhållande, att ansvarstagande kan ge glädje. Men kampanjen måste också innebära ett rakt och osminkat budskap om HIV-smittans oerhörda farlighet.

Vissa massmedia har gjort utmärkta reportage, och många artiklar av hög kvalitet har skrivits. Det är kanske den värdefullaste delen av kampanjen. Alla vi som är engagerade i aidsarbetet har anledning att berömma dessa journalister, inte minst Inger Atterstam på Svenska Dagbladet för en mycket fin reportageserie från USA.

Informationskampanjen måste också leda till att alla de som drabbats av smitta behandlas på ett medmänskligt sätt av sin omgivning. Samtidigt måste man noga beakta de problem som HIV och aids medför för många grupper i arbetslivet, för inte minst sjukvårdspersonal och polisen. De som arbetar med de aidssjuka behöver särskilt stöd för att orka gå vidare.

Politikernas uppgift är också att tillse att det finns resurser för forskning och internationellt forskningssamarbete. Regeringens förslag att endast ställa 5 miljoner till förfogande inom aidsanslaget var helt otillräckligt. Någon kraftfull markering av vikten av att forskningen får de resurser nu och i framtiden som krävs vill utskottet inte göra. Jag beklagar detta. Det hade varit en viktig markering inför svenska folket av viljan att verkligen få fram vaccin och botemedel. Vi kommer inte att komma åt den här epidemin förrän vi har fått ett verksamt vaccin. Jag yrkar därför bifall till reservation 2.

Vi moderater har föreslagit att en expertgrupp skall tillsättas med uppgift att följa forskningsfrågorna. Det är bra att ett särskilt vetenskapligt råd nu bildas. Det ger forskningsfrågorna större utrymme och tyngd. Vi har också föreslagit en riksförening för forskning mot aids, och en sådan planeras. En sådan riksförening ger möjlighet för enskilda, företag och organisationer att bidra till forskningen, något som många anser vara angeläget.

Vidare är det politikernas uppgift att se till att goda former för vård och behandling av smittade och sjuka åstadkommes på samtliga vårdnivåer. Sjukvårdshuvudmännen måste snabbt inse att provtagning och vård av

smittade och sjuka kommer att ställa stora krav på sjukvården. I andra sammanhang har vi moderater krävt att prioriteringen av primärvården måste omprövas på läns- och länsdelssjukvårdens bekostnad.

Vi behöver sjukvård för de svårt sjuka. De aidssjuka kommer att behöva kvalificerad sjukvård, och detta måste förberedas. Likaså måste man utöka möjligheterna att bygga upp egna blodbanker och att använda patientens eget blod. I och med HIV-smittans utbredning kommer allt fler att ställa sådana krav.

HIV och aids kommer tyvärr att spridas över hela vårt land. Det är hög tid att inse det och det är också hög tid att landstingen förbereder sig på detta.

Dessutom är det viktigt att så många människor som möjligt testas dels för att man skall kunna följa smittspridningen, dels för att man skall kunna ge vård, behandling och föreskrifter. Vi moderater anser att det bör bli naturligt att HIV-test görs vid samtliga blodprov.

På detta sätt avdramatiseras provtagningen. Därför bör testningen så snabbt som möjligt utvidgas i riktning mot detta mål. Samtliga gravida kvinnor bör, som en prioriterad grupp, erbjudas testning. Därefter bör man gå vidare till andra grupper, t. ex. de värnpliktiga.

Som framgår av betänkandet planeras nu testning av alla gravida kvinnor. Dessutom kommer inom kort en i övrigt utvidgad testning, förutom den utökade testning som redan har införts. Det är viktigt att testningen utvidgas på detta sätt. Det gäller ju att nå särskilt dem som befinner sig i riskzonen när det gäller smitta.

Särskilt allvarlig är den snabba spridningen av HIV bland narkomanerna. Vad som alldeles särskilt upprör är att missbrukande HIV-smittade prostituerade till synes ostört kan fortsätta med sin verksamhet. Eller också omhändertas de. Men de är snart tillbaka. Det är visserligen ofattbart att någon vill gå till en prostituerad, i synnerhet som smittrisen är så stor. De prostituerade har dock uppenbarligen kunder. Frågan är om inte kunderna har fruar som sig ovetande blir utsatta för smittrisk. Aidsfrågan har därmed fått en särskild kvinnoaspekt.

Politikernas uppgift är att få bukt med missbruket och att vidta åtgärder, så att HIV-smittade förhindras att sprida smittan vidare.

Något annat kan ju inte heller tolereras av svenska folket. Sverige kommer att få betala dyrt, och många människor kommer att få gå igenom ett grymt lidande och möta en för tidig död. Det blir priset för flera års underlåtenhet att på allvar ta itu med narkotikamissbruket. Aids gör att narkotikamissbruket blir ännu farligare. Det allvarligaste är att antalet platser för LVM-vård reducerats så kraftigt att lagen i praktiken blivit verkningslös. Särskilt akut är situationen i Stockholm, som ju också utskottet skriver. Från moderat håll har vi gång på gång påtalat det allvarliga i att det råder brist på LVM-hem. Vi har också påtalat att enskilda behandlingshem mer bör användas i missbrukarvården. Där finns det idéer, flexibilitet och engagemang. Behandlingshemmen kan lätt utvidgas och utvecklas.

Att ett enigt utskott nu gör ett tillkännagivande när det gäller narkomanvården är mycket viktigt. Nu ankommer det alltså på regeringen att se till att det i praktiken snabbt åstadkommes resultat.

Men även själva lagarna behöver förbättras, särskilt LVM. Detta har vi

moderater också påpekat gång på gång. Indikationerna beträffande LVM-vård måste utvidgas till att gälla även vid fara för annans liv. En missbrukare kan utgöra en klar fara för en annan persons liv. De missbrukande prostituerade utgör exempel på detta. Risken för att de överför HIV-smitta är ju mycket stor. Den bästa möjligheten att avskärma den befaraede smittkällan i dessa fall ger den av oss föreslagna utvidgningen av LVM-indikationerna. Det skulle kunna underlätta de nödvändiga omhändertagandena. Dessutom behöver vårdtiderna förlängas. Jag yrkar därför bifall till reservation 3.

Men även smittskyddslagen och de tvångsåtgärder som skall vidtas om en person inte följer föreskrifter förlorar sin innebörd, eftersom det saknas platser för vård och behandling av de omhändertagna. Den som medvetet sprider smitta måste självfallet kunna omhändertas.

Vi kan inte stå till svars inför medborgarna om vi inte ändrar, samordnar och skärper lagarna samt ser till att narkomanvården och lagarna fungerar. Annars klarar vi inte att hindra aidsepidemin. Det kommer också att bli nödvändigt att i vissa situationer göra HIV-test vid tvångsomhändertaganden, t. ex. när det gäller sexuella övergrepp.

Herr talman! Jag vill avsluta mitt anförande med att ännu en gång betona vikten av personligt ansvarstagande. Det här är inte något som man kommenderar fram. Men med ett ärligt, resolut och förtroendeingivande agerande från oss politiker och från myndigheterna kan grunden läggas för en sådan ansvarskänsla hos alla som leder till fasta livsnormer, vilka begränsar HIV-smittans härjningar.

Vi moderater kan följaktligen inte stödja tanken på fria sprutor till narkomaner. Lika litet kan vi tänka oss fullständig anonymitet vid aidstest. Det är minsann inte goda exempel på effektiv och kraftfull ledning av arbetet med att bekämpa aids. Folkpartiet får ursäkta oss för detta.

Anf. 196 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Vi har rätt ofta anledning att diskutera aids i denna kammare, och varje gång tvingas vi konstatera att antalet sjuka och smittade fortsätter att stiga. Drygt hundratalet personer har nu fått aids i vårt land, och vi måste utgå från att det finns flera tusen HIV-smittade.

Det här är skrämmande siffror, även om de kan te sig blygsamma jämfört med de uppgifter som kommer t. ex. från USA, dit smittan kom ett par år tidigare än till Sverige. Där räknar man med att det finns ett par miljoner smittade, och där finns redan mer än 30 000 aidssjuka.

De officiella uppgifterna från Afrika är fortfarande knapphändiga, men det står ändå helt klart att det i flera länder där råder en helt katastrofartad situation.

Det är ett oerhört komplext problem vi har att göra med, och vi saknar också helt erfarenhet av en liknande situation. Naturligtvis är vi alla i detta sammanhang, oberoende av partitillhörighet, besjälade av samma önskan, nämligen att stoppa smittspridningen och komma till rätta med HIV-viruset. I vårt engagemang för detta arbete törs jag påstå att det inryms både rädsla och missmod men också en hoppfullhet.

Det är naturligt att man i denna fråga, som i alla andra frågor, kan ha olika

uppfattningar, men på det hela taget råder det ändå en ganska stor samstämmighet mellan partierna – och så måste det få vara. Det är riktigt att vi driver arbetet framåt med konstruktiva förslag, men det är en alldeles för stor och viktig fråga för att den skall göras till föremål för utspel som främst har ett partitaktiskt syfte – det är något som har varit vägledande för oss i centerpartiet.

Det som kan betraktas som mest hoppfullt för oss i Sverige och i den situation vi befinner oss i, är att smittvägarna för HIV är begränsade. Till allra största delen ankommer det på oss själva att avgöra om vi skall utsätta oss för smitta eller inte. Det är något som alla måste inse. Därför kan nästan ingenting vara viktigare än en saklig information till alla, vilken är så utformad att alla verkligen tar den till sig.

Detta gäller alldeles särskilt den information som skall nå fram till ungdomarna. Den skall, som det är tänkt i den informationskampanj som har startats, gå via skolan och samlevnadsundervisningen, men den måste också, eller kanske framför allt, gå via föräldrarna. Föräldrar måste få det stöd de behöver från samhället för att klara av samtal med sina barn om samlevnadsfrågor. Det är viktigt att de unga förstår att vi vuxna i första hand unnar dem att kunna välja en sund livsstil. Det får inte framstå så att tyngdpunkten i informationen ligger i en intensiv kondompropaganda.

Det räcker naturligtvis inte med en information, utan det måste också till andra åtgärder – det gäller inte minst för de s. k. riskgrupperna. En mycket utsatt riskgrupp är narkotikamissbrukarna, och de måste ovillkorligen snabbt få hjälp av samhället.

Redan sommaren 1985 kom det larmrapporter om hur hjälpsökande narkomaner av rädsla för att bli HIV-smittade sökte vård för sitt missbruk men blev avvisade vid sjukhusen på grund av platsbrist. Under en interpellationsdebatt som jag hade med Gertud Sigurdsen hösten samma år redogjorde statsrådet för en rapport som tjänstemän från socialdepartementet och socialstyrelsen hade sammanställt, där det bl. a. sades att det bästa sättet att hindra en snabb smittspridning bland narkotikamissbrukarna är en effektiv narkomanvård. Målet måste vara, framhölls det, att nå alla dem som missbrukar intravenöst, med provtagning, avgiftning och behandling.

Det framgick också av rapporten att resurserna i storstadsområdena var helt otillräckliga. Statsrådet redogjorde också för de åtgärder som man förberedde vid detta tillfälle för att komma till rätta med situationen. Regeringen hade bl. a. överläggningar med hälso- och sjukvården och med socialtjänsten i de tre storstadskommunerna.

Jag skall inte påstå att det inte har hänt något sedan dess eller att man inte har försökt. Men om man ser till Stockholmsområdet, där problemen är störst, finner man att situationen definitivt inte förbättrats. På senare tid har tyvärr i stället vårdavdelningar stängts som varit avsedda för dessa patienter.

Nu har ett enigt utskott konstaterat att det förhållande som råder inte längre kan accepteras. Utskottet föreslår att riksdagen ger regeringen till känna att problemen inom narkomanvården måste lösas. Det här är något som vi i centerpartiet har slagits mycket för. I och med detta uttalande är vår kommittémotion tillgodosedd på en mycket viktig punkt. Nu ankommer det

på regeringen att ta ansvar för att denna fråga löses i samverkan mellan stat, kommuner och landsting. Jag har helt klart för mig att det stora problemet i detta sammanhang kan vara att rekrytera personal. Men det är ett problem som måste lösas, och det med förtur.

Vi har från centern vid flera tillfällen också framhållit att vi ser fördelar med en utvidgning av testverksamheten. Vi har bl. a. föreslagit att alla gravida kvinnor skall erbjudas test. Nu har vi glädjande nog kunnat notera att såväl aidsdelegationen som utskottet kommit fram till samma uppfattning. Gravida kvinnor kommer att omfattas av ett allmänt testerbjudande. Det finns också uppgifter om att man förbereder ett underlag för en ytterligare utvidgning av testverksamheten. Det här är bra. Dels kan det bidra till en avdramatisering av provtagningen, dels kan man från samhällets sida på så sätt få en bättre uppfattning om smittoläget.

För att slutgiltigt komma till rätta med aids är naturligtvis målet att finna ett vaccin, så att det verksamma smittämnet kan oskadliggöras. Vi vet att vi har framstående svenska forskare som ligger väl framme, men som självfallet måste ha stora resurser till sitt förfogande. I denna fråga finns en trepartireservation. Vi anser inte att det klart framgår av budgetpropositionen att tillräckliga medel kommer att tas fram. Enligt oss reservanter måste det vara fullständigt klart att brist på resurser inte får hindra forskningen.

Jag vill därför yrka bifall till reservation 2.

Herr talman! Aids är inte bara en sjukdom. Dess förekomst har gett upphov till en ny samhällsdebatt om samlevnadsformer, enskildas integritetsskydd, olika yrkesgruppers arbetssituation m. m. Det är naturligt att en farsot av denna dimension uppfattas som ett stort hot mot vårt folkhem och den personliga tryggheten. Om vi politiker skall kunna klara av den stora utmaning vi står inför kommer det att krävas av oss att vi visar både samarbetsvilja och besinning, men också en viss djärvhet att våga pröva en del nya och okonventionella vägar.

(forts. prot. 110)

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

44 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 23 april

1986/87:235 av *Lennart Brunander* (c) till utbildningsministern om teko-utbildningen vid högskolan i Borås:

Under de senaste åren har det pågått ett arbete med att i Borås skapa ett produktionstekniskt centrum för textil- och konfektionsindustrin (Proteko). Ett sådant centrum har nu bildats, i form av en stiftelse och med ekonomiskt stöd bl. a. från staten. Intressenter i övrigt är tekoindustrin, facket, Borås kommun, länsstyrelsen, landstinget och högskolan i Borås. Textilforsknings-

institutet kommer att ha en filial i anslutning till Proteko. Genom riksdagsbeslut har medel avsatts för att starta och bygga upp verksamheten. Borås kommun har ställt lokaler till förfogande och arbetet pågår nu att iordningställa och planera gamla Algotshuset för ändamålet.

Tanken bakom Proteko är att på en plats samla olika aktiviteter som är grundläggande för tekoindustrins utveckling. Gymnasieskolans beklädnadstekniska linje kommer att placeras här liksom TEFO:s Boråsfilial. Det är naturligt att den utbildning som finns vid högskolan inom tekoområdet också lokaliseras hit. Som det nu ser ut blir det dock inte riktigt så. Byggnadsstyrelsen går endast med på att ungefär hälften av tekoutbildningen förläggs till Algotshuset. Byggnadsstyrelsen vill att de lokaler som blivit tomma efter nedläggningen av förskollärarytbildningen i första hand skall användas. Att på detta sätt förlägga utbildningen till både högskolan och Algotshuset är olyckligt på många sätt. Utbildningen blir sämre och det blir problem för lärare och elever som måste pendla mellan de båda platserna.

Högskolan har vid flera tillfällen fört fram sina krav om att utbildningsverksamheten vid institutionen för teko skall hållas samlad med hänsyn till den i utbildningsplaner fastställda integrationen av teoretiska och praktiska moment. Man har också framfört att det är en stor fördel med en nära geografisk och funktionsmässig samverkan mellan bl. a. Proteko, högskolan och gymnasieskolan.

Mot bakgrund av de stora vinster i utbildning och för tekos utvecklingsarbete som en samlad verksamhet vid och inom Proteko innebär, så är byggnadsstyrelsens beslut enligt min mening mycket olyckligt. Målet för utbildningen måste sättas före att just byggnadsstyrelsens lokaler i första hand utnyttjas. Det finns andra användningsområden för dessa lokaler; låt mig bara påminna om behovet av och kravet på att åter starta förskollärarytbildning.

Med stöd av vad som anförts vill jag ställa följande fråga till utbildningsministern:

Är utbildningsministern beredd att medverka till att tekoutbildningen vid högskolan i Borås i sin helhet får lokaliseras i anslutning till Proteko i Algotshuset?

1986/87:236 av andre vice talman *Karl Erik Eriksson* (fp) till industriministern om användningen av returpapper:

"Bygg inga pappersberg!" Denna uppmaning kommer från verkställande direktören i IL Returpapper AB, som är Sveriges största producent på returpappersområdet.

Bakgrunden är de goda resultat som nåtts när det gäller insamlingen av returpapper. Det är en mycket positiv inställning till pappersinsamlingar från allmänhetens sida. Såväl kommuner, ungdomsorganisationer och enskilda har engagerat sig i pappersinsamlingar. Många ungdomsorganisationer skaffar genom pappersinsamlingar en stor del av sina årsinkomster.

Den enskilda medborgaren har blivit medveten om hur värdefullt det är att papper insamlas och återanvänds. Det ligger också ett starkt miljövetande hos en stor del av allmänheten.

Genom detta engagemang från enskilda och organisationer och med kommunernas ansvar har skapats en väl fungerande insamlingsorganisation på de flesta håll i landet.

Det skulle vara ödersdigert och mycket olyckligt om industrin inte kan konsumera det papper som samlas in, utan att stora lager uppstår och insamlingen av returpapper stoppas. Det är också en risk att sorterat returpapper går till förbränning eller sot Tipp. Många kommer då att uppleva att insamlingsarbetet inte är till någon nytta. Följden kan bli att den väl uppbyggda insamlingsorganisationen bryter samman.

Ur råvarusynpunkt är returpappret också mycket betydelsefullt. Enligt uppgift samlade man förra året in 740 000 ton papper och tidningar. Detta torde motsvara ungefär årsavverkningen på 1,5 miljoner hektar skog.

För den svenska pappersindustrin är returpappret en mycket viktig råvara. 11 % av all fiber som används vid papperstillverkningen i Sverige kommer från returpapper.

Vid en rundringning till återvinningsföretag och returpappersförbrukare har jag fått ett entydigt svar på två frågor:

Man känner oro för att intresset för pappersinsamling försvinner om inte industrin kan ta emot pappret.

Man har stora förhoppningar om att behovet av returpapper inom ett par år kommer att öka.

Enligt min mening vore det därför värdéfyllt med någon form av statlig åtgärd för att stimulera industrin till utbyggnad av anläggningar för användning av returpapper.

En garanti till industrin att returpapper inte används som bränsle är också viktig. Då vet industrin att den kan räkna med denna råvara och satsa på en utbyggnad just på detta område. Likaså vore det motiverat med lagerstöd under den tid som denna utbyggnad sker.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till industriministern:

Är statsrådet beredd vidta åtgärder som innebär att insamling av returpapper kan fortsätta oförändrat utan störningar?

1986/87:237 av *Erkki Tammenoksa* (s) till utbildningsministern om svenskundervisningen för invandrare:

Den nuvarande organisationen för svenskundervisningen för invandrare (SFI) har varit i kraft fr. o. m. den 1 juli 1986. Det framkom tidigt att de anslagna undervisningstimmarerna inte skulle räcka till. Regeringen har sedan beslutat att anslå medel till 60 000 timmar som "förskott" på nästa års budget (1987/88).

När SFI behandlades i riksdagen framfördes starka önskemål om att "de gamla" invandrarna, vilka trots längre vistelse i landet inte har fått ta del av undervisningen, skulle tillförsäkras en möjlighet till svenskundervisning. De invandrarna har inte ingått i SÖ:s underlag för tilldelning av undervisningstimmar. Det finns farhågor att dessa invandrare inte inom rimlig tid kommer att få någon möjlighet till svenskundervisning.

Antalet asylsökande och flyktingar har ökat jämfört med samma tid förra

året, och mycket tyder på att det blir en ökning även i fortsättningen. Invandrarverkets ansträngningar att träffa avtal med kommuner, för placering av flyktingar och med asylsökande, försämras i och med att resurser till studietimmar hos kommunerna är otillräckliga. Ju längre flyktingar och asylsökande stannar kvar i förläggningar desto större blir risken för en sysslolöshet som sedan blir en mycket negativ belastning för deras möjligheter att anpassa sig i det svenska samhället. Samhällets kostnader för socialbidrag m. m. ökar också under tiden.

Med anledning av det anförda får jag fråga utbildningsministern följande:

Vilka åtgärder avser utbildningsministern att vidta för att "de gamla" invandrarna skall få möjlighet att delta i svenskundervisning?

Vilka åtgärder planeras för att kommuner som mottar flyktingar tillförsäkras resurser i form av tillräckligt antal studietimmar?

45 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 23 april

1986/87:549 av *Siw Persson* (fp) till miljö- och energiministern om kalkning av Allerumsskogen:

Allerumsskogen i Skåne är på väg att dö ut! Det sker ingen föryngring i bokskogen, samtidigt som de äldre träden tynar bort. Något måste göras nu! Därför har det lämnats in ansökan om försöksverksamhet med kalkning och gödsling i området. Men naturvårdsverket säger nej med motiveringen att man känner för dåligt till kalkningens effekter. Det var just för att ta reda på detta som det ansöktes om detta anslag. Allerumsskogen skulle vara ett ovanligt bra försöksområde, då det kanske är det mest försurade i Sverige. Därför ter sig naturvårdsverkets avslag i högsta grad besynnerligt.

Med anledning härav vill jag fråga miljöministern:

Avser miljöministern vidta några åtgärder för att statliga bidrag skall kunna utgå till kalkning och gödsling av Allerumsskogen i Skåne?

46 § Kammaren åtskildes kl. 22.58.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Olof Marcusson

Torsdagen den 23 april

Andre vice talmannen 67
Ahlström, Lars (m) 72
Allmér, Göran (m) 106, 116, 118, 122, 128, 129
Alsén, Lennart (fp) 76
Andersson, Anders (m) 54
Andersson, Arne, i Ljung (m) 80, 81, 82, 84, 85
Andersson, Georg, statsråd 60, 62, 63
Andersson, Sten, i Malmö (m) 44
Annerstedt, Ylva (fp) 11, 22, 24, 29, 30, 53, 89, 90, 96, 100, 111, 117, 127, 130
Bodström, Lennart, utbildningsminister 76, 77
Brunander, Lennart (c) 47, 48
Dahl, Birgitta, miljö- och energiminister 45, 46, 47, 48, 49, 50
Edgren, Margitta (fp) 65, 66
Eliasson, Ingemar (fp) 51
Eriksson, Ingvar (m) 86, 87
Feldt, Kjell-Olof, finansminister 50, 51, 52, 53, 54
Gardner, Ingela, (m) 135
Gennser, Margit (m) 37, 38, 39
Godin, Sigge (fp) 35, 36
Gradin, Anita, statsråd 41, 42, 43, 44
Granstedt, Pär (c) 41, 42
Göransson, Bengt, statsråd 78, 79, 92, 97, 101
Hagberg, Helge (s) 31, 90, 91
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 55, 56
Haglund, Ann-Cathrine (m) 141
Hasselström Nyvall, Ingrid (fp) 77
Hegeland, Hugo (m) 51, 52, 74, 75
Hellström, Mats, jordbruksminister 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87
Holmberg, Bo, civilminister 64, 65, 66
Holmkvist, Erik (m) 39, 40
Johansson, Bengt K. Å., statsråd 37, 38, 39, 40
Johansson, Eva (s) 105
Johansson, Larz (c) 16, 23, 25, 45, 46, 88, 95, 100, 113, 118, 119, 126
Jonsson, Göte (m) 58, 59, 60, 72
Keen, Kerstin (fp) 131
Komstedt, Wiggo (m) 68, 69, 70
Leijon, Anna-Greta, arbetsmarknadsminister 55, 56
Leissner, Maria (fp) 61, 63
Lindqvist, Bengt, statsråd 57, 58, 59, 60
Lönqvist, Ulf, statsråd 35, 36
Molén, Per-Richard (m) 48, 49, 50
Rydle, Birgitta (m) 8, 23, 24, 89, 90, 96, 101
Samuelson, Björn (vpk) 25, 29, 31, 78, 79, 88, 95, 99, 119, 122
Sigurdson, Gertrud, socialminister 66, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75

Svensson, Alf (c) 67, 69, 70, 103
Svensson, Lars (s) 122, 129, 130
Tarschys, Daniel (fp) 138
Wachtmeister, Knut (m) 71
Wibble, Anne (fp) 40
Wohlin-Andersson, Anna (c) 137
Östh, Rosa (c) 144

Prot.
1986/87:109

